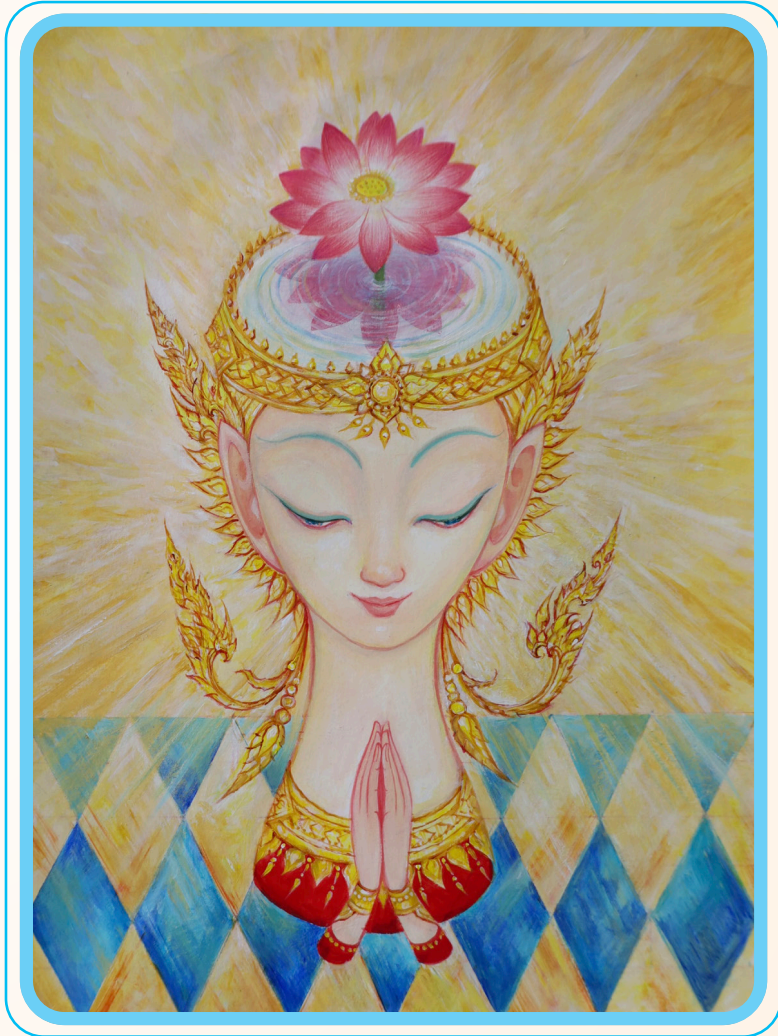

ไดดากรรมสตรี

สมัยพุทธกาล

อ. วศิน อินทสระ

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์

พุทธศักราช ๒๕๖๓

คำอุทิศ

แต่สุภาพสตรีทุกท่าน
ผู้ได้เคยเลี้ยงดู อัมช ช้วยเหลือเกื้อหนุน
ให้กำลังใจ ให้ความอบอุ่น
และความสุขแก่ข้าพเจ้ามา

อ. วศิน อินทสระ

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์
พุทธศักราช ๒๕๖๖

คำอนุโมทนา

ทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ ผู้เป็นประธานชมรม
กัลยาณธรรม ขออนุญาติพิมพ์หนังสือ "ลีลากรรมสตรีสมัยพุทธกาล"
นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๕ ข้าพเจ้าอนุญาติด้วยความยินดียิ่ง

สตรีเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญมากในสังคมโลก ตั้งแต่สมัย
โบราณมาจนบัดนี้ ดูตัวอย่างลีลากรรมของสตรีที่ดีในหนังสือเล่มนี้
ความสำคัญของสตรีมีอยู่เป็นอันมากที่สุดที่จะพรรณนาได้

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ ทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ผู้มีศรัทธาที่จะพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย เป็นประโยชน์แก่
สังคมไทย ขอให้เธอประสบสุข สวัสดิ์ในชีวิต ในที่ทุกสถาน ในกาล
ทุกเมื่อ ขึ้นชื่อว่า ตกต่ำลำบาก อยาได้มีตลอดชีวิต และตลอดสังสารวัฏ

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

ปรีชา อิศรางกูร

๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓

สำนักพิมพ์ธรรมดาขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่อง “ลีลากรรมสตรีสมัยพุทธกาล” ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดียิ่ง

คำใดที่จะพึงกล่าวเกี่ยวกับบทบาทหรือลีลากรรมของสตรีทั้งในอดีตและปัจจุบัน ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในคำนำของการพิมพ์ครั้งแรก ขอได้โปรดอ่านในที่นั้นเถิด

ยิ่งนานวัน ข้าพเจ้ายิ่งมีอายุมากขึ้น ยิ่งได้มองเห็นความสำคัญและคุณค่าของสตรีมากขึ้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเธอได้รับการศึกษาและได้รับการอบรมที่ดีแล้ว จะเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของสังคม นิสัยเสียสละและอดทนมีอยู่โดยธรรมชาติแล้วในสตรีทั้งหลาย เพียงแต่เพิ่มเติมให้เธอมีปัญหาและมีศีล (เมธาวิณี สีลวดี) ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เราก็จะได้ทรัพยากรบุคคลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมโลก ข้าพเจ้าระลึกถึงคำพูดของท่านอาจารย์พุทธทาสเมื่อมีผู้มาถามว่า “ทำอะไรยาวชนจึงจะเป็นคนดี” ท่านตอบสั้นๆ ว่า “ให้แม่ของเขาดีก่อน” นี้หมายความว่า ถ้าสตรีผู้เป็นแม่ทั้งหลายช่วยกันเป็นคนดีแล้ว ไม่ต้องห่วงเรื่องยาวชน ความดีและความไม่ดีของยาวชนนั้น แม้จะมีเหตุปัจจัยอื่นๆ เช่น สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ชักพาไป แต่ครอบครัวย่อมเป็นปัจจัยหลัก

ข้าพเจ้าระลึกถึงคำพูดของท่านมหาตมะคานธี ในหนังสือ “โลกทั้งผองพี่น้องกัน” บทที่ ๑๑ ‘ผู้หญิง’ ว่า

“ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่า อินเดียจะอยู่รอดปลอดภัยได้
ด้วยความเสียสละและความเป็นผู้มีปัญญาของสตรีอินเดีย”

ข้าพเจ้าปรารถนาให้คำของท่านมหาตมะคานธีนี้ ใช้สำหรับ
สตรีไทยและประเทศไทยด้วย คือประเทศไทยจะอยู่รอดปลอดภัยได้
ก็ด้วยความเสียสละและความมีปัญญาของสตรีไทย

สำหรับผู้ชายนั้น ควรระลึกถึงพระพุทธโอวาทใน วัชชือปริหานิยธรรม วัชเชมอๆ คือ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตราบใดที่ชาวแคว้นวัชชี่ไม่ข่มเหงสตรี ให้เกียรติสตรีตามสมควรแก่ฐานะ ตราบนั้นชาวแคว้นวัชชี่จะไม่เสื่อมเลย มีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว”

ข้าพเจ้าปรารถนาให้สังคมไทยนำพระพุทธพจน์นี้มาเน้นย้ำ
กับคนไทยทั้งหลายบ่อยๆ อาจทำป้ายใหญ่ตั้งไว้ในที่ต่างๆ ที่มองเห็น
ง่าย ให้คนไทยได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง พระพุทธโอวาทของพระบรมศาสดา
ที่พวกเราเคารพนับถือว่าตรัสแนะนำไว้อย่างไร เพื่อเราจะได้รู้จักถนอม
ไม่ทำลายทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของเรา และเปิดโอกาสให้เขาได้ทำ
สิ่งที่มีคุณค่ามากขึ้นและยิ่งขึ้น

พร้อมกันนี้ ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดีอย่างจริงใจ มายัง
ท่านทั้งหลาย

ขอผู้มีทุกขังพันทุกข์

ผู้มีภัยจ้งพันภัย

ประสบแต่สิ่งที่ดีงามตลอดกาลทุกเมื่อ

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

ปณิธา อโศก

๒๔ มกราคม ๒๕๔๙

คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

“ลีลากรรมสตรีสมัยพุทธกาล” เป็นหนังสือแสดงจริยาของสตรีที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ ส่วนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับในทางที่ดี ศรัทธาเลื่อมใสและได้รับประโยชน์จากพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับในทางไม่ดีในหนังสือเล่มนี้มีเพียงผู้เดียว คือ นางฉิณฺฑาภานวิกา แต่ก็เป็นเพราะไปเลื่อมใสนักบวชที่คิดทำลายล้างพระพุทธองค์และถูกใช้เป็นเครื่องมือเท่านั้น

สตรีผู้มีศรัทธา มีศีล มีจริยาวัตรอันงามและมีปัญญา ได้มีบทบาทอันสำคัญต่อความเจริญของพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจวบจนปัจจุบันนี้ เป็นเสาหลักอันสำคัญเสาหนึ่งซึ่งช่วยทรงพระพุทธศาสนาให้ดำรงเป็นเรือนแก้วของโลก เธอมีจิตใจอ่อนโยนเอื้อเพื่อเมื่อแม่ มีศรัทธาอันดีมดำ พร้อมทั้งจะเสียสละแม้ชีวิตเพื่อสิ่งซึ่งเธอรักและบูชา มีความอดทนอย่างยิ่งยวด เพื่อถนอมสิ่งซึ่งเธอรักและบูชานั้นให้คงอยู่ พร้อมกับเฝ้าดูสิ่งนั้นด้วยจิตใจจดจ่อ เบิกบานและชื่นสุขเมื่อได้เห็นสิ่งซึ่งเธอรักนั้นเจริญเติบโต มั่นคง ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์คนทั้งหลายสืบไป

จิตใจที่อ่อนโยน แต่เหนียวแน่นมั่นคงในคุณความดีและมีปัญญาสว่างไสว รู้เหตุรู้ผลอันถ่องแท้เท่านั้น จึงจะทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่เพื่อนมนุษย์ได้ คุณนางวิสาขามหาอุบาสิกาในหนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่าง นางเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล มีจริยาวัตรอันงามและ

มีปัญหา จึงปรากฏดวงจันทร์เต็มดวงในคืนเพ็ญ เต็มงามอยู่กลาง
นภาภาค สองสาดรัศมีอันยองใยสู่โลกและปาดนกาชาติทั้งมวล ให้ความ
เย็นกาย เป็นใจ ใครจะอยู่ที่ใดก็ตามรู้สึกเสมือนดวงจันทร์จงใจส่องแสง
ให้แก่ตน

ดวงจันทร์ในคืนเพ็ญฉันใด สตรีผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม
ก็ฉันนั้น เธอให้ความสุข ความอบอุ่น และความเย็นใจแก่ผู้เข้าใกล้
คบหาสมาคม ให้ความรู้สึกที่ดี พร้อมทั้งจรโลงเกียรติแห่งสตรีเพศ
ให้สูงส่ง สวยงาม เป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงจิต

นอกจากนี้ เธอยังเป็นเพศแห่งมารดา ซึ่งมีความหมายยิ่งใหญ่
ต่อโลก และสรรพชีวิตสุดจะพรรณนาได้ ดวงดวงอาทิตย์อันมีความ
สำคัญยิ่งใหญ่ในสุริยจักรวาล

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า มารดาเป็นผู้ทำกิจ
ที่ทำได้ยากแก่บุตรธิดาของตน ก็มีใครบ้างเล่าในโลกนี้ที่เกิดมาเอง
โดยไม่มีมารดา จึงกล่าวได้ว่า มนุษย์ทุกคนตกเป็นลูกหนี้ของผู้สำคัญ
ยิ่งใหญ่ผู้หนึ่งคือมารดาตน เธอเป็นสตรีเพศที่มีลีลากรรมอันประเสริฐ
ยิ่งต่อบุตรธิดา

ถ้าลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาลนี้ จะเป็นเครื่องชี้นำสตรี
ในสมัยปัจจุบันให้มีศรัทธา มีศีล มีความเสียสละ และปัญญาอย่างเช่น
ท่านในอดีตแล้วไซ้ร้ ข้อนั้นจักเป็นความปลาบปลื้มปราโมทย์แก่
ข้าพเจ้าหาหน่อยไม่ และจักก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ท่านสุภาพสตรี
เองรวมทั้งมวลชนด้วย

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

วดีศ วัฒนาร

๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๕

คำนำชมรมกัลยาณธรรม

งานวรรณกรรม “ลีลากรรมสตรีสมัยพุทธกาล” เป็นผลงานประพันธ์เล่มสำคัญอีกเล่มหนึ่งของท่านอาจารย์วศิน อินทสระ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พุทธศักราช ๒๕๖๖ เนื้อหาของวรรณกรรม ได้ยกแบบอย่างชีวิตของสตรีที่เกี่ยวข้องกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นชีวิตแบบอย่างแห่งสตรีที่ดีแก่พหุชนรุ่นหลัง มีเพียงนางจินจมาณฉิกเท่านั้น ที่เป็นตัวอย่างชีวิตในทางร้าย ซึ่งก็ล้วนเป็นประโยชน์ให้ผู้ศึกษาได้เห็นนิทรรศการชีวิต ทั้งทางผลบุญและผลบาปว่าให้ผลแตกต่างกันอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตตามธรรม

งานวรรณกรรมที่งดงามด้วยภาษาและอรรถธรรมที่ทรงคุณค่าแก่ชีวิต ยากจะหาท่านใดร้อยรจนาดังดงามกลมกลืนหอมหวานชื่นใจ เทียบเท่ากับผลงานปลายปากกาของท่านอาจารย์วศิน อินทสระทุกเรื่องที่ท่านได้ประพันธ์ไว้ ล้วนทรงคุณค่า เช่น พระอานนท์ พุทธอนุชา พุทธจรียา แสงเทียน ผู้สละโลก และความหลัง เป็นต้น ล้วนเป็นที่ชื่นชมกล่าวขวัญถึงอย่างแพร่หลาย เป็นหลักธรรมแนวทางในการดำเนินชีวิตของผู้ที่ประสงค์จะศึกษานำพาชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญ ยังไม่นับหนังสือหลักธรรมอีกมากมาย

ในท้ายเล่มนี้ จึงรวบรวมรายชื่อผลงานของท่านอาจารย์ไว้ ในวาระที่ท่านอาจารย์ได้รับเกียรติยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๖ ตามที่ได้แนบเกียรติประวัตินี้ไว้ท้ายเล่ม

สตรีคือผู้อุปถัมภ์บำรุง คือผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของมหาบุรุษทั้งหลาย อย่างน้อยๆ ทุกคนต้องมีมารดาผู้ให้กำเนิดผลงานวรรณกรรมชิ้นนี้ ท่านอาจารย์ตั้งใจประพันธ์เรื่องนี้เพื่อเป็นกำลังใจแก่สตรีทุกคน ชมรมกัลยาณธรรมจึงถือเป็นเกียรติยิ่ง ที่ได้เป็นหนึ่งในช่องทางสืบสานกตัญญูตาธรรมและเกียรติคุณความดีงาม ความเสียสละ อดทน ของสตรีทุกท่าน ผู้เป็นแบบอย่างแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิตที่งดงามและมีความสุขเป็นประโยชน์แก่อกุล

ขอนอบน้อมบูชาอาจารย์คุณแต่ท่านอาจารย์วศิน อินทสระ ในมงคลวาระ ๙๐ ปี อายุวัฒนมงคล ท่านได้ถวายชีวิตไว้ในพระพุทธศาสนา สร้างผลงานทรงคุณค่ามากมาย สละเวลาอุทิศร่างกายแรงใจแรงปัญญา ด้วยอัจฉริยภาพที่ยากหาท่านใดเทียบได้ ทั้งหมดนี้คือสมบัติธรรมของพระพุทธศาสนา ธรรม อันเป็นที่พึ่งของเวไนยสัตว์ที่จะเป็นแสงสว่างทางปัญญาแก่พหุชน ตราบกาลนาน

กราบบูชาพระคุณด้วยเศียรเกล้า
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

สารบัญ

๑. วิสาขามหาอุบาสิกา (สตรีผู้งามพร้อม)	๑๓
๒. พระนางรูปนันทา (หนามบ่งหนาม)	๕๑
๓. พระนางสามาวดี (ผู้ไม่ตาย)	๖๔
๔. กิสาโคตมี (นางผู้แสวงหายาแก้ความตาย)	๑๑๐
๕. ปฎาจารา (นางผู้กลับใจได้)	๑๒๔
๖. ปุณณทาสี (ผู้มีโชค)	๑๔๔
๗. อุตตราชอุบาสิกา (ผู้ใช้เมตตาเป็นอาวุธ)	๑๕๒
๘. ลิริมา (ผู้ต้นร้ายปลายดี)	๑๗๖
๙. กุณฑลเกสี (ผู้ใช้ปัญญาคุ้มครองตน)	๑๘๘
๑๐. ธิดาช่างหูก (ผู้มีอุปนิสัยทางธรรม)	๒๐๒
๑๑. จิณฺจมาณวิกา (ผู้ถ่มน้ำลายรดฟ้า หรือปาฐุสีทวนลม)	๒๑๔
❶ ประวัติย่อท่านอาจารย์วศิน อินทสระ	๒๓๖
❷ คำประกาศเกียรติคุณ รางวัลศิลปินแห่งชาติ	๒๔๑
❸ รายชื่อหนังสือของท่านอาจารย์วศิน อินทสระ	๒๔๔

ได้อาการมสตร์
สมัยพุทธกาล

อิสานา
มหาอุบาลีกา
(สตรีผู้งามพร้อม)

มหาสมุทรย่อมไม่จืดด้วยน้ำ
บัณฑิตและปราชญ์ย่อมไม่จืดด้วยคำสุภาษิต
ผู้มีศรัทธาเชื่อกรรมและผลของกรรม
ย่อมไม่จืดด้วยการทำบุญ
นางวิสาขาเป็นผู้มีศรัทธา
จะให้นางจืดด้วยบุญได้ไฉน

พระ

อาหนทักกล่าวว่า :- นางวิสาขามหาอุบาสิกา นั้น มีเรื่อง
ค่อนข้างจะมากอยู่ เป็นสตรีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งใน
พุทธจักร เป็นผู้มึบุญ และรูปงามสมบูรณ์ด้วยลักษณะ *เบญจกัลยาณี*
๕ ประการ คือ *ผมงาม* หมายถึงผมซึ่งยาวสลวยลงมาแล้วมีปลายซ้อน
ขึ้นเองโดยธรรมชาติ *ฟันงาม* หมายถึงฟันขาวสะอาดเป็นระเบียบเรียง
รายประดุจไข่มุกที่นายช่างจัดเข้าระเบียบแล้ว *ริมฝีปากงาม* หมายถึง
ริมฝีปากบางโค้งเป็นรูปกระจับสีชมพูเรื่อคล้ายผลตำลึงสุก เป็นเอง
โดยธรรมชาติ มิใช่เพราะตกแต่งแต่มีทา *ผิวงาม* ลักษณะนี้มี ๒ อย่าง
คือ ถ้าผิวขาวก็ขาวละเอียดอ่อนเหมือนสีดอกกรรณิการ์ ถ้าผิวดำก็ดำ
อย่างดอกอูบลเขียว อมเลือดอมฝาด เปล่งปลั่งคล้ายสีน้ำผึ้งซึ่งนำมา
จากรังผึ้งใหม่ๆ *วัยงาม* หมายถึงเป็นคนงามตามวัย งามทุกวัย เมื่ออยู่
ในวัยเด็กก็งามอย่างเด็ก เมื่ออยู่ในวัยสาวก็งามอย่างหญิงสาว เมื่ออยู่
ในวัยชรา ก็งามอย่างคนชรา

ทำด้วยแก้วมณี ก้านขนและขาทำด้วยเงิน นกยุงนั้นประดิษฐ์อยู่เหนือเศียร เครื่องประดับนี้มีราคา ๙๐ ล้านกหาปณะ ค่าจ้างทำหนึ่งแสนกหาปณะ และทำอยู่ถึง ๔ เดือน โดยนายช่างจำนวนร้อยจึงสำเร็จลง

คืนสุดท้ายที่วิสาखाจะจากไปสู่ตระกูลสามีนั่นเอง ธัญชัยเศรษฐีผู้บิดาได้ให้อโวกาแก่นางเป็นที่ประทับใจและเป็นประโยชน์ในการครองเรือนยิ่งนัก อโวกานั้นมี ๑๐ ข้อดังนี้

วิสาखा! เมื่อลูกไปสู่ตระกูลสามีเชื่อว่าอายุไกลหูไกลตาพ่อ ลูกจงจำอโวกาของพ่อไว้เพื่อเป็นตัวแทนของพ่อ เป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายสำหรับลูก

๑. จงอย่านำไฟในออก
๒. จงอย่านำไฟนอกเข้า
๓. จงให้แก่คนที่ให้
๔. จงอย่าให้แก่คนที่ไม่ให้
๕. จงให้แก่คนที่ทั้งให้และไม่ให้
๖. จงนั่งให้เป็น
๗. จงนอนให้เป็น
๘. จงบริโภคให้เป็น
๙. จงบูชาเทวดา
๑๐. จงบูชาไฟ

นางวิสาखाเข้าสู่พิธีอโวกาหมงคลด้วยเกียรติอันยิ่งใหญ่ การต้อนรับทางกรุงสาวัดตินั้นมโหฬารเหลือคณนา แต่บังเอิญตระกูลของปुณณวัฒน์กุมารนั้นมิได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่นับถือศาสนาของนิครนถ์นาฏบุตรหรือศาสนาเซน มักจะเชิดย่นักบวชผู้ไม่มุ่งหม่อระ

มาเลี้ยงเสมอ นางวิสาขามีความละเอียดเป็นพื้นที่ จนไม่สามารถออก
มากราบไปไหว้หรือเลี้ยงสมณะที่มีคารเศรชฐีบิดาแห่งสามีเลือกใส่ได้
จึงเป็นที่ตำหนิของมิดารเศรชฐี นางวิสาขาลีอมนใสพระรัตนตรัย
ตั้งแต่สมัยอยู่เมืองภทททททแล้ว เรื่องนี้เป็นข้อยุ่งยากในครอบครัว
ประการเดียวที่ยังแก้ไม่ตก

วันหนึ่งเวลาเช้า พระภิกษุรูปหนึ่งออกบิณฑบาตผ่านมาทาง
เรือนของมิดารเศรชฐี เวลานั้นนางวิสาขากำลังปฏิบัติบิดาแห่งสามี
ซึ่งบริโภคอาหารอยู่ เมื่อพระมายืนอยู่ที่ประตูเรือนตามอริยัตนติ เศรชฐี
มองเห็นแล้วแต่ทำเฉยเสีย และหันหน้าเข้าฝา บริโภคอย่างไม่สนใจ
นางวิสาขหาอุบายให้พ่อฝวมองไปทางประตูเรือนด้วยวิธีต่างๆ
โดยวจา เช่นว่า

“ท่านบิดา ดูที่ซุ่มประตูนั้นซิ เภาวัลย์มันเลื้อยรุงรังเหลือเกิน
แล้ว ยังไม่มีเวลาให้คนใช้ทำให้เรียบร้อยเลย”

“ช่างมันเถิด ไร่อย่างนั้นก็สวยดี” เศรชฐีพูดโดยมิได้มองหน้า
นางวิสาข และมีได้เหลือวไปดูที่ซุ่มประตูเลย

“ท่านบิดา คุณกตัวนั้นซิ สีมันสวยเหลือเกิน เกาะอยู่ที่ริมรั้ว
ใกล้ซุ่มประตูนั้นแหละ”

“เออ พ่อเห็นแล้ว เห็นมันมาจับอยู่เสมอจนพ่อเบื่อจะดูมัน”
เศรชฐียังคงก้มหน้าบริโภคต่อไป

เมื่อนางเห็นว่าหมดหนทางที่จะทำให้บิดาของสามีเห็น
พระภิกษุอย่างถนัดได้จึงกล่าวขึ้นว่า

“นิมนต์โปรดช่างหน้าเถิดพระคุณเจ้า ท่านมิดารกำลัง
บริโภคของเก่า”

เพียงเท่านี้เอง เรื่องได้ลุกลามไปอย่างใหญ่หลวง เศรชฐี
หยุดรับประทานอาหารทันที ตวาดนางวิสาขด้วยอารมณ์โกรธ

“วิสาข เธออดได้อย่างไร จึงบังอาจพูดว่า เรากินของเก่า ไม่สะอาด มีหลายเรื่องที่เราเห็นเธอและบิดาของเธอทำไม่สมควร ต่อแต่หีไปเธออย่าได้อาศัยอยู่ในบ้านของเราอีกเลย ขอให้เตรียมตัว กลับไปบ้านของเธอได้” เศรษฐีพูดเท่านั้นแล้วก็ลุกขึ้นให้คนไปตาม พราหมณ์พี่เลี้ยงของนางมา แล้วบอกให้พราหมณ์นำนางวิสาขากลับไป

พราหมณ์ทราบความแล้วเดือดร้อนใจเป็นนักหนา รีบเข้าพบ นางวิสาขและถามด้วยจิตกังวลว่า

“แม่เจ้า มีเรื่องอะไรรุนแรงนักหรือ ท่านมิดารจึงให้ส่งแม่เจ้า กลับเมืองสาเกต?”

“ดูก่อนพราหมณ์” นางพูดอย่างเยือกเย็นปราศจากความ สะทกสะท้านใดๆ ทั้งสิ้น “เมื่อข้าพเจ้ามาก็มาด้วยเกียรติยศอันใหญ่หลวง มีข้าทาสบริวารเป็นจำนวนร้อย เมื่อถึงคราวกลับไป จะกลับอย่างไรญาติขาดที่พึ่งหาควรแก่ข้าพเจ้าไม่ เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นแล้ว ข้าพเจ้าอยากให้เรื่องนี้ได้รับการพิจารณาเสียก่อน เมื่อเป็นที่แน่นอนว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ถูกหรือผิดก็ตาม ข้าพเจ้าก็จะขอลาไป และไปอย่างมีเกียรติอย่างคราวที่มา”

พราหมณ์ได้นำนางวิสาขเข้าหาท่านเศรษฐีเพื่อซักฟอก ความผิดให้เห็นแจ้ง มิดารเศรษฐีนั่งหน้าถมิ่งทึ่งมีอากาการเกรี้ยวกราด ฉายอยู่ทั้งใบหน้าและแววตา

“มีอะไรอีก พราหมณ์” เศรษฐีตั้งคำถามกระซากๆ

“ข้าแต่ท่านเศรษฐี แม่เจ้ายังไม่ทราบความผิดของตนว่ากระทำผิดประการใดจึงต้องถูกไล่กลับ” พราหมณ์ตอบ

“ความผิดประการใด?” เศรษฐีทวนคำ “ก็การที่เธอบังอาจว่าเรากินของเก่าของสกปรกนะ ยังไม่พออีกหรือ?”

“ข้าแต่ท่านบิดา” นางวิสาขาพูดด้วยน้ำเสียงเรียบเป็นปกติ “คำที่ลูกพูดนั้นมิได้หมายความว่าท่านบิดาบริโภคของสกปรก แต่ลูกหมายความว่า ท่านบิดากำลังกินบุญเก่า ลูกคิดว่าการที่ท่านบิดามั่งมีศรีสุข มีเงินทองล้นเหลืออยู่ในปัจจุบันชาตินี้โดยที่ท่านมิได้ลงทุนลงแรงทำอะไรมากนัก ทรัพย์สมบัติล้วนแต่เป็นมรดกตกทอดมาทั้งสิ้นนั้น เป็นเพราะบุญเก่าของท่านบิดาอำนวยผลให้ ถ้าท่านบิดาไม่ได้สั่งสมบุญใหม่ให้เกิดขึ้น บุญเก่านั้นก็ต้องหมดไปสักวันหนึ่ง ลูกหมายถึงบุญเก่าที่เองจึงพูดว่า ‘บิดากำลังบริโภคของเก่า?’”

“ข้าแต่ท่านเศรษฐี ข้อนี้หาเป็นความผิดแห่งแม่เจ้าไม่” พราหมณ์พูดขึ้น

“เอาเถิด แม่นางจะไม่ผิดในข้อนี้ แต่เมื่อคืนก่อนนี้นางก็ได้ทำสิ่งที่น่ารังเกียจ คือเราเห็นนางลงไปที่คอกลาเวลาตีคั้นเที่ยงคืน นางลงไปทำไม เพราะนั่นเป็นกิจที่กุลสตรีไม่พึงทำ”

“ข้าแต่ท่านบิดา คืนนั้นลามันออกลูกและออกด้วยความลำบากทรมาน ลูกเพียงแต่ลงไปดูมันและช่วยมันเท่าที่ลูกจะช่วยได้ ในการลงไปลูกก็ได้ลงไปเพียงคนเดียว มีหญิงคนใช้ไปด้วยหลายคน และนำประทีปโคมไฟสว่างไสวลงไปด้วย”

“ข้าแต่ท่านเศรษฐี แม้ข้อนี้ก็จะถือเป็นความผิดของนางหาได้ไม่” พราหมณ์กล่าว

“เอาเถิด แม่นางจะไม่ผิดในข้อนี้ แต่เมื่อคืนสุดท้ายที่นางจะมาสู่ตระกูลเรา เราได้ยืมบิดาของนางพูดสั่งเสียข้อความถึง ๑๐ ข้อ ซึ่งเราไม่พอใจ เราไม่ต้องการสตรีที่พยายามปฏิบัติอย่างนั้นอยู่ในบ้านเรือนของเรา เพราะจะนำภัยพิบัติมาสู่ตระกูลอย่างแน่แท้ เป็นไปได้หรือที่จะห้ามมิให้เรานำไฟภายในออก เมื่อเพื่อนบ้านมาขอจุดไฟ และเมื่อไฟในบ้านดับ เราก็ต้องไปขอจุดไฟภายนอกเข้ามาในบ้าน บิดาของนาง

ห้ามนางมิให้นำไฟในออกและไฟนอกเข้า เราทนมิได้ที่จะให้นางปฏิบัติ เช่นนั้น เป็นการใจแคบเกินไป”

นางวิสาขายิ้มน้อยๆ แล้วกล่าวว่า

“ข้าแต่ท่านบิดา ข้อนี้บิดาของลูกหมายความว่า ถ้าหากมีเรื่องยุ่งยากในครอบครัวหรือจะเกิดระหองระแหงกับสามีหรือบิดาแห่งสามี หรืออันโตชนใดๆ ก็อย่าได้นำเรื่องเหล่านั้นไปเที่ยวเล่าให้ชาวบ้านฟัง เพราะเป็นเรื่องประจานตัวเอง ส่วนข้อที่ไม่ให้นำไฟนอกเข้านั้น หมายความว่า อย่าได้นำเรื่องยุ่งๆ ภายนอกบ้านมาก่อความรำคาญแก่สามี หรือบิดามารดาแห่งสามี”

“แล้วข้ออื่นๆ อีกล่ะ?” เศรษฐีถามโดยมิได้เงยหน้า

นางวิสาขายืนแจ่มให้ฟังตามลำดับดังนี้

“ข้อว่า จงให้แก่คนที่ให้ นั้นหมายความว่า เมื่อมีผู้มาเยี่ยมของใช้หรือเงินทอง ถ้าเขาใช้คืนก็ควรจะให้เขายืมต่อไปในคราวหน้า

“ข้อว่า จงอย่าให้แก่คนที่ไม่ให้ นั้นหมายความว่า ถ้าใครยืมเงินทองของใช้ไปแล้วไม่ใช้คืน นำไปแล้วเฉยเสีย แสดงถึงความเป็นคนมีนิสัยไม่สะอาด คราวต่อไปอย่าให้ยืมอีก โดยเฉพาะเงินทองเป็นของที่ทำให้มิตรรักกันก็ได้ แตกกันก็ได้

“ข้อว่า จงให้แก่คนที่ทั้งให้และไม่ให้ นั้นหมายความว่า เมื่อญาติพี่น้องประสบความทุกข์ยากบากหน้ามาพึ่ง จะเป็นการกู้ยืมหรือขอกก็ตาม ควรให้แก่ญาติพี่น้องนั้น เขาจะคืนหรือไม่ก็ช่างเถิด เพราะเป็นญาติพี่น้อง ต้องสงเคราะห์เขาตามควรแก่ฐานะ

“ข้อว่า จงนั่งให้เป็นที่ นั้นหมายความว่า เมื่อสามีหรือบิดามารดาของสามี หรือผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพนับถือนั่งอยู่ในที่ต่ำ ก็อย่าให้นั่งบนที่สูงกว่า เพราะเป็นกิริยาที่ไม่งาม ไม่สมเป็นกุลสตรี

“ชื่อว่า จงนอนให้เป็น นั้นหมายความว่า เมื่อบิดามารดาของสามีหรือสามียังไม่นอน ก็ยังไม่ควรนอน ควรปฏิบัติท่านเหล่านั้นให้มีความสุข เมื่อท่านนอนแล้วจึงค่อยนอนทีหลังและนอนวางมื่อวางเท้าให้เรียบร้อย พยายามตื่นก่อนสามี และบิดามารดาของสามี จัดแจงน้ำและไม้ชำระฟันไว้คอยท่าน เสร็จแล้วดูแลเรื่องอาหารเครื่องบริโภคไว้สำหรับท่าน

“ชื่อว่า จงบริโภคให้เป็น นั้นหมายความว่า อย่าบริโภคก่อนสามี หรือบิดามารดาของสามี คอยดูแลท่านให้ท่านบริโภคแล้วจึงค่อยบริโภคทีหลัง หรืออย่างน้อยก็บริโภคพร้อมกัน ในการบริโภคนั้นควรสำรวมกิริยาให้เรียบร้อยไม่มูมมาม ไม่บริโภคเสียงจ๊ับๆ เหมือนอาการแห่งสุกร ไม่บริโภคให้เมล็ดข้าวตกเรียรดตังอาการแห่งเป็ด

“ชื่อว่า จงบูชาเทวดา นั้นหมายความว่า ให้บูชาสามีทั้งกายและใจ มีความเคารพและจงรักในสามีเหมือนเทวดา จึงมีคำพูดติดปากกันมานานแล้วว่า สตรีที่แต่งงานแล้วและสามีรักนั้นชื่อว่าเทวดารักษาคุ้มครอง ตรงกันข้ามถ้าสามีไม่รักก็ชื่อว่าเทวดาไม่คุ้มครอง

“ชื่อว่า จงบูชาไฟ นั้นหมายความว่า ให้บูชาบิดามารดาของสามี ท่านทั้งสองเปรียบเหมือนไฟ มีทั้งคุณและโทษ อาจจะทำให้คุณให้โทษได้ ถ้าปฏิบัติดีก็จะให้คุณ ถ้าปฏิบัติไม่ดีก็จะให้โทษมาก เพราะฉะนั้น จึงควรปฏิบัติต่อท่านด้วยดี มีสัมมาคารวะไม่ดูหมิ่น”

เมื่อนางวิสาขากล่าวจบลง ท่านมิคารเศรษฐีก็ก้มหน้าหนึ่ง ไม่รู้จะตอบนางประการใด พราหมณ์ชำระความระหว่างสะไภ้และพ่อผัวจึงกล่าวว่า “ข้าแต่ท่านเศรษฐี เรื่องทั้งหมดนี้นางหามีความผิดไม่เลย นางเป็นผู้บริสุทธิ์” เศรษฐีจึงกล่าวขอโทษนางวิสาขาท่านเข้าใจนางผิดไป นางวิสาขาคงกล่าวว่า

“ข้าแต่ท่านบิดา บัดนี้ข้าพเจ้าพ้นความผิดทั้งปวงแล้ว จึงสมควรจะกลับไปสู่เรือนแห่งบิดาตน”

“อย่าเลยลูกรัก” มิคเรศรชฎีพูดกับสะใภ้ด้วยสายตาวังวอน นางวิสาขาก็กล่าวว่าเมื่อนางอยู่เรือนตน ณ นครสาเกต ได้มีโอกาส ทำบุญและฟังธรรมตามโอกาสที่ควร เมื่อนางมาอยู่ที่นี้แล้ว นางไม่มีโอกาสได้ทำเลย จิตใจระวนกระวายใครจะทำบุญกุศลตลอดเวลา แต่หาได้กระทำไม่ ถ้าบิดาอนุญาตให้นางทำบุญกุศลตามต้องการของ นางก็จะดี แต่ถ้าบิดาไม่อนุญาตนางก็จะขอลากลับไปสู่นครสาเกต ตามเดิม เศรชฎีจึงกล่าวว่า

“ลูกรัก ทำเกิด ทำบุญได้ตามปรารถนา พ่อไม่ขัดข้อง และ ปุณณวัณณกุมารสามีของเจ้าก็คงไม่ขัดข้องเช่นกัน”

เมื่อเศรชฎีกล่าวอนุญาตเช่นนี้ หัวใจของนางวิสาขาก็เคย เหี่ยวแห้งก็กลับชุ่มชื้นเบิกบานประหนึ่งดินชาติซึ่งขาดน้ำมาเป็นเวลานาน และแล้วกลับได้อุทกธารา เพราะพระพิรุณหลั่งในต้นวัสสาน ฤดู หรือประดุกพุ่มมัลลย์เบ่งบานขยายกลีบ เมื่อต้องแสงระวีแรก รุ่งอรุณ ความสุขใจเล่าสำหรับผู้ใคร่บุญจะเสมอเหมือนการมีโอกาส ได้ทำบุญหรือเพียงแต่ได้ฟังข่าวว่าจะได้ทำบุญ เจกนักร้องสุรaban ซึ่งชื่นชมยินดีต่อข่าวแห่งการตีมสุรา เมื่อทราบว่ามีผู้เชื่อเชิญ

วันรุ่งขึ้นนางวิสาขาได้ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า และ พระภิกษุสาวกเพื่อเสวยภัตตาหารที่บ้านตน พระพุทธองค์ทรง รับอาราธนาแล้วเสด็จสู่บ้านของนางวิสาขา เมื่อเสวยเสร็จแล้วมี พระพุทธประสงค์จะทรงอนุโมทนา และแสดงธรรมพoenเครื่อง ปลื้มใจแก่ผู้ถวาย นางวิสาขาก็ให้คนไปเชิญบิดาสามีมา เพื่อร่วม ฟังอนุโมทนาด้วย ตามปกติเศรชฎีไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เวลานั้นยังคร่ำคร่าคำสอนของนิครนถ์นาฏบุตรอยู่ ไม่ปรารถนา จะมาเฝ้าพระศาสดาเลย แต่ด้วยความเกรงใจลูกสะใภ้จึงมา พระผู้มี พระภาคทรงทราบอุปนิสัยและความรู้สึกของเศรชฎีดีอยู่แล้ว จึงทรง

หลังพระธรรมเทศนาอันประกอบด้วยเหตุผลแพรวพราวไปด้วยเทศนา
โวหารและอุทาหรณ์ พระองค์ตรัสว่า

“ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงินทอง หรือของที่บุคคลหวงแหน
อย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งทาส กรรมกร คนใช้ และผู้อาศัยอื่นๆ
ทั้งหมดนี้ บุคคลนำไปไม่ได้ ต้องทอดทิ้งไว้ทั้งหมด แต่สิ่งที่บุคคล
ทำด้วยกาย วาจา หรือด้วยใจ นั้นแหละที่เป็นของเขา เป็นสิ่งที่เขา
ต้องนำไปเหมือนเงาตามตัว เพราะฉะนั้นผู้ฉลาดพึงสังกัลยาณ
กรรมอันจะนำติดตัวไปสู่สัมปรายภพได้ เพราะบุญย่อมเป็นที่พึง
ของสัตว์ทั้งปวง ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”

พระองค์ตรัสว่าทรงเห็นด้วยกับคำกล่าวของบัณฑิตผู้หนึ่งว่า

“เมื่อไฟไหม้บ้าน ภาชนะเครื่องใช้อันใดที่เจ้าของนำออกไปได้
ของนั้นก็เป็นที่ประโยชน์แก่เจ้าของ ที่นำออกไปไม่ได้ก็ถูกไฟไหม้วอดวาย
อยู่ ณ ที่นั่นเอง ฉันทใด เมื่อโลกนี้ถูกไฟคือความแก่ ความตายไหม้อยู่
ก็ฉันทนั้น คือ ผู้ฉลาดย่อมนำของออกด้วยการให้ทาน ของที่บุคคลให้
แล้วชื่อนำออกไปแล้ว มีความสุขเป็นผล ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้หาเป็น
เช่นนั้นไม่ แต่โจรอาจขโมยเสียบ้าง ไฟอาจจะไหม้เสียบ้าง อีกอย่าง
หนึ่งเมื่อความตายมาถึงเข้า บุคคลย่อมละทรัพย์สมบัติและแม้สรีระ
ของตนไว้ นำไปไม่ได้เลย ผู้มีปัญหาว่าความจริงข้อนี้แล้วพึงบริโภค
ใช้สอย พึงให้เพื่อสงเคราะห์ผู้อื่น เมื่อได้ให้ ได้บริโภคตามสมควรแล้ว
เป็นผู้ไม่ถูกติเตียน ย่อมเข้าสู่ฐานะอันประเสริฐ”

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า “ความตระหนี่ลาก เป็นความโง่เขลา
เหมือนขานาผู้ไม่ฉลาดไม่ยอมหว่านพันธุ์ข้าวลงในนา เขาเก็บพันธุ์ข้าว
ปลูกไว้จนเน่าและเสีย ไม่สามารถจะปลูกได้อีก ข้าวเปลือกที่หว่าน
ลงแล้ว ๑ เมล็ด ย่อมได้ผล ๑ รวง ฉันทใด ทานที่บุคคลทำแล้วก็ฉันทนั้น
ย่อมมีผลมากผลไพศาล การรวบรวมทรัพย์สินไว้โดยมิได้ใช้สอยให้เป็น
ประโยชน์ ทรัพย์นั้นจะมีคุณแก่ตนอย่างไร เหมือนผู้มีเครื่องประดับ

อันวิจิตรตระการตา แต่หาได้ประดับไม้ เครื่องประดับนั้นจะมีประโยชน์อะไร รุ่งแต่จะก่อความหนักใจในการเก็บรักษา

“นกชื่อมัยหะชอบเที่ยวไปตามซอกเขา และที่ต่างๆ มาจับต้นเลียบที่มีผลสุกแล้วร้องว่า “ของกู ของกู” ในขณะที่มันร้องอยู่นั่นเอง หมูนกเหล่าอื่นบินมากินผลเลียบตามต้องการแล้วจากไป นกมัยหะก็ยังคงร้องว่า “ของกู ของกู” อยู่นั่นเอง ข้อนี้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้น รวบรวมสะสมทรัพย์ไว้มากมาย แต่ไม่สงเคราะห์ญาติตามที่ควร ทั้งมิได้ใช้สอยเองให้ผาสุก มัวแต่เฝ้ารักษาและภูมิใจว่า “ของเรามี ของเรามี” ดังนี้ เมื่อเขาประพตಿಯูเช่นนี้ ทรัพย์สมบัติย่อมเสียหายไป ทрудโทรมไปด้วยเหตุต่างๆ มากมาย เขาก็คงคร่ำครวญอยู่อย่างเดิมนั่นเอง และต้องเสียใจในของที่เสียไปแล้ว เพราะฉะนั้นผู้ฉลาดหาทรัพย์ได้แล้ว พึงสงเคราะห์คนที่ควรสงเคราะห์ มีญาติเป็นต้น

“ดูก่อนท่านทั้งหลาย” พระศาสดาตรัสต่อไป

“ทรัพย์ของคนไม่ดีนั้น ไม่สู่อำนวยประโยชน์แก่ใคร เหมือนสระโบกขรณีอันตั้งอยู่ในที่ไม่มีมนุษย์ แม้จะใสสะอาดจิตสนิท เย็นดี มีท่าลงสะดวกน่ารื่นรมย์ แต่มหาชนก็หาได้ดื่มได้อาบหรือใช้สอยตามต้องการไม่ น้ำนั้นก็อยู่อย่างไรประโยชน์ ทรัพย์ของคนตระหนี่ก็ฉันนั้น ไม่อำนวยประโยชน์สุขแก่ใครๆ เลย รวมทั้งตัวเขาเองด้วย

ส่วนคนดีมีทรัพย์แล้วย่อมบำรุงมารดาบิดาบุตรภรรยาบ่าวไพร่ให้เป็นสุข บำรุงสมณพราหมณาจารย์ให้เป็นสุข เปรียบเหมือนสระโบกขรณีอันอยู่ไม่ไกลหมู่บ้านหรือนิคม มีท่าลงเรียบร้อยสะอาด เยือกเย็นน่ารื่นรมย์ มหาชนย่อมได้อาศัยนำไปอาบดื่มและใช้สอยตามต้องการ โภคะของคนดีย่อมเป็นดังนี้ หากหมดไปโดยเปล่าประโยชน์ไม่

“ดูก่อนท่านทั้งหลาย” นักกายกรรมผู้มีกำลังมากหรือนักมวยปล้ำ ซึ่งมีพลังมหาศาลนั้น ก่อนที่จะได้กำลังมาเขาก็ต้องออกกำลังไปก่อน

(การเสียสละนั้น คือการได้มาซึ่งผลอันเลิศในบั้นปลาย ผู้ไม่ยอมเสียสละอะไรยอมไม่ได้อะไร จึงดูเกิดมनुขยัทั้งหลายยอมรดน้ำต่นไม้ที่โค่น แต่ไม้ั้นยอมให้ผลที่ปลาย) ท่านทั้งหลายจงพิจารณาดูความจริงตามธรรมชาติอีกอย่างหนึ่งเกิด คือแม่น้ำสายใดเป็นแม่น้ำตายไม่ไหลไม่ถ่ายเทไปสู่ที่อื่น หยุดหนึ่ง ช้งอยู่ที่เดียว แม่น้ำสายนั้นยอมพลันตื้นเขินและสกปรกเฝ้าเหมีนเพราะลิ่งสกปรกกลงมา มิได้ถ่ายเทนอกจากนี้บริเวณใกล้ๆ แม่น้ำสายนั้นจะหาพืชพันธุ์ธัญญาหารที่สวยสดก็หายาก แต่แม่น้ำสายใดไหลเอื้อยลงสู่ทะเล หรือแตกสาขาออกไปไหลเรื่อยไป มันไม่รู้จักหมดลิ่ง คนทั้งหลายได้อาศัย อาบตีม และใช้สอยตามปรารธนา มันจะใสสะอาดอยู่เสมอไม่มีวันเหมีนเนาหรือสกปรกได้เลย พืชพันธุ์ธัญญาหาร ณ บริเวณใกล้เคียงก็เขียวสดสวยงาม

บุคคลผู้ตระหนี่ เมื่อได้ทรัพย์แล้วก็เก็บตุนไว้ไม่ถ่ายเทให้ผู้อื่นบ้าง ก็เหมือนแม่น้ำตายไม่มีประโยชน์อะไรแก่ใคร ส่วนผู้ไม่ตระหนี่ เป็นเหมือนน้ำที่ไหลเอื้อยอยู่เสมอ กระแสก็ไม่ขาด ทั้งยังเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งหลาย เพราะฉะนั้น สาธุชนได้ทรัพย์แล้วพึงบำเพ็ญตนะเสมือนแม่น้ำซึ่งไหลใสสะอาด ไม่พึงเป็นเช่นแม่น้ำตาย

(“ยัญญุสัมปทา หรือทาน จะมีผลมากอาณิสงส์ไพศาล ถ้าประกอบด้วยองค์ ๖ กล่าวคือ

๑. ก่อนให้ ผู้ให้ก็มีใจผ่องใส ชื่นบาน
๒. เมื่อกำลังให้ จิตใจก็ผ่องใส
๓. เมื่อให้แล้ว ก็มีความยินดี ไม่เสียตาย
๔. ผู้รับเป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากราคะ
๕. ผู้รับเป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากโทสะ
๖. ผู้รับเป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อปราศจากโมหะ

“ทานที่ประกอบด้วยองค์ ๖ นี้แล เป็นการยากที่จะกำหนดผลแห่งบุญว่ามีประมาณเท่านี้เท่านี้ อันที่จริงเป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ไม่มีประมาณเหลือที่จะกำหนด เหมือนน้ำในมหาสมุทรย่อมกำหนดได้โดยยากว่ามีประมาณเท่านี้เท่านี้)

“ดูก่อนท่านทั้งหลาย คราวหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศล ราชาแห่งแคว้นนี้เข้าไปหาตถาคตและถามว่า บุคคลควรให้ทานในที่ใด เราตอบว่า ควรให้ในที่ที่เสื่อมใส คือเสื่อมใสบุคคลใด คณะใด ก็ควรให้แก่บุคคลนั้น ในคณะนั้น พระองค์ถามต่อไปว่า ให้ทานในที่ใดจึงจะมีผลมาก เราตถาคตตอบว่า ถ้าต้องการผลมากกันแล้วละก็ ควรจะให้ในทานผู้มีศีล การให้แก่บุคคลผู้ทุศีล หามีผลมากอย่างนั้นไม่”

“สถานที่ทำบุญเปรียบเหมือนเนื้อนา เจตนาและไทยธรรมของ ทายกเปรียบเหมือนเมล็ดพืช ถ้าเนื้อนาบุญคือบุคคลผู้รับเป็นคนดี มีศีลธรรมและประกอบด้วยเมล็ดพืช คือเจตนาและไทยธรรมของ ทายกบริสุทธิ์ ทานนั้นย่อมมีผลมาก การหว่านข้าวลงในนาที่เต็มไปด้วย หญ้าแฝกและหญ้าคา ต้นข้าวย่อมขึ้นได้โดยยากฉันใด การทำบุญ ในคณะบุคคลผู้มีศีลน้อย มีธรรมน้อยก็ฉันนั้น คือย่อมได้บุญน้อย ส่วนการทำบุญในคณะบุคคลซึ่งมีศีลมีธรรมดีงาม ย่อมจะมีผลมาก เป็นภาวะอันตรงกันข้ามอยู่ดังนี้”

พระศาสดายังพระธรรมเทศนาให้จบลงด้วยปัจฉิมพจน์ว่า

“เพราะฉะนั้นบุคคลไม่ควรประมาทว่า บุญหรือบาปเพียง เล็กน้อยจะไม่ให้ผล หยาดน้ำไหลลงทีละหยดยังทำให้หม้อน้ำเต็มได้ การสั่งสมบุญหรือบาปแม้ทีละน้อยก็ฉันนั้น ผู้สั่งสมบุญย่อม เปี่ยมล้นไปด้วยบุญ ผู้สั่งสมบาปย่อมเพียบแปล้ไปด้วยบาป”

พระธรรมเทศนาเป็นเสมือนจุดแสงสว่างให้โพล่งขึ้นในดวงใจ ของเศรษฐี เขาคลานเข้ามาถวายบังคมพระยุคลบาทแห่งพระศาสดา พร้อมด้วยกล่าวสรรเสริญว่า

ทำบุญ ทำกุศล โดยมีรู้จักเห็นดีเห็นชอบและเปื้อนหมาย ความสุขใจเป็น
ขุมทรัพย์อันประเสริฐสุด ก็ความพอใจอันใดเล่าจะเสมอด้วยความ
สุขใจอิมใจ เพราะรู้สึกว่าได้ทำความดี เป็นความสุขที่ฝังฝังสงบ
และชื่นบาน เหมือนสายน้ำที่กระเซ็นจากหุบผา ก่อความชื่นฉ่ำให้แก่
กรัชกาย ฉันทใดก็ฉันทนั้น

ตลอดเวลาที่พระศาสดาประทับอยู่กรุงสาวัตถี นางจะไปเฝ้า
พระองค์วันละ ๒ เวลา คือเวลาเช้าและเวลาเย็น เมื่อไปเวลาเช้าก็ถือยา
คู่และอาหารอื่นๆ ติดมือไปด้วย เมื่อไปเวลาเย็นก็นำน้ำปานะชนิดต่างๆ
ที่ควรแก่สมณบริโภคไป นางไม่เคยไปมือเปล่าเลย ทั้งภิกษุสามเณร
และอุบาสกอุบาสิกาต่างก็พร้อมใจกันเรียกนางว่า “มหาอุบาสิกา”
เพื่อเป็นเกียรติแก่นางผู้มีใจประเสริฐ

คราวหนึ่งนางกลับจากงานมงคลในกรุงสาวัตถี ข้าพเจ้าลืมนำ
ท่านไปว่า งานมงคลทุกงานในกรุงสาวัตถีเจ้าของงานจะถือเป็นเกียรติ
อันยิ่งใหญ่ถ้านางวิสาขาได้ไปร่วมงานด้วย เพราะฉะนั้นเขาจะเชิญ
นางแทบจะทุกงาน การไปของนางวิสาขาถือกันว่าเป็นการนำมงคล
มาสู่บ้านสูงงาน นี้แหละท่านพระศาสดาจึงตรัสว่า “เกียรติย่อมไม่ละ
ผู้ประพฤติธรรม ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้”

เมื่อไปในงานมงคลนางก็ต้องสวมเครื่องประดับมहाลดา
ปสาธน์อันสวยงามและเลิศค่า กลับจากงานแล้วนางต้องการจะแวะ
ไปเฝ้าพระศาสดา แต่เห็นว่าไม่ควรจะสวมเครื่องประดับมहाลดา
ปสาธน์เข้าไป จึงถอดแล้วห่อให้หญิงคนใช้ถือไว้ เมื่อเฝ้าพระศาสดา
พอสมควรแก่เวลาแล้ว นางก็ถวายบังคมลากลับออกมาถึงหน้า
วัดเชตวัน นางจึงเรียกเครื่องประดับนั้นจากหญิงคนใช้เพื่อจะสวม
แต่ปรากฏว่าหญิงคนใช้ลืมนำ ฦ ที่ประทับของพระศาสดานั้นเอง
พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ข้าพเจ้าเก็บไว้ เพื่อนางมาในวันรุ่งขึ้นจะได้

ส่งคืน ลักครู่หนึ่งหญิงรับใช้กลับมาเพื่อจะรับคืน ข้าพเจ้าจึงนำห่อเครื่องประดับนั้นมามอบให้ หญิงรับใช้มีท่าทางตื่นตกใจอย่างมาก

“นี่เครื่องประดับของนายเธอรับไปเถิด” ข้าพเจ้าพูดพร้อมด้วยวางของลง

“ข้าแต่พระคุณเจ้า” นางคุกเข่าอยู่เบื้องหน้าของข้าพเจ้าด้วยเสียงสั่นเครือ มีอาการเหมือนจะร้องไห้ “แม่นายสั่งไว้ว่า ถ้าพระคุณเจ้าจำเป็นต้องและเก็บเครื่องประดับไว้แล้วก็ไม่ต้องรับคืน แม่นายบอกว่า พระคุณเจ้าเป็นที่เคารพของแม่นายอย่างยิ่ง แม่นายไม่สมควรจะสวมเครื่องประดับที่พระคุณเจ้าจำเป็นต้องแล้ว เพราะฉะนั้นข้าพเจ้ารับคืนไปไม่ได้ดอก”

“น้องหญิง” ข้าพเจ้าพูด “เครื่องประดับมหาลดาปสาธน์นี้มีค่ามาก นอกจากนี่ยังเป็นเครื่องประดับของสตรี ไม่สมควรที่สมณะจะเก็บไว้ อาตมาจะเอาไว้ทำอะไร จงรับคืนไปเถิด และบอกนางว่า อาตมาให้รับคืนไป น้องหญิงทำตามคำขอร้องของอาตมา นายของเธอคงไม่ว่าอะไรดอก”

“แม่นายสั่งไว้ว่าให้ถวายพระคุณเจ้า”

“อาตมาจะเอาไว้ทำอะไร”

หญิงคนใช้จำใจต้องรับเครื่องประดับคืนไป นางเดินร้องไห้ไปพลางเพราะเกรงจะถูกลงโทษ นางวิสาखाเห็นหญิงคนใช้เดินร้องไห้กลับมาพร้อมด้วยห่อของ นางก็คาดเหตุการณ์ได้โดยตลอด จึงกล่าวว่า

“พระคุณเจ้าอาหนนท์เก็บไว้หรือ”

“เจ้าคะ”

“แล้วเธอร้องให้ทำไม”

“ข้าเสียใจที่รักษาของแม่นายไว้ไม่ได้ แม่นายจะลงโทษข้าประการใดก็ตามเถิด ข้ายอมรับผิดทุกประการ เครื่องประดับนี้มีค่า

ยิ่งกว่าชีวิตข้า มิใช่เพียงแต่ชีวิตของข้าเท่านั้น แต่มีค่ายิ่งกว่าชีวิตครอบครัวและญาติฯ ของข้าทั้งหมดรวมกัน” ว่าแล้วนางก็ร้องไห้สะอึกสะอื้นกลิ้งเกลือกอยู่แทบเท้าของนางวิสาขา

เวลานั้นเย็นมากแล้ว พระอาทิตย์โคจรลับขอบฟ้าทางทิศตะวันตกไปแล้ว แต่ความมืดยังไม่ปรากฏในทันที ท้องฟ้าระบายด้วยแสงสีม่วงสลัวฟ้าในบางที่ และสีเหลืองอ่อนสลัวฟ้าในบางแห่ง กลุ่มเมฆลอยเลื่อนตามแรงลมและปลิวกระจายเป็นครั้งคราว มองดูเป็นรูปต่างๆ สลับสลับสวยงามน่าพิงชม ลมเย็นพัดเฉื่อยฉิว สบายน้อย ผืนงามของวิสาขาลัยกระจายไปทั่วทั้งเมืองแล้วยิ่งเพิ่มความอึมครึมยิ่งขึ้น ประดุจคิธรในวันบูรณมิตินี้ มีรัศมีของโยเป็นเงินยวง และถูกแวดวงดด้วยกลุ่มเมฆ เสียงชะนีซึ่งอาศัยอยู่ในแนวป่าใกล้วัดเขตวัน กู้ก้องโหยหวนปานประหนึ่งสัญญาว่าทิวกาลใกล้จะสิ้นสุดลงแล้ว หมูเด็กเลี้ยงแกะและเลี้ยงโคเดินดุ่มด้อนฝูงแกะและฝูงโคของตนเข้าสู่คอก อชบาลและโคบาลเหล่านั้น ล้วนมีกิริยาร่าเริงเช่นเดียวกับ สุกุม่าทั้งหลายซึ่งกำลังโอบอ้อมกลับสู่รวงรัง

นางวิสาขายืนสงบนิ่ง กระจแสความรู้สึกลึกของนางไหลเวียนเหมือนสายน้ำในวังวน นางคิดถึงชีวิตทาส อนิจจา ชีวิตทาสช่างลำบากและกังวลเสียมีอะไร รับผิดชอบใช้ใกล้ชิดเกินไปก็หาว่าประจบสอพลอ เห็นห่างไปหน่อยเขาก็หาว่าทอดทิ้งธุระของนาย พุดเสียงค่อยเขาก็ว่าไม่เต็มใจตอบ พุดเสียงดังไปหน่อยเขาก็หาว่ากระซอกกระซิบ ใครเล่าจะสามารถรับใช้นายได้อย่างสมบูรณ์ ชีวิตทาสเป็นชีวิตที่ลำเค็ญเหนื่อยยาก ทั้งๆ ที่เป็นอย่างนี้คนทาสส่วนมากก็เป็นคนซื่อสัตย์เสียสละและกตัญญู เสรีชนด้วยเข้าไปที่ส่วนมากคอยแต่ตลบตะแลง เอาไรดเอาเปรียบ และคดโกง มีตัวอย่างที่หาได้ง่ายสำหรับทาสซึ่งซื่อสัตย์กตัญญูและเสียสละต่อนายของตน แต่สำหรับนายแล้วหาได้ยาก

เหลือเกินที่จะเพียงแต่สละเพื่อทาสเท่านั้น อย่าพูดถึงความซื่อตรงเลย นายส่วนมากมักจะใช้ทาสไม่เป็นเวลา ใช้วาจาหวานล่อมให้ทาสหวัง อย่างลมๆ แล้งๆ เหนียวบ่าเหนืง ทำความผิตน้อยเป็นผิตมาก ส่วนความดีความชอบนั้นมิค่อยจะได้พูดถึง

“หญิงคนใช้ของเรานี้” นางวิสาขาคิดต่อไป “เพียงแต่สืมเครื่องประดับไว้และนำคืนมาได้ มิใช่ทำของเสียหายอย่างใด ยังยอมเอาชีวิตของตนมาไถ่ถอนความผิต เราจำจะต้องปลอบนางให้หายโศก และบำรุงหัวใจนางด้วยคำหวาน เพราะโบราณคัมภีร์กล่าวไว้ว่า แสงจันทร์ก็เย็น กลิ่นไม้จันทร์ก็เย็น แต่ความเย็นทั้งสองประการนั้นรวมกันแล้ว ยังไม่เท่าความเย็นแห่งมธุรสวาจา อหิง การแสดงความรักใคร่แม้แก่บุคคลที่มีได้รับใช้ตน เอื้ออารีกว้างขวางเพิ่มความรักให้ระลึกถึงความดีแต่เก่าก่อน ให้อภัยในความผิตพลาด เหล่านี้เป็นลักษณะของผู้มีใจกรุณา”

และแล้วนางวิสาขาก็กล่าวว่า

“สุลลิตา ลูกขึ้นเกิด อยากร้าครวญนักเลย ข้อที่เธอสืมเครื่องประดับไว้ นั้น เรามีได้ถือเป็นความผิตประการใด เราเองยังสืมได้ ทำไมเธอจะสืมบ้างไม่ได้ เครื่องประดับนี้มีค่าก็จริง แต่ก็หามีค่าเท่าชีวิตของเธอไม่ เครื่องประดับมหาลดาปสาธน์นี้ ถ้าหายหรือเสียไปเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง เราก้ทำใหม่ได้ แต่ชีวิตของเธอถ้าเสียไปจะทำใหม่ได้ที่ไหน ดูก่อนนางผู้ซื่อสัตย์ การที่เธอจะไถ่ถอนเครื่องประดับนี้ด้วยชีวิตของเธอ นั้น ซึ่งใจเรายิ่งหนัก เธอจงเบาใจเถิด พระธรรมของพระศาสดาได้ ชุบย้อมจิตใจของเราให้มองเห็นชีวิตมนุษย์และแม้สัตว์ทั่วไปเป็นสิ่ง มีคุณค่าสูง ไม่อาจจะนำสิ่งของภายนอกมาเทียบได้ อหิง เธอเป็นที่รักเป็นที่ไว้ใจของเรา เป็นผู้ทำงานดี ซื่อตรงทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความจงรักภายของตนไม่เสื่อมคลายและปรวนแปร ด้วยเหตุนี้เธอ

จึงได้อยู่รับใช้ใกล้ชิดเรา ความดีของเธอนั้นมีอยู่มาก ความพลั้งเผลอ
บกพร่องเพียงเท่านี้จะไม่ลบเลือนความดีของเธอได้ไหน”

เมื่อนางวิสาขากล่าวจบ หญิงรับใช้ยิ่งคร่ำครวญหนักขึ้น
เธอกอดเท้าทั้งสองของนายและใช้ใบหน้าคลอเคลียอยู่ด้วยความรัก
และกตัญญู และแล้วเมื่อนางวิสาขาดึงมือนางให้ลุกขึ้น นางก็ยิ้ม
ทั้งน้ำตามองดูนายของตนด้วยแววตาที่เหมือนเปิดลิ้นชักหัวใจให้เห็น
ได้หมดสิ้น ประดุจแววตาแห่งสัตว์เลี้ยง เป็นต้นว่าสุนัขข้อนแสดงออก
ยามเมื่อได้รับอาหารจากนายของมัน

มีอยู่เหมือนกันมิใช่หรือที่มนุษย์เราต้องหัวเราะหรือยิ้มทั้ง
น้ำตา ทั้งนี้เพราะความเสียใจและดีใจประดังกันเข้ามาในระยะกระชั้นชิด
เมื่อความเสียใจยังไม่ทันหายไป ความดีใจก็เคลื่อนเข้ามาจนผู้นั้นตั้งตัว
ไม่ทัน ภาพที่บุคคลยิ้มทั้งน้ำตานั้นเป็นภาพที่ค่อนข้างจะน่าดูพอใช้
อุปมาเหมือนฝนที่โปรยลงมาและยังไม่หาย แดดก็แผดจ้าออกมาใน
ขณะนั้น เป็นภาพซึ่งนานๆ เราจะเห็นสักครั้งหนึ่ง

คืนนั้นนางวิสาขามหาอุบาสิกาต้องใช้ความคิดอย่างหนักว่า
จะอย่างไรกับเครื่องประดับมหาราชดาปสาธน์นั้น เรื่องนำมาใช้อีก
นางไม่สามารถทำได้ จะเก็บไว้เฉยๆ ก็ดูจะเสียประโยชน์ไป นางจึง
ตัดสินใจว่ารุ่งขึ้นจะลองบอกขาย ถ้าได้ทรัพย์มาจำนวนตามราคา
อันเหมาะสมแห่งเครื่องประดับแล้ว ก็จะนำมาทำบุญทำกุศลตามต้องการ
แต่ปรากฏว่าในเมืองสาวัตถีไม่มีใครสามารถซื้อได้ พุดถึงคนมีเงิน
พอซื้อได้นั้นน่าจะพอมิ แต่คงจะไม่มีใครกล้านำเครื่องประดับของ
นางวิสาขา ซึ่งเป็นที่เคารพของคนทั้งเมืองมาประดับตกแต่งได้ ถ้าผู้ใด
ทำเข้าแทนที่จะได้รับการยกย่องชมเชย กลับจะกลายเป็นถูกเยาะเย้ย
หยามหยันไป นางวิสาขาก็ตกลงใจจะซื้อของตนเองด้วยราคา ๙ โกฏิ
หรือ ๙๐ ล้านบาท แล้วนำเงินจำนวนนั้นทั้งหมดไปสร้างอารามให้
ชื่อว่า “บุพพาราม” เพราะอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งพระนครสาวัตถี

การสร้างปูพพารามเสียดำใช้จ่ายทั้งหมด ๒๗ โกฎิ คือซื้อที่ดิน ๙ โกฎิ สร้างกุฎิวิหาร ๙ โกฎิ และเสียดำในการฉลองอีก ๙ โกฎิ

เมื่อนางกำลังเตรียมสร้างอารามนั่นเอง พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะเสด็จสู่ภัททิยนคร ดั่งนั้นวันหนึ่งเมื่อเสวยที่บ้านท่านอนาถปิณฑิกะแล้ว ก็ป่วยพระพักตร์ไปทางทิศอุดรขอแจ้งรายละเอียดในเรื่องนี้เล็กน้อย คือตามปกติ พระศาสดาเมื่อเสวยที่บ้านของนางวิสาขาเสร็จแล้วจะเสด็จออกทางประตูทักษิณและเสด็จสู่วัดเชตวัน ถ้ารับภิกขาของท่านอนาถปิณฑิกะ เมื่อเสร็จแล้วจะเสด็จออกทางประตูทิศตะวันออก และประทับ ณ ปูพพารามของนางวิสาขา แต่ถ้าคราวใดที่พระพุทธองค์เสวยที่บ้านของอนาถปิณฑิกะแล้วเสด็จออกทางประตูทิศอุดรก็เป็นทีที่ทราบกันว่า พระองค์ทรงประสงค์จะเสด็จจาริกในที่อื่น ซึ่งนานๆ จะมีสักครั้งหนึ่ง

ณ ปูพพารามของนางวิสาขาเฝ้าเอง มีเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึงพุทธจริยาอันประเสริฐ คือวันหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น แล้วประทับ ณ ภายนอกชุ้มประตู ครั้งนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จมาเฝ้า เมื่อพระองค์ประทับ ณ ที่สมควร และสนทนากับพระศาสดาเป็นสาราณียะอยู่นั่นเอง มีนักบวชหลายนิกาย กล่าวคือนิครนถ์ ๗ คน เอกสาฎก ๗ คน อเจลกะ ๗ คน ปริพาชก ๗ คน และชฎิลอีก ๗ คน รวม ๓๕ คน ซึ่งล้วนมีเครายาว มีขนรักแร้ยาว ถือบริขารต่างๆ เดินผ่านมา พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นนักบวชเหล่านั้นแล้ว จึงผินพระพักตร์จากพระผู้มีพระภาคหันไปทางนักบวชเหล่านั้น คุกพระขานูข้างหนึ่งลง ทำผ้าห่มเฉวียงบ่าพลางประกาศนามและโคตรของพระองค์ว่า “ข้าแต่ท่านนักพรตผู้ประเสริฐ ข้าพเจ้าคือพระเจ้าปเสนทิโกศล” ดั่งนี้ ๓ ครั้งเป็นการแสดงความคารวะอย่างสูง นักบวชเหล่านั้นหยุดอยู่ครู่หนึ่งแล้วเดินเลยไป พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงหันมา

กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระจอมมุนี นักบวชเหล่านั้น คงเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งซึ่งมีอยู่ปรากฏอยู่ในโลกเป็นแน่แท้”

พระสุคตเจ้ามีพระอาการสงบนิ่งอยู่ครู่หนึ่งก่อนจะตรัสว่า “มหาบพิตร พระองค์เป็นคฤหัสถ์ยังบริโภคกาม บริกรรมเบียดโอรส และชាយา ทรงผ้าที่มาจากแคว้นกาสิ ทัดทรงของหอม ลูบไล้ด้วย จุลฉันทน์ จึงเป็นการยากที่จะรู้ได้ว่า นักบวชเหล่านั้นเป็นอรหันต์ หรือไม่ มหาบพิตร ปกติของคนเป็นอย่างไร อาจรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน และต้องอยู่ร่วมกันนานๆ ต้องใส่ใจและมีปัญญาสอดส่องกำกับไปด้วย ปัญญาของคนซึ่งรู้ได้ด้วยการสนทนา ความสะอาดของคนซึ่งรู้ได้ด้วยการงาน ความกล้าหาญและเรี่ยวแรงรู้ได้ในเวลาที่มีอันตราย ทั้งหมดนี้ต้องใช้เหตุ ๓ อย่างประกอบคือ กาลเวลา ปัญญา และ โยนิโสมนสิการ”

พระผู้มีพระภาคทรงตอบอย่างบัวมีให้ช้ำน้ำมีให้ขุ่น ถ้าพระองค์ จะตรัสตรงๆ ว่านักบวชเหล่านั้นมิได้เป็นอรหันต์ดอก ที่แท้ยังเป็นผู้ข่ม ไปด้วยกิเลส ก็จะเป็นการยกตนข่มผู้อื่น ถ้าพระองค์จะทรงรับรองว่า นักบวชเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็จะพึงดูแคลน พระสัพพัญญุตญาณได้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงกราบทูลว่า อัศจรรย์จริงพระเจ้าข้า อัศจรรย์จริง พระผู้มีพระภาคทรงเป็น สัพพัญญูโดยแท้ ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐ ความจริงนักบวช เหล่านั้นคือจารบุรุษซึ่งข้าพระองค์ส่งไปสอดแนมเหตุการณ์บ้านเมือง ณ แคว้นต่างๆ เมื่อถึงบ้านแล้วบุรุษเหล่านั้นยอมลูบไล้ด้วยของหอม นอนเบียดบุตรและภรรยา พริ้งพร้อมด้วยกามคุณ ๕

พระสุคตเจ้าทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นว่า

“บุคคลไม่ควรพยายามไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ควรเป็นตัว
ของตัวเอง ไม่ควรอาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ และไม่พึงมีแปลประพฤติ
ธรรม

บุคคลจะเชื่อว่าเป็นคนดีด้วยเหตุเพียงรูปร่างผิวพรรณ
ก็หาไม่ได้ ไม่ควรไว้ใจคนที่เห็นกันเพียงครู่เดียว คนชั่วเป็นอันมาก
เที่ยวไปโดยรูปลักษณะแห่งคนดี เหมือนหม้อดินและหม้อโลหะ
ซึ่งฉาบไว้ด้วยสุวรรณ มองแวววาวแต่เพียงภายนอก แต่ภายใน
ไม่สะอาด คนชั่วในโลกนี้เมื่อบริวารแวดล้อมแล้วก็เที่ยวไปได้อย่าง
คนดี เขางามแต่ภายนอก แต่ภายในไม่บริสุทธิ์”

ท่านจะเห็นว่าพระพุทธบาทขัตเหล่านี้คมคายเพียงไร เป็น
พระดำรัสที่ถ้าจะมองว่าลึกซึ้งก็ลึกซึ้ง ถ้าจะมองว่าสามัญชนทั่วไป
พอจะเข้าใจและปฏิบัติตามได้ก็ได้เช่นกัน ตอนแรกพระพุทธองค์
ทรงย้ำว่า บุคคลไม่ควรพยายามไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง นั้นหมายความว่า
ก่อนจะใช้ความพยายามในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็ควรที่จะสำรวจให้ดีก่อนว่า
ความพยายามที่ทำไปนั้นจะได้ผลคุ้มเหน้อยหรือไม่ อุปมาเหมือน
นักสำรวจทอง ก่อนที่จะลงมือขุดก็ควรจะใช้เครื่องมือสำรวจเสียก่อน
ว่าที่ที่ตนจะขุดนั้นมีทองอยู่หรือไม่ มิใช่ว่าพอจะขุดทองก็เริ่มขุดไป
แต่บันไดบ้านที่เดียว ถ้าทำอย่างนั้นก็เป็นการเสียแรงเปล่า ได้ประโยชน์
ไม่คุ้มค่า เป็นการลงทุนมากแต่ได้ผลน้อย

ส่วนเรื่องเป็นตัวของตัวเองก็มีความสำคัญมาก มนุษย์จะเป็น
อย่างไรก็ช่างเถิด แต่ขอให้เป็นตัวของตัวเอง คนที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง
เป็นคนที่ไม่ได้ใจไม่ได้

ส่วนข้อที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ให้เป็นคนเลี้ยงตัวได้ ไม่ควร
อาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ นั้น หมายความว่า บุคคลเมื่อมีอายุพอสมควรจะ
เลี้ยงตัวได้แล้ว ก็ควรประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งเลี้ยงตน มิใช่

คอยแต่จะฟังพาอาศัยผู้อื่นอยู่อย่างเดียว เพราะการอาศัยผู้อื่นในวัยที่ไม่ควรอาศัยเป็นการแสดงถึงความเป็นผู้ไร้ความสามารถ ส่วนสมณะผู้อาศัยอาหารจากเรือนของผู้อื่นแล้วยังชีพให้เป็นไปนั้น ก็เป็นเพราะสมณะเหล่านั้นอาศัยศีลของตน ถ้าประชาชนรู้ว่าเป็นผู้ไม่มีศีลไม่มีกัลยาณธรรม เขาย่อมไม่เลี้ยง ไม่ถวายอาหาร เพราะฉะนั้น สมณะก็ชื่อว่า เป็นผู้พึ่งตนเอง กล่าวคือ อาศัยศีลและสัมมาจารของตนเป็นอยู่

ข้อต่อมาที่พระพุทธองค์ตรัสว่า บุคคลไม่ควรมีผลประพฤติธรรม นั้นหมายความว่า ให้ประพฤติธรรมด้วยความสุจริตใจ มิใช่ประพฤติธรรมด้วยเจตนาที่จะหลอกลวงให้คนมานับถือ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโปรดพระพุทธบิดา ณ กรุงกบิลพัสดุ์ว่า ควรประพฤติธรรมให้สุจริต ผู้ประพฤติสุจริตย่อมมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า นอกจากนี้พระพุทธองค์เคยตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายอยู่เสมอในเรื่องนี้ และทรงแนะให้ถือพระองค์เป็นเนติ ดังพระพุทธภาษิตต่อไปนี้

“ภิกษุทั้งหลาย! พรหมจรรย์นี้เราประพฤติมิใช่เพื่อหลอกลวงคน มิใช่เพื่อให้คนทั้งหลายมานับถือ มิใช่เพื่ออานิสงส์ลาภสักการะและความสรรเสริญ มิใช่จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเจ้าลัทธิและแก้ลัทธิอย่างนั้นอย่างนี้ มิใช่เพื่อให้ใครรู้จักตัวว่าเป็นอย่างนี้ ที่แท้พรหมจรรย์นี้เราประพฤติเพื่อสังวระ คือความสำรวม เพื่อปหานะ คือความละ เพื่อวิราคะ คือความคลายกำหนัดยินดี และเพื่อนิโรธะ คือความดับทุกข์”

ในตอนท้ายพระพุทธองค์ทรงย้ำว่า บุคคลจะเป็นคนดีเพราะชาติหรือผิวพรรณก็หาไม่ได้ แต่จะเป็นคนดีก็เพราะความประพฤติดี คนชั่วเป็นอันมากปกปิดความชั่วของตัวเองไว้ เหมือนหม้อดินที่ฉาบทาด้วยทองแวววาวแต่เพียงภายนอกเท่านั้น ไม่แสดงอาการลวงผู้อื่นให้หลงเข้าใจผิด หรือหลงเคารพนับถือทั้งๆ ที่ตนเองเป็นคนเลว

ขอวกกล่าวถึงเรื่องของนางวิสาขาท่อไป วันหนึ่งนางวิสาขามีผ้าเปียกปอนผมเปียก เดินร้องไห้ไปเฝ้าพระพุทธองค์ เมื่อพระตถาคตถามก็ได้ความว่า นางวิสาขາเสียใจเพราะหลานสาวอันเป็นที่รักคนหนึ่งตายลง นางรักเธอมากเพราะเธอเป็นคนดี ช่วยงานทุกอย่าง รวมทั้งงานที่เกี่ยวกับการบุญการกุศลด้วย

“ข้าแต่พระผู้เป็นดวงตาของโลก” นางวิสาขาทูล “ข้าพระพุทธเจ้าเสียใจในมรณกรรมของหลานสาวคนนี้อย่างเหลือเกิน เธอเป็นคนดีอย่างจะหาใครเสมอเหมือนได้ยาก”

พระตถาคตเจ้าทรงดูชณียอยู่ครู่หนึ่งแล้วเอื้อนพระโอษฐ์ว่า

“ดูก่อนวิสาขา คนในเมืองสาวัตถีนี้มีประมาณเท่าใด”

“มีหลายสิบล้านพระพุทธเจ้าข้า” นางตอบ

“ถ้าคนเหล่านั้นดีเช่นสุทัตตีหลานของเธอ เธอจะรักเขาเหล่านั้นหรือไม่”

“รักพระเจ้าข้า”

“แล้วคนในเมืองสาวัตถีนี้ตายวันละเท่าไร”

“วันหนึ่งหลายๆ คนพระเจ้าข้า”

“ดูก่อนวิสาขา ถ้าอย่างนั้นเธอก็ต้องมีผมเปียก มีผ้าเปียกอยู่อย่างนี้ทุกวันละซี เธอต้องร้องไห้คร่ำครวญมีใบหน้าอาบน้ำตาอยู่เสมอ เพราะมีคนตายกันอยู่ทุกวัน วิสาขาเอ๋ย ตถาคตกล่าวว่า ความรักความอาลัยเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ เพราะฉะนั้นคนมีรักมากเท่าไดย่อมมีทุกข์มากเท่านั้น รักหนึ่งมีทุกข์หนึ่ง มีรักสิบมีทุกข์สิบ มีรักร้อยมีทุกข์ร้อย ความทุกข์ย่อมเพิ่มขึ้นตามปริมาณแห่งความรักเหมือนไฟย่อมเพิ่มขึ้นตามจำนวนเชื้อที่เพิ่มขึ้น”

นางวิสาขาได้ฟังพระพุทธโอวาทแล้วสร้างความโศกลงไปได้บ้าง นางเป็นโสดาบันก็จริงอยู่ แต่พระโสดาบันนั้นเพียงทำให้บริบูรณ์

ในศีลเท่านั้น หากมีสมาธิและปัญญาสมบูรณ์ไม่ จึงมีบางครั้ง
ที่เพลอสติไป แสดงอาการเยี่ยงชนทั้งหลาย พระอรหันต์เท่านั้น
ที่มีสติสมบูรณ์

สิ่งอันเป็นที่รักย่อมทำให้จิตใจกระเพื่อมและกระทบกระเทือน
อยู่เสมอ เมื่อความรักเกิดขึ้น ความราบเรียบของดวงใจย่อม
ปลาสนากรไป ยิ่งความรักอันเจือด้วยนันทิราคะด้วยแล้ว ยิ่งทำให้
จิตใจอ่อนไหวและเสียดสมาธิเป็นที่สุด ความรักนั้นเปรียบด้วยพายุ
เมื่อมีพายุพัดผ่านความราบเรียบของน้ำก็หมดไป เหลือไว้แต่
รอยกระแทกกระทั้น กระแทกกระเทือนอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จะมีความสุข
อย่างสงบประณีต ถ้าเราสามารถทำให้ยินดีรับความขมขื่นและ
ไม่ผลิตเพลินในความขื่นสุขให้มากนัก อย่างน้อยก็ทำใจมิให้ปฏิเสธ
ความขมขื่นที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว

นางวิสาขามีสหายที่รักมากอยู่ ๒ คน คือนางสุปเปีย และ
นางสุปวาสา เมื่อฟังพระธรรมเทศนาจบแล้ว เธอทั้งสามมักจะเที่ยว
เดินเยี่ยมภิกษุทั้งหลาย ถ้ามถึงสิ่งที่ต้องการและยังขาด เมื่อภิกษุรูปใด
บอกว่าต้องการอะไร นางจะจัดถวายเสมอ นอกจากนี้ยังได้ถวาย
อาหารสำหรับภิกษุป่วยและผู้เตรียมจะเดินทางเป็นประจำอีกด้วย

วันหนึ่งนางสุปเปียเดินเยี่ยมภิกษุอย่างเคย ไปถึงกุฎิภิกษุ
รูปหนึ่งซึ่งป่วยอยู่ เมื่อนางถามถึงความต้องการว่าท่านปรารถนา
สิ่งใดบ้าง ภิกษุรูปนั้นบอกว่าอยากได้น้ำเนื้อต้ม

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตน้ำข้าวและน้ำเนื้อต้มซึ่งกรอง
ดีแล้ว ไม่มีเมล็ดข้าวหรือกากเนื้อติดอยู่เพื่อภิกษุอาพาธ เธอสามารถ
ฉันได้แม้ในเวลาวิกาล คือหลังเที่ยงวัน

นางสุปเปียดีใจเหลือเกินที่จะได้ถวายอาหารแก่พระภิกษุ
อาพาธ พระพุทธภาคีตั้งกองอยู่ในโสตของนางมานานแล้ว “ดูก่อน

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดปรารถนาจะบำรุงตถาคต ขอให้ผู้นั้นบำรุงภิกษุให้เถิด” แต่บังเอิญวันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ นางหาเนื้อไม่ได้เลย จึงเข้าห้องตัดลินเจตต์เนื้อขาของตนด้วยมีดอันคมกริบ สั่งให้คนใช้จัดการต้ม แล้วขอให้นำน้ำเนื้อต้มนั้นไปถวายภิกษุชื่อโหนซึ่งอาพาธอยู่ แล้วใช้ผ้าพันแผลที่ขาของตน นอนชมเป็นไข้เพราะพิษบาดแผลนั้น

สามีของนางสุปเปียกลับมาไม่เห็นภรรยาอย่างเคยจึงถามคนใช้ ทราบว่านางป่วยจึงเข้าไปเยี่ยมในห้องนอน เมื่อทราบเรื่องโดยตลอดแล้ว แทนที่จะโกรธพระและภรรยา กลับแสดงความชื่นชมโสมนัสที่ภรรยาของตนมีศรัทธาแรงกล้าในศาสนา ถึงกับยอมสละเนื้อขาเพื่อต้มเอาน้ำถวายภิกษุอาพาธ จึงรีบไปสู่วัดเขตวัน ทูลอาราธนาพระศาสดาและพระภิกษุสงฆ์เพื่อรับภัตตาหารที่บ้านตนในวันรุ่งขึ้น พระศาสดาทรงรับด้วยอาการดุขณิ วันรุ่งขึ้นพระพุทธองค์มีพระสงฆ์เป็นบริวารจำนวนมากเสด็จสู่บ้านของนางสุปเปีย เมื่อไม่ทอดพระเนตรเห็นนางสุปเปียจึงถามสุปเปียอุบาสิกผู้สามี ทราบแล้วจึงรับสั่งให้คนช่วยกันพยุงคลอเคลียนางสุปเปียมารับ เมื่อนางถวายบังคมพระตถาคตเจ้าตรัสว่า “จงมีความสุขเถิดอุบาสิกา” เท่านั้นแผลใหญ่ที่ขาของนางก็หายสนิท และมีผิวผ่องยิ่งกว่าเดิมเสียอีก

เรื่องนี้เป็นเพราะพุทธานุภาพโดยแท้ พุทธานุภาพนั้นเป็นสิ่งที่มิอยู่จริงและเป็นได้จริง พระจอมมุนีศาสดาแห่งพวกเรานั้นเป็นผู้มีบารมีอันทรงกระทำมาแล้วอย่างมากมาย เคยตัดศีรษะอันประดับแล้วด้วยมงกุฎที่เพชรพราย เคยควักนัยน์ตาซึ่งดำเหมือนตาเนื้อทราย เคยสละเลือดเนื้อและอวัยวะมากหลายตลอดถึงบุตรภรรยาเพื่อเป็นทานแก่ผู้ต้องการ จะกล่าวไปไปถึงการสละทรัพย์สมบัติภายนอกมหาบริจาคทั้งหลายที่พระองค์ทรงกระทำมาทั้งหมดนั้น โดยมีจุดมุ่งหมายอย่างเดี๋ยวนั้นคืออนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ กล่าวคือความรู้อันเป็นเหตุให้กิเลสสิ้นไปโดยชอบอันยอดเยี่ยม ไม่มีอะไรเทียมถึง

เพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ของเวไนยนิกรทั้งหลายทั้งทางกาย และทางใจ ก็ความรู้อันใดเล่าในโลกนี้จะประเสริฐยิ่งไปกว่าความรู้ อันเป็นเหตุให้กิเลสสิ้นไป เพราะเป็นการดับความกระวนกระวายทั้งมวล เหมือนคนหายโรคไม่ต้องกินยา

บุคคลผู้เปี่ยมล้นด้วยบารมีนั้นย่อมเป็นผู้มีวาจาสิทธิ์ พระศาสดาเป็นผู้มีพระบารมีธรรม ที่ได้สั่งสมมานานตลอดเวลาที่ ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ เมื่อพระองค์จะทรงอยู่ในชาตินี้เป็น ปัจฉิมชาติและในปัจฉิมภพแล้ว บารมีธรรมทั้งมวลหลั่งไหลมาให้ผล ในชาติเดียว ท่านลองคิดดูเกิดจะคณนาได้อย่างไร อุปมาเหมือนน้ำ ซึ่งหลังจากยอดเขาและถูกกักไว้ด้วยท่านบอันหนาแน่นจนเต็มเปี่ยม แล้วและบังเอิญท่านบนั้นพังลง น้ำมันจะไหลหลากท่วมทันเพียงใด

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยพระกระยาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงทรงอนุโมทนาให้นางสุปเปียและสุปปิยะอุบาสกสมาทานอภายญ ร่าเรียงในกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะ แล้วก็เสด็จกลับ สู่วัดเชตวัน ทรงให้ประชุมสงฆ์และตรัสถามภิกษุอาพาธรูปนั้นว่า

“ดูก่อนภิกษุ เธอขอน้ำเนื้อต้มจากอุบาสิกาสุปเปียหรือ”

“อย่างนั้น พระเจ้าข้า” พระรูปนั้นตอบ

“เมื่อเธอนั้น เธอพิจารณาหรือเปล่า”

“มิได้พิจารณาเลย พระเจ้าข้า”

“ดูก่อนภิกษุ เธอได้ฉันเนื้อมนุษย์แล้ว เธอทำสิ่งที่น่าติเตียน”

ตรัสดังนี้แล้วทรงดำหนิภิกษุนั้นอีกเป็นอเนกปริยาย แล้วทรง บัญญัติสิกขาบทว่า

“ภิกษุใดฉันเนื้อโดยมิได้พิจารณา ภิกษุนั้นเป็นอาบัติทุกกฏ ถ้าเนื้อนั้นเป็นเนื้อมนุษย์ เธอต้องอาบัติอุลลัจจัย^๑ ดังนี้”

^๑ อาบัติ คือ โทษที่เกิดจากการละเมิดสิกขาบท อาบัติ ๗ เรียงจากหนักไปหาเบา คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต

มีอีกเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึงพุทธานุภาพอันน่าพิศวงแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้า นั่นคือเรื่องนางสุปวาสา โกลิยธิดา นางมีครรภ์อยู่ถึง ๗ ปี และเมื่อจะคลอดบุตรก็ปวดครรภ์อยู่ตั้ง ๗ วันได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส นางครวญครางด้วยความเจ็บปวดอยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากนางมีศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงในพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อรู้สึกว่ามีชีวิตของตัวอยู่ในระหว่างอันตราย เหมือนศิลาซึ่งแขวนอยู่ด้วยเส้นด้ายเส้นน้อยๆ จึงขอร้องสามีให้ไปเฝ้าพระตถาคตเจ้า และกราบพระยุคลบาทแล้วให้ทูลว่า

“ข้าแต่พระมหาสมณะ บัดนี้นางสุปวาสา โกลิยธิดา มีครรภ์มา ๗ ปีและปวดครรภ์อยู่ ๗ วันแล้ว นางได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัสอันตรายแห่งชีวิตอาจมาถึงนางในไม่ช้า นางระลึกถึงพระผู้มีพระภาคและขอถวายบังคมพระบาทด้วยเศียรเกล้า”

สามีของนางได้ไปเฝ้าพระพุทธองค์และกราบทูลให้ทรงทราบตามคำของนางนั้น พระผู้เป็นนาถะของโลกทราบแล้วจึงตรัสว่า *“ขอนางสุปวาสา โกลิยธิดา จงมีความสุขหาโรคมิได้เกิด”*

ทันทีที่พระจอมมุณีตรัสจบลง บุตรของนางก็คลอดได้โดยง่าย เมื่อสามีกลับมาถึงบ้าน นางสุปวาซาก็ตลอดเรียบริ้อยแล้ว ทั้งบุตรและมารดาปลอดภัยเกษมสำราญดี นางและสามีต่างชื่นชมโสมนัสในพระพุทธานุภาพ กล่าวออกมาพร้อมๆ กันว่า พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีคุณหาประมาณมิได้ และพระสงฆ์มีคุณหาประมาณมิได้

วันต่อมา นางให้สามีไปอาราธนาพระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เพื่อรับภัตตาหารเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ ณ เเคหะของนาง พอดีเวลานั้นพระองค์ก็ได้รับอาราธนาของอุบาสกผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นอุปฐากของพระมหาโมคคัลลานะไว้เสียก่อนแล้ว พระตถาคตจึงให้พระมหาโมคคัลลานะเข้าเฝ้า ทรงเล่าเรื่องให้ฟังแล้วตรัสว่า

“ดูก่อนโมคคัลลานะ เธอพึงไปยังบ้านของอุบาสกผู้นั้น แล้วกล่าวขอเลื่อนการนิมนต์ของเขาไปสัปดาห์หน้าเขาจะขัดข้องหรือไม่ ถ้าเขาขัดข้องก็จะได้ไม่ต้องรับอาราธนาของนางสุปวาสา”

อัครสาวกเบื้องซ้ายรับพุทธบัญชาเหนือเศียรเกล้าแล้วไปหาอุบาสกผู้นั้น แล้วบอกเขาตามพุทธบัญชา อุบาสกทราบแล้วกล่าวว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้า ถ้าพระคุณเจ้าจะรับรองหรือเป็นประกันในเหตุสามอย่าง ข้าพเจ้าก็จะยินยอม แต่ถ้าพระคุณเจ้ารับรองไม่ได้ ข้าพเจ้าก็ยินยอมไม่ได้”

“ดูก่อนอุบาสก เหตุสามประการนั้นมีอะไรบ้าง”

“ข้าแต่พระคุณเจ้า ถ้าท่านจะรับรองได้ว่า โภคทรัพย์ของข้าพเจ้าจะไม่เสื่อมสิ้นพินาศไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง นี่เป็นประการที่หนึ่ง ประการที่สองคือชีวิตของข้าพเจ้าจะไม่มีอันตรายเกิดขึ้น และประการที่สามคือศรัทธาของข้าพเจ้าจะไม่หมด คงมีอยู่อย่างเดิม ถ้าพระคุณเจ้าสามารถเป็นผู้ประกันเหตุทั้งสามประการนี้ว่าจะไม่เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าภายใน ๗ วันนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็ยินยอม”

พระมหาเถระผู้เลิศทางมีฤทธิ์นั่งสงบอยู่ครู่หนึ่งแล้วกล่าวว่า

“ดูก่อนอุบาสก อาตมาเป็นปาฏิโมกข์ให้ท่านได้สองประการ คือขอรับรองว่าโภคทรัพย์ของท่านจะไม่เสื่อม และชีวิตของท่านจะไม่สิ้นไปหรือเป็นอันตรายใดๆ ภายใน ๗ วันนี้ ส่วนศรัทธาขอให้ท่านรับรองตัวท่านเอง อาตมารับรองให้ไม่ได้”

อุบาสกผู้นั้นรับรองศรัทธาของตน และยินยอมเลื่อนการนิมนต์ของตนไปสัปดาห์หน้า

พระศาสดามีพระสงฆ์ชื่อนาสพเป็นบริวาร เสด็จเสวยภัตตาหาร ณ บ้านของนางสุปวาสา เป็นเวลา ๗ วัน วันหนึ่งพระพุทธร่องค์ดรัสถามนางว่า

“สุปวาสา เธออุ้มครรภ์อยู่ ๗ ปี และปวดครรภ์อยู่ ๗ วัน ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัสอย่างนี้แล้ว เธอยังจะปรารถนามีบุตรอีกหรือไม่”

“ข้าพระองค์ยังปรารถนามีได้อีกถึง ๗ ครั้งพระเจ้าข้า”
นางสุปวาสาตอบ

พระตถาคตเจ้าทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นว่า

“สุปวาสาเอ๋ย มักจะเป็นอย่างนี้แหละ สิ่งที่ไม่น่ายินดี มักจะปลอมมาในรูปที่น่ายินดี สิ่งที่ไม่น่ารักมักจะมาในรูปแห่งสิ่งที่น่ารัก ความทุกข์มักจะมาในรูปแห่งความสุข เพราะดังนี้ คนจึงประมาทมัวเมากันนัก”

ขอย้อนกล่าวถึงพุทธานุภาพอีกสักเล็กน้อย เพื่อบรรเทาความสงสัยของท่าน ท่านจะเห็นได้ว่า อานุภาพของคนนั้นมักจะเป็นผลแห่งบารมีธรรมหรือคุณความดีที่สั่งสมอบรมมา ก็พระศาสดาของเรานั้นเคยสละชีวิตเลือดเนื้อมามากมาย จุดมุ่งหมายก็เพื่อพระโพธิญาณอันประเสริฐ พระพุทธานุภาพหรือลาภสักการะที่หลังไหลนั้นเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้นเอง พระองค์เคยสละชีพไม่เพียงแต่แก่มนุษย์เท่านั้น แม้สัตว์ผู้หิวโหยก็ทรงเคยกระทำ

ครั้งหนึ่งพระองค์เป็นหัวหน้าดาบสบำเพ็ญตบะอยู่บนภูเขา เวลาเย็นวันหนึ่ง พระองค์ประทับรับลมเย็นอยู่ ณ ชะง่อนผา มองลงมาเบื้องล่าง เห็นแม่เสือตัวหนึ่งเพิ่งคลอดลูกใหม่ยังออกจับเนื้อกินไม่ได้ มันจึงหิวโหยสุดประมาธ กำลังงุ่นง่านจะกินเนื้อลูกของมัน ดาบสเห็นดังนั้นจึงให้ดาบสผู้เป็นบริวารรีบไปเที่ยวแสวงหาสัตว์ที่ตายแล้วมาเพื่อโยนให้แม่เสือด่วนกิน แต่เมื่อเห็นแม่เสือกุ่นง่านขึ้นทุกที ดาบสบริวารคงหาเนื้อมาไม่ทันเป็นแน่ เนื้อสัตว์ที่ตายเองในป่ามิใช่หาได้ง่าย พระดาบสโพธิสัตว์จึงตัดสินใจช่วยชีวิตลูกเสือไว้โดยกระโดด

จากเชิงผาลงตรงหน้าแม่เสือพอดี พระดาบสตาย เป็นการสละชีพเพื่อช่วยเหลือนสัตว์อื่น ข้อมุ่งหมายสูงสุดก็คือพระโพธิญาณ

คราวนี้เมื่อนางวิสาขาทราบว่า พระพุทธองค์เสวยพระกระยาหารที่บ้านของอนาถปิณฑิกะแล้วเสด็จออกทางประตูทิศอุดร จึงรีบไปเฝ้าโดยเร็ว ถวายบังคมแล้วทูลว่า “พระองค์จะเสด็จจาริกไปที่อื่นหรือพระเจ้าข้า” เมื่อพระศาสดาทรงรับแล้วจึงกราบทูลอีกว่า “พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สละทรัพย์มากมายเพื่อสร้างอารามถวายพระองค์ ขอพระองค์เสด็จกลับก่อนเกิดพระเจ้าข้า อย่าเพิ่งเสด็จไปเลย”

“ดูก่อนวิสาข่า อย่าเลย อย่าให้ตถาคตกลับเลย ให้ตถาคตทำกิจของพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์เถิด”

นางวิสาขาดำริว่า พระพุทธองค์น่าจะทรงมีเหตุพิเศษเป็นแน่แท้ จึงกราบทูลว่า

“พระองค์ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นขอพระองค์รับสั่งให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ผู้รู้จักที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำกลับเกิดพระเจ้าข้า”

“ดูก่อนวิสาข่า เธอพอใจภิกษุรูปใด ขอให้เธอนิมนต์ภิกษุรูปนั้นไว้เถิด”

ความจริงนางวิสาขายากได้พระอานนท์ไว้ แต่คิดว่าพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก ถ้าอาราธนาท่านอยู่ จะสามารถให้การสร้างอารามสำเร็จโดยเร็ว จึงได้อาราธนาพระมหาโมคคัลลานะกลับ พระมหาโมคคัลลานะมองดูพระศาสดาเป็นเชิงทูลปรึกษาและฟังพุทธบัญชา พระศาสดาจึงทรงอนุญาตให้พระเถระพร้อมด้วยบริวารกลับ

ในความอำนวยการของพระอัครสาวกเบื้องซ้าย ปราสาทสองชั้นสำเร็จไปโดยรวดเร็ว มีทั้งหมด ๑,๐๐๐ ห้อง คือชั้นล่าง ๕๐๐ ห้อง

และชั้นบน ๕๐๐ ห้อง พระศาสดาเสด็จจาริกไป ๙ เดือนจึงเสด็จกลับ การก่อสร้างปราสาทก็สำเร็จลงในเวลา ๙ เดือนเช่นกัน

นางได้อารธนาพระศาสดาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประทับอยู่ ณ ปราสาทนั้นเป็นเวลา ๔ เดือนเพื่อทำการฉลองปราสาท เมื่อพระตถาคตเจ้ารับแล้วนางก็เตรียมการถวายอาหาร เครื่องอุปโภคอื่นๆ แต่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธองค์เป็นประมุข

ครั้งนั้นมีสตรีผู้เป็นสหายของนางวิสาขาคนหนึ่งนำผ้าซึ่งมีค่าถึง ๑,๐๐๐ กหาปณะ มาเพื่อจะปูพื้นที่ปราสาท จึงบอกนางวิสาขาว่า “สหาย ข้าพเจ้านำผ้ามาผืนหนึ่ง ท่านจะให้ปู ณ ที่ใด” นางวิสาขาตอบว่า “สหาย ถ้าข้าพเจ้าจะตอบว่าไม่มีสถานที่ที่จะให้ปู ท่านก็จะเข้าใจว่า ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาจะให้ท่านร่วมกุศล เพราะฉะนั้นขอให้ท่านดูเอาเองเถิด เห็นสมควรปูลง ณ ที่ใดก็ปูลง ณ ที่นั้น”

นางเดินสำรวจทั่วปราสาทก็มองไม่เห็นที่ใดที่จะปูด้วยผ้า มีราคาน้อยกว่า ๑,๐๐๐ กหาปณะเลย นางรู้สึกเสียใจที่ไม่ได้ส่วนแบ่งบุญในปราสาทนั้น จึงไปยืนร้องไห้อยู่ ณ ที่แห่งหนึ่ง

พระอานนท์เดินไปพบเธอเข้าโดยบังเอิญ เมื่อได้ถามทราบความแล้วจึงแนะนำให้นางปูลาดผ้านั้นลงพร้อมด้วยปlobโยนว่า

“น้องหญิง ผ้าซึ่งปูที่เชิงบันไดนี้ ย่อมอำนวยผลมากมีอันวิเศษไพศาล เพราะภิกษุทั้งหลายเมื่อล้างเท้าแล้ว ย่อมเช็ดเท้าด้วยผ้าซึ่งอยู่ตรงนี้แล้วเข้าไปข้างใน”

นางดีใจอย่างเหลือล้นที่พระอานนท์สามารถหาที่ปูลาดผ้าให้ นางได้สมปรารถนา ได้ยินว่านางวิสาขาสีมหำหนดที่ตรงนั้นไป

นางวิสาขาได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอดเวลา ๔ เดือน ในวันสุดท้ายได้ถวายจีวรเนื้อดีมีราคามาก เฉพาะจีวรที่ถวายแก่พระซึ่งอ่อนพรรษาที่สุดก็มีราคาถึง ๑,๐๐๐ กหาปณะ

ในสมัยเมื่อพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ไม่มีสตรีใดทำบุญเกิน หรือแม้แต่เพียงท่านางวิสาขาเลย

ในวันที่ฉลองปราสาทเสร็จนั่นเอง เวลาบ่ายนางวิสาขาผู้อันบุตร และหลานแวดล้อมแล้วเดินเวียนรอบปราสาท เปล่งถ้อยคำออกมา ด้วยความเบิกบานใจว่า

“บัดนี้ ความปรารถนาของเราที่จะถวายวิหารทาน เป็น ปราสาทใหม่ มีเครื่องฉาบทาอย่างดีสำเร็จแล้ว

บัดนี้ ความปรารถนาของเราที่จะถวายเสนาสนภักดิ์ มีเตียงตั้ง และหมอน เป็นต้น สำเร็จบริบูรณ์แล้ว

บัดนี้ ความปรารถนาของเราที่จะถวายสลากภัตด้วยอาหารที่ สะอาดประณีต สำเร็จบริบูรณ์แล้ว

บัดนี้ ความปรารถนาของเราที่จะถวายจีวรทานด้วยผ้าที่ทำ จากแคว้นกาสี ผ้าเปลือกไม้และผ้าฝ้าย เป็นต้น สำเร็จบริบูรณ์แล้ว

บัดนี้ ความปรารถนาของเราที่จะถวายเภสัชทาน มีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้งและน้ำอ้อย เป็นต้น ก็สำเร็จบริบูรณ์แล้ว”

ภิกษุทั้งหลายได้ฟังเสียงของนาง แล้วกราบทูลพระศาสดาว่า

“พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่เคยได้ยินหรือได้เห็น นางวิสาขาขบร้องเลย มาวันนี้นางพร้อมด้วยบุตรและหลานเดินเวียน ปราสาทขบร้องอยู่ ดีของนางจะกำเริบหรือเป็นบ้าประการใด”

พระศาสดาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธิดาของเราหาได้ขบร้องไม่ แต่เพราะอหยาศัยในการที่จะบริจาคของนางเต็มบริบูรณ์แล้ว จึงเปล่งอุทานด้วยความเบิกบานใจ” พระธรรมราชาผู้ฉลาดในการ แสดงธรรมเพื่อจะทรงแสดงธรรมให้พิสดารออกไปจึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย วิสาขาคิดของเราโน้มจิตไปเพื่อทำการกุศลต่างๆ เมื่อทำได้สำเร็จสมปรารถนาก็ยอมบ้นทิ้งเบิกบานปานประหนึ่งนายมาลาการผู้ฉลาดรวบรวมดอกไม้มาหาพันธุ์ไว้ แล้วร้อยเป็นพวงมาลัยให้สวยงามจะนั้น”

แล้วพระจอมมุนีทรงย้ำอีกว่า

“นายมาลาการผู้ฉลาดยอมทำพวงดอกไม้เป็นอันมากจากกองดอกไม้ที่เก็บรวบรวมไว้ฉันใด สัตว์ผู้เกิดมาแล้วและจะต้องตายก็ควรสั่งสมบุญกุศลไว้ให้มากฉันนั้น”

บุคคลผู้มุ่งคั่งด้วยทรัพย์และสมบูรณ์ด้วยศรัทธานั้นค่อนข้างจะหาได้ยาก ผู้มีศรัทธามักจะมีทรัพย์น้อย ส่วนผู้มีทรัพย์มากมักจะขาดแคลนศรัทธา อุปมาเหมือนนายช่างผู้ฉลาดแต่ขาดดอกไม้ ส่วนผู้มีดอกไม้มากมูล แต่ขาดความสามารถในการจัดเสียดีก ส่วนนางวิสาขพร้อมสมบูรณ์ทั้งศรัทธาและทรัพย์ จึงมีทั้งทรัพย์ภายนอกและทรัพย์ภายในบริบูรณ์

วันหนึ่ง นางวิสาขได้อาราธนาพระภิกษุสงฆ์ไว้เพื่อรับภัตตาหารที่บ้านของนาง เมื่อถึงเวลาแล้ว นางจึงให้หญิงคนใช้ไปนิมนต์พระ แต่หญิงคนใช้มารายงานว่า ในวัดเขตวันไม่มีพระสงฆ์อยู่เลย มีแต่นักคบรพชิต (นักบวชเปลือย) ทั้งสิ้นกำลังอาบน้ำฝนอยู่ วันนั้นฝนตกหนักมาก

เวลานั้นพระศาสดายังมิได้ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระเปลือยกายอาบน้ำ เมื่อฝนตกใหญ่ภิกษุทั้งหลายก็ตั้งใจกันใหญ่ และเปลือยกายอาบน้ำกันเคลื่อนเขตวนาราม หญิงคนใช้ไม่รู้จึงเข้าใจว่าภิกษุเหล่านั้นล้วนเป็นนักบวชเปลือยสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร (พระในศาสนาเซน)

นางวิสาขาเป็นผู้ฉลาด เมื่อได้ฟังดังนั้นก็เข้าใจเรื่องโดยตลอด จึงให้คนรับใช้ไปนิมนต์ภิกษุอีกครั้งหนึ่ง นางกลับไปครองนี้ภิกษุได้อาบน้ำเสร็จเรียบร้อยแล้วและครองจีวรแล้ว คนรับใช้จึงเห็นภิกษุอยู่เต็มเขตวนารามและอาราธนาว่าถึงเวลาภัตกิจแล้ว

วันนั้นเองนางวิสาขาปรารถนาเรื่องนี้ ทูลขอพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า เมื่อถึงฤดูฝนเข้าพรรษานางขอถวายผ้าอาบน้ำฝนแต่ภิกษุทั้งหลายเพื่อใช้อาบน้ำ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ถวายได้ ประชาชนทั้งหลายพากันเอาอย่าง ประเพณีการถวายผ้าอาบน้ำฝนจึงมีมาจนกระทั่งหลังพุทธปรินิพพานและจนกระทั่งบัดนี้

ผู้ฉลาดย่อมหาโอกาสทำความดีได้เสมอ พุทธบริษัทในรุ่นหลังเป็นหนี้ความดีของนางวิสาขา ในฐานะเป็นผู้ริเริ่มสิ่งที่ดีงามไว้ให้คนทั้งหลายถือเป็นเยี่ยงอย่างดำเนินตามมากมาย ด้วยประการฉะนี้.

ภาคผนวก

เรื่อง วิสาขามหาอุบาสิกา

พระอรรถกถาจารย์อธิบายพระพุทธพจน์ที่ตรัสกับนางวิสาขา เรื่องควรทำกุศลให้มากเหมือนช่างทำดอกไม้ไว้ว่า

“ถ้าดอกไม้มีน้อย แม้ช่างดอกไม้ฉลาด ก็ไม่สามารถทำดอกไม้ให้มากได้ หากช่างดอกไม้ไม่ฉลาด เมื่อดอกไม้มีน้อยหรือมากก็ตาม ย่อมไม่อาจทำพวงดอกไม้ได้ ฉะนั้นใด บุคคลบางพวกมีศรัทธาน้อย แม้สมบัติจะมีมาก ก็ไม่อาจทำกุศลมากได้ บางคนมีศรัทธามากแต่โภคะน้อยก็ไม่อาจทำมากเหมือนกัน บางคนศรัทธาน้อยโภคะก็น้อย ก็ไม่อาจทำได้ ส่วนบางคนมีศรัทธามากด้วย มีโภคะมากด้วย เขาย่อมทำกุศลโอฬารได้”

นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้เช่นนั้น มีมากทั้งศรัทธาและโภคะ พระศาสดาตรัสพุทธภาษิตนี้ หมายถึงนางวิสาขานั่นเอง

ในชีวิตคนเรานั้นไม่มีอะไรเป็นแก่นสารนอกจากความดี เมื่อความแก่ ความเจ็บ และความตาย รวมทั้งความเศร้าโศก เสียใจพิโรธำพันต่างๆ ห้อมล้อมชีวิตอยู่ เสมือนภูเขใหญ่ คีลา ล้วนกลิ้งบดมาทั้ง ๔ ทิศ มนุษย์ควรจะทำอะไรยิ่งกว่า กุศลจริยา (ประพฤดิธรรมที่เป็นกุศล) สมจริยา (ประพฤดิธรรมที่สุจริต) ชีวิตมนุษย์น้อยเกินไป ไม่ควรประมาท พอถึงวัย ๖๐ ก็ใกล้ตายเต็มที และเป็นไปได้เสมอที่จะตายก่อนนั้น มีอะไรเล่า

เป็นทุนสำหรับโลกหน้า นอกจากบุญกุศลอันตนได้ทำเองเมื่อมีเรี่ยวแรงอยู่ สัตว์ผู้เกิดมาจึงควรรีบเร่งขวนขวายทำบุญกุศลไว้ให้มาก ชีวิตจริงๆ ของคนเราคือชีวิตในโลกหน้า เสมือนเรือนอยู่ประจำของเรา ส่วนชีวิตในโลกนี้เสมือนศาลาพักในระหว่างทางเท่านั้น ชีวิตมนุษย์เราไม่ถึงร้อยปีก็ตาย แต่ชีวิตของเทพแม่เพียงเทพชั้นดาวดึงส์ก็มีระยะอายุถึง ๓๖ ล้านปีมนุษย์ ลองคิดดูเถิดว่าห่างกันเพียงใด และชีวิตในโลกทิพย์นั้นมิได้ทุกข์ทรมานอย่างชีวิตในโลกมนุษย์นี้

เพราะฉะนั้นบุคคลจึงไม่ควรประมาทในการสร้างคุณงามความดี ควรหาโอกาสรีบทำเช่นเดียวกับนางวิสาขามหาอุบาสิกา

พระนางรูปนันทา

(หนามข่องหนาม)

พระนางรูปนันทาเป็นผู้พอใจในรูป
มีความเสน่หายิ่งนักในอัฐภาพของตน
ธรรมอันเหมาะแก่เธอก็คือ
การย้ายความเมาในรูปนั่นเอง
ทำนองหนามขอกเอาหนามข่อง

เรื่อง

นี้เกิดขึ้น ขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ
เชตวันมหาวิหาร

พระนางรูปนันทานั้นเกี่ยวเนื่องเป็นพระญาติที่ใกล้ชิดของ
พระพุทธองค์คือ เป็นพระราชธิดาของพระนางมหาปชาบดีโคตมี
พระน้านางแห่งพระศาสดา พระนางรูปนันทาจึงเป็นพระน้องนางเธอ
ต่างพระมารดา

ปรากฏเป็นที่เลื่องลือว่า ทรงพระสิริโฉมมากล้น นาม
“รูปนันทา” นั้นแปลว่า มีรูปน่ายบั่นเทิ่งใจ

ความหลงตัวของคนเรานั้นมีมากอยู่แล้ว หลงใตสวยงาม
เข้าอีกความหลงตัวก็เพิ่มขึ้นเป็นตรีคุณ พระนางรูปนันทาเป็นสตรี
ที่สวยงามคนหนึ่ง พระนางเพียบพร้อมด้วยรูปสมบัติ วยสมบัติ และ
ทรัพย์สมบัติ ล้วนแต่เป็นวัตถุแห่งความเมาทั้งสิ้น

แต่กระนั้น พระนางก็รู้สึกว้าวุ่นมากเป็นครั้งคราวเพราะพี่น้อง
ชวนกันไปบวชเสียแล้วเป็นจำนวนมาก

วันหนึ่งพระนางทรงปรารภกับพระองค์เองว่า

“พระเชษฐภคินีของเรา ได้สละรัชสิริสมบัติออกบวชสำเร็จ
เป็นพระพุทธเจ้า เป็นเอกอัครบุคคผลในโลกแล้ว พระราชโอรสของ
พระองค์ หลานของเราคือพระราหุลก็ออกบวชแล้ว ภคินีของเรา
คือพระนันทะก็ออกบวชแล้ว พระมารดาของเราก็กว้างแล้ว
เช่นกัน เมื่อหมู่ญาติมากเห็นปานนี้ออกบวชแล้ว เราจะอยู่ครองเรือน
ทำไมเล่า?”

พระนางทรงดำริเช่นนั้นแล้ว จึงตัดสินใจพระทัยออกบวชเป็น
ภิกษุณีตามพระมารดา พระนางผนวชเพราะความอาลัยในพระญาติ
และเพราะความว้าวุ่นโดยแท้ หาใช่เพราะศรัทธาไม่

พระนางทรงได้ยินได้ฟังเสมอว่า พระศาสดาทรงแสดงธรรม
ตำหนิรูป เป็นต้นว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา รูปนี้ไม่งาม
เต็มไปด้วยสิ่งพึงรังเกียจนานาประการ จึงไม่ปรารถนาฟังธรรมจาก
พระพุทธเจ้า เกรงว่าจะทรงตำหนิรูปของพระนางว่าเป็นเช่นนั้น
พระนางยังไม่รู้ความจริงและไม่กล้าเผชิญหน้ากับความจริง

แต่ประชาชนชาวนครสาวัตถี ตื่นเช้าขึ้นมาก็บริจาคทาน
สมาทานอุโบสถ มีผ้าห่มสีขาวยบริสุทธิ ถือของหอมและดอกไม้ เป็นต้น
ประชุมกันฟังธรรมในเวลาเย็น ณ วัดเชตวัน แม้ภิกษุณีทั้งหลาย
ก็เช่นเดียวกัน พอใจฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดา

ทุกคนที่ได้ฟังธรรมแล้ว ต่างก็ชื่นชมโสมนัส และพรรณนาถึง
พระคุณสมบัติ และความไพเราะแห่งพระธรรมเทศนาของพระองค์
ทุกคนไป บางคนสรรเสริญพระรูป บางคนพอใจในพระกระแสเสียง

จริงทีเดียวในโลกนี้ มีความนิยมของคนอยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. นิยมรูป (รูปปมาณิกา)
๒. นิยมเสียง (โสมปมาณิกา)
๓. นิยมความปอน (ลูขปมาณิกา)
๔. นิยมธรรม (ธัมมปมาณิกา)

บุคคลประเภทแรก ย่อมเลื่อมใสพระตถาคตเจ้าด้วยการได้เห็น พระรูปอันสง่างาม ทรงสิริวิลาสเกินเปรียบ พระฉวีมีสีคล้ายไล้ด้วย ทอง มีลักษณะงามนานาประการ

บุคคลประเภทที่สอง เมื่อได้ฟังพระกระแสเสียงอันไพเราะของ พระองค์ในขณะที่แสดงพระธรรมเทศนาแล้วก็เกิดความเลื่อมใส

บุคคลประเภทที่สาม ได้เห็นความเรียบแห่งสีจิวรของ พระตถาคตเจ้าเป็นต้น แล้วก็เกิดความเลื่อมใสว่า โอ! พระสุดตทรวง เป็นอยู่อย่างจริงหนอ เครื่องนุ่งห่มของพระองค์มีเพียงปกปิดร่างกาย ให้เรียบร้อยเท่านั้น หาใช่เพื่อความสวยงามไม่ สีจิวรของพระองค์เล่า ก็เรียบ ดูสะอาดสบายตา ไม่ฉูดฉาด

บุคคลประเภทที่สี่ ผู้ถือธรรมเป็นประมาณ หรือนิยมธรรมนั้น เมื่อได้ฟังธรรมอันถูกต้อง บริสุทธิ์จากพระศาสดาแล้ว ก็รู้สึกว้า อ้อ! ศิลเป็นอย่างนี้ สมาธิเป็นอย่างนี้ ปัญญาเป็นอย่างนี้ ล้วนมีอยู่ใน พระทศพลเจ้าทุกประการ พระองค์เป็นผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน เลิศแล้ว ด้วยพระคุณมีศีลเป็นต้น ดังนี้แล้วย่อมเลื่อมใส

สาเหตุแห่งความเลื่อมใสของคนในโลก อันท่านได้กล่าวไว้แล้ว ๔ ประการนี้แล

พระนางรูปนันทาได้สดับเสียงพรรณนาพระคุณของพระ ศาสดาจากสำนักอุบาลิกาบ้าง จากสำนักของภิกษุณีบ้าง จึงทรง ดำริว่า “คนทั้งหลายสรรเสริญพี่ชายเราเสียจริง น่าจะลองไปฟัง

ธรรมดาบ้าง หากพระองค์จะทรงตำหนิรูปของเรา ก็จะตำหนิสักเท่าไร
เชียว ไฉนหนอเราจะพึงไปสู่สำนักของพระศาสดา พึงธรรมโดยที่มีให้
พระองค์เห็นเรา”

วันนั้นภิกษุณีทั้งหลายตื่นตื่นกันมากเมื่อทราบว่ พระนาง
รูปนันทาจะเสด็จฟังธรรมด้วย และคิดว่าวันนี้พระศาสดาคงจะแสดง
ธรรมอย่างวิจิตรเป็นแน่นอน

ฝ่ายพระนางรูปนันทานั้น ตั้งแต่ออกจากสำนักของภิกษุณี
ก็ทรงดำริไปตลอดทางว่า จะไม่ให้พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นตน
ความคิดของพระนางช่างเหมือนคนที่ต้องการห้ามพระอาทิตย์ส่องแสง
เสียนี้กระไร!

พระศาสดาได้ทรงทราบแล้วด้วยพระญาณอันไม่มีอะไร
ขวางกั้นได้ ทรงดำริว่า “ธรรมเทศนาอะไรหนอจะเหมาะแก่อุปนิสัย
ของรูปนันทา?” ทรงเห็นว่า “พระนางรูปนันทาเป็นผู้พอใจในรูป
มีความสนใจยิ่งนักในอัตภาพของตน ธรรมอันเหมาะแก่เธอก็คือ
การย่ำยีความเมาในรูปนั่นเอง ทำนองหนามยอกเอาหนามบ่ง”

ดังนั้นพระศาสดาจึงทรงเนรมิตหญิงคนหนึ่ง ด้วยกำลังแห่ง
อิทธิทธิสังขาร^๑ แห่งพระองค์

หญิงนั้นรูปงามยิ่ง อายุประมาณ ๑๖-๑๗ ประดับประดาด้วย
สรรพภรณ์อันเลิศด้วยสีต่างๆ ยืนถวายเป็นพุทธบูชาอยู่ใกล้พระพุทธรองค์

พระนางรูปนันทาเข้าไปนั่งท่ามกลางภิกษุณีทั้งหลายเพื่อ
หลบซ่อนมิให้พระศาสดาทอดพระเนตรเห็น พระนางมองดูพระเชษฐภคินา
ตั้งแต่พระบาท ได้เห็นพระสรีโรภาสอันวิจิตรด้วยพระมหาบุริสลักษณะ
รุ่งเรืองด้วยอนุพยัญชนะ แวดล้อมด้วยรัศมีเรื่องอะไรช่างละประมาณหนึ่ง
พระนางทอดพระเนตรพระโอษฐ์แห่งพระตถาคต อันมีสิริประหนึ่ง

^๑ อิทธิทธิสังขาร = การบันดาลฤทธิ์

ดวงจันทร์เพ็ญ แลแล้วให้มองเห็นรูปแห่งสตรีเนรมิตซึ่งยืนอยู่ ณ ที่ใกล้พระผู้มีพระภาค

พระนางและพระศาสดาเท่านั้นมองเห็น คนอื่นมิได้เห็นเลย

รูปนั้นเป็นอิทธิยมรูป รูปอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ให้งามปานใดก็ได้ พอเห็นเท่านั้น พระนางก็ตะลึงพรึงเพริด

“โอ! ช่างงามอะไรปานนี้” พระนางอุทานอยู่ในพระทัย “ผมหน้ามาก สรรพางค์กายทั้งสิ้น ช่างงามพร้อมหาใครเปรียบมิได้”

พระนางถูกเสน่ห์แห่งรูปนิमितนั้นครอบงำพระทัยเสียแล้ว ครู่หนึ่งจึงก้มลงมองดูพระสิริรูปแห่งพระนางเอง

“อา! ทำไม, ทำไมจึงแตกต่างกันถึงขนาดนี้?” พระนางดำริ “นั่นเหมือนนางพญาหงส์เราเหมือนนางกา อา! เราเคยกระหมื่นนักว่าจะหาใครสวยเสมอเรานั้นยาก อย่าว่แต่จะยิ่งกว่าเราเลย แต่เวลานี้ได้เห็นประจักษ์แล้วว่า ความสวยของเราไม่ได้ส่วนหนึ่งแห่งร้อยของ สตรีนั้นเลย”

“แต่ เอ๊ะ! ทราบว่าพระเชษฐภคินีทรงตำหนิรูป ไม่ทรงสรรเสริญความงามแห่งรูป ไฉนจึงทรงมีสตรีอันเลิศแล้วด้วยรูป เห็นปานนี้ยืนถวายเป็นพิศในเวลาแสดงธรรม อา! ประหลาด, ประหลาดจริง ที่คนเล่าลือกันนั้นไม่จริงเสียแล้ว”

“ทำอย่างไรหนอ เราจะได้สวยอย่างสตรีนั้นบ้าง” พระนางทรงดำริในที่สุด

พระบรมศาสดาทรงทราบวาระจิตของพระนางโดยตลอด จึงทรงบันดาลให้รูปนั้นสว่างวัย ๑๖-๑๗ เข้าสู่วัย ๒๐

พระนางมองเห็นแล้วประหลาดพระทัย “เอ๊ะ! ทำไมแก่เร็ว อย่างนั้น วัยสว่างไปมากแล้ว”

พระศาสดาทรงบันดาลให้รูปนั้นสว่างวัย ๒๐ ไปถึงวัยกลางคน ๔๐ วัยชรา ๘๐-๙๐ พันหัก ผมหงอก หนังหดเหี่ยว ซีโครงเหมือนกลอนเรื่อนงกัณฑ์สั้นเต็มไปทั้งกาย และมีโรคเข้าเบียดเบียน ทั้งไม้เท้าและวีชนี (พัด) ร้องเสียงดัง ล้มกลิ้งลงยังภาคพื้น กลิ้งเกลือกไปมา ทั่วมุตรและกรีสของตน

พระนางรูปนันทาทอดพระเนตรแล้ว คลายความพอใจในรูปนั้นอย่างยิ่ง สิ่งเข้ามาแทนที่ก็คือความเบื่อหน่ายระอิดระอา

พระศาสดาทรงบันดาลให้หญิงนั้นตายไปต่อหน้าต่อตาของพระนางรูปนันทา

ศพนั้นขึ้นพอง น้ำเหลืองและหนองออกจากทวารทั้ง ๙ คือ ตา หู จมูก ปาก ทวารหนัก ทวารเบา กาและแรงงยื้อแย่งจิกกินเป็นพัลวัน

พระนางรูปนันทาทรงเห็นดังนั้นแล้ว ทรงดำริว่า “หญิงนี้ชราแล้ว เจ็บแล้ว และตายแล้วในที่นี้ทีเดียว ชรา พยาธิ และมรณะจะต้องมาถึงอัฐภาพของเราในทำนองเดียวกันนี้เหมือนกัน”

พระนางได้เห็นอัฐภาพโดยความเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตาแล้ว

กขณะนั้น ภพทั้งสามคือ กามภพ^๐ รูปภพ^๑ และอรูปรภพ^๒ ปราภฏแก่พระนางเสมือนมีไฟลุกโชนแล้ว อัฐภาพปราภฏแก่พระนางเสมือนศพนันแขวนอยู่ที่คอ

จิตของพระนางจึงมุ่งต่อกรรมฐานอันมีสุกเป็นอารมณ์

^๐ กามภพ = ภพของสัตว์โลกผู้ยังข้องอยู่ในกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะทางกาย

^๑ รูปภพ = ภพของพรหมผู้ได้รูปฌาน ๔

^๒ อรูปรภพ = ภพของพรหมผู้ได้รูปฌาน ๔

พระศาสดาทรงทราบดังนั้น ทรงใคร่ครวญต่อไปว่า “พระนางรูปนันทาจะสามารถบรรลุมรรคผลด้วยเหตุประมาณเท่านี้หรือไม่หนอ? หรือต้องได้รับการช่วยเหลืออีก”

ทรงทราบว่า ต้องได้รับการช่วยเหลืออีก พระศาสดาจึงทรงหลังพระธรรมเทศนาเป็นการช่วยเหลือ เสมือนทรงยื่นศัสตราให้แก่บุคคลผู้ตั้งเข็อกจวนจะขาดอยู่แล้ว

“รูปนันทาเอ๋ย! จงดูเถิด ดูร่างกายอันอาดูรไม่สะอาดเปื้อยเนา นี้ อันโครงกระดูกช่วยกันยกขึ้น มีสิ่งปฏิกูล ไม่สะอาด ไหลเข้าไหลออก อยู่เสมอ ซึ่งเป็นที่ต้องการนักของคนเขลา”

“รูปนันทาเอ๋ย! ร่างกายนี้ฉันใด ภายของเธอก็ฉันนั้น ภายของเธอฉันใด ภายนี้ก็ฉันนั้น เธอจงมองดูธาตุทั้งหลายโดยความเป็นของว่างเปล่าเถิด จะได้ไม่ต้องมาสู่โลกนี้อีก จงสำรอกราคะความพอใจในภพเสียเถิด จักได้เป็นผู้สงบเต็มที”

เพียงเท่านี้พระนางก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล

ลำดับนั้น พระศาสดามีพระประสงค์จะแสดงสุญญตภาวนาเพื่ออบรมให้เห็นแจ้งในมรรคผลทั้งสามเป็องปลายต่อไป จึงตรัสว่า

“รูปนันทาเอ๋ย! สรรีระนี้ไม่มีสาระอะไร สาระสักหน่อยหนึ่งก็มิได้มี มันเป็นเพียงนครกระดูก กระดูกรวมกันเข้าเป็นโครงร่างเท่านั้น

“รูปนันทาเอ๋ย! ดูเถิด จงดุนครกระดูกนี้ซึ่งมีเลือดและเนื้อเป็นเครื่องฉาบทา อันเป็นที่รองรับความแก่ความตายอันเป็นเพลิงทุกข์ และรองรับความทะนงตน ความลบลพสู่คุณของผู้อื่น ซึ่งเป็นเพลิงกิเลส”

พระนางส่งกระแสจิตไปตามพระธรรมเทศนาได้บรรลุอรหัตตผล เป็นพระอรหันต์แล้ว ณ ที่นั่นเอง.

ภาคผนวก

เรื่อง พระนางรูปนันทา

เกี่ยวกับพระพุทธพจน์ที่ตรัสสอนพระนางรูปนันทานี้ พระอรรถกถาจารย์ได้พรรณนาไว้ว่า

“เหมือนอย่างว่าเรือนไม้มีไม้เป็นโครงฉันใด สรีระนี้ ก็ฉันนั้น มีกระดูกเป็นโครง มีเส้นเอ็นเป็นเครื่องรัดเรียง ฉาบด้วย เนื้อและเลือด หุ้มห่อด้วยหนัง เป็นที่ตั้งลงแห่งขราซึ่งมีความ ทรุตโทรมเป็นลักษณะ แห่งมัจจุซึ่งมีความตายเป็นลักษณะ แห่งมานะซึ่งมีความเมาเพราะอาศัยความถึงพร้อมด้วย ทรวดทรงอันงามเป็นต้นเป็นลักษณะ

อาพาธอันเป็นไปทางกายและทางจิต ย่อมตั้งลงในสรีระนี้ นอกจากนั้นก็ไม่มีอะไรที่จะพึงถือเอาได้โดยความเป็นแก่นสาร”

จะพรรณนาตามความโดยสังเขป ตามแนวของ พระอรรถกถาจารย์เพิ่มเติมอัฒโนมัตยาธิบายตามหลักวิชาบ้าง เล็กน้อย

คัมภีร์ทางพุทธศาสนาหลายแห่งเรียกกายนี้ว่า กายนคร แปลว่า นครคือกาย ผู้ครองนครนี้คือพระเจ้าจิตรราช กล่าวคือ จิตหรือใจ อยุ่ต่าง ๆ หรือสรีรยนต์ต่าง ๆ เป็นพลเมืองของ พระเจ้าจิตรราชนั้น กายกับจิตจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โบราณเรากล่าวว่ “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” คือจิตเป็น ผู้ออกคำสั่ง กายเป็นผู้ปฏิบัติตาม ดูเหมือนว่าไม่มีนายและ

บ่าวคูใดที่เป็นห่วงเป็นใยกันเท่ากายกับจิต เราจะเห็นได้ว่า เมื่อใด
กายกระวนกระวาย เจ็บปวดหรือหิวกระหาย เมื่อนั้นจิตก็พลอย
กระวนกระวายด้วย พลอยขาดความสุขไปด้วย และเมื่อนั้นจิตจะ
คอยหาสิ่งวุ่นวายที่พึ่งให้แก่กาย คอยหาทางบำบัดให้แก่กาย ถ้าหา
ทางบำบัดได้ใจก็สบายแจ่มใส ถ้ายังบำบัดไม่ได้ตราบใดใจก็ยัง
กระวนกระวายอยู่ตราบนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “ใจที่สบายอยู่ใน
ร่างกายที่เป็นสุข The sound mind is in the sound body”
มีแต่พระอรหันต์เท่านั้นที่จิตมีอำนาจเหนือกายโดยเด็ดขาด
กล่าวคือแม้กายจะกระวนกระวายอยู่ เพราะความเจ็บปวด เพราะ
ความหิวกระหาย แต่ใจของท่านหาได้กระวนกระวายด้วยไม่
พระอรหันต์มีอำนาจจิตสูงมาก สามารถแยกกายและจิตออกจากกันได้

ส่วนปุถุชนคนธรรมดา ยังไม่มีความสามารถเช่นนั้น
เมื่อกายทุกข์ใจจึงทุกข์ด้วย เมื่อกายสุขบางครั้งใจก็พลอยสุข
ไปด้วย แต่ไม่แน่เสมอไป เพราะมีบ่อยครั้งกายมิได้เป็นอะไร
เรียบริ้อยดีทุกอย่าง แต่ใจทุกข์ไปต่างๆ สุขเอาทุกข์ไว้เพียบแปล้
ในจิตใจ

เป็นการแน่นอนอยู่อย่างหนึ่งว่าเมื่อใดใจเป็นทุกข์
เมื่อนั้นความทุกข์นั้นย่อมแผ่กระจายมาถึงกายด้วย เมื่อใด
ใจมีความกังวล หวาดกลัว โกรธจัด ริษยามาก เป็นต้น เมื่อนั้น
ย่อมมีผลกระทบกระเทือนถึงกายด้วยทุกครั้งไป ความวิตกกังวล
และความเศร้าเสียใจที่เกาะกินใจอยู่นานๆ อาจเป็นเหตุให้เกิด
โรคเรื้อรังบางอย่างได้ เช่น คนไข้บางรายมีอาการคล้าย
กระเพาะอาหารอักเสบเรื้อรังหรือมีแผลในกระเพาะอาหาร
มีอาการปวดท้องอย่างรุนแรง แต่เมื่อหมอดตรวจดูอย่างถี่ถ้วนแล้ว

ก็ไม่เห็นความผิดปกติใดๆ ของกระเพาะอาหารเลย สืบประวัติไป จึงได้รู้ว่าสาเหตุมาจากจิตใจ เช่น มีความผิดหวังจากชีวิต ในครอบครัว ความโกรธ ความเกลียด ความริษยาอย่างรุนแรง เป็นต้น

เมื่อเกิดอารมณ์กลัวขึ้นซึ่งเป็นเรื่องทางใจ แต่อาการ ก็ปรากฏให้เห็นด้วย เช่น หน้าซีด เหงื่อแตก กระเพาะปัสสาวะ บีบรัดตัวอย่างแรงทำให้อยากปัสสาวะ หรือถึงกับปัสสาวะ ออกมา ลำไส้มีการเคลื่อนไหวมากจนถ่ายอุจจาระออกมาโดยไม่รู้สีกตัว กระเพาะมีอาการบีบตัวทำให้คลื่นไส้อาเจียน เป็นต้น

วงการแพทย์เมืองไทยเรากล่าวว่า *“ในจำนวนคนไข้ที่มาหาเพื่อการศึกษาและรับการรักษาโรค คนที่เป็นโรคทางใจ เป็นต้นเหตุนั้นมีถึง ๑ ใน ๕ หรือราวร้อยละ ๒๐”*

แต่ในสหรัฐอเมริกา คนไข้ที่มีสาเหตุมาจากจิตใจนั้นมีมากกว่าเมืองไทย ดูเหมือนมีถึงร้อยละ ๗๕ ความอ่อนเพลีย บางอย่างที่เราเรียกว่าอ่อนเพลียละเอียดเจียน นั้น เนื่องจากมีความผิดปกติทางใจ เช่น ความผิดหวังในความรัก หรือในการงาน เป็นต้น

รวมความว่า กายกับใจนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาก กระทบกระเทือนถึงกันอยู่เสมอ เมื่อเกิดอาการผิดปกติขึ้นทางใดทางหนึ่ง อีกทางหนึ่งก็จะพลอยผิดปกติไปด้วย เพราะฉะนั้น เพื่อความสุขกายสบายใจ จึงควรรักษากายด้วยดี รักษาจิตด้วยดี ค้ำครองจิตด้วยดี

จะพรรณนามากไปก็เกินความ สรุปร่างกายนี้เป็นเหมือนนครหนึ่ง ซึ่งมีกระดูกเป็นโครง (อภิวิน นคร กต) มีเลือดและเนื้อ เป็นเครื่องฉาบทา (มัสโลहितเลปน)

เลือดนั้นไหลเวียนอยู่ทั่วร่างกาย อาศัยเส้นโลหิตเป็นทางจร ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ผอยบ้าง ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะแทงลงไปตรงใดในร่างกาย จึงมีเลือดออกมาทันที ท่านว่าเลือดหมุนเวียนอยู่ในร่างกายประมาณ ๖ ลิตร ก็ไม่ใช่ช่น้อย เลือดมีความสำคัญต่อร่างกายมาก ขาดเลือดหรือเลือดไม่พอคนก็ตาย เมื่อมีบาดแผลขึ้นด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่นถูกแทงหรือถูกฟัน ถ้าเลือดออกมากให้เข้าไปชดเชยไม่ทันคนก็ตาย ถ้าการแทงหรือการฟันนั้นถูกเส้นเลือดใหญ่เลือดยิ่งออกมากทำให้ตายเร็วขึ้น เพราะพิษบาดแผลด้วย ท่านว่าคนถูกบาดแผลนี้ กำลังใจสำคัญที่สุด ถ้ากำลังใจเสียก็ตายเร็ว ถ้ากำลังใจดีตายช้า หรืออาจรอดชีวิตได้

ทางแพทย์บอกว่าเลือดมีสองชนิดคือเลือดดำกับเลือดแดง เลือดดำยังไม่ได้ฟอก เลือดแดงฟอกแล้ว พร้อมทั้งจะส่งไปเลี้ยงร่างกาย ส่วนเม็ดเลือดก็มีอยู่ ๒ ชนิดเหมือนกัน คือเม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาว หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของเม็ดเลือดแดงคือนำออกซิเจนไปเลี้ยงเนื้อเยื่อต่างๆ ในร่างกาย ส่วนเม็ดเลือดขาวจะทำลายเชื้อโรคโดยกินเชื้อโรคเข้าไปในตัวของมัน และเชื้อโรคจะถูกน้ำย่อยต่างๆ ในเม็ดเลือดขาวนั้นทำลายเสียสิ้น

เลือดเกิดจากอาหารที่บำรุงร่างกายนั่นเอง เลือดเป็นมันสมอง เป็นกล้ามเนื้อและเป็นกระดูก เพียงแต่ยังเหลวอยู่เท่านั้น อวัยวะทุกส่วนย่อมดูดเอาส่วนที่ต้องการจากเลือด กล่าวได้ว่าเลือดเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในร่างกาย

แต่เมื่อออกนอกกายแล้ว เลือดมีกลิ่นคาวเหม็น ปฏิกุลพึงรังเกียจ เป็นสิ่งปฏิกุลอย่างหนึ่งในอาการ ๓๒

เนื้อนั้นคืออวัยวะที่มีอยู่ทั่วไปในร่างกายอันผิวนั้นห่อหุ้มไว้ เนื้อและเลือดคลุกเคล้ากันอยู่ทุกแห่ง ที่ใดมีเนื้อที่นั่นมีเลือด เราจึงมักได้ยินคำพูดไปด้วยกันเสมอว่า “เลือดเนื้อ”

เนื้อห่อหุ้มกระดูกไว้ เมื่อเนื้อออกในที่นั้นๆ จึงมองเห็นกระดูกสีขาว ภายซึ่งเป็นประมวลแห่งอาการ ๓๒ มีเลือดเนื้อหนึ่ง เอ็น กระดูกเป็นต้นนี้เอง เป็นที่อาศัยอยู่ของความแก่ ความตาย มานะและมักชะ

มานะคือความทะนงตน ความเยอหยิ่ง ยกตนว่าสูงกว่าผู้อื่น มีอาการเหยียดผู้อื่น บางคนได้อาศัยร่างกายนี้เป็นที่เพาะมานะให้เจริญเติบโตขึ้น ฟังเห็นสตรีที่สวยงามบางคนเป็นตัวอย่าง เธอหลงใหลในร่างกายอันสมมติว่างามของตน แล้วดูหมีนเหยียดหยามผู้อื่น และอาศัยกายงามก่อให้เกิดความกำหนัดแก่บุรุษเพศนั้น เป็นเครื่องยั่วชวนให้คนหลง แล้วประกอบกรรมชั่วต่างๆ ตามความปรารถนาของตน บางคนอาศัยความงามแห่งกายทำลายตะบะของผู้มีตะบะ ดังมีเรื่องเกี่ยวกับฤๅษีและนักพรตจำนวนไม่น้อยในอดีต

ว่าด้วยความปฏิกุล กายนี้มีความปฏิกุล โสโครก เป็นที่ไหลออกแห่งอสุจินาณาประการ

ว่าโดยโทษ กายนี้เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์และโรคนานาประการสุดจะพรรณนาได้

ว่าโดยคุณ กายนี้มีคุณในฐานะเป็นเครื่องมือรับใช้ผู้มีใจสูงสะอาดให้ได้ประกอบกรรมดีอันเป็นประโยชน์แก่ตน ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ตลอดถึงโลก เช่น กายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นักวิทยาศาสตร์บางท่าน นายแพทย์บางท่าน เป็นต้น

โลกียธรรมทั้งมวลย่อมมีทั้งคุณและโทษ

บางท่านหลงติดในรูปกายอย่างรุนแรง แต่ต่อมาได้
บรรเทาความหลงใหลอันนั้น บรรเทาความเมาเสียได้เป็น
ประโยชน์แก่ตนอย่างมาก เช่น พระนางรูปนันทาเถรีดังกล่าว
แล้ว

พระนางสามาวดี (ผู้ไม่ตาย)

พระนางสามาวดี
จะมีชีวิตอยู่ก็ตาม
ตายไปแล้วก็ตาม
เชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตาย
เพราะเป็นผู้ไม่ประมาท

เดิม

เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์

พระนางมีนามว่า สามา บุตรีแห่งภักทียศรชฐีในนครชื่อภักทวดี ท่านคงทราบแล้วว่า เศรษฐีในชมพูทวีปหรือภารตประเทศนั้น มั่งคั่งเพียงใด ในประเทศนั้นคนชั้นกลางมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นคนชั้นสูง มั่งคั่ง กับคนชั้นต่ำยากจนหาข้าวและน้ำได้ยาก ขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ส่วนคนมั่งคั่งเล่า ก็มั่งมีเสียจริงๆ มีความเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือย กินทิ้ง กินเท พร้อมพรังไปด้วยเสื้อผ้า อาหารที่อยู่อาศัยอันโอ้อ่า แวดล้อมด้วยสตรีที่ล้วนแต่สรรแล้วว่ามีรูปเลิศ

เมื่อนางเกิดในตระกูลเศรษฐี อันเกือบจะเป็นชื่อเดียวกันกับชื่อนครแล้ว ท่านก็ควรจะได้ทันทีว่า บิดาของนางจะต้องเป็นเศรษฐีใหญ่แห่งนครนั้น

ดังนั้น ชีวิตของนางจึงมีความสุข ความรื่นรมย์ เพราะนางถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และวัยสมบัติ ตามประสาเด็กสาว

นางยอมจะมีความภาคภูมิใจในสิ่งเหล่านี้อยู่บ้าง ใครๆ ก็ชมว่านางสวย มีเสน่ห์ แต่สิ่งเหล่านี้เองหากเด็กสาวหลงไหลเฟลิดเฟลีนเกินไป ก็เป็นบันไดทอดสู่หายนะ สำหรับนางเองนั้น บิดาและมารดาคอยเตือน อยู่เสมอว่า

“ลูกรัก รูปลักษณ์ และทรัพย์สินอันเป็นของไม่จีรังยั่งยืน อาจพินาศลงด้วยภัยพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อัคคีภัย อุทกภัย และอุบัติเหตุต่างๆ ประการ จึงไม่ควรประมาท คุณธรรมต่างหาก เล่าที่เราควรสั่งสมเพิ่มพูนให้เจริญงอกงามขึ้นเรื่อยๆ”

เพราะการอบรมตักเตือนของบิดามารดาอยู่เสมอ นางจึงประพฤติตัวดี เป็นที่รักอย่างยิ่งของท่านทั้งสอง เป็นที่เคารพของ ข้าทาสบริวาร นางมีความสุขอยู่ท่ามกลางหมู่ญาติและเพื่อนฝูง เสมือนกุหลาบเพียงดอกเดียวเริ่มจะเบ่งบานอยู่ท่ามกลางสวนกุหลาบ ใหญ่ ท่านลองนึกดูเถิดว่า นางจะเด่นสักเพียงใด

ควรจะเล่าเสียเถียวนี้ว่า ภัททวดีนครกับมหานครโกสัมพี ของอุเทนราชันั้น มีความติดต่อกันทางการค้าอย่างใกล้ชิด มีพ่อค้าเดินทางโดยเกวียนไปมาค้าขายระหว่างสองนครนี้ไม่ขาดสาย พ่อค้าจากโกสัมพีก็นำเกียรติคุณของโฆสกเศรษฐีมาสรรเสริญให้บิดา ของนางฟัง เขาพรรณนาคุณความดี ความเอื้ออารีของเศรษฐีโฆสก อย่างไม่รู้สึกเบื่อหน่าย จนบิดาของนางรู้สึกชอบพอโฆสกเศรษฐีโดยที่ ท่านไม่เคยเห็นตัวเลย ส่วนพ่อค้าจากภัททวดีนครก็เช่นกัน นำเอาคุณ ความดีความเมตตาอัธยาศัยอันงามของบิดาแห่งนางไปสรรเสริญใน นครโกสัมพี จนโฆสกเศรษฐีรู้สึกใคร่บิดาของนางไปด้วย ท่านทั้งสองจึงเริ่มติดต่อกันโดยการส่งเครื่องบรรณาการให้กันผ่านทางพ่อค้า เกวียนนั่นเอง

ของหอมตั้งอยู่ที่เดียว แต่กลิ่นหอมย่อมจรไปได้ทั่วทิศฉันใด
ท่านเอยคุณงามความดีของบุคคลก็ฉันนั้น แม้เขาจะอยู่ที่เดียวแต่
เกียรติคุณอันดีงามย่อมฟุ้งไปตามลมและทวนลม

ดังนั้น พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

*“สัตบุรุษย่อมปรากฏไปได้ไกล เสมือนหิมวันตบรรพต ส่วน
อสัตบุรุษ แม้จะอยู่ในที่ใกล้ก็หาปรากฏไม่ เหมือนลูกศรที่บุคคลยิงไป
ในราตรีอันมืดมิด”*

เป็นอันรู้ทั่วกันทั้งสองนครว่า ภัททियเศรษฐีและโฆสกเศรษฐี
เป็นสหายรักใคร่กัน ท่านเรียกว่า **“อทิฏฐุปุพพสหาย-สหายซึ่งไม่เคยเห็นกัน”**

ชีวิตของนางราบรินไปได้ไม่ตลอด ไม่มีดอกทาน ไม่มีชีวิตใคร
เลยในโลกนี้ที่จะราบรินโดยตลอด จะต้องมีหลุมของชีวิตบ้าง ตราบใด
ในโลกนี้ยังมีที่ลุ่มที่ดอน มีภูเขาและทะเล ชีวิตของมนุษย์ก็จะต้อง
มีลุ่มๆ ดอนๆ สูงบ้าง ต่ำบ้าง สุขบ้าง ทุกข์บ้าง คละเคล้ากันไป
เสียงหัวเราะและเสียงสะอื้นสลับกันอยู่เสมอในชีวิตมนุษย์ โรครภัย
ไข้เจ็บเป็นมารร้ายผู้ทำลายความสุขของมนุษย์ ชีวิตของนางเปลี่ยนแปลง
ไปเพราะโรครภัยนี้เอง

อหิวาตกโรคระบาดอย่างหนักในภัททวดีนคร สัตว์เล็กๆ เริ่มตาย
ก่อน ต่อมาเป็นสัตว์ใหญ่และคน ในหมู่มนุษย์ด้วยกัน คนยากจนล้มเจ็บ
และตายไปก่อน ทำไมจะไม่ตายไปก่อนเล่า ในเมื่อพวกเขาเหล่านั้น
ไม่สามารถเลือกอาหารได้ มีอย่างไรก็กินอย่างนั้น ไม่สามารถบำรุงสุข
ภาพอนามัยให้สมแก่ความต้องการของร่างกาย พวกที่ต้องตาย
เพราะขาดอาหารก็มีอยู่เสมอ คนยากจนในประเทศภารตะเป็นบุคคล
ที่น่าสงสารยิ่งนัก

ต่อมาอหิวาตกโรคก็ระบาดมาถึงคนมั่งมีและล้มตายกันเป็น
อันมาก สมจริงดังที่พระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า

“ไม่ว่าคนหนุ่มหรือคนแก่ ไม่ว่าพาลหรือบัณฑิต คนยากจนหรือคนมั่งมี ล้วนแต่กำลังบ่าหน้าไปสู่ความตายด้วยกันทั้งนั้น ความตายนั้นย่อมย่ำยีห้าห้าบุคคลทั้งหลายไม่เลือกกว่าจะเป็นกษัตริย์พราหมณ์ ไวศยะ ศูทร จัณทาล หรือคนกวาดถนนขนขยยะ มนุษย์ไม่สามารถต่อสู้กับความตายได้ไม่ว่าด้วยกองทัพช้าง ม้า รถ พลเดินเท้าหรือด้วยเวทมนต์คาถาวิชาใดๆ ในที่สุดทุกคนจะต้องตาย จะต่างกันแต่เพียงเร็วหรือช้าเท่านั้น ต่างกันโดยโรคและสถานที่ เพราะฉะนั้นบุคคลจึงควรสั่งสมความดี เมื่ออยู่ในโลกมนุษย์ก็จะได้รับสรรเสริญ ล่วงลับไปแล้วก็จะได้บันเทิงในสวรรค์”

มารดาบิดาของนางปริกษากันว่าควรจะหนี หรือจะยอมตายอยู่ในภัททวดีนคร ในที่สุดก็ตกลงกันว่าละทิ้งเรือนไป ท่านว่าการหนีอหิวาตโรคนั้น มีเคล็ดลบลบอยู่อย่างหนึ่ง คือต้องทำลายฝาเรือนหนีไป ท่านทั้งสองได้พานางหนีโดยอาการนั้น

ทั้งสามคือ บิดา มารดา และนางสามา มุ่งหน้าสู่นครโกสัมพี เมืองอันเป็นที่อยู่แห่งโสมกเศรษฐี สหายของภททियะ เพื่อหวังพึ่งในยามยาก แต่เสบียงอาหารซึ่งเอาไปได้เท่าที่กำลังของพวกเขาจะพอถือไปไหนนั้นได้หมดลงในระหว่างทาง

ผู้ที่เคยมั่งมีศรีสุข ไม่เคยรู้จักกับความโหดร้ายของความหิว เมื่อต้องมาขาดอาหารในระหว่างทางจะลำบากสักเพียงใด แต่พวกเขา ก็อดทนต่อความหิวกระหายที่บีบคั้นอย่างหนักนั้น มีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะไปให้ถึงโกสัมพีให้ได้ แรงใจเท่านั้นที่ช่วยผลักดัน และจงให้เขาเดินทางต่อไป บางคราวพวกเขาได้ระลึกรถึงปฏิบาทแห่งพระบรมศาสดาที่เคยอดอาหารถึงนานวัน เพื่อทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์สุขุมลชาติ เคยเสวยความสุขสบายยิ่งกว่าพวกเขา ไฉนพระองค์จึงทรงทำได้ เมื่อระลึกดังนี้ กำลังใจก็เกิดขึ้นแก่พวกเขาอีก

ด้วยการเดินบ้าง พักผ่อนบ้าง ในที่สุดทั้งสามก็มาถึงเขต
โกสุมพิ บังเอิญได้พบที่อันมีน้ำใสสะอาดควรดื่มและอาบแห่งหนึ่ง จึงได้
ลงดื่มและอาบตามปรารถนาพอบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าไป
ได้บ้าง และเดินต่อไปอีกเล็กน้อยก็ถึงศาลาหน้าเมือง พวกเขาเข้าพัก
ผ่อนที่นั่น ความหิวได้บีบคั้นอย่างหนัก แต่เมื่อไม่มีความเหน็ดเหนื่อย
อยู่ด้วย ก็พอทนความหิวนั้นได้ โดยดื่มน้ำแทนบ้าง เอน้ำลูปทองบ้าง

ผู้เป็นบิดาได้กล่าวขึ้นว่า “ลูกรัก ธรรมดาคนที่อยู่ในสภาพสิ้น
เนื้อประดาตัวเช่นเราสี่ เมื่อบากหน้าไปหาย่อมไม่เป็นที่พอใจแม้ของ
มารดาบังเกิดเกล้า จะป่วยกล่าวไปไปถึงสหายผู้ไม่เคยเห็นกัน จะนั้น
เราควรพักอยู่ที่นี้จนกว่าจะมีกำลัง และมีสิริระกระปรี้กระเปร่าขึ้นแล้ว
จึงค่อยไปหาสหายโฆสกะ พ่อได้ทราบว่ายสหายของเราเป็นคนมีน้ำใจ
เมื่อแม่บริจาคทานแก่คนกำพร้า คนเดินทางไกลและคนยากจน หากลูก
จะปะปนไปกับคนเหล่านั้น ขออาหารมาเลี้ยงกันอีกสัก ๒ - ๓ วัน แล้ว
ค่อยไปหาสหายของพ่อก็จะเหมาะสมมาก”

และแล้วบิดาก็หันมาถามมารดาของนางว่า “ญาติมีความเห็น
อย่างไรในเรื่องนี้”

มารดากล่าวว่า “เรื่องจะพักอยู่ที่นี้สัก ๒ - ๓ วันนั้น ข้าพเจ้า
เห็นชอบด้วย แต่การที่จะให้ลูกสามาไปขอทานที่โรงทานนั้น ข้าพเจ้า
มองไม่เห็นงาม ลูกของเราเป็นสาว เกิดในตระกูลที่เคยแต่การเชื่อเชียว
ให้บริโภคอาหารอันประณีต มีข้าวสาสีที่คลุกด้วยเนื้ออย่างดีเป็นต้น
เมื่อจะต้องถือภาชนะไปขออาหารปะปนไปกับขอทาน ลูกจะทำได้
อย่างไร ข้าพเจ้าเองแก่แล้ว หากจะมีความละอายอยู่บ้างก็ไม่มาก
เหมือนลูก หนึ่งชีวิตของข้าพเจ้าอยู่ในอดีตเสียมากแล้ว ที่มีเหลืออยู่
ในอนาคตนั้นน้อย ส่วนลูกสามาชีวิตอนาคตมีอีกยาวนาน ด้วยเหตุผล
ดังกล่าวนี้ข้าพเจ้าขอรับอาสาไปขออาหารมาเอง ขอให้ท่านและลูก
อยู่ที่ศาลานี้”

นางได้ฟังมารดา กล่าวเช่นนั้นแล้ว น้ำตาไหล ทั้งน้ำตาของนาง และมารดา ดูเหมือนมันไหลออกมาพร้อมๆ กัน นางรับอาสา กับทำว่า “ข้อที่มารดา กล่าวนั้นเป็นเพราะอำนาจแห่งกรรมของท่านที่มีต่อลูก แต่มารดาได้เคยสอนลูกมาเสมอว่า เมื่อถึงคราวลำบาก ลูกจะต้องหาทางช่วยเหลือมารดาบิดา แสดงความกตัญญูทุกเวทีให้ปรากฏ ควรรับใช้ ไม่ทอดทิ้งมารดาบิดาผู้ทรพลง ลูกได้เรี่ยวแรงกำลังมาจากมารดาบิดา โดยการถนอมกลม่อมเกลี้ยงให้ข้าวให้น้ำของท่าน เมื่อถึงคราวท่านถอยกำลังลง ลูกจึงควรทำหน้าที่เลี้ยงท่านตอบ คราวนี้เป็นโอกาสที่ลูกควรจะปฏิบัติตามโอวาทที่มารดาเคยสั่งสอนอบรมมา ขอให้ลูกได้เป็นผู้ไปขออาหารจากโรงพยาบาลมาบำรุงท่านทั้งสองเถิด”

มารดา ยังคงน้ำตาไหลน้อยๆ อยู่ ท่านโอบนางและกอดให้ชบหน้าลงบนไหล่ของท่าน พลางกล่าวว่า “ช่างน่ารักอะไรอย่างนี้ แม่ขอขอบใจลูก แต่แม่อยากจะทำเองเพื่ออนาคตของลูก”

“ให้เขาทำเถิด ญาติ” บิดาเอ่ยสนับสนุนบุตร

ญาตินั้นเป็นผู้เกรงใจสามีแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว สิ่งใดเป็นคำขาดของสามี ญาติไม่เคยกล้าขัดแย้งอีกเลย ดังนั้นจึงเป็นอันว่านางสามาจะเป็นผู้ไปขออาหารจากโรงพยาบาลของท่านโสมกเศรษฐี

เรื่องความละอายนั้น ไม่ต้องสงสัย นางละอายเป็นอันมาก แต่ความหิวและความเห็นแก่ชีวิตของมารดาบิดาทั้งสอง ได้ข่มความละอายของนางไว้ นางถือภาชนะเก่าๆ เดินก้มหน้าไปสู่วัฒนสถาน มีคนกำพว้าเช่ญใจ คนทุพพลภาพ คนชรา ลักษณะต่างๆ ออกันอยู่เป็นอันมาก คอยเวลารับบริจาค คนเหล่านี้้นยากจนจริงๆ บางคนแสดงอาการว่า ได้อุดอาหารมาเป็นเวลาหลายวัน ผอมโซร่างกายสิ้น บางคนผมยารุ้งรังปราศจากการหิวหรือสาง บางคนถัดมาบนไม้กระดาน นางเห็นแล้วสังเวชยิ่งนัก ความทุกข์ยากของชาวโลกมีมากมายถึงปานนี้ เทียวหรือ

เมื่อถึงเวลาบริจาคทาน มีคนรับใช้ของท่านเศรษฐียกของที่ จะบริจาคออกมาวาง อีกสักครู่หนึ่งจึงเห็นชายวัยกลางคนร่างกายสูงใหญ่ เกศาทองอกเป็นดอกเลาอยู่ทั่วศีรษะออกมา เขาเป็นคนเจียมขริม

เสียงอื้ออึงดังขึ้นในหมู่ขอทาน พวกเขาแย่งกันเข้าไปรับ นางยืนคอยอยู่นานจนคนเหล่านั้นไปหมดแล้วจึงค่อยๆ เดินเข้าไปรับ เป็นคนสุดท้าย

“ต้องการเท่าไรจ๊ะ?” ชายผู้แจกทานถาม

“สามส่วนค่ะ สำหรับสามคน” นางตอบอ้อมค้อม ไม่ค่อยกล้า สู้ตาเขา

ชายผู้นั้นได้มอบอาหารให้นางสำหรับเพียงพอแก่คนสามคน โดยมีได้บริโภคพุดอะไรเลย แต่รู้สึกเขามองนางอย่างสนใจว่าคนขอทานอื่นๆ เป็นอันมาก

นางได้นำอาหารนั้นมายังศาลาอันเป็นที่พัก นางและมารดา ได้ขอร้องวิงวอนให้บิดาบริโภคอาหารให้อิ่มเต็มทีก่อน แล้วนางและมารดาจะบริโภคภายหลัง มารดาของนางปลอบใจบิดาว่าธรรมา ความวิบัตินั้นย่อมมีได้แม้แก่ตระกูลใหญ่โดยมิได้บอกล่วงหน้าให้รู้ตัว อย่าคิดอะไรมากมาย ขอให้บริโภคอาหารเพื่อให้มีชีวิตต่อไป เพราะชีวิตของบิดามีค่าเท่าหรือมากกว่าชีวิตของสองคน การไปหาโฆสกเศรษฐี นั้นเกี่ยวเนื่องอยู่ด้วยบิดาอย่างใกล้ชิด

เมื่อลูกอ่อนวอนมากเข้า ภัททิยะจึงได้บริโภคอาหาร แต่เนื่องจากอดอาหารมาเป็นเวลานานท่านจึงบริโภคมากเกินไป ในวันรุ่งขึ้นจึงเสียชีวิต นางและมารดาเศร้าเสียใจเป็นอันมาก เมื่อถึงคราวจะสูญเสียชีวิตอะไรๆ ก็สูญเสียชีวิตไปหมดสิ้น ชะตาชีวิตของมนุษย์ ไม่แน่นอนเลยหวังอะไรแน่นักไม่ได้

ในวันรุ่งขึ้น นางไปขออาหารที่โรงทานอีก เมื่อเขาถามถึงความ ต้องการ นางก็บอกว่าต้องการสองส่วน เขาให้โดยมิได้พูดอะไร นาง นำอาหารมาให้มารดา ท่านบริภคจนอิมเต็มที แต่ได้เสียชีวิตลงอีกในวันนั้นเอง วันรุ่งขึ้นนางไปขออาหารแสดงความจำนงต้องการเพียง ส่วนเดียว นางตกใจเป็นอันมากเมื่อได้ยินเขาพูดด้วยอารมณ์โทสะว่า

“ฉิบหายเสียเถิด หญิงถ่อย เพิ่งจะรู้จักประมาณท้องของตัว ในวันนี้เองหรือ?”

นางเป็นกุลธิดาที่เต็มไปด้วยความละอาย ความละอายดื้ออ่อน เมื่อได้ยินคำนั้น จึงรู้สึกเหมือนมีหอกปลายแหลมพุ่งมาปักที่ อกประเทศ หรือเจ็บปวดเหมือนแผลที่ถูกราดรดด้วยน้ำเกลือ ท่านลอง นึกดูเถิดคำพูดเช่นนั้น แม้หญิงที่เกิดในตระกูลทาสก็ยังรู้สึกเจ็บอาย แล้วนางเล่าผู้เกิดในตระกูลเศรษฐีมหาศาล จะมีเจ็บอายเพิ่มขึ้นอีก ร้อยเท่าหรือ

กระนั้นก็ตามนางยังแข็งใจถามเขาว่า

“ไหนท่านจึงกล่าวเช่นนั้นแก่ข้าพเจ้า?”

“หญิงถ่อย แก่คิดว่าเราจำแก่ไม่ได้หรือ? เมื่อวานขึ้นมาขอสาม ส่วน เมื่อวานขอสองส่วน วันนี้ขอเพียงส่วนเดียว คงจะเพิ่งรู้ประมาณ ท้องของตัวในวันนี้กระมัง?” เขาพูดเร็วและแสดงอารมณ์โกรธ

“ข้าแต่ นาย อย่าตำหนิข้าพเจ้าอย่างนั้นเลย เพราะความจำเป็น ดอก ข้าพเจ้าจึงทำอย่างนั้น”

“ความจำเป็นอะไรของแก ความละโมภไช้ไหม?”

นางกลืนน้ำลายอยู่หลายครั้งจึงพูดออกมาได้ มันเหมือนมีอะไร ติดอยู่ที่คอ นางได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้เขาฟัง เล่าถึงความประสงค์ใน การเดินทางมาโกสัมพี เขาฟังอย่างตั้งใจ

อารมณ์สะเทือนใจที่ทวีขึ้นโดยลำดับนั้นได้กระตุ้นให้น้ำตาของเขาไหลออกมา เขาเส้ร้ไปตามที่นางเล่า เมื่อฟังจบเขาได้เอามือลูบศีรษะของนาง พลังกล่าวว่า

“ขอโทษด้วย ที่ข้าพเจ้ากล่าวคำรุนแรงไปเพราะไม่รู้ เมื่อท่านเป็นธิดาของภักทียศเรขฐีกี่เหมือนเป็นธิดาของเราด้วย ตั้งแต่นี้เป็นต้นไปขอให้เป็นผู้ของเรา อย่าคิดอะไรมากเกินไป ลูกรัก”

และแล้วบิดาคนใหม่ของนางก็ได้จุมพิตนางที่ศีรษะด้วยความรักอย่างลูก นำนางไปยังเรือน ปฏิบัติตนต่อนางเสมือนเป็นลูกหญิงคนโต ชีวิตของนางค่อยสบายขึ้น แต่ความระลึกถึงมารดาบิดายังคงรบกวนจิตใจของนางอยู่เสมอ

ท่านเชื่อหรือไม่ว่า ลัจจะที่จะไม่เบียดเบียนใครนั้น ย่อมสามารถคุ้มครองรักษาบุคคลผู้ประพฤติให้พบกับความสุขได้ ตัวอย่างจากชีวิตของนางสามาเอง เป็นสิ่งแจ่มแจ้งพอแล้ว หากนางจะอายุในฐานะอันเปลี่ยนแปลงไปของตน ไม่ยอมเล่าความจริงให้ท่านมิตตกุฎุมพีฟังแล้ว ไหนเลยเขาจะรักนางอย่างลูก นำไปเลี้ยงที่บ้านอย่างดี ไหนเลยชีวิตของนางจะได้พบกับความสุขอีก ในเมื่อดวงเทียนแห่งชีวิตริบหรี่เต็มที่แล้วกำลังจะดับอยู่แล้ว

จึงใคร่ขอร้องวิงวอนให้เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายทั้งหลาย ได้ยึดมั่นในลัจจะให้มั่นคง พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

“ลัจจะเป็นวาจาที่ไม่ตาย นี้เป็นธรรมเก่า ลัตบุรุษทั้งหลาย ย่อมยึดมั่นในลัจจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม”

เมื่อนางได้มาอยู่ในบ้านของท่านมิตตกุฎุมพีแล้ว นางก็ยังได้ยินเสียงโกลาหลของผู้ที่มารับแจกทานอยู่ทุกวัน

วันหนึ่ง นางถามบิดาว่า

“พ่อ ทำไมคนที่มารับทานจึงส่งเสียงดังอยู่เสมอ เราไม่มีทางทำให้สงบกว่านี้ดอกหรือ?”

“ไม่มีทางดอกลูก” บิดาตอบ “พวกนี้ส่วนใหญ่เป็นคนตระกูลต่ำยากจน ขาดการอบรมในมารยาทเมื่อมารับทานก็แย่งกัน จึงโกลาหลออยู่อย่างนี้มานานมาแล้ว”

“ลูกคิดว่า น่าจะมีวิธีนะคะพ่อ”

“มีวิธีอย่างไร พ่อยังมองไม่เห็น”

“เอาอย่างนี้ซิคะ” นางหยุดครู่หนึ่ง เมื่อเห็นบิดาตั้งใจฟังจึงพูดต่อ

“ทำรั้วเข้าให้มีขนาดกว้างพอคนเข้าได้คนเดียว แล้วให้เข้าทางหนึ่งออกทางหนึ่ง โดยวิธีนี้คนพวกนั้นจะแย่งกันรับไม่ได้ เสียงเอะอะโวยวายก็จะไม่มี”

“เข้าที่ดีนี่ลูก” บิดาว่า “แต่เกรงจะแย่งกันเข้าอีกละซี”

“เรื่องนี่ไม่เป็นไรค่ะ ใครมาก่อนก็ให้มายืนใกล้ทางเข้า คนมาทีหลังก็ยืนต่อๆ กันไป”

“ดีมากลูก เรื่องนี้พ่อเองก็รำคาญมานานแล้ว อุบายของลูกคงช่วยพ่อได้ในเรื่องนี้” และแล้วบิดาก็ให้ทำรั้วตามที่นางบอกนั้น

เสียงเอะอะโวยวายเงียบหายไป ๒ - ๓ วัน โฆสกเศรษฐีประหลาดใจ ความจริงการได้ยินเสียงในโรงทานนั้น เป็นความปลาบปลื้มประการหนึ่งของท่านเศรษฐี เศรษฐีได้เรียกบิดาของนางไปหาแล้วถาม บิดาจึงเล่าความทั้งปวงให้ทราบเกี่ยวกับการทำรั้ว

“แล้วเมื่อก่อนทำไมไม่ทำ” เศรษฐีถาม

“เมื่อก่อนไม่มีใครคิด นาย” บิดาตอบ

“แล้วเดี๋ยวนี้ใครเป็นคนคิดล่ะ?”

“ลูกสาวของข้าพเจ้าคิด”

“ท่านมีลูกสาวด้วยหรือ ทำไมเราไม่รู้”

มิตตฤกษ์มณีเล่าให้ท่านเศรษฐีทราบตามความเป็นจริงเกี่ยวกับเรื่องของสามาทุกประการ และบอกให้ทราบว่าบัดนี้บุตรสาวของตนชื่อ สามาวดี

“เป็นเด็กฉลาด ท่านน่าจะบอกเราดังแต่ครั้งแรก” เศรษฐีพูดเป็นเชิงตำหนิเล็กน้อย “อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือภักทียเศรษฐีนั้นเป็นสหายรักของเรา ลูกสาวเขาเหมือนลูกสาวเรา นำสงสารเหลือเกิน ท่านรีบกลับไปนำลูกสาวของเรามาให้เรา”

ท่านมิตตฤกษ์มณีจึงรีบกลับบ้านเล่าให้สามาฟังแล้วกล่าวว่า

“ลูกรัก ความเป็นจริงแล้ว แม้ลูกจะมีใช้ลูกของพ่อโดยสายเลือด แต่พ่อก็รักลูกเหมือนลูกของพ่อจริงๆ หรืออาจยิ่งกว่าเสียอีก ทั้งนี้ก็เพราะความดีของลูก คนดีย่อมตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ อยู่ที่ไหนมีแต่คนรัก พ่อไม่อยากให้ลูกแก่ท่านเศรษฐีเลย แต่ประการหนึ่ง เขาเป็นนายเรา ประการที่สอง พ่อคิดว่าเขาคงรักลูกมากเหมือนพ่อ เพราะภักทียเศรษฐีบิดาเดิมของลูกเป็นเพื่อนรักของท่าน ประการที่สามซึ่งสำคัญคือพ่อรักลูก อยากให้ลูกมีความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป พ่อเชื่อว่าลูกเป็นลูกของท่านเศรษฐี อยู่กับท่านเศรษฐีจะมีความสุขมากกว่าอยู่กับพ่อ ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้พ่อจึงยินยอมให้ลูกอยู่กับท่านเศรษฐี”

นางปลื้มใจในคำพูดของท่านบิดาจนน้ำตาไหล ลงกราบท่านด้วยความเคารพแล้วกล่าวว่า “การที่บิดาได้รับลูกไว้ให้การอุปการะแม้มิใช่ลูกแท้ แต่ก็เลี้ยงเสมอลูกนั้นเป็นพระคุณที่สูงที่สุดอยู่แล้ว ลูกไม่อาจลืมคุณความดีข้อนี้ของบิดาได้ ลูกเข้าใจในความรู้สึกของบิดาทุกประการ อนึ่งแล้ว การไปครั้งนี้ก็มีใช้ไปไกลจนไม่อาจพบกันได้ที่แท้ก็อยู่ในบริเวณเดียวกัน จะห่างกันก็แต่เพียงเป็นบ้านคนละห้องเท่านั้น

ยังพอกู้กันได้ยีน หากท่านบิดาจะกังวลอยู่ด้วยฐานะมากไปเยี่ยมลูกไม่ได้ ลูกก็จะมาเยี่ยมบิดาเสมอ ความจริงลูกเองก็ไม่ปรารถนาจากบิดาไป แต่รู้ว่าความปรารถนานั้นไม่อาจให้สนใจได้ ก็ต้องทำใจให้ขียมในสิ่งที่จะได้รับใหม่ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยง ลูกจะขอปฏิญาณว่า บิดานั้นเป็นเสมือนผู้บังเกิดเกล้าคนที่สองของลูก”

รู้สึกวาท่านมิตตกุฎุมพีจะเพิ่มความรักในตัวนางมากขึ้น จึงเฝ้าลู่บศึระะของนางอยู่ไปมา ปากก็พร่ำบ่นว่าระลึกถึง ขอให้นางระลึกถึงท่านบ้าง

การย้ายไปอยู่บ้านโฆสกะเศรษฐีนั้น สมจริงดังที่ท่านมิตตกุฎุมพีพูดไว้ คือทำให้นางมีความสุขขึ้น ท่านให้นางเรียกท่านว่าบิดา และท่านเรียกสามาว่าลูกทุกคำไป ตั้งแต่สามาออกความเห็นให้สร้างรั้วเพื่อให้คนรับทานรับสะดวกแล้ว ชื่อ “สามา” ของนางก็ถูกเพิ่มคำว่า “วดี” เข้าด้วยคำหนึ่ง จึงรวมเป็นชื่อ “สามาวดี” ความรักของบิดาคนใหม่ที่มีต่อนางนั้นสะอาดบริสุทธิ์ประดุจดุจดิจจริง ๆ

มีสิ่งน่าประหลาดอยู่อย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์คือ เด็กที่กำพร้าพ่อแม่มาแต่เยาว์นั้น มักมีเสน่ห์ในตัว ใครเห็นใครรักหรืออย่างน้อยก็มีความปรารถนาดีพอใจช่วยเหลือ ข้อนี้อาจเป็นกฎธรรมชาติ หรือเป็นเพราะเด็กกำพร้ามักมีกิริยาเสงี่ยมเจียมตัว จึงทำให้เป็นที่รักของผู้อื่น

นางอยู่กับท่านโฆสกะเศรษฐีไม่นานนักชีวิตก็ต้องเปลี่ยนแปลงอีก แต่เป็นความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น สูงส่งขึ้น และก็เพราะความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เหมือนกันที่ทำให้ชีวิตของนางต้องพบกับความยุ่งยากมากมาย ในที่สุดก็ประสบมรณกรรมอย่างทารุณจากผู้ซึ่งริษยานาง

วันหนึ่งมีมหรสพใหญ่ในกรุงโกสัมพี สามาและบริวาร
จำนวนร้อย ได้ไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ บังเอิญพระเจ้าอุเทนประทับอยู่ที่
ช่องพระแกล ทอดพระเนตรเห็นสามาวดี จึงตรัสถามราชบุรุษผู้สนิทว่า

“เหล่านักพ่อนของใคร” “มิใช่่นักพ่อน พะยะคะ” ราชบุรุษทูล
“แล้วใครละ”

“นางสามาวดี บุตรีของโฆสกเศรษฐี พร้อมด้วยบริวารพะยะคะ”

เนื่องจากสามาวดีเป็นหญิงสวยมีเสน่ห์ ใครเห็นมักรักตั้งกล่าว
แล้ว เมื่อพระเจ้าอุเทนทอดพระเนตรเห็น ความรักก็อุบัติขึ้นในพระทัย จึง
รับสั่งราชบุรุษให้ไปหาโฆสกเศรษฐีให้นำสามาวดีไปถวาย โฆสกเศรษฐี
ทราบเรื่องแล้วไม่ยอมถวาย ราชบุรุษกลับมาราบทูลให้ทรงทราบ

“ทำไมให้เราไม่ได้ เรามีอะไรนารังเกียจหรือ?” ตรัสถามพระทัย
ขุนเล็กน้อย

“เศรษฐีเกรงแต่บุตรจะได้รับราชภัยในราชสกุลพะยะคะ”
ราชบุรุษทูล

“เอ โฆสกเห็นเราเป็นอะไรไป เราเป็นยักษ์เป็นมารมาจากไหน
อย่างไรว่าแต่สามาวดีเลย แม้ตัวโฆสกเอง หากเราต้องการหัว ยังเอาได้
กลับไปบอกโฆสกะอีกครั้งว่า ให้ส่งบุตรีมาให้เรา เราขอบ”

ราชบุรุษนำความนั้นไปแจ้งแก่โฆสกเศรษฐี แม้ในครั้งที่ ๒ โฆสกจะ
ก็ยังยืนยันอย่างเดิม

พระราชาสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต้องประสงค์สิ่งใด
ยอมจะต้องได้สิ่งนั้น ใครขวางไม่ได้ ต้องรับอันตราย ดังนั้น พระเจ้าอุเทน
จึงกริ้วในความอวดดีของโฆสกะมาก รับสั่งให้นำพระราชลัญจกรไป
ตีฝ่าเรือนของเศรษฐีห้ามเข้าบ้าน ให้เศรษฐีและภริยาออกไปอยู่ข้างนอก
เศรษฐีก็ยอมออกแต่ไม่ยอมยกบุตรให้

เมื่อสามาวดีและหญิงบริวารอาบน้ำเสร็จจึงกลับบ้านมาเห็น เหตุการณ์นั้น จึงกล่าวว่า

“อะไรกันนี่ พ่อ”

“พระราชาร้องการลูก พ่อไม่ยอมถวาย จึงกริ้วรับสั่งให้ตีตรา บ้าน ห้ามมิให้พ่อเข้าไป”

“โอ กรรมหนักแล้วละพ่อ” นางพูด “ธรรมดาพระราชามีเมื่อ ทรงพระประสงค์สิ่งใดในแว่นแคว้นของพระองค์ เราต้องถวาย ชัดขึ้น ไม่ได้”

“ลูกพอใจหรือลูก?” เศรษฐีถาม

“จะพอใจหรือไม่พอใจก็ต้องถวายตัวแก่พระราชารัฐ”

“หากลูกไม่ขัดข้อง พ่อก็ไม่ขัดข้อง” เศรษฐีย้ำ

คนรักลูกเป็นอย่างนี้เอง เรื่องทั้งหลายจึงสงบระงับลง พระเจ้าอุเทนได้นางสามาวดีไปแล้ว ได้ทรงอภิเษกให้ดำรงอยู่ใน ตำแหน่งอัครมเหสี

พระเจ้าอุเทนนั้นจะมีพระมเหสีเพียงพระองค์เดียวเฉพาะ พระนางสามาวดีก็หาไม่ได้ พระมเหสีที่มีอยู่ก่อนแล้วที่ขึ้นชื่อลือชาก็มี อยู่ถึง ๒ พระองค์คือ พระนางवासลัทตดา ราชธิดาแห่งพระเจ้า จัณฑปชโชต แห่งอุชเชนี และพระนางมาคณทียา อดีตหญิงงามแห่ง มาคณทียคามแคว้นกुरु มีเรื่องโดยย่อ ดังนี้

พระเจ้าจันทรชโชต เดิมที่มีพระนามว่า “ปชโชต” แต่เพราะ ทรงเป็นพระราชชาติโหดร้าย คนทั้งหลายจึงถวายพระนามนำหน้าอีกว่า “จันทรชโชต” มีความหมายว่า “ปชโชตผู้ดุร้าย” พระองค์ครอง แคว้นอวันตี ซึ่งมีอุชเชนีเป็นเมืองหลวง วันหนึ่งเสด็จกลับจาก พระราชอุทยาน ทรงมองดูราชสมบัติแล้วทรงภาคภูมิพระทัย ตรัสเปรยขึ้น

ท่ามกลางข้าราชการบริพารว่า “ใครหนอจักมีสมบัติเสมอด้วยเรา ใคร
หนอจักมีสมบัติเสมอด้วยเรา”

ขณะนั้นข้าราชการบริพารผู้หนึ่งทูลว่า “มหาราช ณ แคว้นวังสะ
อันมีโกสัสมพีเป็นราชธานีนั้น มีพระราชอาชญาว่า อุเทนราช พระองค์
ทรงมีสมบัติสิ้นเหลือ ยิ่งกว่าที่พระองค์มีพระเจ้าข้า”

พระเจ้าจันทรทัชโชตทรงสดับดังนั้น ไม่พอพระทัยตรัสว่า “ถ้า
อย่างนั้นเราจะจับพระเจ้าอุเทนมาเป็นบริวารของเรา”

“คงไม่อาจจับได้ พะยะคะ” ข้าราชการบริพารทูล

“เพราะเหตุไร?”

“เพราะพระเจ้าอุเทนทรงเลิศด้วยศิลปศาสตร์หลายประการ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะอันมีนามว่า ‘หัตถิกันตะ’ พะยะคะ”

พระเจ้าจันทรทัชโชตทรงวางอุบายให้ทำข้างไม้ แล้วให้คนของ
พระองค์อยู่ในข้างนั้น เพราะทรงทราบว่าพระเจ้าอุเทนทรงพอพระทัย
ในการจับข้างมาก เพราะทรงเชื่อมั่นในมนต์อันมีนามว่าหัตถิกันตะ
ของพระองค์ที่สามารถเรียกข้างได้ จะให้วิ่งหรือให้หยุดให้นอนลงได้
สมตามพระประสงค์

เมื่อทำข้างไม้เสร็จแล้ว พระเจ้าจันทรทัชโชตจึงให้คนไปผูกขาที่
ชายแดนแคว้นวังสะของพระเจ้าอุเทนว่ามีข้างเผือกเกิดขึ้น นายพราหมณ์
ของแคว้นวังสะเห็นข้างทองที่ขวยอยู่เป็นข้างเผือกตามข่าวลือ จึงนำ
ความกราบบังคมทูลให้พระเจ้าอุเทนทรงทราบ

ราชาแห่งแคว้นวังสะจึงเสด็จออกเพื่อจับข้าง แต่ไม่อาจไล่
ให้ทันข้าง ซึ่งมีคนอยู่ภายในได้ จึงเปลี่ยนเป็นทรงม้า ข้าราชการบริพาร
ของพระองค์จึงตามไม่ทัน พระเจ้าอุเทนได้เข้าไปในวงล้อมที่พระเจ้า
จันทรทัชโชตทรงวางไว้ และถูกจับได้

มนุษย์เรามักจะเหมือนๆ กันคือ เมื่ออารมณ์ชั่ววูบมาตรงกับ จุดอ่อนเข้า ย่อมจะพ่ายแพ้ต่ออารมณ์นั้นแล้วภัยพิบัติก็ตามมา อย่างเช่นพระเจ้าอุเทน บางคนมีจุดอ่อนเรื่องเงินทอง บางคนเรื่องอำนาจ บางคนเรื่องสตรี หากจะให้คนพวกนี้ทำอะไร ต้องนำเอาสิ่งชั่ววูบ อันตรงกับจุดอ่อนของเขาเข้าล่อจึงจะสำเร็จได้โดยง่าย

พระเจ้าจันทปะชโศตจับพระเจ้าอุเทนขังไว้ แล้วตีมชัยบานกันอย่างสนุกสนาน เป็นการฉลองชัยชนะอยู่ถึง ๓ วัน ในวันที่ ๓ นั้นเองพระเจ้าอุเทนได้ตรัสถามคนเฝ้าว่า พระราชาของแกอยู่ไหน

“กำลังตีฉลองชัยชนะ พะยะคะ” คนเฝ้าตอบ

“ทำไม?”

“เพราะทรงปราบปลื้มพระทัยที่ทรงจับปัจจามิตรได้ พะยะคะ”

“การกระทำแห่งพระราชาของท่านเหมือนมาตุคาม” พระเจ้าอุเทนตรัส “เราเป็นราชา เมื่อเขาจับได้แล้ว ไม่ว่าเราก็ควรปล่อยเราไปนี่จับขังแล้วนั่งตีมชัยบานอยู่ได้ถึง ๓ วัน ให้เรานั่งเป็นทุกข์อยู่คนเดียว”

คนเฝ้าได้นำความนั้นกราบทูลพระเจ้าจันทปะชโศต ราชาแห่งแคว้นอวันตีไม่พอพระทัย จึงเสด็จไปถาม

“จริงหรืออุเทนที่ท่านว่า ข้าพเจ้าทำกิริยาเหมือนมาตุคาม ไม่ฆ่าท่านหรือไม่ปล่อยท่าน?”

“จริง” พระเจ้าอุเทนตรัสตอบ

“ข้าพเจ้าทราบว่าคุณมีมนต์ชื่อหัตถิกันตะ ถ้าท่านบอกมนต์นั้นแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะปล่อยท่าน”

“ข้าพเจ้าบอกให้ได้ ก่อนเรียนมนต์ท่านต้องไหว้ข้าพเจ้าก่อน” พระเจ้าอุเทนตรัสอย่างทรงง

“ข้าพเจ้าจะไหว้ท่านทำไม ท่านเป็นเชลยของข้าพเจ้า” พระเจ้า
จันทปัทโชตเถียง

“ถ้าไม่ไหว้ ข้าพเจ้าก็ไม่บอกมนต์ให้”

“ไม่บอก ข้าพเจ้าจะใช้ราชาอาญาแก่ท่าน”

“เชิญซิท่าน เชิญ เวลาที่ท่านเป็นใหญ่ในร่างกายของข้าพเจ้า
แต่หาเป็นใหญ่ในจิตใจของข้าพเจ้าไม่”

พระเจ้าจันทปัทโชตทรงอึ้งไปครู่หนึ่ง ขณะนั้นทรงดำริว่าจะให้
พระราชธิดา พระนามว่า “वासुทตฺตา” เรียนมนต์จากพระเจ้าอุเทน
แต่จะให้เห็นกันไม่ได้ จะบอกพระเจ้าอุเทนว่าจะให้หญิงค่อมเรียน และ
จะบอกพระธิดาว่าจะให้เรียนมนต์จากคนเป็นโรคเรื้อน แล้วก็นำมา
ให้อยู่คนละด้าน ทรงดำริดังนี้แล้ว พระเจ้าจันทปัทโชตจึงตรัสว่า

“ให้คนอื่นเรียนจะได้ไหม?”

“ได้” พระเจ้าอุเทนตรัสตอบ

“ข้าพเจ้าจะให้หญิงค่อมคนหนึ่งเรียน”

“ค่อม หญิงง่อยเปลี้ยเสียขาอย่างไรก็เรียนได้ ถ้าไหว้ข้าพเจ้าได้”

พระเจ้าจันทปัทโชตทรงบอกอุบายทั้งปวงให้พระราชธิดา
ทรงทราบ แล้วให้เรียนมนต์กับพระเจ้าอุเทน พระราชธิดาवासุทตตานั่น
ไม่สู้พอพระทัยนัก เพราะทรงทราบว่าไปเรียนมนต์กับชายที่เป็นโรคเรื้อน
แม้จะอยู่ภายในม่านก็ตาม แต่เพราะเกรงพระทัยพระราชาบิดา จึงต้อง
ทรงยินยอม

เนื่องด้วยพระนางไม่พอพระทัยจะเรียนมนต์กับชายโรคเรื้อน
จึงไม่อาจจำอะไรได้เลย พระเจ้าอุเทนพิโรธมาก เพราะบอกมนต์
มาหลายวันแล้วนางไม่อาจจำได้เลย จึงทรงตวาดว่า

“อีคอม ปากของเอ็งเป็นอย่างไร สมองของเอ็งเป็นอย่างไร
จึงจำอะไรไม่ได้เลย กูบอกจนเสียน้ำลายได้สักตุ่ม เอ็งก็ยังไม่จำอะไรไม่ได้”

พระราชธิดาวาสุตทัตตาทิโรธมากเหมือนกัน เพราะไม่เคยเลย
ในชีวิตที่ผ่านมาที่ใครจะมากล้าล่วงเกินถึงปานนี้ พระราชบิดาเองก็ยังไม่เคยด่าพระนาง บุรุษขี้เรื้อนผู้นี้ขอวิเศษอย่างไร จึงคิดว่าพระนาง
เป็นหญิงค่อม จึงตรัสตอบไปอย่างโกรธจัดว่า

“อ้ายคนขี้เรื้อน ใครบอกว่าข้าเป็นคนค่อม แกพูดมากเกินไป
ข้าไม่อยากเรียนมรดกบ้าๆ กับแกคนขี้เรื้อน”

ทั้งสองประหลาดใจจึงเปิดม่านออก ได้เห็นกันและกันแล้ว
ตกตะลึงอยู่ขณะหนึ่ง

“ท่านคือใคร?” พระเจ้าอุเทนตรัสถามขึ้นก่อน

“แล้วท่านล่ะ คือใคร?” พระนางตรัสถามย้อน

“ข้าพเจ้าคือราชาอุเทนแห่งโกสัมพี”

“ทำไมท่านมาอยู่ที่นี้?”

“พระเจ้าจันทปชโชตจับมา”

พระราชธิดานิ่ง ทอดพระเนตรบุรุษอยู่เฉพาะพระพักตร์อย่าง
พิณิจพิเคราะห์ รู้สึกพอพระทัยในบุคลิกของบุรุษผู้นั้น

“ท่านคือใคร?” พระเจ้าอุเทนตรัสถามอีก

“ข้าพเจ้าคือ วาสุตทัตตา ธิดาของพระเจ้าจันทปชโชต”

ทั้งสองได้เข้าพระทัยถึงอุบายของพระเจ้าจันทปชโชตว่า
เพราะเหตุใดจึงทรงตรัสบอกฝ่ายหนึ่งว่าเป็นโรคเรื้อน และอีกฝ่ายหนึ่ง
ว่าเป็นหญิงค่อม คงเกรงว่าทั้งสองจะมีสันถวะต่อกันนั่นเอง

และแล้วสิ่งที่พระเจ้าจันทปชโชตทรงเกรงก็เกิดขึ้นภายในม่าน
นั่นเอง เป็นการยินยอมพร้อมใจกันทั้งสองฝ่าย

ตั้งแต่บัดนั้นมาการเรียนมนต์ก็เป็นอันหยุดชะงักลง ถึงเวลาเรียนมนต์ที่ไร ก็เปลี่ยนเป็นการทำสังฆะกัน เมื่อพระเจ้าจันทรทัชโชตตรัสถามถึงการเรียนมนต์ พระราชธิดาก็ทูลว่ายังไม่จบทุกครั้งที่ไป

พระเจ้าอุเทนออกอุบายให้พระนางवासลุตตดาขอช่างเชือกหนึ่ง และขอให้เข้าออกทางประตูด้านหนึ่งได้เสมอทุกเวลา อ้างว่าเพื่อประกอบกรเรียนมนต์ บางที่ต้องออกในเวลาราตรีเพื่อหาชนิดหนึ่งตามสัญญาณของดวงดาว พระเจ้าจันทรทัชโชตทรงยินยอม พระเจ้าอุเทนให้รวบรวมกระสอบหาปณะ เงิน และกระสอบทองไว้มากพอควรแล้ว จึงชวนพระนางवासลุตตดาหนี เมื่อถูกติดตามจึงทรงหว่านหาปณะและทองให้พวกติดตาม คนพวกนั้นเห็นแก่หาปณะและทองจึงมัวเก้บอยู่ไม่อาจตามให้ทันได้ เมื่อถูกติดตามใกล้เข้าไปอีก พระเจ้าอุเทนก็ทรงเทกระสอบทองลงมา คนติดตามจึงวุ่นอยู่กับการเก็บทองไม่อาจตามพระเจ้าอุเทนทันได้

เงินทองเป็นสิ่งยั่วชวนใจ คนส่วนใหญ่รักเงินทองมากกว่าหน้าที่ เงินง้างแล้วสิ่งที่แข็งก็อ่อนลง คนที่ทำหน้าที่เพื่อเงินเขาย่อมละเลยหน้าที่ ก็เพราะเงินทองอีกเหมือนกัน ดูตัวอย่างราชบุรุษของพระเจ้าจันทรทัชโชตนั้นเถิด

ในที่สุดพระเจ้าอุเทนก็เสด็จถึงนครโกสัมพีโดยปลอดภัย ได้ทรงแต่งตั้งพระนางवासลุตตดาราชธิดาแห่งพระเจ้าจันทรทัชโชตไว้ในตำแหน่งอัครมเหสีด้วยประการฉะนี้

อีกนางหนึ่งซึ่งเป็นมเหสีของพระเจ้าอุเทนคือ พระนางมาคัณทียา เดิมที่เป็นธิดาของพราหมณ์ชื่อมาคัณทียะ ณ มาคัณทียคาม แคว้นกुरु ปรากฏเป็นผู้มีรูปร่างงามปานเทพอัปสรจึงเป็นที่ต้องการของเศรษฐี คหบดี หนุ่มๆ เป็นอันมาก แต่พราหมณ์ผู้เป็นบิดาไม่ยอมให้ใคร เพราะเห็นว่าคนเหล่านั้นไม่คู่ควรแก่บุตรธิดา

วันหนึ่ง พระบรมศาสดาทรงตรวจอุปนิสัยแห่งเวไนยสัตว์ที่ พระองค์จะควรโปรด ได้ทรงเห็นอุปนิสัยของมาคณทียพราหมณ์และ พราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดาของนางมาคณทียา จึงเสด็จสู่มาคณทียา ความ พราหมณ์มาคณทียะบูชาไฟอยู่นอกบ้าน ได้เห็นพระศาสดาแล้ว เกิดความพอใจว่าบุรุษนี้เหมาะแก่บุตรของตน จึงกราบทูลว่า

“สมณะ ข้าพเจ้ามีบุตรอยู่คนหนึ่งสวยงามปานเทพอัปสร ชายอื่นข้าพเจ้าไม่เห็นควรเลย เห็นแต่ท่านนี้แหละที่เหมาะสมแก่บุตรของข้าพเจ้า ท่านกรุณายืนคอยอยู่ที่นี้แหละ ข้าพเจ้าจะไปนำบุตรมาให้ท่าน”

พระศาสดาประทับนั่ง มิได้ตรัสอะไรเลย พราหมณ์รีบกลับไป ในบ้านโดยเร็ว บอกภรรยาให้ทราบแล้วให้แต่งตัวลูกสาวอย่างดีแล้ว นำออกไปเพื่อถวายพระศาสดา

ชาวบ้านแตกตื่นกันมาก ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาแล้วไม่เคยได้ยิน พราหมณ์พูดว่าใครเหมาะสมแก่ธิดาของตน ใครมาขอก็ไม่ให้ วันนี้เป็นบุคคลที่เหมาะสมถึงกับจะยกให้เขา พวกชาวบ้านมาคณทียะจึงพากันออกไปดูเป็นอันมาก

พราหมณ์พาภรรยาและธิดาออกมาแล้ว ไม่เห็นพระศาสดาจึงเที่ยวเดินตามหา นางพราหมณ์ได้เห็นรอยพระบาทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอธิษฐานเหยียบไว้แล้ว กล่าวกับพราหมณ์ว่า

“มีรอยเท้าของท่านผู้นั้นหรือ?”

“ใช่แล้ว พราหมณ์ รอยเท้าของเขา เพราะเขายืนตรงนี้เมื่อสักครู่นี้เอง”

นางพราหมณ์เป็นผู้ชำนาญในการดูลักษณะได้เห็นแล้วกล่าวว่า

“พราหมณ์เอ๋ย รอยเท้าเช่นนี้หาใช้รอยเท้าของผู้ครองเรือนไม่ แต่เป็นลักษณะรอยเท้าของผู้สละตักิเลสแล้ว ตำราท่านกล่าวว่า บุคคล

เจ้าราคะ รอยเท้าเว้ากลางมาก บุคคลเจ้าโทสะหนักสัน บุคคลเจ้าโมหะ จิกปลาย แต่รอยเท้าของท่านผู้นี้เป็นรอยเท้าของผู้ไม่มีกิเลสใดๆ เลย”

พราหมณ์กล่าวว่า “นิงเสียเถิด อย่าพูดมาก เธอนั้นเหมือน จระเข้ในตุ่ม ไหวตัวหนอยน้ำก็กระเพื่อม”

“พราหมณ์ท่านจะว่าข้าพเจ้าอย่างไรก็เชิญเถิด แต่ข้าพเจ้า ขอยืนยันเรื่องรอยเท้านี้”

ในที่สุดพราหมณ์ก็เที่ยวพาดิตาตามมหาพระพุทธรเจ้า ไปพบเข้า ที่ใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง จึงทูลถวายธิดาของตนเพื่อครองคู่เป็นสามีภริยากัน

พระศาสดา มิได้ทรงรับหรือปฏิเสธในทันที แต่ทรงเล่าให้ พราหมณ์ฟังถึงประวัติของพระองค์ตั้งแต่ต้นจนได้ตรัสรู้ นุตตร สัมมาสัมโพธิญาณ แม้ นางตณหา ราคา และอรรถิจะยัวยวนเพียงใด ก็หาไยดีไม่ แล้วทรงย้าว่า

“พราหมณ์เอ๋ย เมื่อเราได้เห็นนางตณหา ราคา อรรถิ เรามีได้ พอใจในเมถุนเลยแม้แต่น้อย ก็โฉนเล่า เราจักพอใจธิดาของท่านซึ่งมี ร่างกายเต็มไปด้วยมูตรและกรีส เราไม่ปรารถนาจะถูกต้องสรีระแห่ง ธิดาของท่านแม้ด้วยเท้า”

พระศาสดาทรงประทานเทศนาอื่นๆ อีก แก่พราหมณ์และ พราหมณีจนทั้งสองได้บรรลุนาคามีผล ได้ขอบรรพชาอุปสมบท ต่อพระศาสดาและได้สำเร็จจรหัตตผลในไม่ช้า

พระธรรมเทศนาครั้งนั้นมีผลมากแก่พราหมณ์และพราหมณี แต่กลายเป็นยาพิษสำหรับนางมาคัณทียาผู้บุตร นางผูกใจเจ็บใน พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค คิดว่าจะหาทางแก้แค้นให้ได้

เมื่อมารดาบิดาของนางสำเร็จอนาคามีผลแล้ว ก่อนบวชได้นำ นางไปฝากไว้กับอาชือ จูพมาคัณทียะ เขามองดูความงามแห่งหลานสาว แล้ว รู้สึกว่าหลานของตนควรแก่พระราชา หากควรแก่ใครอื่นไม่ จึงนำ

นางมาคัณทियाไปสู่นครโกสัมพีถวายแก่พระเจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนทรง
ตั้งนางไว้ในตำแหน่งอัครมเหสีเช่นเดียวกับพระนางवासुหัตตดา

ในสมัยนั้น ณ กรุงโกสัมพี มีเศรษฐีใหญ่อยู่ ๓ ท่านคือ โฉลิต
เศรษฐี กุกกุฏเศรษฐี ปาวาริกเศรษฐี ท่านเหล่านี้ได้ทราบข่าวการเกิด
ขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า และพระองค์กำลังประทับอยู่ ณ เขตวนาราม
กรุงสาวัตถี จึงชวนกันไปเฝ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุโสดา
ปัตตผลด้วยกัน ทุกคนเลื่อมใสในพระศาสนาและพระภิกษุสงฆ์เป็น
อย่างยิ่ง จึงทูลอาราธนาพระศาสดาให้เสด็จไปประทับ ณ กรุงโกสัมพี
บ้าง เมื่อพระศาสดาทรงรับแล้ว จึงกลับมาโกสัมพี รีบสร้างอาราม
เพื่อต้อนรับพระพุทธองค์

โฉลิตเศรษฐี สร้างอารามให้ชื่อว่า โฉลิตาราม

กุกกุฏเศรษฐี สร้างอารามให้ชื่อว่า กุกกุฏาราม

ปาวาริกเศรษฐี สร้างอารามให้ชื่อว่า ปาวาริการาม

เมื่อสร้างเสร็จแล้วได้ส่งคนไปอาราธนาพระศาสดาเพื่อเสด็จสู่
โกสัมพี พระพุทธองค์พร้อมด้วยสาวกได้เสด็จสู่โกสัมพีเป็นครั้งแรก
เศรษฐีทั้ง ๓ ได้ถวายอารามแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
ได้ฟังธรรม ถวายทานอยู่เป็นเนืองนิตย์

พระศาสดาประทับ ณ อารามของเศรษฐีคนใด เมื่อออกจาก
อารามก็เสด็จบิณฑบาต ณ บ้านของเศรษฐีคนนั้น ผลัดเปลี่ยนกันไป
แห่งละวัน

เศรษฐีทั้ง ๓ นั้นมีช่างทำดอกไม้ร่วมกันอยู่คนหนึ่ง เขาชื่อ
สุมนะ วันหนึ่งได้ขออนุญาตเศรษฐีว่าทำได้ทำดอกไม้มานานแล้ว ยังไม่
เคยได้ถวายบิณฑบาตแก่พระพุทธเจ้าด้วยตนเองเลย ใครขออนุญาต
เลี้ยงพระพุทธเจ้าสักวันหนึ่ง เศรษฐีทั้ง ๓ ก็อนุญาต เขานิมนต์พระ

ศาสดาและพระภิกษุสงฆ์ ได้ถวายอาหารแล้วชื่นใจยิ่งนักสมกับที่มี
ความปรารถนามานาน

ในครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนได้พระราชทานกหาปณะ วันละ ๘
กหาปณะแก่พระนางสามาวดีเป็นค่าดอกไม้ประดับในพระราชวัง
พระนางสามาวดีให้หญิงคนใช้ซื้อชุชชุตตราไปซื้อดอกไม้ที่บ้านของ
นายสุมนะเป็นประจำ วันที่นายมาลาการเลี้ยงพระพุทธรูปเจ้า นั้น นาง
ชุชชุตตราก็มาซื้อดอกไม้เช่นเคย นายมาลาการบอกว่า วันนี้นิมนต์
พระพุทธรูปเจ้ามา ดอกไม้ดีๆ ได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าหมดแล้ว ขอให้นาง
ชุชชุตตราอยู่ฟังธรรมด้วยกัน เมื่อเสร็จแล้วจะให้ดอกไม้ที่เหลือไป

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงกระทำอนุโมทนาและแสดง
ธรรม นางชุชชุตตราฟังแล้วได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบัน มีความ
ละอายต่อบาปและทวาริรเต็มที ในวันอื่นๆ เมื่อได้รับเงิน ๘ กหาปณะ
แล้ว ยกเอาไว้ส่วนตัวเสีย ๔ กหาปณะ อีก ๔ กหาปณะเอาซื้อดอกไม้
แต่วันนั้นซื้อดอกไม้ไปหมดทั้ง ๘ กหาปณะ ก็ได้ดอกไม้มาก พระนาง
สามาวดีสงสัยจึงตรัสถาม นางได้เล่าความทั้งปวงถวายมิได้ปิดบัง
แม้เรื่องที่ตนเคยยกยกเงินไว้ ๔ กหาปณะตลอดมา เพราะธรรมดา
พระโสดาบันไม่พุดมุสา แทนที่พระนางสามาวดีจะกริ้ว ชูตะคอกตาม
แบบของนายทั่วไปที่จับได้ว่าคนใช้ของตนไม่ซื่อ พระนางกลับขอฟัง
ธรรมจากนางชุชชุตตราอีกต่อหนึ่ง นางชุชชุตตราจึงแสดงธรรมให้
ฟัง พระนางสามาวดีและหญิงบริวารจำนวนร้อยพลอยได้สำเร็จโสดา
ปัตติผลไปด้วย ยอมไหว้นางชุชชุตตราแล้วตรัสว่า

“ข้าแต่แม่ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ขอแม่อย่าได้ทำงานเยี่ยงคน
รับใช้อีกเลย ขอให้ดำรงอยู่ในตำแหน่งแห่งมารดาและอาจารย์ของ
ข้าพเจ้า ไปสู่สำนักพระศาสดาทุกวัน ฟังพระธรรมเทศนาจากพระองค์
แล้วมาแสดงให้ข้าพเจ้าฟังอีกครั้งหนึ่ง”

พระนางสามาวดีทรงเป็นบัณฑิต ชำนาญซึ่งดีว่าผู้รู้ธรรมนั้นมีค่าแก่ชุมชนมนุษย์เพียงใด จึงไม่กล้าให้สอนธรรมไปด้วย รับผิดชอบไป ด้วย ไม่เหมือนคนพาลบางพวกเห็นผู้รู้ธรรมเป็นคนคร่ำครึควรดูหมิ่น มีกิริยาล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานแห่งตน

นางขุชชุดตรานั้น ทำตามพระเสาวนีย์ของพระนางสามาวดี คือไปฟังธรรมจากสำนักพระสุคตแล้วก็กลับมาแสดงธรรมแก่พระนาง และบริวารแห่งพระนาง เมื่อทำอยู่เช่นนี้นานวันเข้า นางก็ได้กลายเป็น ผู้รอบรู้ในพระพุทธพจน์ เป็นพหูสูตร เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคได้ตรัสยกย่องนางเป็นเอตทัคคะในฝ่ายธรรมกถึก มีพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บรรดาอุบาสิกาผู้เป็นสาวกของเราซึ่งเป็น ธรรมกถึก นางขุชชุดตราเป็นเลิศ”

ต่อมาพระนางสามาวดีและบริวารใคร่จะได้เฝ้าพระศาสดา จึงอ้อนวอนนางขุชชุดตราให้ทูลอาราธนาพระศาสดาเข้ามาในวัง หรือนำพวกตนออกไปเฝ้า นางขุชชุดตราทูลว่า

“ข้าแต่พระแม่เจ้า ราชสกุลเป็นเรื่องลำบาก ข้าพเจ้าไม่สามารถ พาพระแม่เจ้าออกไปข้างนอกได้”

“ท่านอย่าทำให้พวกเราผิดหวังในเรื่องนี้เลย ทำอย่างไรจึงได้ เฝ้าพระบรมศาสดา” พระนางสามาวดีทรงอ้อนวอน

เมื่อถูกอ้อนวอนหนักเข้า นางขุชชุดตราจึงออกอุบายให้ พระนางเจาะรุทีปาห้องขนาดพอมองเห็นพระศาสดาเสด็จผ่านมาแล้ว นำดอกไม้ ธูป เทียน มายืนสักการะในขณะพระผู้มีพระภาคเสด็จไปและ กลับยังบ้านเศรษฐีทั้งสาม คนใดคนหนึ่ง

พระนางสามาวดีได้ทรงกระทำตามคำแนะนำของนางชัชชุดตรา ได้ทอดพระเนตรพระศาสดาโดยวิธีนั้น เพิ่มพูนศรัทธาปสาทะและนำมา ซึ่งปราโมทย์ทุกๆ วัน

และแล้วเรื่องที่จะทำให้ลูกกลมไปใหญ่โตก็เกิดขึ้น คือวันหนึ่ง พระนางมาคัณฐิยาได้เสด็จไปยังปราสาทของพระนางสามาวดี ได้เห็น ช่องที่ฝาจึงตรัสถาม พระนางสามาวดีและบริวารมิได้ทรงทราบเรื่อง เบื้องหลังที่พระนางมาคัณฐิยาผูกอาฆาตในพระศาสดาอยู่ จึงทูลให้ ทรงทราบตามความจริงว่า เจาะฝาเพื่อจะได้มองเห็นพระศาสดาและ บุษบาพระองค์ด้วยดอกไม้และของหอม

พระนางมาคัณฐิยาทรงทราบดังนั้น เพลิงแค้นก็คุ้ขึ้นมาอีก ทรงดำริว่า “บัดนี้พระสมณโคดมมาสู่นครแห่งเรา เราจะต้องทำอะไร สักอย่างหนึ่งซึ่งแสดงถึงความยิ่งใหญ่แห่งเรา อหิง สตรีเหล่านี้ เป็นสาวิกาของพระสมณโคดม เราจะต้องจัดการเสียด้วย” ดำริเช่นนั้น แล้วเสด็จกลับไปเฝ้าพระเจ้าอุเทนทูลว่า

“ข้าแต่มหาราช หม่อมฉันขอทูลความจริงอะไรอย่างหนึ่ง พระองค์จะทรงเชื่อหรือไม่”

“ความจริงอะไร บอกมาก่อนซิ ควรเชื่อก็เชื่อ” พระเจ้าอุเทนตรัส

“เรื่องพระนางสามาวดี เพคะ”

“เรื่องเป็นอย่างไร เล่าไปซิ”

พระนางมาคัณฐิยาทูลเล่าเรื่องที่ได้เห็นช่องที่ฝาห้องของ พระนางสามาวดีเพื่อทอดพระเนตรและบุษบาพระศาสดาแล้วเสริมว่า

“หม่อมฉันเข้าใจว่า พระนางสามาวดีจะเอาพระทัยออกห่าง จากพระองค์ไปฝึกฝึกกับพระสมณโคดมเพคะ”

“ขอบใจมาคัณฐิยาที่นำเรื่องนี้มาบอก เราจะไปดูด้วยตนเอง”

เมื่อว่างราชกิจ พระเจ้าอุเทนก็เสด็จไปสู่ปราสาทของ พระนางสามาวดี พระองค์มีได้เชื่อคำทูลของพระนางมาคณทียาเลย พระองค์ทรงสอบถามเรื่องที่จะหาภักดิ์ได้รับคำตอบตรงตามที่พระนาง มาคณทียาทูล จึงรับสั่งให้หุ้ดรู้นั้นเสีย แล้วรับสั่งให้ทำหน้าที่ต่างแทน เพื่อพระนางสามาวดีและบริวารจะได้บูชาพระศาสดาสะดวกขึ้น

พระนางมาคณทียาประสงค้อย่างหนึ่ง แต่เรื่องกลับเป็นเสียอีก อย่างหนึ่ง เหมือนยังยู่ให้พระนางหาทางแก้แค้นต่อไปอีก

เมื่อไม่สามารถทำร้ายพระนางสามาวดีได้ในครั้งนั้น พระนาง มาคณทียาก็หาลู่ทางต่อไป เมื่อยังไม่พบช่องทางก็หยุดเรื่องทาง พระนางสามาวดีไว้ก่อนแล้วเบนเข็มมาทางพระศาสดา พระนาง ได้พระราชทานรางวัลแก่คนพาลผู้ไม่เลื่อมใสพระรัตนตรัยให้ดำ พระผู้มีพระภาคเจ้า คนพวกนั้นก็เที่ยวตามดำด้วย อักโกสวัตถุ ๑๐ ประการ คือท่านเป็นโจร เป็นคนพาล เป็นคนหลง เป็นอูฐ เป็นโค เป็นลา เป็นสัตว์นรก เป็นสัตว์เดรัจฉาน สุกดีไม่มีแก่ท่าน ท่านหวัง ได้แต่ทุกข์เท่านั้น

พระศาสดาเสด็จไปที่ไหนคนพวกนั้นก็ตามดำ ความจริงเขา ไม่ได้เกลียดชังพระศาสดาแต่ประการใดเลย แต่เขาต้องการสินจ้าง ที่พระนางมาคณทียาจะให้เท่านั้น จึงรับจ้างดำคน

เมื่อหลายวันเช้า พระอานนท์พุทธรอนุชาก็ทนไม่ไหว จึง กราบทูลพระศาสดาให้เสด็จออกจากเมืองโกสัมพี

“จะไปไหนล่ะ อานนท์” พระศาสดาตรัสถาม

“ไปเมืองอื่น พระเจ้าข้า” พระอานนท์ทูล

“ถ้าที่เมืองนั้น เขาดำเราอีกล่ะ”

“ไปเมืองอื่นต่อไปอีก พระเจ้าข้า”

“อย่าเลยอาหนนท์ อย่าพอใจให้ตถาคตทำอย่างนั้นเลย ทำอย่างนั้นจะไม่มีแผ่นดินอยู่ เรื่องเกิดขึ้นที่ใด ต้องให้ระงับเสียก่อนแล้วจึงค่อยไป อึ้ง เรื่องที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธเจ้าทั้งหลายนั้น ไม่เกิน ๗ วัน คนพวกนี้จะต้องอยู่อย่างมากราวเพียง ๗ วันเท่านั้น พอวันที่ ๘ ก็จะหยุดไปเอง”

ทรงดูขณิอยู่ครู่หนึ่งแล้วตรัสต่อไปว่า

“อาหนนท์ เราจะอดกลั้นต่อคำล่วงเกินของผู้อื่น เหมือนช้างศึกก้าวลงสู่สนาม อดทนต่อลูกศรที่มาจากทิศทั้ง ๔ เพราะคนส่วนมากเป็นคนชั่ว คนที่ฝึกตนให้อดทนต่อคำล่วงเกินของผู้อื่นได้ จัดว่าประเสริฐที่สุดในหมู่มนุษย์ และประเสริฐกว่าสัตว์ทุกประเภทที่ฝึกแล้ว เช่นม้าอาชาไนยเป็นต้น”

ส่วนพระนางมาคัณฑิยา เมื่อไม่สามารถไล่พระศาสดาออกจากนครโกสัมพีได้โดยวิธีจ้างคนดำ ก็ยิ่งเดือดร้อนพระทัยมากขึ้น หันไปประทุษร้ายใครก็ได้ตั้งใจ จึงคิดว่าการที่พระศาสดายังประทับอยู่โกสัมพีได้ก็เพราะมีพระนางสามารถถืออุปถัมภ์บำรุงอยู่ หากทำลายพระนางเสียแล้ว พระศาสดาคงจะต้องจากไปอย่างแน่นอน จะต้องทำความย่อหยับให้เกิดแก่คนพวกนี้เสียก่อน

วันหนึ่ง ขณะที่พระราชอาชวเทนเสวยน้ำจันทน์ และพระนางก็อยู่ในที่เฝ้า พระนางแอบให้คนไปส่งข่าวถึงอา ให้นำไก่เป็นมาให้ ๘ ตัว และไก่ตายอีก ๘ ตัว และให้ส่งเข้าไปคนละครึ่ง คือให้ส่งไก่เป็นไปก่อนชุดหนึ่ง แล้วส่งไก่ตายไปภายหลังเมื่อพระนางสั่ง

เมื่อได้ไก่มาแล้ว พระนางได้นำถวายพระราชอา กราบทูลว่าเป็นบรรณาการซึ่งบุโรหิตส่งมาถวาย

“โอ วิเศษมาก ขอให้บุโรหิตจงเจริญ” พระราชารับสั่งด้วยความปลาบปลื้มพระทัย “ใครจะทำไก่ให้ให้เราบริโภคได้”

“พระนางสามาวดีเพคะ” พระนางมาคัณทียาทูล “พระนางสามาวดีพร้อมด้วยบริวาร ไม่มีอะไรทำเที่ยวไปอยู่เพคะ หากทรงส่งไก่พวกนี้ไป เขาคงจะทำส่งมาถวายตามพระประสงค์”

พระราชารับสั่งให้ราชบุรุษนำไปมอบให้พระนางสามาวดีพร้อมทรงกำชับว่าต้องให้พระนางสามาวดีทำด้วยพระหัตถ์เองแล้วส่งมาถวายตามปกติ พระนางสามาวดีเป็นพุทธสาวิกาได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วย่อมไม่ฆ่าสัตว์ เมื่อทรงเห็นไก่เป็นเช่นนั้นจึงรับสั่งกับราชบุรุษว่า พระนางทำถวายไม่ได้ เพราะพระนางไม่อาจฆ่าสัตว์ได้ ราชบุรุษนำความนั้นมากราบทูลพระราชาร

“ทรงเห็นหรือยังเพคะ” พระนางมาคัณทียาทูล “พระนางสามาวดีมิได้เกรงพระราชอาญาเลย กล้าขัดพระบรมราชโองการของพระองค์ ลองใหม่ซิเพคะ ลองรับสั่งว่าให้แกงไก่ไปถวายพระสมณโคดม ลองดูว่าพระนางจะทำหรือไม่”

พระราชารับสั่งให้กระทำเช่นนั้น พระนางมาคัณทียาแอบให้ราชบุรุษนำไก่ตายจำนวน ๘ ตัวไปให้พระนางสามาวดี และว่าให้แกงถวายพระพุทธเจ้า พระนางสามาวดีทราบเช่นนั้นดีพระทัยรีบรับไก่ไปทันที พร้อมรับสั่งว่า

“เรื่องนี้เป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายอยู่แล้ว”

ราชบุรุษนำความนั้นกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระนางมาคัณทียาได้ทีจึงตรัสย้ำอีกว่า “ดูซิเพคะ พอรับสั่งให้แกงถวายพระสมณโคดมเท่านั้นรับปากรับคำทันที ถือเป็นหน้าที่เสียอีก ส่วนที่จะแกงถวายพระองค์นั้นไม่ใช่หน้าที่ทำไม่ได้ อย่างนี้จะไม่ให้เรียกว่าเอาใจออกห่างจากพระองค์แล้วจะให้เรียกอย่างไร ใจของพระนางสามาวดีไปพัวพันกับพระสมณโคดมเสียแล้ว”

พระราชามีได้ตรัสคำใด ทรงดูขณียอยู่ ฝ่ายพระนางมาคัณทียา ดำริว่าจะทำอย่างไรต่อไป เมื่อแสวงหาทางไม่ว่าทางดีหรือทางร้าย ย่อมจะต้องพบทางเสมอ

ตามปกติพระเจ้าอุเทนจะเสด็จประทับที่ปราสาทของอัครมเหสี ทั้งสามผลัดเปลี่ยนกันไปแห่งละ ๗ วัน เมื่อพระนางมาคัณทียาทรง ทราบว่าเหลือเวลาอีก ๒ - ๓ วัน พระราชาจะเสด็จประทับ ณ ปราสาท ของพระนางสามาวดี พระนางก็ส่งข่าวไปบอกอาให้นางุพิขมาให้ตัว หนึ่งให้ถอดเขี้ยวเสียด้วย เมื่อได้มาแล้วพระนางก็เอางูพิษนั้นใส่ไว้ใน รางพิน ซึ่งพระราชาโปรดใช้คือ “หัตถิกันตวิณมา” แล้วเอาดอกไม้แห่ง กล้วย

เมื่อถึงโอกาสที่พระราชาจะเสด็จประทับ ณ ปราสาทของ พระนางสามาวดี พระนางมาคัณทียาก็แสร้งพิลาปราพันว่า พระนาง ทรงสุบินร้ายอาจมีอันตรายแก่พระราชาอย่างใดอย่างหนึ่ง ขออย่าได้ เสด็จไปยังปราสาทของพระนางสามาวดีเลย แต่พระราชาไม่ทรงเชื่อจะ เสด็จไปให้ได้ พระนางมาคัณทียาจึงทูลขออนุญาตตามเสด็จด้วย พระ ราชามีได้ขัดขวาง

พระราชาเสด็จไปปราสาทของพระนางสามาวดี ให้ราชบุรุษ นำพินไปด้วย ได้ทรงพระภูษาใหม่ ทรงของหอมและอาภรณ์ที่พระนาง สามาวดีจัดไว้ถวาย แล้วเสวยพระสุธารส ทรงวางพินไว้เหนือพระเคียร บรรทมบนพระยี่ภู่อันมีลิลิ ส่วนพระนางมาคัณทียาเสด็จดำเนินกลับไป กลับมาอยู่ในห้องบรรทมนั้น เป็นทำนองคอยระแวงระวังอันตรายอัน อาจเกิดขึ้นแก่พระราชา ครู่หนึ่ง ทรงทำที่เหมือนจะไปหยิบพินมาถวาย และตรวจพินได้นำเอากลุ่มดอกไม้ ออก ทันใดนั้นงูซึ่งขุดอาหารมา ๒ - ๓ วัน แล้วก็ออกมาจากรางพิน ทำเสียงฟู่ แผ่พังพาน

พระนางมาคัณทียาเห็นดังนั้น จึงร้องเสียงดังว่า “งูเพคะ งู”

พระเจ้าอุเทนทะเล่สิ่งพรวดขึ้นจากที่บรรทม ทอดพระเนตรดูอยู่นิ่งอยู่ พระนางมาคัณทียาตรัสปรึกษาพระเจ้าอุเทนและพระนางสามาวดีว่า

“พระราชาช่างโง่เขลาอะไรเช่นนี้ เป็นคนโง่คร้ายไม่เชื่อฟังคำเตือนของเราผู้หวังดี เกือบจะเอาชีวิตมาทิ้งเสีย บอกแล้วว่าเราฝันร้ายไม่ควรมาปราสาทของนางสามาวดี แต่ก็หาเชื่อไม่ ส่วนหญิงใจร้ายนั้นเล่าก็เป็นคนไม่มีสิริ ดื้อด้นเหมือนไม่ได้รับอะไรจากพระราชาก็เป็นพระราชาสิ้นพระชนม์คงจะมีความสุข พระราชามีพระชนม์อยู่คงมีความทุกข์ เพราะไม่อาจนึกใจได้ตามต้องการ หญิงชั่วร้าย ออกตัญญู”

พระราชาทรงละอายพระทัยต่อคำปรึกษาของพระนางมาคัณทียาประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งทรงเจ็บพระทัย เพราะทรงเชื่อแล้วว่าพระนางสามาวดีวางแผนปลงพระชนม์พระองค์จริง ทรงพิโรธประดุกเพลิงได้เชื้อธูกรแรงลม ตรัสว่า

“สามาวดีและบริวารทำกับเราถึงขนาดนี้ เราหรือก็ช่างโง่เขลาเสียจริง เมื่อมาคัณทียาบอกถึงความลามกของสามาวดีอยู่แล้ว เล่าก็หาเชื่อไม่”

มาคัณทียาลอบยืมอยู่ในพระพักตร์

“ครั้งแรกเจาะห้องดูพระสมณโคดม” พระราชาตรัสต่อไป “ครั้งที่สองให้แกงไก่ถวายเรา ไม่ยอมทำ แต่พอให้ทำถวายพระโคดมรีบุกสิ่กุกจอกทำ มาครั้งที่สามนี้เอาภูพิษใส่ไว้ในรางพินมุงประหารเรา ช่างเลวทรามต่ำช้าอะไรเช่นนี้”

ด้วยความพิโรธจัด พระเจ้าอุเทนรับสั่งให้นำพระนางสามาวดีและบริวารไปประหารชีวิตเสีย โดยพระองค์จะประหารเองด้วยสิงคธนู

พระนางสามาวดีมิได้ทูลแก้ตัวแต่ประการใด มิได้ทรงรับหรือปฏิเสธ เพียงแต่ทรงให้โอวาทแก่หญิงบริวารว่า “ท่านทั้งหลายจง

แม่เมตตาจิตใจไปยังพระราชชา พระนางมาคัณทียาอัครมเหสี และในตอนนี้
อย่าได้มีความโกรธ ที่ฟังอย่างอื่นของเราไม่มีแล้วนอกจากเมตตาจิต
เท่านั้น”

พระนางสามาวดีและบริวารซึ่งได้รับการอบรมทางธรรมอยู่
เสมอ ได้ฟังพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เป็นประจำโดยผ่าน
ทางนางขุชุตตรา จึงมีพระทัยสงบไม่หวั่นกลัว แม่เมตตาแก่พระราช
ผู้กำลังโง่งงเพื่อประหารตน

ด้วยอำนาจแห่งเมตตานุภาพ ธนุที่พระราชาทรงยิงไปไม่อาจ
ทำร้ายพระนางได้ แต่กลับหมุนกลับมาพุ่งตรงเหมือนจะเจาะพระอุระ
ของพระราชาเอง

พระเจ้าอุเทนทรงประหลาดพระทัย ทรงดำริว่า “ลูกศรของเรานี้
เคยแม้แต่เจาะแผ่นศิลาอันหนาที่บ สิ่งขัดขวางในอากาศก็มิได้มี ไฉนจึง
กลับมาเหมือนจะเจาะอกเรา โอ เราทำกรรมหนักเสียแล้ว ลูกศรนี้
ไม่มีจิต ไม่ใช่สัตว์ เป็นสิ่งหาชีวิตมิได้ ยังรู้จักคุณของสามาวดี ก็เราเล่า”

ทรงดำริดังนี้แล้ว จึงทรงนั่งกระโห่ลงแทบพระบาทของ
พระนางสามาวดี ทรงประคองอัญชลีแล้วตรัสว่า

“สามาวดีเอ๋ย เป็นที่ฟังของเราด้วยเถิด เรามีดีไปหมดแล้ว ทิศ
ทุกทิศมีดีแก่เรา ขอจงเป็นที่ฟังแก่เรา”

พระนางสามาวดีมิได้ตรัสว่า “ทเวะ ขอพระองค์จงถึงหม่อม
ฉันเป็นที่ฟังเถิด” แต่กลับตรัสว่า

“พระองค์อย่าได้ถึงหม่อมฉันเป็นที่ฟังเลย หม่อมฉันถึงท่าน
ผู้ใดว่าเป็นที่ฟัง ขอพระองค์จงถึงผู้นั้นว่าเป็นที่ฟังด้วยเถิด ท่านผู้นั้น
คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน ขอพระองค์
จงถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่ฟัง และจงเป็นที่ฟังของหม่อมฉันด้วย”

พระราชาทรงสดับฟังคำนั้นแล้วตรัสว่า

“สามาวดี เรายิ่งกลัวมากขึ้น เธอจึงเป็นที่พึ่งของเราเกิด”

เมื่อพระนางสามาวดีทรงปฏิเสธโดยนัยก่อน พระราชาจึงตรัสว่า “ถ้าอย่างนั้นเราขอถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งและขอถึงเธอว่าเป็นที่พึ่งด้วย เราขอให้พรแก่เธอ ประสงค์สิ่งใดจงขอเถิด”

เมื่อพระนางสามาวดีนำพระราชาไปเฝ้าพระศาสดา พระราชาทูลอาราธนาพระศาสดาและพระสงฆ์สาวกถวายทานตลอด ๗ วัน แล้วตรัสกับพระนางสามาวดี

“สามาวดีจงขอพรเถิด เธอต้องการสิ่งใดจงขอสิ่งนั้น”

“ท้าว หม่อมฉันไม่ต้องการเงินทองหรืออำนาจเหนือผู้อื่นแต่ประการใด หากพระองค์จะทรงพระราชทานพรแล้ว หม่อมฉันต้องการเพียงได้เลี้ยงอาหารแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ได้ฟังธรรมเป็นเนืองนิตย์เท่านั้น”

พระราชาทูลอาราธนาพระศาสดาและภิกษุสงฆ์ เพื่อเสวยภัตตาหาร ณ นิเวศน์ของพระนางสามาวดีเป็นเนืองนิตย์ แต่พระศาสดาตรัสตอบว่า

“มหาบพิตร มหาชนย่อมหวังให้พระพุทธรูปเจ้าไปโปรดเขาบ้าง เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรที่อาตมภาพจะมาในราชนิเวศน์เป็นประจำ”

“ถ้าเช่นนั้นพระองค์จะทรงมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นหัวหน้ามาฉันอาหาร แสดงธรรมเป็นประจำ จะทรงขัดข้องประการใดหรือไม่”

พระผู้มีพระภาคทรงเหลียวดูพระอานนท์แล้วตรัสว่า “อานนท์ เธอจงรับภาระพระราชศรัทธานี้ด้วยเถิด”

ตั้งแต่นั้นมาประตูแห่งพระราชนิเวศน์ก็เปิดออกต้อนรับพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค

สตรีเหล่านั้นซึ่งมีพระนางสามาวดีเป็นประธานฟังธรรมของ พระอานนท์เถระเสมอ แล้วเกิดความเลื่อมใส วันหนึ่งได้ถวายจีวร จำนวน ๕๐๐ ผืนแก่พระเถระ จีวรผืนหนึ่งๆ มีค่าถึง ๕๐๐ กหาปณะ

พระเจ้าอุเทนทรงทราบเรื่องนั้นแล้วตรัสถามพระนางสามาวดี ว่า พระคุณเจ้าอานนท์รับไว้ทั้งหมดหรือ เมื่อได้รับคำตอบว่ารับไว้ ทั้งหมด พระราชาจึงเข้าไปหาพระอานนท์ ตรัสถามว่ารับจีวรไปทำไม มากมายอย่างนั้น ใช้หมดหรือ

“ขอถวายพระพร” พระอานนท์ตอบ “อาตมภาพจะเก็บไว้เพียง พอใช้ นอกนั้นจะเอาถวายแก่พระที่จีวรเก่าแล้ว”

“แล้วจะเอาจีวรเก่าไปทำอะไร” พระราชาตรัสถามอีก

“เอาไปปูที่นอน” พระอานนท์ตอบ

“เอาที่นอนเก่าไปทำอะไร”

“ทำเพดานกันหยากเยื่อ”

“เพดานเก่าเอาไปทำอะไร”

“ทำผ้าเช็ดเท้า”

“เอาผ้าเช็ดเท้าเก่าไปทำอะไร”

“เอาไปโยลกให้ละเอียด แล้วขยำกับดินเหนียวฉาบฝาก็ได้ มหาบพิตร”

“แปลว่าพระคุณเจ้าไม่ยอมให้ผ้านี้เสียเปล่าเลยแม้แต่หน่อย”

“ถูกแล้วมหาบพิตร”

พระราชาอุเทนทรงสดับฟังเช่นนั้นมีความเลื่อมใสยิ่งขึ้นจึง ให้ถวายผ้าจีวรแก่พระอานนท์อีก จำนวน ๕๐๐ ผืน เพราะเห็นความ ประหยัดของท่าน การประหยัดนั้นคือการใช้ของไม่ให้เสียเปล่า

ได้ทราบว่าพระอานนท์เคยได้ผ้าซึ่งมีค่า ๕๐๐ ถึง ๕๐๐ ครั้ง ได้ผ้ามีค่าหนึ่งพันถึงหนึ่งพันครั้ง และได้ผ้ามีค่าเป็นแสนถึงแสนครึ่ง ส่วนที่มีค่าน้อยกว่านี้ คือมีค่าเพียง ๕ หรือ ๑๐ นั้นไม่อาจนับได้

ดังนั้น เมื่อพระตถาคตปรินิพพานแล้ว พระเถระจึงเที่ยวจาริก ไปในชมพูทวีป ได้แจกบาตรและจีวรแก่ภิกษุทั้งหลายในวิหารทั้งปวง

ฝ่ายพระนางมาคัณฑิยาทรงรุ่มร้อนเป็นกำลัง ความริษยา พระนางสามาวดีนั้นรุนแรงขึ้นจนไม่อาจดับได้ ทรงกระทำการสิ่งใดเพื่อให้เป็นอย่างหนึ่งแต่กลับไปเป็นเสียอีกอย่างหนึ่ง

ในที่สุดทรงได้รับความร่วมมือจากอาผู้เคยร่วมแผนการกัน มาโดยตลอด ลอบเปิดคลังน้ำมันและคลังผ้า แล้วเอาผ้าจุ่มน้ำมัน พันเสาปราสาทของพระนางสามาวดี เขาอ้างกับพระนางว่าเป็น พระราชโองการของพระราชาเพื่อทำเสาให้มันคง ปิดประตูห้องของ พระนางสามาวดีและบริวาร แล้วขัดกลอนข้างนอกให้คนภายในออก ไม่ได้ แล้วเผาปราสาทนั้น

เมื่อไฟเรืองแรงขึ้น พระนางสามาวดีทรงทราบว่า บัดนี้พระนาง และบริวารถูกหลอกและถูกเผาทั้งเป็นเสียแล้ว ไม่มีทางหลีกเลี่ยง จึงทรงให้โอรสทหญิงบริวารทั้งหลายว่า “ในสังสารวัฏอันตามหา เบื้องต้นและเบื้องปลายไม่พบ ซึ่งพวกเราต้องเที่ยวอยู่ที่นี่ อดภาพ ของพวกเราคงเคยถูกเผามาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน เพราะฉะนั้นอย่า คิดอะไรมากเลย จงไม่ประมาท ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยเจริญ มรณัสสติภาวนาเถิด”

หญิงเหล่านั้นทำมณสิการในกรรมฐานเกี่ยวกับการกำหนด เวทนา บางพวกได้บรรลุสกทาคามีผล บางพวกได้บรรลุอนาคามีผล สมจริงดังคำที่ท่านกล่าว

ครั้งนั้นพระภิกษุเป็นอันมาก กลับจากบิณฑบาตแล้วฉันอาหารเสร็จแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อพระเจ้าอุเทนเสด็จอยู่ ณ พระราชอุทยานภายในบุรี ไฟได้ไหม้ปราสาทของพระนางสามาวดี สตรี ๕๐๐ มีพระนางสามาวดีทรงเป็นประมุขได้ทำกาลแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คติสัมปรายภพของสตรีเหล่านั้นเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สตรีเหล่านั้นที่เป็นโสดาบันก็มี ที่เป็นสกทาคามีก็มี เป็นอนาคามีก็มี ภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาเหล่านั้นเป็นผู้ไม่ปราศจากผล ทำกาลแล้ว”

พระองค์ทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นว่า

“โลกอันโหมหะผูกพันไว้ จึงปรากฏเสมือนมีรูปร่างอันควรยึดมั่น ถือมัน คนพาลถูกกิเลสผูกพันไว้ ถูกความมืดแวดล้อมไว้ จึงปรากฏประดุจว่าโลกเป็นของเที่ยง แต่ความกังวลย่อมไม่มีแก่ผู้เห็นแจ้ง”

“ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ผู้ท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะ ผู้ไม่ประมาทอยู่ตลอดกาล ย่อมทำแต่บุญกรรมเท่านั้น ส่วนผู้ประมาท ย่อมทำบาปกรรมบ้าง เพราะฉะนั้น เมื่อท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะจึงได้เสวยความสุขบ้าง ความทุกข์บ้าง”

ในขณะที่ไฟไหม้ปราสาทของพระนางสามาวดีนั้น พระเจ้าอุเทนกำลังประทับสำราญอยู่ในพระราชอุทยาน มีราชบุรุษไปกราบทูลว่า พระราชวังของพระนางสามาวดีถูกไฟไหม้ พระองค์เสด็จกลับเข้าพระราชวังโดยเร็ว แต่ไม่อาจสั่งให้ดับไฟทันได้ เพราะไฟได้ลุกลามโหมแรงมาก

พระองค์ทรงมองดูปราสาทและสระแห่งพระอัศรมเหสีอันเป็นที่รักยิ่งแล้ว ทรงมีความโทมนัสเป็นอย่างยิ่ง เพลิงโทสะได้เกิดขึ้นในพระทัยแทนไฟที่ดับไป พระองค์ทรงแค้นพระทัยว่ากรรมนี้จะ

ต้องเป็นการกระทำของพระนางมาคัณทียาอย่างแน่นอน แต่หากจะ
ปรักปรำอย่างรุนแรง พระนางมาคัณทียาจะไม่รับ ควรจะต้องหาอุบาย
อย่างใดอย่างหนึ่งล้วงเอาความลับนี้ให้ได้

ประทับยืนท่ามกลางอำมาตย์ราชบริพาร ตรัสออกมาอย่าง
ดังว่า

“ท่านทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราจักลูกและหนึ่งหรือ
นอนด้วยความสงบสุขเป็นแน่แท้ เพราะพระนางสามาวดีผู้คอยจ้อง
ทำลายล้างเราได้ถูกทำลายไปแล้ว จิตของเรามีความสุขสงบ ใครหนอ
ทำการนี้ คงจักต้องเป็นผู้ที่รักเราอย่างยิ่งแล้ว”

ขณะนั้น พระนางมาคัณทียา ประทับยืนอยู่ไม่ห่างจากพระราชานัก
ทรงสดับกระแสพระราชดำรัสนั้นแล้ว ปลื้มพระทัยยิ่งนัก มองเห็น
การกระทำของตนเองเป็นความชอบอย่างใหญ่หลวง จึงกราบทูล
ขึ้นว่า

“ทเวะ ใครๆ ในโลกนี้ที่จะมีความรักภักดีในพระองค์เสมอด้วย
หม่อมฉันมิได้มี และใครจะทำการนี้มิได้ นอกจากหม่อมฉัน หม่อมฉันได้
สั่งให้อาเป็นคนทำทั้งสิ้น โอ พระองค์ หม่อมฉันมีความสุขเหลือเกิน
เมื่อทราบว่าคุณทรงมีความเบิกบานพระทัย”

พระราชาทรงเบิกบานพระทัยที่สามารถจับผู้ร้ายได้ในระยะ
เวลาอันสั้น อาการของพระองค์จึงปรากฏแก่พระนางมาคัณทียาอย่าง
นั้นจริงๆ พระนางมาคัณทียาจึงเข้าพระทัยไปอีกทางหนึ่งว่า พระราชา
ทรงเบิกบานพระทัยเพราะทรงยินดีต่อการกระทำของตน

“โอ มาคัณทียา” พระราชาตรัส “คนอื่นที่จะรักและภักดีต่อเรา
เสมอด้วยเธอนั้นเรายังหามองเห็นไม่ เป็นลาภของเราแล้วที่ได้มเหสี
เช่นเธอ เราขอให้พรเธอและญาติ ประสงค์สิ่งใดก็ขอเถิด และให้ปาวร้อง
ญาติของเธอมาด้วย”

พระนางมาคัณทียาจึงส่งข่าวไปให้หมู่ญาติบอกว่าให้รีบมา โดยเร็ว พระราชาจะพระราชทานรางวัลแก่ญาติทุกคนของพระนาง มาคัณทียา และทรงพระราชทานรางวัลให้อย่างดี เมื่อเป็นดังนี้ผู้แม่ ที่มีโชญาติก็ตกรางวัลให้แก่ญาติของพระนางมาคัณทียา เพื่อให้รับ ตนเข้าเป็นญาติด้วย พระราชาที่พระราชทานรางวัลให้ด้วยกันทุกคน แล้วรับสั่งให้นำคนพวกนั้นไปรวมตัวกันที่พระลานหลวงแล้วให้ ขุดหลุมลึกประมาณแค่สะดือ นำคนพวกนั้นฝังลงแล้วเอาดินกลบ เหมือนกลบเส้า แล้วเอาฟางและเชื้อเพลิงอื่นๆ กลบลงอีก แล้วให้จุดไฟ เผาคนเหล่านั้น เมื่อเห็นว่าไฟไหม้หนังแล้วจึงรับสั่งให้เอาผลไม้กลไก ให้สรีระเป็นท่อน แล้วเผาอีก เป็นการฝังและเผาทั้งเป็น

ส่วนพระนางมาคัณทียานั้น พระราชารับสั่งให้ตัดเนื้อออกที ละชิ้นแล้วทอดในกระทะน้ำมัน ให้สวยเนื้อของพระนางเองจนกระทั่ง ลิ่นพระชนม์

เป็นการแก้แค้นเพื่อให้สมแค้น แสดงให้เห็นกฎ “ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว” อย่างแท้จริง

ตอนเย็นวันหนึ่งภิกษุทั้งหลายนั่งประชุมกันในธรรมสภา สนทนาเรื่องพระนางสามาวดีว่า “การลิ่นพระชนม์แบบนี้ ไม่สมควร แก่พระนางผู้เป็นอุบาสิกาเพียงพร้อมด้วยศรัทธาเห็นปานนี้”

พระศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย มรณกรรมของพระนางสามาวดีและบริวารไม่ สมควรแก่พวกเธอในบัดนี้ก็จริง แต่สมควรแก่กรรมที่เธอทั้งหลายเคย ร่วมทำกันไว้ในอัตภาพอันเป็นอดีต”

เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลถามถึงอดีตกรรม พระศาสดาจึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาลมีพระปัจเจกพุทธเจ้า ๘ องค์ ได้ไปฉันอาหารเนื่องนิศย์ในพระราชวังแห่งพระเจ้าพรหมทัต ใน

กรุงพาราณสี มีหญิงจำนวน ๕๐๐ คนอุปัฏฐากบำรุงท่านอยู่ในจำนวน
๘ องค์นั้น เมื่อฉันเสร็จแล้ว ๗ องค์ได้ไปสู่หิมวันตบรรพต ส่วนอีกองค์หนึ่ง
นั่งเข้าฌานอยู่ ณ ริมฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่ง”

“ในเวลาเย็น พระราชาได้นำหญิงเหล่านั้นไปเล่นน้ำที่ทำน้ำ
หญิงเหล่านั้นเล่นน้ำนานเข้ารู้สึกหนาวมากจึงปรารถนาจะจุดไฟผิง
ที่ยวหาที่จุดไฟอยู่ ก็เห็นกองหญ้าแห้งซึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าอาศัย
นั่งอยู่ หญิงเหล่านั้นมิได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงจุดไฟขึ้นเพื่อผิง
เมื่อไฟเผาหญ้ามอดลง พวกเธอจึงเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงตกใจ
มากเพราะจำได้ว่าเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าที่พระราชาทรงเคารพ
เลื่อมใส พวกเธอกลัวต่อพระราชาอาญาจึงหาพินมาเป็นกองใหญ่ตั้งใจ
เผาให้ลึบไปเลย เพื่อจักไม่มีร่องรอยปรากฏ แล้วพวกเธอก็จากไป

“แต่ธรรมดาพระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งกำลังเข้าฌานนั้น ใครจะนำ
พินประมาณหนึ่งพันเล่มเกวียนก็หาเผาให้มอดได้ไม่ ทั้งนี้ด้วยอำนาจ
แห่งฌานคุ้มครองไว้ ในวันที่ ๗ พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น จึงออกจาก
ฌานลุกขึ้นได้เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

“ในเบื้องต้น นางทั้งหลายเหล่านั้นกระทำความผิดโดยไม่เจตนา
แต่ภายหลังทำด้วยเจตนาเต็มที ด้วยวิบากแห่งกรรมชั่วนั้น พวกเธอ
ต้องตกนรกเป็นเวลาหลายพันปี เมื่อขึ้นจากนรกแล้ว เศษแห่ง
วิบากนั้นยังเหลืออยู่ พวกเธอจึงถูกเผาทั้งเป็นมาเป็นเวลาหลายร้อย
อัฐภาพแล้ว นี่คืออุปกรรมของหญิงเหล่านั้นซึ่งมีพระนางสามาวดี
เป็นประมุข”

เมื่อพระศาสดาตรัสเรื่องพระนางสามาวดีจบลง ภิกษุทั้งหลาย
ทูลถามอีกว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็นางชุชุตตราเล่า มีกรรมอย่างไร จึงเกิดมาเป็นหญิงค่อม มีบุญอย่างไรจึงทำให้นางมีปัญหามากและบรรลุโสดาปัตติผล และกรรมอันใดทำให้เธอต้องเป็นหญิงรับใช้ผู้อื่น?”

พระศาสดาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ในอดีตกาล มีพระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง มีหลังค่อมเล็กน้อย หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นอุปัฏฐากท่านได้ห่มผ้ากัมพล แล้วถือขันทองคำทำอาการเลียนท่านว่า ‘พระปัจเจกพุทธเจ้าของเราเดินอย่างนี้ เทียวไปอย่างนี้’ ด้วยวิบากกรรมคือการล้อเลียน พระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเธอจึงเกิดมาเป็นหญิงค่อม

“ส่วนที่เธอมีปัญหามาก ทรงพระพุทพจน์ได้มาก เพราะได้ถวายวอลยางาเป็นที่รองบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า เรื่องมีอยู่ว่า วันหนึ่งเมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าไปสู่ราชนิเวศน์ พระราชาได้บรรจุข้าวปายาสร้อนเต็มบาตรแล้วถวายท่าน เพราะความร้อนพระปัจเจกพุทธเจ้าจึงเปลี่ยนมือบ่อยๆ สตรีผู้นั้นได้เห็นอาการของท่านแล้วจึงได้ถวายวอลยางา ๘ อัน สำหรับให้ท่านรองบาตร เมื่อบาตรเย็นลงแล้ว พระปัจเจกพุทธเจ้าจ้องดูหญิงนั้นเป็นเชิงถามว่า ‘วอลยางานี้ถวายหรือเพียงให้รองใช้ชั่วคราว’ นางทราบอาการของท่านแล้วจึงกล่าวว่า ‘ข้าแต่พระองค์เจ้า วอลยางานี้ข้าพเจ้าขอถวายแก่ท่าน ขอท่านนำไปด้วยเถิด’ เพราะบุพพกรรมนั้น เมื่อมาเกิดเป็นนางชุชุตตราจึงเป็นผู้มีปัญหามาก ทรงพระพุทพจน์ และเพราะกุศลกรรมที่นางอุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้าจึงได้บรรลุโสดาปัตติผล

“อีกรายหนึ่ง นางชุชุตตราที่เกิดเป็นธิดาเศรษฐี ในเมืองพาราณสี ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามกัสสป เวลาเย็น นั่งอยู่หน้ากระจากแต่งตัวอยู่ ขณะนั้นมีภิกษุณีรูปหนึ่งซึ่งเป็นอรหันต์ และคุ้นเคยกับนางในฐานะตระกูลอุปัฏฐากมาเยี่ยมนาง

“จริงอยู่ ภิกษุณีทั้งหลายแม้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้วในเวลาเย็นก็นิยมไปเยี่ยมตระกูลอุปัฏฐาก พอถึงขณะนั้นหญิงคนใช้ของธิดาเศรษฐีไม่อยู่ นางจึงขอร้องให้ภิกษุณีนั้นหยิบเครื่องประดับอย่างหนึ่งให้นาง

“ฝ่ายภิกษุณีคิดว่า หากไม่หยิบให้ ธิดาเศรษฐีจักโกรธผูกอาฆาตในตนจะทำให้นางต้องตกนรก หากหยิบให้ ชาติดต่อไปธิดาเศรษฐีจะต้องเกิดเป็นคนรับใช้ผู้อื่น การเป็นคนรับใช้ย่อมดีกว่าต้องหมกไหม้ในนรก ภิกษุณีคิดดังนั้นจึงหยิบเครื่องประดับให้นาง เพื่ออนุเคราะห์นางนั่นเอง

“ด้วยวิบากกรรมนั้น ธิดาเศรษฐีในครั้งนั้นจึงมาเกิดเป็นคนรับใช้เขา คือนางชุชุตตรา ภิกษุทั้งหลาย กรรมที่บุคคลทำแล้วไม่สูญหายย่อมคอยโอกาสให้ผลตามกาล ตามความเหมาะสมอยู่เสมอ”

เย็นวันหนึ่งภิกษุทั้งหลายนั่งสนทนากันในธรรมสภาถึงเรื่องพระนางสามาวดี และพระนางมาคันทิยา ภิกษุรูปหนึ่งกล่าวว่า พระนางใดหนอชื่อว่าเป็นผู้ตาย พระนางใดชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตาย พระศาสดาเสด็จมาแล้วทรงทราบความที่ภิกษุทั้งหลายสนทนากันแล้ว จึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ผู้ประมาทชื่อว่าผู้ตาย ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าผู้ไม่ตาย พระนางมาคันทิยาจะมีชีวิตอยู่ก็ตาม ตายก็ตาม ชื่อว่าเป็นผู้ตาย โดยแท้ ส่วนพระนางสามาวดีจะมีชีวิตอยู่ก็ตาม ตายไปแล้วก็ตามชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตาย เพราะเป็นผู้ไม่ประมาท

“ภิกษุทั้งหลาย ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งผู้ไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งผู้ตาย ผู้ไม่ประมาทชื่อว่าไม่ตาย ส่วนผู้ประมาทเหมือนผู้ตายแล้ว บัณฑิตรู้ความแตกต่างอย่างนี้จึงเป็นผู้พอใจในความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายย่อมพอใจยินดีในธรรมแห่งพระอรียะ คือความไม่ประมาท บัณฑิตเหล่านั้นเป็นผู้มีญาณ

มีความเพียรติดต่อ มีความบากบั่นมั่นคง ย่อมได้รับรสแห่งพระ
นิพพานอันประเสริฐเกษมจากโยคะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสพระพุทธพจน์จบลงเพียงเท่านั้น

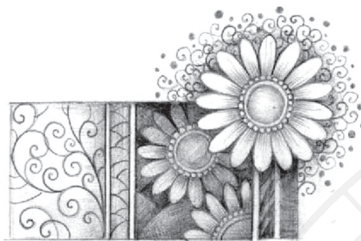
ในโลกทิพย์

บัดนี้ พระนางสามารถตีผู้ประเสริฐได้ละกายแห่งมนุษย์เข้าถึง
กายทิพย์แล้ว พระนางได้บันเทิงอยู่ในโลกทิพย์อันมีลักษณะเบาสบาย
มีความสุขเอิบอิม ภาระกังวลอันใดที่ชาวโลกมนุษย์ต้องจำใจระบอบอยู่
ภะนั้นไม่มีในโลกทิพย์

ความเจ็บป่วย การแสวงหาอาหารอันเป็นภาระใหญ่ของชาว
โลกมนุษย์อันใด สิ่งนั้นมิได้มีในโลกทิพย์ การต้องถูกจองจำทำโทษ
เพราะประพฤติผิดกฎของสังคมมนุษย์อันใด การจองจำนั้นไม่มีในโลก
ทิพย์ แม้ความลำบากในการเดินทางก็ไม่มี การยื้อแย่งกันเป็นใหญ่ก็
ไม่มี

พระนางจากโลกมนุษย์ไปสู่โลกทิพย์ เสมือนบุคคลละภาชนะ
ดินไปได้ภาชนะทองคำ สวยกว่า สะอาดกว่า มั่นคงกว่า

อา! โลกทิพย์...แดนสวรรค์ ช่างน่าอภิมรรมชื่นเสียนี่กระไร.

ภาคผนวก

เรื่อง พระนางสามาวดี

ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ไม่ประมาทชื่อว่ายอมไม่ตาย ส่วนผู้ประมาทเหมือนผู้ตายแล้ว บัณฑิตรู้ความสองประการนี้ด้วยความแตกต่างกัน คือรู้ความแตกต่างกันทั้งสองประการนี้แล้ว ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท บันเทิงในความไม่ประมาท พอใจธรรมเครื่องอยู่ของพระอริยเจ้าทั้งหลาย บัณฑิตเหล่านั้นเป็นผู้มีฉันทะ มีความเพียรมั่นคงติดต่อไม่ขาดสาย ย่อมถูกต้องนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะอันยอดเยี่ยม

ในอังคุตตรนิกายเอกนิบาต พระศาสดาตรัสว่า “ไม่มีธรรมอะไรอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง จะเป็นไปได้เพื่อโทษใหญ่เท่ากับ ความประมาท และทำนองเดียวกัน ไม่มีธรรมใดแม้สักอย่างเดียวอันเป็นไปได้เพื่อประโยชน์ใหญ่เท่ากับ ความไม่ประมาท”

ความประมาทนั้น โดยใจความได้แก่ความนอนใจว่าไม่เป็นไร การขาดความระวัง พระอรธกถาจารย์ชออบอธิบายว่า ความประมาทคือการอยู่โดยปราศจากสติ (สติวิูปวาโส) ถ้าสติหมายถึงการระมัดระวัง คำอธิบายของท่านก็ได้ความดีมาก บางแห่งท่านเปรียบสติว่าเหมือนแขกยาม (ชาคริก พุราหุมโณ) ต้องคอยระวังคนเข้าออกอยู่เสมอ สติก็เหมือนกัน ต้องคอยระวัง

อารมณ์เข้าอารมณ์ออกทางตา หู จมูก ปาก เป็นต้น สติจึงเป็น
ตัวความไม่ประมาท นี้อธิบายตามแนวของพระอรธรรคกษัตริย์
แต่สติตามที่ปรากฏในส่วนที่เป็นพระพุทธรูปนั้นเท่าที่
ได้เคยพบมามี ๒ นัยนี้

นัยที่ ๑ หมายถึง ความระวัง เช่นที่ตรัสตอบปัญหาของ
อชิตมาณพศิษย์พราหมณ์พาวรีที่ทูลถามว่า

“อะไรเป็นเครื่องห้ามเป็นเครื่องกั้นความอยากซึ่งเป็น
ดุจกระแสน้ำหลังไหลไปในอารมณ์ทั้งปวง ความอยากนั้นละ
ด้วยธรรมอะไร”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “เรากล่าวว่าสติเป็นเครื่อง
ห้าม เป็นเครื่องกั้นความอยาก ความอยากนั้นจะได้ด้วยปัญญา”

ในมหาสติปัฏฐานสูตรก็เหมือนกัน สติมีความหมายใน
ทางระวังอารมณ์

นัยที่ ๒ สติหมายถึงการระลึกถึงกิจที่เคยทำ และคำที่
เคยพูดไว้แล้วแม่นานได้ เช่นที่ตรัสในนาถกรณธรรมสูตร เป็นต้น
ระลึกได้ว่าเคยพูดไว้อย่างไร เคยทำไว้อย่างไร

ความไม่ประมาท อาจคลุมถึงสติทั้งสองลักษณะนี้
แต่เน้นหนักในความระวัง เช่นที่ทรงแสดงเรื่อง ควรทำความ
ไม่ประมาท ๔ สถานคือ

๑. ระวังใจไม่ให้กำหนดในอารมณ์อันนำกำหนด
๒. ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์อันนำขัดเคือง
๓. ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์อันนำหลง
๔. ระวังใจไม่ให้เมาในอารมณ์อันนำมัวเมา

พระพุทธองค์ทรงตำหนิความประมาทไว้มาก และทรงสรรเสริญความไม่ประมาทเช่นกัน เช่นว่า เป็นที่รวมแห่งกุศลธรรมทั้งมวล เป็นธรรมอันเลิศ เป็นธรรมอันยังพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง ฯลฯ ในที่นี้ทรงสรรเสริญว่าความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย กล่าวคือเป็นทางแห่งนิพพาน ส่วนความประมาทเป็นทางแห่งความตาย คือเป็นทางเสื่อมทางอบาย เป็นทางทำลายคุณงามความดีทั้งปวง

ความไม่ประมาท ทรงเรียกว่า อมตบพ คือเป็นทางให้ถึงพระนิพพาน

คนประมาทอยู่ตราบไต่ ย่อมยังต้องเวียนเกิดเวียนตายอยู่ในสังสารวัฏตราบนั้น เพราะฉะนั้นความประมาทจึงชื่อว่าเป็นทางแห่งความตาย

บัณฑิตรู้ความแตกต่างแห่งธรรมทั้งสองอย่างนี้แล้ว ย่อมพอใจแต่ในความไม่ประมาท เห็นแจ้งว่าความประมาทเป็นเหตุแห่งความผิดพลาด ความต้องเสียใจภายหลัง ความย่อยับทั้งในทางโลกและทางธรรม

ความไม่ประมาทย่อมเป็นทางแห่งความเจริญก้าวหน้า ตั้งแต่เรื่องธรรมดาไปจนถึงเป็นเครื่องมือแห่งความบรรลุมรรคผลนิพพานอันเกษมจากโยคะ

เพราะเหตุนี้ในปรินิพพานสมัย พระศาสดาจึงทรงเตือนให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ด้วยความไม่ประมาท ถือกัณฑ์ว่า นั่นเป็นปัจฉิมโอวาทแห่งพระองค์

ในอังกุตตรนิกายเอกนิบาต พระศาสดาตรัสว่า
“ไม่มีธรรมอะไรอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง
จะเป็นไปเพื่อโทษใหญ่เท่ากับความประมาท
และทำนองเดียวกัน ไม่มีธรรมใดแม้สักอย่างเดียว
อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่เท่ากับความไม่ประมาท”

กิลดาโคตมิ

(นางผู้แสวงหาษาแก้ความตาย)

เมล็ดผักกาดที่เราประสงคันั้น
จะต้องได้จากเรือนที่ไม่เคยมีคนตายเลย
เธอเข้าใจหรือไม่
ต้องได้เมล็ดผักกาด
ในเรือนที่ไม่เคยมีคนตายเลย

สมัย

หนึ่ง ขณะที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขตวนาราม เมืองสาวัตถี มีหญิงหนึ่งชื่อกิสาโคตมี อัมมลูกซึ่งตายแล้วไปเฝ้าพระองค์ เพื่อให้พระองค์ช่วยเหลือให้ลูกของนางฟื้นคืนชีพขึ้น นางร้องให้คร่ำครวญเพราะเสียดายลูกมาตั้งแต่เข้าจนป่วย เทียวถามทายาซึ่งจะเรียกคืนชีวิตของลูกน้อย แต่ไม่มีใครสามารถบอกได้จนกระทั่งชายผู้เป็นบัณฑิตคนหนึ่งได้บอกนางว่ามีหมอวิเศษอยู่คนหนึ่ง ฟานักอยู่ ณ วัดเชตวัน ขอให้นางไปหาหมอคนนั้น เป็นพระผู้ทรงศักดิ์ เป็นที่พึ่งของคนทั่วไป

นางได้วางบุตรน้อยซึ่งปราศจากวิญญาณลง ณ เบื้องพระพักตร์ พระผู้มีพระภาคแล้วทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ โปรดประทานเถิด โปรดประทานชีวิตลูกน้อยของข้าพระพุทธเจ้า มีคนแนะนำมาว่าพระองค์ทรงเป็นหมอผู้สูงศักดิ์ จะช่วยหม่อมฉันได้อย่างแน่นอน”

“โคตมี จะให้เรารักษาลูกของเธอก็ได้ แต่ยาที่จะช่วยชีวิตลูกเธอนั้นจะต้องมีเมล็ดพืชอย่างหนึ่งประกอบด้วย” พระผู้มีพระภาคตรัสด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมไปด้วยความกรุณา

“เมล็ดอะไรพระเจ้าข้า” นางทูลถาม ดวงตาวาวโรจน์ด้วยความหวัง

“หายากหน่อยนะ” พระองค์ตรัส “เมล็ดผักกาด เอามาสักหนึ่งกำมือ”

“หาได้ทั่วไปพระเจ้าข้า” ว่าแล้วนางลูกผสมผลันจะรีบไปหาเมล็ดผักกาดตามที่พระพุทธองค์ประสงค์ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามไว้พลางตรัสว่า

“ชังก่อนโคตมี เมล็ดผักกาดที่เราประสงค์นั้นจะต้องได้จากเรือนที่ไม่เคยมีคนตายเลย เธอเข้าใจหรือไม่ ต้องได้เมล็ดผักกาดในเรือนที่ไม่เคยมีคนตายเลย”

นางกิสาคอตมีรับพระพุทธบัญชาแล้ว อุ่มลูกไปเที่ยวแสวงหาเมล็ดผักกาด ทุกคนเต็มใจให้ แต่เมื่อนางรับมาแล้วถามว่า ในบ้านเรือนนี้เคยมีคนตายหรือไม่ เขาจะตอบว่าเคยมีคนตายแล้ว บางเรือนก็หนึ่งคน บางเรือนสองคน บางเรือนสามคน นางขบใจเขาแล้วส่งเมล็ดผักกาดคืน พร้อมกล่าวว่า

“ข้าพเจ้าต้องการเมล็ดผักกาดในเรือนที่ไม่เคยมีคนตายเลย”

บางคนได้ฟังนางพูดดังนั้นก็เกิดความเศร้าสลดใจ เห็นใจในความพยายามของนางที่จะดึงเอาชีวิตลูกน้อยคืนมา แต่บางคนก็ทำให้ว่านางเป็นหญิงบ้า ลูกตายแล้วจะเอายาที่ไหนมาทำให้ฟื้นได้ เมล็ดผักกาดอะไรจะช่วยให้คนฟื้นขึ้นมา หากเป็นได้เช่นนั้นจริงใครเล่าจะตาย เพราะเมล็ดผักกาดมีอยู่ทั่วไป และการที่นางเที่ยวแสวงหาเมล็ดผักกาดในเรือนที่ไม่เคยมีใครตายเลยนั้นยิ่งบ้าหนักเข้าไปอีก

“บ้า” คำนี้เป็นคำที่คนทั้งหลายชอบพูดเสมอ พูดถึงใครคนหนึ่งซึ่งทำอะไรแปลกกว่าคนทั้งหลาย โดยผู้ว่านั่นมิได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์เบื้องหลังแห่งชีวิตของบุคคลผู้นั้นเลย บุคคลย่อมมีพฤติกรรมต่างกันบ้างเหมือนกันบ้าง ในขณะที่ได้รับสิ่งเร้าอย่างเดียวกัน ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เบื้องหลังแห่งชีวิต การอบรมศึกษา ความเชื่อถือทางศาสนา และโรคประจำกาย สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อปฏิกิริยาของบุคคลที่แสดงโต้ตอบต่อสิ่งเร้าหรืออารมณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามา

มารดาที่ไม่รักลูก เห็นลูกเป็นเครื่องผูกพันให้รุ่งรัง ไม่สะดวกแก่การเที่ยวเตร่หาความสำราญให้แก่ตนเอง อาจดีใจเมื่อลูกตาย แต่มารดาที่รักลูกถือเอาลูกเป็นกำลังใจและแสงสว่างแห่งชีวิต เมื่อลูกตายลงย่อมเศร้าโศกเสียใจมาก นี่คือเหตุการณ์อย่างเดียวกันที่ผ่านเข้ามาในชีวิต แต่ปฏิกิริยาที่แสดงอาจแตกต่างกันข้ามทีเดียว

เมื่อถูกตำ คนหนึ่งอาจตำตอบทันที และตำได้เจ็บแสบกว่าที่เขาตำตนเสียอีก แต่คนหนึ่งอาจนิ่งเฉยไม่ตอบโต้เลย ความแตกต่างข้อนี้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัย อหิวาต์ประจำตน และการอบรมของผู้นั้นว่าได้อบรมมาทางใด

คนที่ไม่เคยรักลูกหรือลูกไม่เคยตาย อาจไม่ซาบซึ้งในความรู้สึกของนางกิสาคีตมีว่าเป็นอย่างไร จึงแถมตำให้นางนำติดตัวไปด้วยว่า “หญิงบ้า”

ใครจะว่าอย่างไรนางผู้นางสงสารก็ได้โต้ตอบ คงอุ้มบุตรน้อยเที่ยวแสวงหาเมล็ดผักกาดต่อไป จนกระทั่งเย็นก็ไม่อาจหาเมล็ดผักกาดในบ้านที่ไม่เคยมีคนตายได้ ทุกบ้านจะบอกนางว่า บุตรหรือธิดา สามีหรือภรรยา มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย หรือ พี่หญิง น้องหญิง ของเขาเคยตายมาแล้ว

นี่คือความรู้ นี่คือประสบการณ์ที่ทำให้นางได้คิด ได้มีความรู้สึก อันถูกต้องต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย นางไม่ว่าเหวเกินไปแล้ว เพราะมีเพื่อนร่วมทุกข์ของนางมากมาย เขาเหล่านั้นล้วนได้เคยประสบปัญหาชีวิตแบบเดียวกับนางมาแล้ว ทำไมเขาเหล่านั้นจึงมีชีวิตอยู่ได้ต่อไป ปัญหาชีวิตแบบนี้เป็นของเก่ามาก ใครยังมีชีวิตอยู่นานก็จะยิ่งพบมาก และในที่สุดมันจะต้องมาถึงตัวเอง เพราะทุกคนต้องตาย

“อาเราช่างโง่เสียมีอะไร” นางอุทานกับตนเอง “สำคัญมันหมายความว่า บุตรของเราเท่านั้นตาย ความจริงบุตรของคนทุกๆ คนต้องตายทั้งสิ้น ที่ตายไปแล้วก็มี ที่กำลังจะตายก็มี ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องตายต่อไป เหมือนผลไม้ที่ร่วงหล่นอยู่โคนต้นแล้วก็มี ที่กำลังจะหล่นรอคอยแต่ลมพัดเท่านั้นก็มี ที่ขั้วยังแข็งแรงอยู่ก็ต้องสุกและหล่นในวันต่อไป ก็มี บุคคลที่เกิดมาแล้วและตายไปมีจำนวนมากมาย โฉนเล่าเราจึงมา โศกเศร้าถึงบุตรเราคนเดียว เมื่อเราเศร้าโศกเศร้าครวญอยู่ บุตรนี้ก็มีได้ รู้สึกถึงความเศร้าโศกของเราเลย”

นางวางบุตรน้อยลงใต้ต้นไม้ต้นหนึ่ง มองดูบุตรผู้นอนเสมือนท่อนไม้ ความรักบุตรได้ท่วมท้นขึ้นมาอีก นางชบหน้าลงกับชากนั้น แล้วรำพันอีก มดแดงหลายตัวซึ่งคลานอยู่โคนไม้ได้ไต่ขึ้นมาบนชากศพ นางกิสาคอตมิ้นดู นางมิได้ปกป้องให้ แต่เธอนิ่งดู ธรรมสังเวชได้เกิดขึ้นแก่นางแล้ว “อา ร่างกายที่เรายึดมั่นว่าเป็นของเรานี้ ที่แท้เรามีได้ รับรู้ในความยึดมั่นของเราเลย และเป็นสิ่งสาธารณะแก่สัตว์ทั้งหลาย โดยแท้”

นางคิดได้ดังนั้นแล้ว จึงโยนศพบุตรไว้ในป่าแล้วรีบกลับไปเฝ้า พระผู้มีพระภาคในเวลาเย็น

“ได้เมสึดผักกาดมาแล้วหรือ คอตมิ” ตรัสถาม

“ไม่ได้พระเจ้าข้า” นางตอบ “เพราะไม่มีเรือนใดบ้านใดเลยที่คนไม่เคยตาย”

พระศาสดาทรงแยมพระโอษฐ์น้อยๆ ดวงพระพักตร์และแววพระเนตรสงบนิ่ง เป็นอาการของผู้เจนนอบ อาการของผู้รอบรู้อย่างแท้จริงครู่หนึ่งจึงเผยพระโอษฐ์ตรัสว่า

“แล้วลูกของเธอละ เอาไปไว้ที่ไหนเสีย”

“โยนทิ้งไปแล้วพระเจ้าข้า”

“บัดนี้เธอยังรู้สึกเศร้าโศกอยู่หรือ หรือความโศกได้ลดลงบ้างแล้ว”

“ลดลงมากแล้วพระเจ้าข้า เกือบจะไม่เหลืออยู่เลย”

“การที่เธอไปเที่ยวหาเมล็ดผักกาดอยู่ครึ่งวันนั้นช่วยอะไรเธอได้บ้าง”

“ช่วยให้ข้าพระพุทธเจ้าทราบความจริง พระเจ้าข้า”

“ความจริงอะไร และอย่างไร”

“ความจริงเรื่องชีวิต และทราบว่า ชีวิตทุกชีวิตต้องตายไม่เร็วก็ช้า”

“ก่อนที่ลูกของเธอจะตาย เธอไม่เคยมีความรู้เรื่องนี้เลยหรือ”

“เคยเหมือนกันพระเจ้าข้า แต่เมื่อลูกตาย ความรักลูก หลงลูก ทำให้ลืมความจริงทุกสิ่งทุกอย่าง”

“การที่บุคคลต้องสูญเสียอะไรไป จะเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ หรือสูญเสียเพียงเล็กน้อย อยู่ที่สิ่งซึ่งสูญเสียไป หรืออยู่ที่ความรู้สึกรักของบุคคลผู้นั้น?”

นางกิสาโคตมีคิดอยู่ครู่หนึ่งแล้วทูลตอบว่า

“อยู่ที่ความรู้สึกของผู้นั้นเอง พระเจ้าข้า”

“จริงที่เดียวโคตมี เธอตอบถูก เข้าใจถูกแล้ว”

พระจอมมุนีทรงนั่งอยู่ขณะหนึ่ง แววพระเนตรฉายแสงแห่งความกรุณา ทรงเป็นที่พึ่งของโลกได้ พระพักตร์นั้นแจ่มใสเอิบอิมเป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงใจของผู้ได้เข้าใกล้ นางกิสาคอตมิจ้องมองพระพักตร์นั้น นางรู้สึกถึงความโคกในหัวใจนางได้อันตรธานไปหมดสิ้นแล้ว ครู่หนึ่งพระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

“จำไว้เถิด โคตมิ ความสูญเสียในชีวิตคนจะมากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับความรู้สึก เมื่อบุคคลคนหนึ่งตายลง ผู้ใดเสียใจมาก ผู้นั้นย่อมรู้สึกว่าได้สูญเสียอย่างใหญ่หลวง แต่คนที่ไม่เสียใจเลยก็ไม่สูญเสียอะไร ในเรื่องอื่นๆ นอกจากเรื่องตายแล้วก็ทำนองเดียวกันนี้

“พูดถึงเรื่องความตาย มัจจุราชนั้นไม่เห็นแก่หน้าใคร ย่อมคร่าเอาบุคคลผู้เมาอยู่ในเรื่องบุตร สามีภรรยา และปศุสัตว์ ผู้มีใจชานไปในอารมณ์ต่างๆ ไปสู่ทางของตน เหมือนห้วงน้ำใหญ่ท่วมขึ้นมาพัดเอาบ้านของคนที่นอนหลับไป ฉะนั้น

“โคตมิเอ๋ย จงบรรเทาความโศกเสียเถิด ความโศกเป็นที่พึ่งของใครไม่ได้ มีแต่จะทำลายบุคคลผู้นั้นให้เสื่อมลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ เธอพยายามปลงเสียว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเมื่อมีเกิดก็ย่อมมีดับ เกิดขึ้นตั้งอยู่ชั่วคราวแล้วก็ดับไป ลักษณะของสิ่งทั้งปวงเป็นอยู่อย่างนี้ จะยึดถือเหนียวรั้งไว้เท่าไรก็หาหยุดไม่ หน้าที่ของเราก็คือรู้ตามความเป็นจริง แล้วมองดูสิ่งต่างๆ ด้วยอุเบกขาและสติอันบริสุทธิ์ สิ่งทั้งหลายในโลกนี้ก็จะไม่เป็นพิษแก่จิตใจของเรา มีแต่จะเพิ่มพูนสติปัญญาและความว่องไวของดวงจิตให้มีมากขึ้น มากจนกระทั่งเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ จิตใจซึ่งเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ไปด้วยอุเบกขาและสติอันบริสุทธิ์อยู่นั้น อารมณ์อะไร จะทำให้หวั่นไหวมิได้เลย อารมณ์อื่นที่เป็นพิษไม่มีช่องว่างที่จะแทรกเข้าไปได้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสจบลง นางกิสาคอตมิผู้ส่งกระแสดิจิตไปตามพระพุทธดำรัส ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระอริยบุคคลเบื้องต้นแล้ว จึงทูลขอบรรพชาต่อพระผู้มีพระภาค

พระศาสดาทรงส่งนางไปสู่สำนักของภิกษุณี ให้ภิกษุณีบรรพชาแล้วได้อุปสมบทในสงฆ์สองฝ่าย คือในหมู่ภิกษุสงฆ์ก่อนแล้ว อุปสมบทในหมู่ภิกษุณีสงฆ์ นี้เป็นธรรมเนียมในการอุปสมบทภิกษุณีทั้งปวง

คืนหนึ่ง ภิกษุณีกิสาคอตมิ ถึงวาระอยู่เวรเฝ้าอุโบสถจึงจุดประทีปแล้วนั่งดูประทีปนั้น แสงไฟบางครั้งก็สว่างมาก บางครั้งก็ดับไป นางได้กำหนดดวงประทีปนั้นเป็นอารมณ์ พลังคิดว่า “สัตว์ทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นและดับเหมือนดวงประทีปที่ตั้งอยู่ ณ เบื้องหน้านี้ เมื่อถึงนิพพานแล้วอาการเกิดและดับย่อมไม่มี”

พระศาสดาประทับอยู่ ณ พระคันธกุฎีส่วนพระองค์ ได้ทรงทราบวาระจิตของภิกษุณีกิสาคอตมิแล้ว จึงทรงแผ่พระโอภาสออกไปเสมือนประทับนั่งอยู่ ณ เบื้องหน้าของภิกษุณีนั่นเอง แล้วตรัสว่า

“โคตมิ ถูกแล้ว เธอคิดอย่างนั้นถูกแล้ว ความเป็นอยู่แม้เพียงขณะเดียวของบุคคลผู้ได้เห็นนิพพาน ประเสริฐกว่าชีวิตของบุคคลผู้มีได้เห็นพระนิพพาน แม้เป็นอยู่ตั้งร้อยปี”

พระศาสดาผู้ทรงอนุเคราะห์โลก ได้ตรัสอธิบายพระธรรมแก่นางกิสาคอตมิอีกเป็นอเนกปริยาย เมื่อจบลงนางก็ได้บรรลุอรหัตตผลด้วยประการฉะนี้.

ภาคผนวก

เรื่อง กิสาโคตม

“ผู้ใดไม่เห็นนมตบพแม่เป็นอยู่ถึงร้อยปี ความเป็นอยู่ของเขานั้นไม่ประเสริฐ ส่วนผู้เห็นนมตบพ แม่เป็นอยู่เพียงวันเดียวก็ประเสริฐ”

นมตบพในที่นี้ทรงหมายถึงเอาพระนิพพาน อันผู้บรรลุนั้นต้องเกิดแก่เจ็บตายอีกต่อไป เป็นการหยุดยั้งครั้งสุดท้ายแห่งการระหกระเหินในสังสารวัฏ ไม่ต้องทนต่อกองล้ออันทารุณของสังสารจักรอีกต่อไป

“นิพพาน” ตามตัวอักษรแปลว่า “ความดับ” หมายถึงดับเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ เพลิงกิเลสนั่นคือ ราคะ โทสะ โมหะ หรือโลภ โกรธ หลง เป็นต้น

เพลิงทุกข์หมายถึงความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความเศร้าโศกเสียใจเพราะเหตุต่างๆ มีการพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งอันเป็นที่รัก เป็นต้น

“นิพพาน” แปลว่า “ออกจากเครื่องร้อยรัดเสียแหว่ง” หมายถึงออกจากตัณหาอันเสมือนหนามแทงใจ การถอนตัณหาเสียได้ ท่านเรียกว่าพระนิพพาน (ตณฺหฺย วิปฺพหฺนเน นิพฺพหฺนํ อิติ วุจฺจติ)

โดยปริยายหนึ่ง ท่านกล่าวพระนิพพานไว้ ๒ คือ

๑. สอุปาทิเสสนิพพาน

๒. อนุปาทิเสสนิพพาน

ประการแรก หมายถึง ท่านผู้ละกิเลสหมดแล้ว แต่ยังมีชีวิตอยู่ ประการที่สอง หมายถึง ท่านผู้ละกิเลสหมดแล้วด้วยดับขันธแล้วด้วย คำอธิบายนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในเมืองไทยเรา เพราะตำราเรียนได้อธิบายไว้ดังนี้

อีกนัยหนึ่ง ท่านอธิบายแตกต่างออกไป คือ สอุปาทิเสสนิพพาน ท่านแปลว่าดับกิเลสยังมีกิเลสเหลือ คือดับได้เป็นบางส่วน ยังเหลือเป็นบางส่วน ตัวอย่างการดับกิเลสของ พระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี ส่วนอนุปาทิเสสนิพพานนั้นท่านแปลว่าดับกิเลส ไม่มีกิเลสเหลือคือดับหมดทุกส่วน ตัวอย่างนิพพานของพระอรหันต์

ท่านกล่าวคุณลักษณะพิเศษของนิพพานไว้หลายประการ เช่นนิพพานว่างอย่างยิ่ง (นิพพานํ ปรมํ สฺยญฺ) คือว่างจากโลก โภคะ หลง พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง (นิพพานํ ปรมํ สุขํ)

ที่ว่าเป็นสุขอย่างยิ่งนั้น หมายถึงนิพพานของท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ ส่วนท่านผู้ดับขันธไปแล้ว ย่อมไม่สุขไม่ทุกข์ หลักฐานจากพระบาลีที่ว่า

“อถ รุปา อรูปา จ สุขทุกฺขา ปมฺจุจติ

ย่อมพ้นจากรูป อรูป สุขและทุกข์ทั้งมวล”

บทอันไม่ตายคือพระนิพพานนี้เป็นจุดมุ่งสูงสุดของ พระพุทธศาสนาเหมือนอย่างว่า มหาสมุทรมีรสเดียวคือรสเค็ม ฉันท ธรรมวินัย ข้อสั่งสอนทั้งปวงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ก็ฉันนั้น มีรสเดียวคือวิมุติ ความหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง
บุคคลผู้บรรลุอมตบพแล้ว แม้เป็นอยู่เพียงวันเดียวก็ประเสริฐกว่า
บุคคลผู้ไม่เห็นอมตบพแม้มีชีวิตอยู่ถึง ๑๐๐ ปี

อีกแห่งหนึ่ง พระพุทธองค์ตรัสเพราะทรงปรารภนางกิสา
โคตมีเหมือนกันว่า

“มักจุ่มพานรชนนั้นผู้เมาในบุตรและปศุสัตว์ ผู้มีใจข้อง
ในอารมณ์ต่างๆ ไป เหมือนห้วงน้ำใหญ่พัดเอาชาวบ้านผู้หลับอยู่
ไปฉะนั้น”

ความเมานั้นมีหลายอย่าง เช่น เมาเหล้า เมารัก เมาลาภ
ยศ สรรเสริญ สุข เมาในบุตรภรรยา และทรัพย์สมบัติ

เมาเหล้า คือการดื่มน้ำเมาอย่างใดอย่างหนึ่ง จนมีอาการ
มึนเมา อาการมึนเมาอยู่ในระดับต่างๆ กันมากหรือน้อยสุดแต่
จำนวนน้ำเมาที่ดื่มเข้าไป “เมาเหล้าเข้าสายก็หายไป แต่เมาใจนี้
ประจำทุกค่ำคืน”

ความเมารัก คืออาการลุ่มหลงในเพศตรงข้ามจนกระทั่ง
ลืมเหตุผลชั่วดี อย่างที่ทำนว่า

“เมาตันทาบ้ากามเพราะความรัก

มักจุ่มชกให้เสพผิดเหมือนติดฝิ่น

ลืมมิตรแท้แม่พ่อเพราะมลทิน

ถึงเห็นอินทร์หน้าเขี้ยวไม่เหลียวแล”

อาการของผู้เมารัก คือไม่เห็นอะไรดีไปกว่าหญิงหรือ
ชายที่ตนรัก ขอมสละทุกอย่างเพื่อความรัก ซึ่งคุณค่าของสิ่งต่างๆ
ในโลกนี้ มีค่าน้อยกว่าความรักเสียสิ้น

เมลาภ ทำให้มีความต้องการไม่สิ้นสุด ต้องลำบาก ตรากตรำเป็นอันมากในการแสวงหา และการระวังรักษา หาได้ มาเท่าไรก็ไม่รู้สึกพอ เป็นเหตุให้หาความสุขในชีวิตยาก

เมายศ ทำให้ระเริงไปว่าตนดีกว่าคนอื่น เป็นเหตุยกตน ข่มท่าน เหยียดหยามเพื่อนมนุษย์ด้วยกันว่าต่ำต้อยกว่าตน จิตใจ กระจ่าง อวดดีอวดเด่น

เมาสรรเสริญ เหมือนตีมเหล้าหวาน อยากรได้เรื่อยๆ ใครตำหนิเข้าหน่อยก็ไม่พอใจมาก เมื่อเมาแล้วก็เป็เหตุให้แยก ไม่ออกว่าอันไหนเป็นคำสรรเสริญจริง อันไหนปลอม โดยเฉพาะ อย่างยิ่งคนที่อยู่ในฐานะสูงย่อมรับคำสรรเสริญปลอมได้ง่าย ทำ ผิด ทำไม่ชอบก็ไม่ม่ใครกล้าติเตียนต่อหน้า ปลอ่ยให้ทำไป แต่พอ ทำชอบเข้าหน่อยก็มีคนเสนอหน้าเข้ามาชมเชยเสียมากมาย เมื่อ บ่อยเข้าก็ทำให้ตนเข้าใจผิดไปว่า ตนเป็นผู้ควรได้รับแต่สรรเสริญ ประการเดียว หากควรมีใครมาตำหนิไม่ จึงเป็นเหมือนเด็กที่ชอบ กินแต่ของหวาน

คำสรรเสริญมีคุณค่าในทางเป็นกำลังใจ แต่ก็เป็อันตราย อย่างยิ่งสำหรับคนที่หลงและเมามัน

เมาสุข ทำให้ติดในความสุขนั้นๆ พอมีเรื่องต้องทุกข์หน้อย ก็ทนไม่ได้ สบายมาเสียจนเพลิน ความจริงที่คนไม่ค่อยคิดถึงก็คือ ความทุกข์ต่างหาก มิใช่ความสุข ที่ทำให้คนเข้าใจชีวิต รู้จักชีวิต และรู้จักเพื่อนมนุษย์ตลอดจนถึงได้รู้จักตนเองดีขึ้น

เมาบุตรภรรยา เป็นเหตุให้ม่มีเวลาเป็นของตน มัวยุ่งอยู่ กับเรื่องบุตรและภรรยาตลอดวัน ตลอดเดือน ตลอดปี มีความ เพลิดเพลินหลงใหลอยู่ในบุตรภรรยา จนลืมนึกถึงสังขารและ ความเป็นไปอันแท้จริงของตน

ความเพลิดเพลีน และความทุกข์โศก ความยุ่งใจ ความ
กังวลเพราะบุตรภรรยา นั้น มีคละเคล้ากันไป ประเดี้ยวก็สุข
ประเดี้ยวก็ทุกข์ ประเดี้ยวก็หัวเราะ ประเดี้ยวก็ร้องไห้

บุคคลผู้รักบุตรภรณานั้น ไม่ควรรักจนหลง เพราะความ
หลงทำให้บุตรภรณานั้นเสียคนได้ง่ายที่สุด

เมทรรพ์สมบัติ มีนัยเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในเรื่องลาภ
ผู้มีปัญญาอาศัยทรรพ์สมบัติเป็นเพียงเครื่องอุปกรณ์แห่งชีวิต
เป็นนายแห่งทรรพ์สมบัติ ส่วนคนโง่ เอาตนเป็นทาสของสมบัติ
ยอมทำชั่วเพราะเหตุแห่งทรรพ์สมบัติ เช่น ปล้นทรรพ์ ลักทรรพ์
โกงหรือยกยอก ตลอดถึงฆ่าคนเพื่อชิงทรรพ์

ทรรพ์นั้นมีทั้งคุณและโทษ สุดแล้วแต่การเข้าไปเกี่ยวข้องกับมัน

บุคคลผู้เมาอยู่อย่างนี้ มีจิตข้องในอารมณ์ต่างๆ อย่างนี้
ย่อมไม่พ้นจากมัจจุราชได้ ย่อมตกอยู่ในอำนาจของมัจจุราช
เหมือนคนหลับตกอยู่ภายใต้ห้วงน้ำใหญ่ที่พัดท่วมในราตรีฉะนั้น

คืนหนึ่ง ภิกษุณีกิสสาโคตมี
ถึงวาระอยู่เวรเฝ้าอุโบสถ
จึงจุดประทีปแล้วนั่งดูประทีปนั้น
แสงไฟ บางครั้งก็สว่างมาก บางครั้งก็ดับไป
นางได้กำหนดดวงประทีปนั้นเป็นอารมณ์ พลางคิดว่า
“สัตว์ทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นและดับ
เหมือนดวงประทีปที่ตั้งอยู่ ณ เชื้อหนานี้
เมื่อถึงนิพพานแล้ว อากาโรเกิดและดับย่อมไม่มี”

ปฏาจารย์ (นางผู้กลบใจได้)

ชีวิตนี้มีความต้องพลัดพรากเป็นที่สุด
ตูก่อนน้องหญิง ไม่มีที่พึ่งอันใดประเสริฐ
และมันคงเท่าพึ่งตนเอง
เธอจะมีสติคิดพึ่งตนเอง
โดยยึดธรรมเป็นแนวทางเดิน

บาง

ที่ ความผิดหวังและความผิดพลาดในเบื้องต้น อาจทำให้บุคคลผู้ใฝ่ดีประสบความสำเร็จในเบื้องปลาย เพราะความผิดหวังเป็นมูลเหตุก็ได้

เปลวเพลิงจากเชิงตะกอนลุกโชนอยู่เป็นเวลานานแล้วมอดลงเหลือแต่กลุ่มควันพวยพุ่งขึ้นเหนือยอดไม้ในบริเวณนั้น เสียงระอื้นยังคงมีอยู่เป็นระยะๆ ความพลัดพรากย่อมมาถึงเข้าสักวันหนึ่งจริงที่เดี๋ยวสิ่งที่คุณคนเข้าไปยึดถือโดยความเป็นเจ้าของแล้วจะไม่ก่อทุกข์ให้มันยอมไม่มี

ปฏาจารา สะอึกสะอื้นประหนึ่งจะขาดใจลง บัดนี้เธอรู้ญาติขาดที่พึ่งแล้วโดยสิ้นเชิง ความว่าเหวเคลื่อนเข้าจับหัวใจเธอให้เยียบเย็นความสุขที่เคยผ่านเข้ามาในชีวิตบ้างก็เป็นเสมือนความฝันที่เลื่อนลอยด้วยความรู้สึกเพียงครั้งๆ กลางๆ นั้น เธอออกวิ่งจากเชิงตะกอนไปอย่างไร้จุดหมาย จนกระทั่งมาถึงธรรมสภาแห่งเชตวนารามได้อย่างไร เธอเองก็รู้ไม่ได้

บัดนี้ นางผู้ไร้อาภรณ์ไม่มีเลยแม้แต่ผ้าเพียงชิ้นน้อยพันกาย ได้มาปรากฏอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระจอมมุนีผู้เป็นนาถะของโลก พระองค์ผู้มีน้ำพระทัยสม่าเสมอ และมุ่งหวังประโยชน์สุขแก่คนทั้งปวง ไม่ว่าจะป็นขอทานผู้ยากไร้หรือราชาธิราชผู้ทรงศักดิ์มีรีพลอันเกรียงไกร นางหมอบลงและคร่ำครวญอยู่ท่ามกลางความตะลึงพรึงเพริดของมหาชน

“น้องหญิง” เสียงที่ไพเราะนุ่มนวลแผ่เมตตาธรรมไว้แว่วมาจากที่ประทับแห่งจอมศาสดา

“จงมีสติเถิดอย่าคร่ำครวญนักเลย ชีวิตนี้มีความต้องพลัดพรากเป็นที่สุด ไม่มีอะไรยั่งยืน ต้องแตกไป สลายไป พลัดพรากจากไป ดูก่อนน้องหญิง ไม่มีที่พึ่งอันใดประเสริฐ และมั่นคงเท่าพึ่งตนเอง เธอจงมีสติคิดพึ่งตนเอง โดยยึดธรรมเป็นแนวทางเถิด”

ด้วยพระพุทธานุภาพเพียงเท่านี้ ปรมาจารย์ผู้สูญสิ้นแล้วซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง กลับมีสติครองตนได้ นางมองดูสิริระที่เปลือยเปล่าด้วยความสะเทือนอาย ผู้หวังดีซึ่งประชุมอยู่ ณ ธรรมสถานนั้น รู้อาการแห่งนางแล้ว จึงโยนผ้าสะไบมาให้นางใช้นุ่งและห่มพอเรียบร้อย แล้วนั่งคอยฟังพระดำรัสของพระศาสดา

พระมหาสมณะ เอื้อนพระโอษฐ์ด้วยพุทธลีลาอันประเสริฐต่อไปว่า

“ปรมาจารย์ โลกนี้เต็มไปด้วยความวุ่นวายสับสน ความสุขของโลกียชนนั้นมีน้อยเกินไป เมื่อเทียบกับความทุกข์ที่ต้องลงทุน เหมือนผู้พยายามหาเพชรในหิน แม้จะได้เพชรมาแต่ประโยชน์ของมันก็มีน้อย และยังนำอันตรายมาสู่เจ้าของมากกว่านำความสุขมาให้ สัตว์โลกทุรนทุรายเหมือนยืนอยู่บนกิ่งไม้ที่มีไฟไหม้อยู่รอบด้าน จะลงก็ไม่ได้ จะขึ้นไปอีกก็ไม่ได้ มนุษย์และสัตว์เกิดมาเพื่อความทุกข์ทรมาน แต่พอ

รู้จักทุกข์เพราะเรื่องเกิดมาเขาก็เกิดมาเสียแล้ว จะถอยหลังไปได้อย่างไร ถ้ารู้ว่าเกิดมาจะต้องทนทุกข์ทรมานเยี่ยงนี้ ใครเล่าจะสมัครใจเกิด

“ดูก่อนน้องหญิง โจรใจเห็นผู้หักแข็งหักขาคน ปล้นสะดม ทำร้ายบุคคลอื่นเพื่อแย่งทรัพย์ เขาพอใจ อิ่มใจเมื่อได้ทรัพย์มาอยู่ชั่วระยะหนึ่ง ต่อมาเมื่อถูกราชบุรุษจับได้ นำไปถวายพระราชา พระราชา รับสั่งให้โกนผมโจรนั้นเสียครึ่งหนึ่งแล้วนำไปประจานทั้งทางน้ำทางบก ตีกลองร้องป่าวให้ประชาชนทราบอยู่ ๗ วัน แล้วนำไปขังคุกจนตลอดชีวิต โจรผู้นั้นจะรู้สึกเสียใจในกรรมของตน แต่มันสายเสียแล้วสุดที่จะแก้ไข เขาจึงต้องก้มหน้ารับกรรมของตนไปจนหมดสิ้นฉันท มนุษย์ที่เกิดมาก็มีสภาพคล้ายโจรนั้น แทบทุกคนต้องเสียใจในการเกิดมาของตน แต่ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร ทางที่ดีที่สุดก็คือ พยายามสร้างสมคุณงามความดีให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทำให้ชีวิตนี้มีสาระควรแก่การยกย่องเชิดชู สาระของชีวิตนั้นอยู่ที่ความดี ชีวิตที่ไร้ความดีจึงเป็นชีวิตที่ไร้สาระ เป็นโสมพะชีวิต ว่างเปล่าและน่าเสียดาย

“อายุของมนุษย์นี้น้อยนัก” พระศาสดาตรัสต่อไป “ผู้ฉลาดควรดูหมิ่นอายุนี้เสีย ประพฤติตนเสมือนบุคคลซึ่งไฟไหม้อยู่บนศีรษะรีบดับเสียโดยพลัน เรื่องความตายจะไม่มาถึงนั้นเป็นอันไม่มี ทุกคนจะต้องเดินเข้าไปหาความตายและใกล้ความตายเข้าไปทุกลมหายใจเข้าออก เหมือนโคซึ่งเขาจูงไปสู่ที่ฆ่า มันใกล้ฆรรณสถานเข้าไปทุกๆ อย่างก้าว”

พระศาสดาทรงพรรณนาเรื่องอื่นๆ ต่อไปอีกโดยย่อเนกปริยาย ให้เป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัททุกหมู่เหล่าผู้มาประชุมกันอยู่ ณ ที่นั้น ประหนึ่งเจ้าของปศุสัตว์ผู้ฉลาดให้อาหารอันควรแก่สัตว์ประเภทนั้นๆ เช่น ให้ข้าวเปลือกแก่ไก่ และให้ข้าวสุกแก่ปลา เป็นต้น

ปฏาจาราผู้ซึ่งบัดนี้มีความสุขเป็นปกติดีแล้ว ทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุณี พระศาสดาทรงอนุญาต เธอได้อุปสมบทแล้วจากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือจากภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

ภายใต้ร่มเงาแห่งกาสาวพัสดร์ ภิกษุณีรูปใหม่ มีความสุขสดชื่นและปลอดภัย แจกบุคคลผู้มาจากที่ร้อนมีเหงื่อโทรมกาย มาได้อาศัยร่มพฤษ์ใบหนา ประกอบด้วยลมเย็นพัดผ่านต้องผิวกายพอเหงื่อแห้งแล้วลงสรสนานในสระบอขรณีซึ่งมีบัวบานสะพรั่ง ให้ชื่นฉ่ำสำราญกายสงบใจ เมื่อมีความหงอยเหงาเกิดขึ้น นางก็ได้พรหมจารีซึ่งเป็นภิกษุณีด้วยกันคอยปลอบให้คลายอารมณ์นั้น แดนกาสาวพัสดร์เป็นแดนใหม่โลกใหม่ที่นางเหยียบย่างเข้ามาโดยบังเอิญ

แต่ก็มีบางครั้งที่นางหวนถึงอดีต...อดีตซึ่งยากนักที่นางจะลืมได้ คราใดที่ภาพชีวิตในอดีตผ่านเข้ามา ครานั้นจะเป็นกาลที่นางสะท้อนถอนใจ มันเป็นเหมือนรอยจารึกในแผ่นศิลา

ทุกคนมีอดีต บางคนอาจจะมีความสุขและความฝันอันบรรเจิดถึงอดีตอันน่ารื่นรมย์ แต่บางคนอาจจะระทมด้วยอดีตที่แสนเศร้า มันได้ล่วงไปแล้วทั้งอดีตที่รื่นรมย์และระทมทุกข์ แลแล้วก็ลบเลือนไปเสมือนทิวาและราตรี ไม่มีอะไรจริงจังกยังยืนเลยแม้แต่อย่างเดียว ความไม่ยั่งยืนเท่านั้น ที่ยั่งยืนอยู่ได้ตลอดไป

นับถอยหลังไปจากนี้ไม่นานนัก สาวน้อยปฏาจาราบ้นเทิงสุขอยู่บนปราสาทที่งดงามออกแบบสร้างอย่างประณีต ในราตรีเมื่อเงาดำครอบคลุมอยู่ทั่วไป ความสว่างไสวจากประทีปโคมไฟในปราสาทนั้นมองดูห่างๆ ปรากฏประดุกเทพวิมานลอยอยู่ในอากาศ นางถูกแวดล้อมด้วยสาวใช้หน้าตาหมดจดคอยสนองความต้องการ ทุกๆ เข้าจะมีดอกไม้เปลี่ยนใหม่ปักอยู่ในแจกันที่สวยงาม ที่นั่งที่นอนที่นั่งเล่นล้วนสะอาดสวยงามตระการตาทั้งสิ้น แต่มนุษย์เรามักจะเป็นอย่างนี้เสมอ คือ

ถ้าได้รับความสุขและมากเกินไปก็จะรู้สึกเบื่อต่อความสุขนั้น ชีวิตต้องการของแปลกและใหม่อยู่เสมอ ความทุกข์และความไม่สมหวังเป็นสิ่งมีค่าต่อชีวิต เพราะมันทำให้บุคคลรู้จักคุณค่าของความสุข ถ้าไม่มีความหิวรบกวน มนุษย์จะรู้จักคุณค่าของอาหารได้อย่างไร

แม้จะมีความสุขอย่างล้นเหลือ แต่นางรู้สึกว่าคุณค่าความสุขของตนเหมือนความสำเร็จของนกน้อยในกรงทอง มันเป็นความสุขตามสำนึกของคนอื่นเท่านั้น หาใช่ความสุขที่เกิดขึ้นแก่เจ้าตัวจริง ๆ ไม่

คืนหนึ่งนางจึงหนีออกจากปราสาท หนีไปกับคนใช้ซึ่งถูกใจนางเหลือเกิน แนนอนที่เดียว บุคลิกภาพอันน่าสนใจนั้น บางทีก็มิได้อยู่ในชายผู้ต่ำศักดิ์ มิใช่จะมีอยู่ในท่านผู้ทรงเกียรติเสมอไป การที่บิดามารดาหวงแหนเธอประคับประคองเหมือนไข่ในหิน ไม่ยอมให้ติดต่อกับชายใดเลยนั้น ทำให้เธอมองเห็นชายที่ใกล้ชิดเป็นเทพบุตรประจำดวงใจ ใครเล่าเป็นชายที่ทั้งโชคดีและโชคร้ายคนนั้น ลิงหนาท ลิงหนาทนั่นเอง

เขาไปปลุกกระท่อมอยู่ด้วยกันในป่าลึก อยู่ด้วยความสุขเหมือนนกน้อยที่ออกจากกรงทองเมื่อเจ้าของเปลือเปิดประตูกรงทิ้งไว้

“นายไม่กลัวความลำบากหรือ” วันหนึ่งลิงหนาทพูดขึ้น

“ลำบากคืออะไร” ปญฺจาราถาม

“เรื่องต่างๆ ที่เราจะต้องเผชิญในป่า”

“เรื่องลำบากนะ ต้องลำบากทั้งนั้นแหละ ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในป่า แต่น้องขอร้องอย่างหนึ่ง คือขออย่าได้เรียกน้องว่านายอีก น้องเคยขอร้องพี่มาหลายครั้งแล้ว”

“มันติดปากอย่างนี้เอง” ลิงหนาทพูด “แต่พี่จะพยายาม ต่ไป พี่จะเรียกตัวเองว่าพี่ และเรียกนายว่าน้อง”

“อย่างนี้น่ารักมาก” ปญฺจาราพูด

“แต่...” ลิงหนาทพูดค้างไว้ นัยน์ตาจ้องมองปฏาจารย์ด้วยความรัก

“แต่อะไร” ปฏาจารย์ถาม

“แต่... แต่แม้ว่าปากพี่จะเรียกว่าน้อง แต่ใจของพี่เป็นป่าว เป็นทาสของน้อง น้องเป็นนายใจของพี่ น้องเป็นผู้บังคับบัญชาหัวใจของพี่ เป็นผู้บัญชาการหัวใจพี่”

“ช่างปากหวานดีนัก” ปฏาจารย์พูดพร้อมด้วยใช้มือแตะริมฝีปากลิงหนาทเบาๆ

“พี่ไม่ได้ปากหวาน แต่พี่พูดด้วยความจริงใจ พี่เป็นป่าวเป็นทาสของท่านเศรษฐีบิดาน้องแต่เพียงกาย แต่พี่เป็นทาสของน้องทั้งกายและใจ เป็นทาสรัก พี่จะยอมเป็นจนกว่าชีวิตนี้จะแตกดับ พี่ขอรับรองว่าเรื่องความรักแล้ว พี่มิให้น้องอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น พี่ขัดสนอยู่อย่างเดียวคือทรัพย์ เพราะฉะนั้นพี่จึงกลัว” พูดแล้วลิงหนาทก็มีสีหน้าสลดลง

“กลัวอะไร” ปฏาจารย์ถาม

“กลัวน้องจะลำบาก”

“น้องบอกแล้วว่า น้องทนได้เรื่องลำบาก คนเราต้องลำบากทั้งนั้นไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรืออยู่ในป่า เว้นแต่ลำบากกันคนละอย่างเท่านั้น อีกอย่างหนึ่งที่น่าจะรู้ว่ามนุษย์เราพร้อมจะเผชิญความทุกข์ยากลำบากทุกอย่าง เพียงแต่ขอให้เขาได้อยู่ใกล้ชีวิตคนอันเป็นที่รักเท่านั้น พี่ไม่เคยได้ยินหรือที่นักปราชญ์พูดไว้ว่า ความรักทำให้คนมีแรงบวกถึง ๒ เท่า ๓ เท่า ความสุขของคนเราอยู่ที่ความพอใจและความสมัครใจ น้องมีความสุขแล้วเพราะน้องพอใจและสมัครใจที่จะอยู่อย่างนี้”

“พี่ชอบใจมาก น้องพูดให้พี่มั่นใจ พี่ก็เข้าลักษณะภรรยาที่ดี
ลักษณะหนึ่งใช้ใหม่”

ปฏาจารย์ไม่ตอบ แต่กลับมองเขาอย่างรักใคร่เสนาหา สายตา
เป็นหน้าตาต่างของดวงใจ ถ้าคำกล่าวนี้เป็นความจริง บัดนี้ ปฏาจารย์
ก็ได้เปิดหน้าตาเพื่อให้สิงหนาทมองเห็นความปรารถนาแห่งดวงใจ
ของเธอแล้ว สิงหนาทประคองปฏาจารย์ด้วยความถนอม แสงจันทร์
ลอดกิ่งไม้ลงมาส่องให้เห็นปราสาทของนาง เขากอดนางซึ่งเป็น
ที่รักดังดวงใจ กอดอย่างไม่อยากจะวาง เมื่ออยู่ปราสาทเขาก็เคยกอด
แต่กอดด้วยความหวาดระแวง เหมือนสมณะลอบรับประทานอาหาร
ในเวลาวิกาล แต่บัดนี้เขากอดเธอด้วยดวงใจที่สงบสัจ ปราศจาก
ความระแวงและหวาดกลัวใดๆ ความนิ่มนวลอ่อนหวานจากดวงใจรัก
จึงไหลหลั่งพร่างพรมมาประพรมอยู่ทั่วสรรพางค์ของนางงามปฏาจารย์
ปฏาจารย์เองซึ่งไม่เคยกับเรื่องอย่างนี้ให้รู้สึกเสียวซ่าเหมือนจะเริ่ม
จับไข้ แต่แฝงไว้ด้วยความสุขและเบิกบานใจ

เขาอยู่ด้วยกันในป่าอย่างผาสุก เป็นชีวิตที่ดำเนินไปอย่าง
ธรรมดา อากาศที่บริสุทธิ์และร่มรื่นนั้นมีคุณค่าแก่ชีวิตร่างกาย
ยิ่งกว่ายาชนิดต่างๆ ดังนั้นจึงไม่ปรากฏว่ามีโรคภัยอะไรเบียดเบียน
เขาทั้งสองให้เดือดร้อนรำคาญ ความสุขของสามีภรรยานั้นอยู่ที่
ความเข้าใจกัน ความรักที่ปราศจากความเข้าใจกันนั้น เป็นความรัก
ที่ไม่มั่นคง เพราะและทำลายง่าย แต่ความรักที่มีมูลฐานมาจาก
ความเข้าใจกันและเห็นใจกัน เป็นความรักที่มั่นคง ป้องกันการ
ทะเลาะวิวาทได้อย่างดีที่สุด ความรักของสิงหนาทและปฏาจารย์มี
มูลฐานมาจากความเห็นใจ และเข้าใจกัน จึงเป็นความรักที่มั่นคงยิ่งนัก
ถ้าใครคนหนึ่งจะแต่งงาน ก็น่าจะพิจารณาถึงความเข้าใจดีต่อกัน ยิ่งกว่า
ที่จะพิจารณาถึงความรัก เพราะความรักที่มีขึ้นอย่างรุนแรงจน

ไม่สามารถจะแยกจากกันได้ ห่างกันได้นั้น มีความใคร่ผสมอยู่เป็นอันมาก แต่บุคคลที่เข้าใจดีต่อกัน จะรักกันไปเอง

ไม่นานนักปญฺญาจาราและสิงหนาทก็มีลูกชายด้วยกันคนหนึ่ง เป็นที่รักอย่างยิ่งของเขา อะไรเล่าจะเป็นที่รักยิ่งไปกว่าลูก เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองอย่างแท้จริง เมื่อยังไม่แต่งงานชายหญิงก็รักตัว เมื่อแต่งงานแล้วก็รักคู่ครองของตัวเอง ที่ยอมแต่งงานนั้น เพราะรู้สึกว่าได้รักใคร่คนหนึ่งยิ่งกว่าตัวเสียแล้ว แต่ทั้งความรักตัวและคู่ครองไปรวมกันอยู่ที่ลูก พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุตรเป็นสมบัติของมนุษย์ (ปุตตาวตฺถุ มนุสฺसानํ) คนที่มีบุตรมีธิดาจึงชื่อว่ามีสมบัติอันล้ำค่า อะไรเล่าจะทำความชื่นใจให้เท่ากับบุตรดี มีเกียรติมีชื่อเสียงในทางดี ทำนองเดียวกัน อะไรจะก่อความเข้าใจตรอมใจให้เท่ากับลูกชั่วช้าเลวทราม

ต่อมาเขามีลูกหญิงอีกคนหนึ่ง มีลักษณะบอกว่าโตขึ้นคงจะงามไม่แพ้มารดา ชีวิตของเขาทั้งสองเรียกได้ว่าสมบูรณ์ในรูปลักษณะของครอบครัว ทั้งสิงหนาทและปญฺญาจารามีความสุขชื่นปิติและภาคภูมิใจด้วยชีวิตใหม่ เขาคิดว่าเขาทั้งสองได้ตัดสินใจถูกต้องแล้วที่หนีความวุ่นวายในบ้านเมืองมาหาความสงบสุขในลำเนาไพรอันเต็มไปด้วยเสรีอันไม่มีขอบเขต ไม่ต้องเป็นทาสแห่งสังคมจอมปลอมอีกต่อไป

ใครคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า ผู้มีบุตรยอมบ้นเทิงเพราะบุตร ผู้มีไคยอมบ้นเทิงเพราะโค ความบ้นเทิงยอมมีได้เพราะมีสิ่งที่ยึดถือว่าเป็นของเราพอเป็นเครื่องปลื้มใจ คนไม่มีอะไรยึดถือเสียเลยจะมีความบ้นเทิงได้อย่างไร

แน่นอนทีเดียว ผู้มีบุตรยอมบ้นเทิงเพราะบุตร ซึ่งเป็นความจริงในชีวิตของปญฺญาจาราและสิงหนาทเสียนี้กระไร แต่คำกล่าวนี้อาจจะเป็นความจริงเพียงครั้งเดียวเท่านั้นกระมัง พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

ผู้มีบุตรยอมเส้าโศกเพราะบุตร

ผู้มีโคยอมเส้าโศกเพราะโค

บุคคลยอมเส้าโศกเพราะอุปรีคือสิ่งที่เข้าไปยึดถือว่าเป็น
ของตน

ผู้ใดไม่มีอะไรยึดถือว่าเป็นของตน ผู้นั้นยอมไม่ต้องเส้าโศก
พระพุทธรูปนี่เป็นความจริงชั้นสุดยอด เพราะชีวิตนี้มีความ
พลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจเป็นที่สุด ความจริงข้อนี้พิสูจน์ได้ด้วย
ชีวิตของปฎาจารย์เอง

วันหนึ่งฝนตกหนักมาแต่เที่ยงคืน ฟ้าแลบอยู่เป็นระยะๆ เสียง
ฟ้าร้องครืนครืนน่าสะพรึงกลัว บางคราวพายุจัดจนกระท่อมน้อยของ
เขาต้องโยกไหวเหมือนจะล้มลง ลูกน้อยทั้งสองก้าวลงสู่นิธารมณอัน
สนิท ปฎาจารย์ผวาอดสิงหนาทบ่อยครั้ง

“พี่ นากลัวอะไรอย่างนี้” ปฎาจารย์พูดด้วยเสียงสั้นเครือ
สิงหนาทรับขวัญอุรธาโยดรักปลางปลอบใจให้หายกังวลว่า

“ทำใจดีๆ ที่รัก ไม่ใช่ไรดอก นานๆ ก็มีสภาพธรรมชาติอย่าง
นี้เสียครั้งหนึ่ง”

ปฎาจารย์นอนหลับไม่สนิท เธอรู้สึกมีอะไรเป็นลางสังหรณ์
ใจ ตอนใกล้รุ่งเธอหลับไปน้อยหนึ่งและฝัน เป็นฝันประหลาด ซึ่งเธอ
ไม่เคยฝันอย่างนี้มาก่อน เธอฝันว่ามีภูเขายักษ์เป็นศิลาแท่งที่บสูงจรด
ฟ้ากลิ้งมาทั้ง ๔ ทิศ เสียงดังสนั่นหวั่นไหว ไกลเข้ามาและใกล้เข้ามา
เธอพร้อมด้วยสามีและลูกน้อยไม่รู้จะหนีไปทิศใด เพราะภูเขายักษ์นั้น
กลิ้งมาพร้อมกันจากทิศทั้ง ๔ จึงยืนตัวสั่นอยู่ด้วยกันทุกคน ในที่สุด
ภูเขานั้นก็ยี่สามีและลูก ๒ คนของเธอถึงตาย แต่ทำไมเธอจึงกระเด็น
ขึ้นไปยืนอยู่บนยอดภูเขายักษ์ลูกหนึ่งซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ เธอร้องไห้จน
น้ำตาชุ่มโชกอาบแค้นและตื่นขึ้นด้วยเสียงเรียกของสิงหนาท

“น้องๆ ร้องให้ทำไม”

“โอ ที่รัก” ปฎิอาจารย์เอามือโอบคอสิงหนาท คลอเคลียใบหน้า ซึ่งชุ่มด้วยน้ำตาของนางบนแผ่นอกอันผึ่งผายของสามี “ที่รัก น้องฝันไป ฝันประหลาดมาก”

“คืนฝนตกหนักก็มักจะเป็นอย่างนี้แหละ คนมักจะฝันร้ายเสมอ น้องอย่าวิตกอะไรเลย” สิงหนาทปลอบพร้อมจุมพิตภรรยาเพียงแผ่วเบา

“แต่น้องฝันประหลาดมาก” ปฎิอาจารย์ยืนยัน แล้วก็เล่าความฝันให้สามีฟังโดยตลอด แต่สิงหนาทก็คงพูดปลอบภรรยาว่าไม่มีอะไรอย่าวิตกอะไรเลย

รุ่งอรุณแล้ว แต่เมื่อดฝนยังไม่ขาดหายไป แม้จะไม่ตกหนักเหมือนกลางคืน แต่มันก็คงพราวอยู่ไม่มีที่ท่าจะขาดหายไปโดยง่าย สิงหนาทจำเป็นต้องเข้าป่า เขาคอยให้ฝนหาย แต่คอยแล้วคอยแล้วก็ผิดหวัง จึงตัดสินใจออกจากกระท่อมเข้าป่าเพื่อหาเผือกและผลไม้บางชนิด

จนสายจวนเที่ยงแล้ว สิงหนาทก็ยังไม่กลับมา ปฎิอาจารย์ร้อนใจยิ่งนัก เธอนึกถึงความฝันเมื่อคืนแล้วให้รู้สึกสะท้านใจสุดประมาธ จึงอุ้มลูกหญิงน้อยและจูงลูกชายเดินตามหาสามี เดินไป กูไป แต่คงเจียบกริบไม่มีเสียงกู่ตอบมาเลย จนกระทั่งมาถึงจอมปลวกแห่งหนึ่ง นางเห็นสามีสิงหนาทนอนตายอยู่ ทั้งร่างเขียวช้ำ เขาถูกงูกัดตาย

นางถูกความโศกท่วมทับอย่างใหญ่หลวง สามีอันเป็นที่รักจากไปตั้งแต่ยังอยู่ในวัยหนุ่ม เสมือนโศกใหญ่เป็นที่พึ่งอาศัยเป็นร่มเงาป้องกันแดดและฝนลัมครึนลง คราวนี้นางไม่มีที่พึ่งอันใดอีกแล้ว นางจัดแจงเผาศพสามีเท่าที่พอจะทำได้ เสริจแล้วจูงมือลูกน้อยคนหนึ่งอุ้มไว้คนหนึ่ง นางนึกถึงมารดาบิดา ตั้งใจว่าจะกลับเข้านครสาวัตตี

มาถึงฝั่งแม่น้ำจิวติตอนหนึ่ง น้ำเจิ่งขึ้นเกือบจะล้นฝั่ง นางได้ให้บุตรชายคอยอยู่ทางฝั่งนี้แล้วอุ้มลูกหญิงข้ามไปก่อน เมื่อไปถึงฝั่งโน้นแล้วจึงวางลูกหญิงไว้ เดินกลับมาเพื่อจะรับลูกชายข้ามไป แต่พอนางเดินมาถึงกลางแม่น้ำ เขี้ยวใหญ่ตัวหนึ่งบินมา มองดูเบื้องล่างเห็นเด็กน้อยนอนอยู่ริมฝั่งน้ำ เข้าใจว่าเป็นชิ้นเนื้อ จึงถลาลงโฉบเอาเด็กไป นางกางมือส่งเสียงไล่นกยักษ์ แต่เป็นคราวเคราะห์ ลูกชายซึ่งยืนอยู่ทางฝั่งนี้เข้าใจว่ามารดาเรียก จึงเดินลงมาถูกระแสน้ำซึ่งไหลเชี่ยวพัดพาจมหายลงไปใต้ม่าน้ำ

บัดนี้ ปญจาราน้อยได้สูญเสียแล้วซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง สามัญญกัฏตาย บุตรคนหนึ่งถูกน้ำพัดไป ลูกหญิงคนหนึ่งถูกเขี้ยวโฉบเอาไป นางเดินร้องไห้คร่ำครวญไปถึงที่เผาศพของใครคนหนึ่ง เมื่อถามรายละเอียด จึงทราบว่าเป็นศพแห่งมารดาบิดาตนซึ่งสิ้นชีวิตเมื่อคืนนี้

อนิจจา ปญจารา ๕ ชีวิตซึ่งมีความสัมพันธ์ชิดใกล้กับนาง ได้สิ้นชีพลงในเวลาใกล้ๆ กัน บัดนี้นางถูกความสูญเสียระทมทุกข์ท่วมทับบ่ออย่างใหญ่หลวง สุดที่จะทนทานได้ จึงหมดความรู้สึกรับควบคุมตนเอง วังร้องไห้โดยไม่มีอารมณ์ติดกายเข้าไปสู่วัดเซตวัน

“ชีวิตนี้มีความพลัดพรากเป็นที่สุด” ช่างเป็นคำที่เยียบเย็น แต่เป็นจริงเสียนี้กระไร พระศาสดายังทรงย้ำไว้อีกว่า คฤหัสถ์และบรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า **“เราจะต้องพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่พอใจเป็นธรรมดา”** ใครเล่าจะหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวนี้ได้

ภิกษุณีปญจาราหวนคิดถึงชีวิตแต่หนหลังแล้วให้รู้สึกเศร้าซึมสุดประมาณ แต่บัดนี้ นางได้พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งแล้ว เสมือนผู้ถูกระหน่ำด้วยลมฝนภายใต้ต้นไม้ใบหนาจนไม่สามารถทนได้ แล้วตัดสินใจระจอนออกจากใต้ต้นไม้ นั้น ยอมเปียกปอนไปชั่วคราแล้วมาได้อาศัยปราสาทที่สวยงาม มีประตูหน้าต่างเปิดปิดได้ด้วยดี

บัดนี้นางได้ขึ้นสู่ปราสาทอันสำเร็จด้วยธรรมแล้ว พระศาสดาเป็นผู้สร้างปราสาทนั้น

เวลาเย็น ภิกษุรูปหนึ่งไปให้อิวัตตภิกษุณีตามปกติ ซึ่งภิกษุณีทุกรูปจะต้องฟังตามระเบียบ ซึ่งปฏิบัติกันมาตั้งแต่เริ่มมีภิกษุณี ภิกษุรูปนั้นดูเหมือนจะทราบประวัติของปฎาจาราดี ท่านจึงให้อิวัตตเหมือนหนึ่งเข้าไปนั่งในหัวใจของภิกษุณีปฎาจารา

“ทุกคนล้วนมีความทุกข์บีบคั้นเบียดเบียนอยู่ทั้งสิ้น” ภิกษุรูปนั้นพูดในตอนหนึ่ง “จะต่างกันก็แต่เพียงรูปลักษณะของทุกข์เท่านั้นว่าจะมาในรูปใด ลักษณะใด ประหนึ่งทุกคนมีผ้าห่มผ้าคลุมอยู่ จะต่างกันก็เพียงแต่เนื้อผ้า และรูปทรงที่ตัดเย็บเท่านั้น ชีวิตนี้ถูกความทุกข์ครอบคลุมอยู่ทั่วหน้ากัน ความทุกข์ของโลกส่วนใหญ่ มีมูลฐานมาจากความกำหนัดพอใจในกามคุณ”

“แน่นอนทีเดียว” ปฎาจาราคิด “ความทุกข์ของโลกมีมูลฐานมาจากกามคุณ ก็กามคุณนี้มิใช่หรือที่พระศาสดาเคยตรัสว่าเป็นสิ่งละได้โดยยากอย่างยิ่ง”

นางหวนรำลึกถึงพระดำรัสของพระศาสดาที่ตรัสว่า “น้ำตาของบุคคลที่ร้องไห้เพราะสูญเสียปิยชนมีบุตรเป็นต้นในสังสารวัฏอันยาวนานนี้ มีมากกว่าน้ำในมหาสมุทร เมื่อเป็นเช่นนี้เหตุไรเธอจึงประมาทอยู่เล่า อหิง ปิยชนมีบุตรเป็นต้น ไม่สามารถต้านทานหรือป้องกันบุคคลผู้ไปสู่ปรโลกได้ บุตรเป็นต้น แม้มีก็เหมือนไม่มี บัณฑิตทราบดังนี้แล้ว พึงรับแรงชำระศีลให้บริสุทธิ์ ทำทางไปสู่พระนิพพานของตน”

วันหนึ่ง ปฎาจาราภิกษุณี เท้าในหมอน้ำล้างเท้า น้ำนั้นไหลไปหน่อยหนึ่งแล้วหยุด นางเทลงอีกครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ สังเกตว่าน้ำไหลไปไกลกว่าเดิมหน่อยหนึ่งแล้วหยุด นางถือเอาการไหลของน้ำนั้น

เป็นอาภรณ์ กำหนดด้วยทั้ง ๓ ว่า “สัตว์ทั้งหลายตายเสียในปฐมวัย ก็มีเหมือนน้ำที่เทลงครั้งแรก ตายเสียในมัชฌิมวัยก็มี ปัจฉิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓”

พระศาสดาประทับนั่งที่พระคันธกุฎี ทรงทราบแล้ว ทรงแผ่ พระรัศมีไป ประหนึ่งว่าประทับยืนอยู่เบื้องหน้าของนางพลางตรัสว่า “อย่างนั้นแหละปฏาจารา ความเป็นอยู่ การมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว หรือขณะเดียวของผู้เห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปของเบญจขันธ์ ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ถึงร้อยปีของผู้ไม่เห็นความเกิดและความเสื่อมของเบญจขันธ์”

นางพยายามบำเพ็ญเพียรพยายามเพื่อละสิ่งที่ละได้โดยยาก ในที่สุดนางก็ละได้ และได้รับสิ่งที่บุคคลได้รับโดยยากคือ พระอรหัตตผล เป็นพระอริยบุคคลที่สูงยิ่งในพระพุทธศาสนา และเป็นรางวัลประเสริฐสุดแห่งการปฏิบัติธรรม เป็นพรสูงที่สุดเท่าที่ชีวิตนี้จะพึงได้.

ภาคผนวก

เรื่อง ปฎาจารา

“ผู้ใดไม่เห็นความเกิดและความดับ ผู้นั้นแม้มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี ก็ไม่ประเสริฐ ส่วนผู้เห็นความเกิดและความดับ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวประเสริฐกว่า”

ความเกิดและความดับนั้น ท่านหมายถึงความเกิดและความดับหรือความเสื่อมแห่งสังขารอันเรียกในวิปัสสนาญาณว่า อุทฺถัพพยานุปัสสนาญาณ หรือเรียกสั้นๆ ว่า อุทฺถัพพญาณ แปลว่า ญาณเห็นความเกิดดับแห่งนามรูป

เพื่อยังความนี้ให้แจ่มแจ้ง ขอกล่าวถึงวิปัสสนาญาณพอสังเขป

วิปัสสนาญาณ แปลว่า ญาณในวิปัสสนา พระโยคาวจรผู้เจริญวิปัสสนา เมื่อจิตสงบแล้ว ย่อมต้องผ่านญาณเหล่านี้โดยลำดับ (เหมือนคนนั่งรถเมล์ผ่านป้ายรถเมล์) คือ

๑. อุทฺถัพพยานุปัสสนาญาณ - ญาณตามเห็นความเกิดและความเสื่อมหรือความดับแห่งนามรูป

๒. กังคานุปัสสนาญาณ - ญาณตามเห็นความดับแห่งนามรูป คือเห็นความดับไปแห่งนามรูปอย่างเดียว

๓. ภยตูปัญฐานญาณ - ญาณตามเห็นสังขารหรือนามรูปปรากฏเป็นสิ่งที่น่ากลัว เพราะความต้องทุกข์บ่อยๆ

๔. อาทีนวานุปัสสนาญาณ - ญาณตามเห็นโทษของนามรูป

๕. นิพพิทานุปัสสนาญาณ - ญาณตามเห็นความเบื่อหน่ายในนามรูป

๖. มุญจิจตุกัมมตาญาณ - ญาณใคร่จะพ้นไปเสียจากนามรูปนั้น

๗. ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ - ญาณตามพิจารณาหาทางแห่งความหลุดพ้น

๘. สังขารุเปกขาญาณ - ญาณวางเฉยในสังขาร

๙. ลัจจานุโลมิกญาณ - ญาณในขณะประจักษ์แจ้งซึ่งอริยสัจ ๔

รวมความดังนี้ บุคคลเมื่อเจริญวิปัสสนาจนจิตสงบแล้ว ย่อมเห็นความเกิดดับแห่งนามรูป ต่อจากนั้นเห็นแต่ความดับอย่างเดียว จึงเห็นนามรูปเป็นของน่ากลัว มองเห็นโทษนานาประการ เพราะเป็นบ่อเกิดและที่ตั้งแห่งทุกข์ จึงเบื่อหน่ายคลายความกำหนัด ต้องการพ้นไปเสีย คือยกจิตให้พ้นจากความยึดติดในนามรูป จึงพิจารณาหาทาง เห็นว่าความวางเฉยในสังขารทั้งปวงนั้นเองเป็นทางอันชอบ ต่อจากนั้นจิตย่อมดำเนินไปสู่การรู้แจ้งในอริยสัจ ๔

ในการเจริญวิปัสสนานี้ ผู้ปฏิบัติจะต้องผ่านวิสุทธิตั้งแต่ ๗ อีกด้วย วิสุทธิ ๗ นั้นคือ

๑. สीलวิสุทธิ - ความหมัดจดแห่งศีล

๒. จิตตวิสุทธิ - ความปลอดโปร่งจากอารมณ์ฟุ้งซ่าน ไม่มีนิวรณ์รบกวน

๓. ทิฏฐิวิสุทธิติ - ความหมจดจดแห่งความเห็น คือดได้เห็นความเกิดดับแห่งนามรูปตามความเป็นจริงว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

๔. กังขาวิตรณวิสุทธิติ - ความหมจดจดเพราะข้ามความสงสัยเกี่ยวกับธรรมชาติแห่งนามรูปทั้งอดีต อนาคตและปัจจุบัน

๕. มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิติ - ความหมจดจดแห่งญาณทัสสนะ ว่าอันใดเป็นทางอันใดมิใช่ทาง

๖. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิติ - ความหมจดจดแห่งญาณทัสสนะ เกี่ยวกับปฏิบัติทาให้ถึงพระนิพพาน

๗. ญาณทัสสนวิสุทธิติ - ความหมจดจดแห่งญาณทัสสนะ คือมีความรู้ ความเห็นสมบูรณ้เต็มที่

เมื่อเจริญวิปัสสนาจนสภาพจิตข้ามพ้นกังขาวิตรณวิสุทธิติแล้ว วิปัสสนูปกิเลส (เครื่องทำให้วิปัสสนาเศร้าหมองอุปสรรคของวิปัสสนา) จะเกิดขึ้น ทำให้ผู้ปฏิบัติหลงเข้าใจผิดคิดว่านั้นคือพระนิพพานแล้วติดอยู่ในวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ นั้นไม่อาจก้าวขึ้นสู่วิปัสสนาเปื้องสูงต่อไป วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ คือ

๑. โอภาส - แสงสว่าง บางคนเห็นมาก บางคนเห็นน้อย

๒. ปีติ - ความเอิบอิม้ใจจนไม่อาจจะรับได้ บางทีถึงกับต้องหัวเราะออกมา (ปีติทั้ง ๕ อย่าง)

๓. ปัสสัทธิ - ความสงบ อันตนไม่เคยประสบมาก่อน

๔. อธิโมกข์ - ความน้อมใจเชื่อในพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ในทางแห่งความบริสุทธิ์

๕. ปัคคาหะ - ความเพียร ความขะมักเขม้น ความเชื่ออย่างมั่นคง

๖. อุပ္ภูฐาน - ความตั้งมั่นแห่งจิต

๗. สุข - ความสุข

๘. ญาณ - ความรู้

๙. อุเบกขา - ความวางเฉย

๑๐. นิกันติ - ความพอใจ ความตั้งใจในอารมณ์

ผู้ปฏิบัติได้มาพบสิ่งเหล่านี้ซึ่งไม่เคยพบในชีวิตปกติ อาจหลงใหลติดอยู่ในปีติและสุข เป็นต้น เพราะปีติสุขเป็นที่ปรารถนายิ่งนักของบุคคลผู้ต้องการละกิเลสโดยเด็ดขาด จึงต้องพิจารณาละวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ นี้ เพราะมีช่องทางแห่งพระนิพพาน มันเป็นเพียงหลุมพรางอย่างหนึ่งที่ล่อให้หลงเมื่อเห็นโทษและละได้แล้ว ญาณอันทำให้เห็นทางพระนิพพานก็เกิดขึ้น นั่นคือมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ และดำเนินต่อไปจนถึงพระนิพพาน

วิสุทธิ ๗ นี้ ท่านเปรียบเหมือนรถ ๗ ผลัด ที่ส่งบุคคลให้ถึงจุดหมายปลายทาง รถยอมไม่ใช่จุดหมายปลายทางจันใด วิสุทธิ ๗ นี้ก็มีใช้จุดหมายปลายทางแห่งการปฏิบัติธรรมจันนั้น แต่เป็นเครื่องมือเป็นทางนำไปสู่จุดหมายคือมรรคผลนิพพาน หรืออนุปาทาปรินิพพาน คือ ความดับโดยไม่มีเชื้อเหลือ ตามนัยแห่งรถวินีตสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ซึ่งพระปฐมสมโพธิได้สนทนากับพระสารีบุตรเถระ

ขอย้อนกล่าวถึงเรื่องความเกิดและความดับอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจดียิ่งขึ้น

โดยธรรมดา นามรูปคือร่างกายและจิตใจของคนเรา เกิดดับอยู่เสมอตลอดเวลา แต่เนื่องจากสืบทอดกันรวดเร็วมาก จึงไม่ค่อยรู้ว่าเกิดดับ มองเห็นเป็นเที่ยง ยั่งยืน

นักวิทยาศาสตร์กล่าวว่าโลกหมุนรอบตัวเอง และ หมุนรอบดวงอาทิตย์ เขารู้ได้ด้วยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ แต่คนธรรมดาสามัญทั้งหลายยอมมองไม่เห็นโลกหมุนและ มิได้รู้สึกว่าการหมุนเลย รู้สึกว่ามันอยู่เฉยๆ แต่ก็ยอมรับเชื่อ ทรศนะทางวิทยาศาสตร์ ฉันทิ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า นามรูปคือร่างกายและจิตใจ เกิดดับ อยู่เสมอ ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทรงรู้ด้วย เครื่องมือคือพระญาณหรือพระปัญญาอันสูงเยี่ยม แล้วตรัส บอกพวกเราไว้ คนธรรมดาสามัญมองไม่เห็นความเกิดดับ ทุกขณะของร่างกายและจิตใจนั้น มองเห็นเป็นเที่ยง ยั่งยืน แต่ก็ยอมรับเชื่อทรศนะของพระศาสดา ฉันทิ

ทรศนะทางพระพุทธศาสนา ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดขึ้นเพียงชั่วขณะ ตั้งอยู่ชั่วขณะแล้วดับไป เมื่อเกิดขึ้นใหม่อีกก็ดำเนินไปทำนองนั้น ภาษาอังกฤษเรียกสภาวะอย่างนี้ว่า Momentariness แปลว่าความเป็นไปชั่วคราว ไม่ยั่งยืน ตรงกับ คำว่า ชณิกภาวะ ในบาลี คือเป็นไปชั่วขณะหนึ่ง

ที่คนทั้งหลายเห็นเป็นเที่ยงและยั่งยืนนั้น ก็เพราะสันตติ คือความสืบทอดไม่ขาดสายบังไว้ และคงรักษารูปลักษณะเอาไว้ แต่ก็ไม่ผันเปลี่ยนแปลง เช่นความชราของร่างกายซึ่งไม่มีอะไร ห้ามได้ ไม่มีอะไรปิดบังได้

ขณิกวาตะของพระพุทธเจ้าได้เข้ากลางระหว่างวาตะทั้งสอง อันถือว่าเป็นส่วนสุดโต่งไปข้างหนึ่ง คือ สัสสตวาตะ ความเห็นว่าเที่ยง ยั่งยืน และอุจเฉทวาตะ ความเห็นว่าขาดสูญ ไม่มีอะไรมีอยู่ หรือดำรงอยู่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าสิ่งใดมีอยู่ สิ่งนั้นย่อมมีขึ้นเป็นขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัย และดับไปเพราะสิ้นเหตุปัจจัย ในขณะที่ตั้งอยู่ ก็ตั้งอยู่เพียงชั่วคราว (ขณิกะ)

การเห็นความไม่เที่ยง ความเกิดดับของสิ่งทั้งปวงอย่างนี้ ทำให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เป็นทางนำไปสู่ความดับทุกข์ในที่สุด เพราะฉะนั้น พระศาสดาจึงตรัสว่า

“ชีวิตของผู้เห็นเกิดดับ แม้เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่า”

ปณณทาดิ (ผู้มิโซค)

บัดนี้ไทยธรรมของเราก็มิอยู่
พระผู้มีพระภาคก็ปรากฏอยู่เบื้องหน้า
หากพระองค์พึงรับไทยธรรมโดยไม่ทรงดำริว่า
สิ่งนี้เศรำหมองหรือประณีตแล้ว
เราก็ขอถวายขมมนี่แต่พระองค์

ณ

นครราชคฤห์พระพุทธองค์ได้โปรดหญิงคนใช้ของเศรษฐีคนหนึ่งให้ดำรงอยู่ในคุณธรรมอันไม่เปลี่ยนแปลง ดำรงอยู่ในศรัทธาอันไม่หวั่นไหว เรื่องมีว่า

คืนหนึ่งเศรษฐีผู้เป็นนายได้มอบข้าวเปลือกเป็นอันมากให้หญิงคนใช้คนหนึ่งชื่อปุลณณา นางได้จุดประทีปตำข้าวเปลือกอยู่เป็นเวลานาน ภายของนางชุ่มอยู่ด้วยเหงื่อจึงหยุดพักยืนตากลมอยู่ ณ ที่นั้น

สมัยนั้นพระทัฬหฬลบุตร ได้รับหน้าที่เป็นเสนาสนปัญญาปกะ (ผู้แจกเสนาสนะแก่ภิกษุทั้งหลาย ว่ารูปไหนควรจะอยู่ ณ เสนาสนะใด) พระเถระและภิกษุทั้งหลายฟังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาในราตรีแล้ว จึงมอบดวงไฟให้ภิกษุทั้งหลายถือไปคนละดวงเพื่อกลับไปสู่เสนาสนะของตน มีภิกษุชำนานูทางเป็นผู้นำทาง

สภาพแห่งภูเขาชิลมุกฏเวลานั้น จึงมีแสงสว่างโชติช่วงเป็นระยะๆ มองจากตัวเมืองเห็นคล้ายดวงดาวเปล่งแสงเคลื่อนย้ายตามกันจำนวนมากดวง

นางปุลณมาหยุดพักเหนื่อยรับลมอยู่ มองขึ้นไปทางภูเขาติชฌณภู
ได้เห็นแสงสว่างนั้น จึงคิดในใจว่า “เวลานี้เราไม่อาจก้าวลงสู่ความ
หลับได้เพราะการงานบังคับ ถูกความทุกข์จากความเหน็ดเหนื่อยใน
การซ่อมข้าวเปลือกเบียดเบียนอยู่ แต่พระคุณเจ้าทั้งหลายไม่ก้าวลง
สู่ความหลับเพราะอะไรหนอ ชะรอยจักมีความไม่ผาสุกอย่างใดอย่าง
หนึ่งเกิดขึ้นแก่ท่านเป็นแน่แท้ หรืออาจมีภิกษุบางรูปถูกงูกัดกระมัง”

เช้าวันรุ่งขึ้น ขณะนำหม้อไปตักน้ำที่ท่า นางได้นำขนมที่ทำ
ด้วยแป้ง ขยำด้วยฝ่ามือ และปิ้งบนถ่านเพลิงแล้ว^๑ ใส่พกติดไปด้วย
ตั้งใจว่าจะเดินกินไปในระหว่างทางก่อนถึงท่าน้ำ พอดีนางได้เดินสวน
ทางกับพระผู้มีพระภาค ซึ่งกำลังเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองราชคฤห์
นางคิดว่า “ในวันอื่นๆ ที่ได้เห็นพระศาสดา ไทยธรรมของเราไม่มี บาง
วันไทยธรรมมีแต่ไม่ได้พบพระผู้มีพระภาค บัดนี้ไทยธรรมของเรา
ก็มีอยู่ พระผู้มีพระภาคก็ปรากฏอยู่เบื้องหน้า หากพระองค์พึงรับ
ไทยธรรมโดยไม่ทรงดำริว่า สิ่งนี้เศร้าหมองหรือประณีตแล้ว เราก็ขอ
ถวายขนมนี้แด่พระองค์” จึงได้วางหม้อน้ำไว้ข้างหนึ่งแล้วถวายบังคม
พระศาสดาพลากราบทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ขอพระองค์ได้โปรดรับไทยธรรม
อันเศร้าหมองนี้ เพื่ออนุเคราะห์แก่หม่อมฉันด้วยเถิดพระเจ้าข้า”

พระศาสดาทรงเหลียวมองพระอานนท์ เป็นเชิงให้นำบาตรมา
ถวายพระองค์ พระอานนท์รู้ในพระอาการนั้นจึงน้อมบาตรเข้าไปถวาย
พระผู้มีพระภาคทรงรับขนมด้วยบาตรนั้น

นางปุลณมาวางขนมลงในบาตรแล้วถวายบังคมด้วยเบญจางค-
ประดิษฐ์และกราบทูลว่า “ธรรมใดที่พระองค์ได้ทรงรู้ทรงเห็นแล้ว ขอ
ธรรมนั้นจงสำเร็จแก่ข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิดพระเจ้าข้า”

^๑ ขนมชนิดนี้ เรียกในอินเดียปัจจุบันว่า “จาปาดิ” นิยมรับประทานกันทั่วอินเดีย

พระศาสดาประทับยืนอนุโมทนาอยู่ ณ ที่นั้นเองว่า “ขอเธอจงสำเร็จตามความประสงค์เถิด” และแล้วพระพุทธองค์ก็มีอาการว่าจะเสด็จพุทธดำเนินต่อไป แต่กระแสความคิดของนางปุลณณาได้หยุดพระองค์ไว้ นางคิดว่า “พระศาสดาทรงสงเคราะห์เราโดยการรับขนมอันเศร้าหมองก็จริง แต่คงไม่เสวยเป็นแน่แท้ คงจะทิ้งให้กาหรือสุนัขข้างหน้าอย่างแน่นอน แล้วเสด็จไปเสวยโภชนะอันประณีต ณ เรือนของมหาอำมาตย์หรือพระราชวังแห่งพระราชา”

นางปุลณณาก็คิดเหมือนอย่างที่คุณทั้งหลายคิด คือชอบคิดว่า จะต้องทำอาหารดี ประณีตที่สุดถวายพระ อาหารพื้นๆ ไม่ปรารถนาทำถวายเพราะเกรงจะไม่สมเกียรติของท่านนั้นประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งต้องการให้ท่านฉันมากๆ จึงพยายามปรุงอาหารดีทำยาก แต่ผู้ที่ทำเช่นนั้นมักผิดหวังในเรื่องนี้เสมอ เพราะความเป็นจริงแล้ว พระมักชอบฉันอาหารพื้นๆ เช่น น้ำพริกปลาหู แกงเลียง ยอดสะเดา ยำอย่างง่าย ๆ เหล่านี้ เป็นต้น ทั้งนี้ไม่เลือกกว่าเป็นพระชั้นใด ยิ่งเป็นพระผู้ใหญ่มากยิ่งชอบของพื้นๆ มากขึ้น

พระศาสดาทรงทราบวาระจิตของนางปุลณณาแล้ว จึงทรงเหลียวดูพระอานนท์ ทรงแสดงนิสิทนาการ (แสดงความประสงค์จะประทับนั่ง) พระอานนท์จึงปูลงถวาย พระจอมมุนีประทับนั่ง ณ ที่นั้นเอง แล้วเสวยขนมแบ่งของนางทาสผู้นั้นด้วยพระทัยกรุณา

นางปุลณณาได้ยืนมองดูพระตถาคตเจ้าเสวยขนมแบ่งของตนด้วยความปราโมทย์เป็นล้นพ้น ในชีวิตของนางไม่เคยเลย ไม่เคยที่จะได้รับความสุขใจเท่านี้ ก็ใครเล่าจะไม่มีความสุขใจเมื่อจอมมุนีแห่งสังฆมณฑลอันบริสุทธิ์ ผู้ปราศจากบาปมลทินทั้งปวง ผู้ทรงเป็นนาถะแห่งโลก เป็นที่เคารพสักการะแม่แห่งภูมิบัติทุกแคว้นแคว้นตลอดไป ถึงพระปชาบดีจอมสวรรค์ ได้ประทับนั่งลงเสวยขนมทำด้วยแบ่งอันผู้ถวายเข้าใจว่าเป็นของเศร้าหมองเหลือเกิน

แต่พระตถาคตเจ้าผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์หาได้ทรงคิดอย่างที่น่าง
ตำริไม่ พระองค์ทรงสอนสาวกอยู่เสมอว่า อาหารที่ได้มาจากบิณฑบาต
ซึ่งชาวเมืองถวายด้วยศรัทธานั้นเป็นโภชนียะอันบริสุทธิ์ยิ่ง พระองค์
จึงมิได้ทรงถือว่าอาหารนั้นเศร้าหมองเลยแม้แต่น้อย นอกจากนี้
พระองค์ยังทรงพร่ำสอนอยู่เสมออีกว่า ชีวิตของบรรพชิตนั้นเนื่องอยู่
ด้วยการสงเคราะห์ของคฤหัสถ์ บรรพชิตจึงควรพอใจในปัจจัยสี่ตามมี
ตามได้ ไม่ควรทำตนให้เป็นคนเลี้ยงยาก

เมื่อเป็นดังนี้ ไฉนเล่าพระองค์จะเสวยขนมแป้งซึ่งทำขึ้นอย่าง
ง่าย ๆ ของนางปุณณามิได้ พระองค์ทรงกระทำเช่นนั้นเพราะทรงเห็นว่า
อาหารนั้นบริสุทธิ์ ไม่มีความเศร้าหมองทางอาชีวะ ทรงกระทำ
พระองค์ให้เป็นผู้เลี้ยงง่ายเพื่อดำเนินตามพระพุทโธวาทที่ทรงสอน
สาวกอยู่เสมอ เพื่อทรงเป็นทิฏฐฐานุคติคือตัวอย่างแก่พระสาวกทั้ง
หลาย และเพื่อทรงอนุเคราะห์นางปุณณาผู้มีศรัทธาเต็มเปี่ยมใน
พระองค์ เพื่อจักได้ประสบบุญเป็นอันมากจากไทยธรรมนั้น

เมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จแล้ว พระอานนท์ก็นำน้ำมาถวายเพื่อ
ล้างพระหัตถ์และบ้วนพระโอษฐ์ พระศาสดาผู้ทรงทำภารกิจเสร็จแล้ว
จึงตรัสกับนางปุณณาว่า

“ปุณณา ไฉนเธอจึงนึกดูหมิ่นสาวกของเรา”

“เรื่องอะไรพระเจ้าข้า” นางทูลถาม

“เมื่อคืนนี้ เธอเห็นสาวกของเรามีดวงไฟในมือเดินอยู่บนภูเขา
คิชฌกูฏมิใช่หรือ”

“อย่างนั้น พระเจ้าข้า”

“แล้ว เธอคิดอย่างไร”

“ข้าพระพุทธเจ้ามิได้คิดไปในทางดูหมิ่นเลยพระเจ้าข้า ข้า
พระพุทธเจ้าเพียงแต่คิดว่า เหตุไรหนอพระคุณเจ้าทั้งหลายจึงมิได้

หลับนอน อุบัติจะเป็นต้นว่า ร้ายอาจกัดท่านหรือไหน ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ข้าพระองค์คิดเพียงเท่านี้ พระพุทธเจ้าข้า”

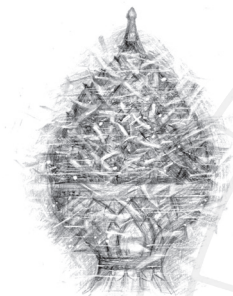
“ปณณา เธอมีได้หลับนอน เพราะความต้องการงานเหน็ด เหนื่อยมีเหงื่อชุ่มไปทั่วกาย เธอได้ประกอบความเพียรฉันใด สาวกของเราก็ประกอบความเพียรฉันนั้น เธอมีได้หลับนอนเพราะประกอบความเพียรแห่งมุนีผู้ตื่นอยู่

“ปณณาเอย อาสวะคือกิเลสเครื่องหมักดองในสันดาน ทั้งหลายย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ในใจของบุคคลผู้มีความเพียรเป็นเครื่อง ตื่นอยู่ ผู้ตั้งใจศึกษาทั้งกลางวันและกลางคืน ผู้น้อมไปในนิพพานอัน เป็นธรรมชาติ อันสงบระงับความทุกข์ความดีนรนทั้งปวง”

พระตถาคตเจ้าทรงแสดงธรรมอื่นอีกเป็นอนุเทศปริยายอัน สมควรแก่อัธยาศัยแห่งนางนั้น เมื่อจบลงนางได้สำเร็จโสดาปัตติผล เป็นโสดาบัน ณ ที่นั่นเอง

นี่คือพุทธจริยาที่ทรงอนุเคราะห์แก่กุลแก่บุคคล ไม่เลือกเพศ วัย ชั้น วรรณะ ทรงมุ่งประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ทุกคนที่เข้าใกล้พระองค์ หากเขามีความเลื่อมใส ใคร่ความบริสุทธิ์แก่ตน และปฏิบัติตามโดย ชอบแล้ว ย่อมได้รับผลประโยชน์อันควรแก่อุปนิสัยเสมอ พระองค์ทรง อุบัติมาเพื่อประโยชน์แก่โลก เพื่อทรงผดุงธรรมให้มีอยู่ในโลก

ใครเล่าในโลกนี้จะมีน้ำใจเสมอเหมือนพระตถาคตเจ้าพระองค์ นี้.

ภาคผนวก

เรื่อง ปุณณทาสี

อาสวะทั้งหลายของท่านผู้ตื่นอยู่ทุกเมื่อ ผู้ศึกษาทั้งกลางวันและกลางคืน ผู้น้อมไปในนิพพาน ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้

อาสวะ คือกิเลสเครื่องดองสันดานของสัตว์ ทำให้สัตว์ที่มีอาสวะนั้นมัวเมาเหมือนเครื่องดองภายนอก เช่นน้ำเมาทำให้คนดื่มมึนเมา

อาสวะตรงกันข้ามกับบารมี อาสวะทำให้สันดานเศร้าหมอง บารมีทำให้สันดานบริสุทธิ์ ท่านจำแนกอาสวะไว้ ๔ คือ

๑. กามาสวะ อาสวะคือกาม
๒. ทิฏฐาสวะ อาสวะคือมิจฉาทิฏฐิ
๓. ภวาสวะ อาสวะคือภพ ความติดในภพ
๔. อวิชชาสวะ อาสวะคืออวิชชาความไม่รู้

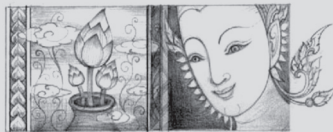
สิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ไตรสิกขานั้นแปลตามตัวว่า การศึกษาก็จริง แต่โดยอรรถแล้วหมายถึงการลงมือปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งกลางวันและกลางคืน

ชื่อว่า น้อมไปในพระนิพพาน นั่นคือมีอัธยาศัยน้อมไปในพระนิพพาน กล่าวคือในการดับตัณหา

ชื่อว่า ตื่นอยู่ทุกเมื่อ นั่นคือมีสติอันเป็นธรรมเครื่องตื่น มีสติ ระวังอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้

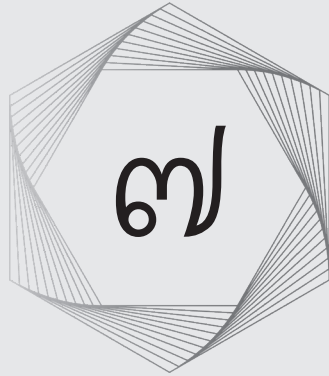
ยินดีหรือยินร้ายเมื่อกระทบกับอารมณ์ ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ อยู่ด้วยชาคริยานุโยค กล่าวคือ ประกอบความเพียรไม่เห็นแก่หลับนอนมากนัก ใน ๒๔ ช.ม. ท่านให้นอน ๔ ช.ม. ระหว่าง ๔ ทุ่ม ถึงตี ๒ เวลานอนนั้นใช้ทำความเพียรเพื่อละอาสวะ

เมื่อบุคคลประกอบด้วยธรรมเครื่องตื่นอยู่ ๑ ปฏิบัติในไตรสิกขา ๑ มีอธยาศัยน้อมไปทางนิพพาน ๑ อาสวะทั้งหลายย่อมตั้งอยู่ไม่ได้

อุตสาหกรรมอาสาสมัคร (ยูไซ้เมตตาเป็นอาตุ)

ถ้าเรามีความโกรธ
มีความคิดประทุษร้ายต่อเธอ
ก็ขอให้เนยใสจวงลวงเรา
ถ้าเราไม่มีความโกรธ
ไม่มีความพยายามต่อเธอเลย
ขอให้เนยใสนั้นเย็นเหมือนน้ำธรรมดา

ใน

เมืองราชคฤห์ มีคนยากจนคนหนึ่งชื่อปุณณะ เขาอาศัยงานจ้างในบ้านของสุมนเศรษฐีอยู่ ครอบครัวนายปุณณะมีอยู่ด้วยกัน ๓ คน คือ นายปุณณะเอง ภรรยาและลูกสาวคนหนึ่งชื่ออุตตรา

วันหนึ่งเป็นวันนักขัตฤกษ์ใหญ่ ประชาชนชาวนครราชคฤห์ต่างประดับตกแต่งร่างกายอย่างสวยงาม แล้วเล่นนักขัตกีหาต่างๆ สนุกสนานกันอย่างเต็มที่ ประกอบด้วยนครราชคฤห์เป็นนครใหญ่มีพลเมืองคับคั่ง ตั้งแต่เช้าจึงเห็นประชาชนเดินเป็นกลุ่มๆ สรวลเสเฮฮาที่นั้งจับสุราแต่เช้าก็มี คนพวกนี้ส่วนใหญ่เป็นประเภทมือสั้นเพราะพิษสุราเรื้อรัง ไม่ดื่มแล้วทำงานไม่ได้ จึงต้องดื่มเพื่อให้ “มือมันเที่ยง”

เศรษฐีชื่อสุมนะ ได้พูดกับนายปุณณะคนรับจ้างว่า

“ปุณณะ เธอจะสนุกสนานในการเล่นนักขัตกีหาหรือจะทำงานจ้างหาเงิน ตามใจจะไม่บังคับ เลือกลงเอา ถ้าพอใจจะเล่นสนุกสนานสัก ๗ วันก็ได้”

“ข้าแต่ นาย” ปุณณะพูดอย่างรีบร้อย “การเล่นสนุกในงาน นักชัตฤกษ์ ๗ วันนี่ เป็นเรื่องของคนมีเงิน คนอย่างข้าพเจ้าจะหาเข้า กินคำก็ลำบาก ประโยชน์อะไรด้วยการสนุกในการเล่นนั้น ข้าพเจ้า สม่ครใจทำงานจ้าง”

“ก็ได้” เศรษฐีว่า

นายปุณณะ คนยากจนจึงนำโคคู่หนึ่งออกไปไถนารับจ้าง

นายปุณณะพูดถูก ไม่ว่าในเมืองราชคฤห์หรือเมืองไหน ไม่ว่า ในอดีตกาลนานไกลหรือบัดนี้ การมหกรรมเฉลิมฉลองอะไรต่างๆ แล้วเที่ยวเตร่ดูสิ่งสวยงามต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของคนมีทรัพย์ มีเวลาว่างพอ ส่วนคนยากจนหาเข้ากินคำ มีภาระต้องส่งเสียเลี้ยงดู บุตรภรรยาอย่างหนักอกหนักใจนั้นต้องทำงาน ยิ่งวันที่คนมีทรัพย์ สนุกสนานกันมาก คนยากจนก็ยิ่งต้องทำงานหนักเพื่อแสวงหาทรัพย์

วันหนึ่งพระสารีบุตรพระอัครสาวกเบื้องขวาของพระศาสดา ออกจากนิโรธสมาบัติหลังจากท่านได้เข้ามาแล้วถึง ๗ วัน เป็น ธรรมดาที่ท่านจะต้องพิจารณาดูว่าจะไปโปรดใคร บุคคลที่ท่านจะไป โปรดในโอกาสที่ออกจากนิโรธสมาบัตินั้น จะต้องเป็นบุคคลที่สมควร มีอภัยคัย และอุปนิสัยดี ท่านได้มองเห็นนายปุณณะว่าเป็นผู้มีศรัทธา ท่านอาจสงเคราะห์ได้ เมื่อท่านโปรดแล้วเขาจะได้สมบัติใหญ่ ประสบ ความสุขความเจริญต่อไปในภายหน้า

พระเถระตกลงใจอย่างนั้นแล้ว จึงถือเอาบาตรและจีวรไปสู่ สถานที่ที่นายปุณณะกำลังไถนาอยู่ ท่านได้ยืนอยู่ใกล้พุ่มไม้กอหนึ่ง และพุ่มไม้นั้นอยู่ใกล้บ่อน้ำ

นายปุณณะเห็นท่านแล้ว จึงวางไถมาทำความเคารพ เห็นท่าน ยืนอยู่ในที่อย่างนั้น เพราะปุณณะเป็นคนฉลาดมีไหวพริบจึงเข้าใจว่า

ท่านคงต้องการไม้สำหรับเคี้ยวชำระฟัน จึงได้ใช้มีดตัดไม้ นั้นมาทำให้
สมควรที่ท่านจะใช้ได้แล้วถวายท่าน

พระเถระนำบาตรและหม้อกรองน้ำออกมา นายปุณณะทราบ
ว่าท่านต้องการน้ำ จึงตักน้ำในบ่อถวาย พระเถระรับน้ำมาล้างหน้า
บ้วนปากเรียบร้อยแล้วคิดว่า นายปุณณะนี้อาศัยอยู่ในกระท่อมน้อย
หลังคฤหาสน์ของสุมนเศรษฐี หากท่านจะไปโปรดเขาที่บ้าน ภรรยา
ของเขาก็ไม่อาจเห็นท่านได้ ควรจะยืนอยู่ที่นั่นก่อนจนกว่าภรรยาของ
เขาจะนำอาหารมา

พระเถระให้เวลาล่วงไปอยู่ครู่หนึ่ง ณ ที่นั่นด้วยการสนทนา
เล็กๆ น้อยๆ กับนายปุณณะ พอทราบว่าภรรยาของเขากำลังเดินทาง
มาส่งอาหาร พระเถระก็เดินสวนทางไป

นางเห็นพระเถระแล้วคิดว่า บางคราวเราได้เห็นพระเถระแต่
ไทยธรรมไม่มี บางคราวไทยธรรมมี แต่ไม่ได้พบพระเถระ แต่บัดนี้
ประจวบเหมาะทั้งสองอย่าง ไทยธรรมก็มีอยู่ พระเถระเราก็ได้พบแล้ว
แต่นางสงสัยอยู่ในใจว่าคนยากจนหาเข้ากินค่าอย่างเราๆ พระเถระจะ
ทำการอนุเคราะห์โดยรับไทยธรรมของนางหรือ

นางได้วางภาชนะลงข้างๆ ภายแล้วนมัสการพระเถระด้วย
เบญจางคประดิษฐ์พลางกล่าวว่า

“พระคุณเจ้าโปรดอย่าได้คิดว่าอาหารนี้เลวหรือประณีตเลย
ขอได้โปรดรับเพื่อสงเคราะห์พวกเราด้วยเถิด”

พระเถระน้อมบาตรเข้าไป นางเทอาหารลงในบาตร เมื่อได้
ครึ่งหนึ่ง พระเถระจึงปิดบาตรเสียพร้อมกล่าวว่า “พอละ อุบาสิกา”

นางกล่าวว่า “อาหารนี้พอสำหรับคนๆ เดียวเท่านั้น สองคน
ไม่พอ ขอพระคุณเจ้าโปรดรับไว้ทั้งหมดเถิด ขอได้สงเคราะห์พวก
ข้าพเจ้าในโลกหน้าเถิด อย่าสงเคราะห์ในโลกนี้เลย” ว่าแล้วก็เกลี้ย

อาหารลงจนหมดและตั้งความปรารถนาว่า “ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีส่วนแห่งโลกุตตรธรรมที่ท่านได้เห็นแล้วเถิด”

พระเถระยี่นอนุโหมทนาอยู่ตรงนั้นเองว่า “ขอจงเป็นอย่างนั้นเถิด อุบาสิกา” แล้วนั่งลงเฝ้าที่มีน้ำสะตอกแห่งหนึ่ง กระทำภติกิจ (ฉัน) นางรีบกลับบ้านเพื่อหุงหาอาหารใหม่ให้สามี

ฝ่ายนายปุณณะเฝ้านอนอยู่จนสายมาก ภรรยาหรือบุตรียังไม่มาส่งอาหาร ถูกความหิวบีบคั้นจึงปลดแอกและไถ ปล่อยโยคคู่ให้และเล็มหญ้า ตนเองมานั่งพักอยู่ใต้ร่มไม้ต้นหนึ่ง เอามือป้องมองทางที่ภรรยาจะมา มองแล้วมองอีกอยู่เป็นเวลานาน ภรรยาของเขาเมื่อหุงข้าวเสร็จแล้วก็รีบเดินทางมา เห็นอาการของสามีแล้วรู้ได้ทันทีว่า เขาคงกำลังหิว จึงพูดเอาใจว่า

“นาย ที่ข้าพเจ้ามาช้านี้ หาใช่เพราะเหลวไหลประการใดไม่ แต่เพราะได้ถวายอาหารที่นำมาครั้งก่อนแก่พระคุณเจ้าสารีบุตรจนหมดสิ้น แล้วข้าพเจ้ากลับไปหุงใหม่ นายจงทำใจให้เลื่อมใสเถิด”

เพราะความหิวมาก นายปุณณะฟังไม่ถนัด จึงถามซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า “เธอพูดอะไรนะ”

นางเล่าให้ฟังอีกครั้งหนึ่ง

นายปุณณะฟังความนั้นแล้ว ปลื้มใจ บอกภรรยาว่านางทำชอบแล้ว วันนี้เขาเองก็ได้ถวายไม้ชำระฟันและน้ำล้างหน้าแก่พระเถระเหมือนกัน ทั้งสองมีใจเลื่อมใสขึ้นบาน เป็นผู้มีศีลเสมอกัน มีศรัทธาเสมอกันจึงอยู่ร่วมกันโดยปกติสุข และมีบุตรที่ดี เมื่อปริโภคอาหารเสร็จแล้ว นายปุณณะก็เอาศิระฆะพาดคอกของภรณยานอนหลับไปด้วยความอ่อนเพลีย

เขาตื่นขึ้น มองไปทางแปลงนาที่ไถไว้เห็นก้อนดินสุกปลั่งเป็นทองแท่งทั้งหมด เขาขยี้ตาเพราะไม่เชื่อตาตนเอง แต่มองก็ครั้งก็หน

ก็เห็นเป็นทองกระทบแสงอาทิตย์แวววาวอยู่นั่นเอง จึงบอกให้ภรรยา ช่วยดู ภรรยา มองไปก็เห็นเป็นทองเหมือนกัน ทั้งสองจึงลุกขึ้นลงไป จับดูก็ยิ่งเห็นเป็นทองอยู่นั่นเอง ลองเอาพาดกับคันไถ จึงแน่ใจยิ่งขึ้น ว่าเป็นทองอย่างแน่นอน เขาอุทานออกมาพร้อมกันว่า “โอ ทานที่ เราถวายแก่พระคุณเจ้าธรรมเสนาบดีสารีบุตรให้ผลในวันนี้ทีเดียว เราไม่อาจปกปิดทรัพย์เห็นปานนี้ได้อย่างแน่นอน” จึงหยิบใส่ถาดจน เต็มแล้วนำไปสู่ราชตระกูล เข้าเฝ้าพระราชแล้วทูลเหตุทั้งปวงให้ทรง ทราบ และขอให้พระราชารับสั่งให้ราชบุรุษทั้งหลายไปขนทองเหล่านั้น สู่พระคลังหลวง

เมื่อราชบุรุษไปหยิบทอง ทองนั้นก็กลายเป็นดินอย่างเดิม จึงกลับมากกราบทูลพระราช

“ขณะหยิบนึกอย่างไรล่ะ” พระราชาตรัสถาม

“นึกว่าทองทั้งหมดเป็นของพระองค์ พระเจ้าข้า”

“นึกเสียใหม่” พระราชารับสั่ง “ต้องนึกว่า ทองนี้เป็นของนาย ปุณณะ”

ราชบุรุษกลับไปทำตามกระแสรับสั่ง ทองทั้งหลายก็เป็นทอง อย่างเดิม นำมากองไว้ที่หน้าพระลานหลวงสูงถึง ๘๐ คอก พระราชา รับสั่งให้ประชุมชาวพระนครแล้วตรัสถามว่า ในเมืองนี้มีใครบ้างที่มี ทองเท่านี้ เมื่อทรงทราบว่าไม่มีใคร ก็ทรงแต่งตั้งนายปุณณะให้เป็น เศรษฐีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

แต่นายปุณณะเป็นเศรษฐีที่ยังไม่มีบ้าน เขาได้ทูลความทั้ง ปวงให้พระราชาทรงทราบว่าบัดนี้เขาอาศัยสุมนเศรษฐีอยู่ หากจะ ทรงพระกรุณาแล้วขอให้พระราชทานที่และบ้านสักแห่งหนึ่ง พระ ราชาทรงพระราชทานที่ทางทิศใต้แห่งพระนครให้ปุณณะเศรษฐีนั้น และ พระราชทานทรัพย์เป็นอันมากให้ปลูกบ้านและอาศัยเลี้ยงชีพต่อไปให้ สมศักดิ์ศรีแห่งตำแหน่งเศรษฐีที่พระองค์ทรงแต่งตั้งให้

ในการทำมงคลขึ้นบ้านใหม่ ปุณณเศรษฐีได้นิมนต์พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาฉันและเสวยเป็นเวลา ๗ วัน พระศาสดาทรงอนุโมทนาทานด้วยการแสดงอนุพุพพิกกา โปรดให้เศรษฐีพร้อมทั้งภรรยาและบุตรได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นโสดาบันทั้งหมด

ต่อมาเศรษฐีใหม่คนหนึ่งในเมืองราชคฤห์นั่นเอง ได้สว่ขออุตตราธิดาของปุณณเศรษฐีให้แก่บุตรของตน แต่ปุณณเศรษฐีไม่ยอมให้ ฝ่ายชายจะอ้อนวอนเท่าไร ก็ไม่ยอม ในที่สุดก็บอกเหตุผลว่า ที่ไม่ยอมนั้น เพราะตระกูลฝ่ายชายมิได้เลื่อมใสพระพุทธศาสนา ธิดาของตนเลื่อมใสพระรัตนตรัยเป็นอย่างยิ่ง เว้นจากพระรัตนตรัยแล้วก็ไม่อาจมีชีวิตอยู่โดยผาสุกได้ จึงไม่ยอมให้ธิดาของตน

คราวนี้เดือดร้อนไปถึงพวกเศรษฐีและคหบดีเป็นอันมาก ซึ่งก็น่าจะเป็นเพื่อนของเศรษฐีใหญ่ฝ่ายชายนั่นเองต้องพากันมาอ้อนวอนขอร้องว่า อย่าให้ตระกูลใหญ่ๆ ต้องแตกกันเลย

ในที่สุดปุณณเศรษฐีขัดอ้อนวอนไม่ได้ จึงยินยอมและกำหนดแต่งงานบุตรในวันเพ็ญกลางเดือน ๘ (อาสาฬหปุณณมี)

และความลำบากใจก็เกิดขึ้นจริงแก่นางอุตตรานั่นเอง ความขัดแย้งในเรื่องศาสนาเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งในการสมรส เมื่อคนหนึ่งเลื่อมใส อีกคนหนึ่งไม่เลื่อมใส ความขัดแย้งและความดูหมิ่น ก็จะต้องมีขึ้นเป็นของธรรมดา ตั้งแต่แต่งงานแล้ว นางอุตตราไม่เคยได้พบปะกับภิกษุหรือภิกษุณีเลย ไม่ต้องพูดถึงการทำบุญหรือฟังธรรม

เหลือเวลาอีกครึ่งเดือนจะออกพรรษา นางอุตตราได้ส่งสารไปถึงพ่อว่า เหตุไฉนจึงนำนางให้มาอยู่ในเรือนจำเช่นนี้ จะให้นางเป็นอัมพาตหรือเสียโฉม หรือให้เป็นทาสเสียยิ่งดีกว่าไปอยู่ในตระกูลที่เป็นมิจฉาทิฎฐิเช่นนั้น ตั้งแต่ล่วงประตูบ้านสามีเข้าไปแล้ว ไม่เคยได้เห็นภิกษุ ภิกษุณี ไม่เคยได้ทำบุญให้ทานเลย

ปทุมเศรษฐีได้รับสารลูกสาวแล้ว เกิดเมตตาว่าบุตรไปอยู่ได้ รับความทุกข์ทรมาน จึงบอกลูกสาวไปว่าตนเองก็ไม่สบายใจเหมือนกันที่ทราบว่าคุณไม่มีความสุข พร้อมกันนั้นได้ส่งเงินไปให้หมื่นห้าพัน กหาปณะและแนะนำว่า

“ลูกรัก ในนครราชคฤห์นี้มีหญิงนครโสภณียอยู่คนหนึ่งชื่อสิริมา ขอให้ลูกส่งคนไปติดต่อขอมาเป็นหญิงบำเรอสามีและมอบเงินให้นาง วันละ ๑ พันกหาปณะ ส่วนตัวลูกเองจะได้มีโอกาสทำบุญทำทาน สดับ ธรรมเทศนาจากภิกษุสงฆ์ ลูกรัก พ่อฉันหวังดีต่อลูก รักลูกเพียงไร ปรากฏแก่ลูกแล้วทั้งสิ้น ความสุขของลูกก็คือความสุขของพ่อ หากทราบว่าคุณมีความทุกข์อย่างใด ฟังทราบเถิดว่าพ่อย่อมมีความทุกข์ อย่างนั้นที่เหนือกว่า การแต่งงานครั้งนี้ หากล้มเหลวและผิดพลาด ก็เป็นความบกพร่องของพ่อที่ผิดพลาดใจอ่อนทนต่อการวิงวอน ไม่ได้ ลูกไม่มีส่วนผิดพลาดด้วยเลย เพราะลูกมิใช่ผู้ตกลงใจ แม่ของ เจ้าก็มีความหวังใยและทุกข์ร้อนยิ่งกว่าพ่อเสียอีก ขอให้ลูกอดทนไป อีกหน่อย อาจแก้ปัญหามาได้โดยการให้เวลาช่วย”

อุตตราได้รับสารของพ่อแล้วดีใจเป็นนักหนา นอกจากซึ่ง ในถ้อยคำปลอบประโลมของพ่อแล้ว ยังได้มองเห็นทางออกซึ่งพ่อ แนะนำให้ด้วย

นางได้ดำเนินการตามคำแนะนำของพ่อทุกประการ และ ทุกอย่างก็เรียบร้อย นางสิริมารับจ้างในเรื่องนี้ด้วยความเต็มใจ

อุตตราได้พาสิริมาเข้าพบสามีของตน เล่าเรื่องให้ฟังโดยตลอด มิได้อำพรางเลยแม้แต่น้อย ฝ่ายสามีมองดูอุตตราอย่างแปลกใจ เขาเห็นเป็นเรื่องแปลกมากที่หญิงหนึ่งผู้เป็นภรรยาโดยถูกต้องได้นำ หญิงอื่นมามอบให้สามีตน เพื่อตนจักได้ปลื้มตัวไปทำบุญ

ความเป็นจริงก็เป็นเรื่องแปลกมาก ธรรมดาที่เคยมีก็คือสตรีผู้พอใจชวนขายการบุญกุศล เมื่อรู้ว่าสามีตนไปเกี่ยวข้องกับหญิงอื่นก็เลิกทำบุญเพื่อมาเฝ้าสามี มิให้สตรีอื่นมีโอกาสเกี่ยวข้อง แต่อุตรรากลับตรงกันข้าม นางจ้ำงสิริมาสตรีผู้โสภาคย์มาเป็นบาทบริจาริกาของสามี เพื่อตนจักได้มีโอกาสทำบุญ

แต่จะแปลกประหลาดอะไรมากหนักเล่า ในเมื่ออุตราตีค่าแห่งการทำบุญสูงกว่าความหมกมุ่นในกามารมณ์ สูงกว่าการเอาอกเอาใจชายหนึ่งผู้ไม่เคยสนใจไยดีในเรื่องบุญกุศลและเรื่องการอบรมจิตใจให้สูงขึ้นด้วยคุณธรรมต่างๆ เขามุ่งมั่นแต่ความสุขสำราญทางเนื้อหนังและทางอวัยวะสัมผัสอื่นๆ อันส่อไปแต่ในทางโลกีย์ ทางของปุถุชนทั้งหลายที่มองเห็นแต่ความสุขทำนองนั้น ไม่เคยถอยกายและใจออกห่างเพื่อรับความสุขอันสงบกว่า ประณีตกว่า

อุตราสาวสวยผู้มีอัธยาศัยงามได้ประจักษ์ชัดแล้วว่า ความสุขของคนคู่หนึ่งเป็นความสุขเพียงชั่วแล่น ไม่ยั่งยืน เปรียบไปก็เหมือนความสุขในฝัน เมื่อตื่นขึ้นก็พลันหายไป แต่ความสุขใจอันเกิดจากการได้ทำความดีเป็นความสุขที่ยั่งยืน บางเรื่องบางอย่างให้ความสุขไปตลอดชีวิต และทุกครั้งที่ระลึกถึง

สามีของอุตราได้เพ่งมองสิริมาอยู่นาน ยิ่งมองไปก็ยิ่งเห็นความงามของเธอผุดเด่นยิ่งขึ้น สิริมาเป็นหญิงงามจริงๆ คนหนึ่ง มิฉะนั้นแล้วโฉมหน้าจะได้รับเลือกเป็น “นครโสเภณี - หญิงประดับนคร” เล่า

สามีของอุตรายอมรับเงื่อนไขของอุตรา เพราะติดใจในความงามของสิริมา และเป็นโอกาสที่จะได้เปลี่ยนสตรีชม

ผู้ชายก็มักเป็นอย่างนี้ ใครจะว่าอย่างไรก็ช่างเถิด เขาจะหาความสุขของเขา ก่อน เขามีค้อยได้คำหนึ่งว่า หัวใจของสตรีจะเป็นอย่างไร เขากลับให้ตัวเองได้เสมอ แต่ความผิดพลาดของสตรีเป็นเรื่องใหญ่โตเสมอสำหรับเขา แม้ความผิดพลาดนั้นจะเพียงเล็กน้อยก็ตาม

อุตตราตีใจเป็นล้นพ่นเสมือนหลุดออกมาได้จากเรือนจำ นางได้ อาราธนาพระศาสดาและภิกษุสงฆ์บิรवारให้รับภัตตาหารที่บ้านของ นางเป็นเวลา ๑๕ วันติดต่อกัน ได้ถวายอาหารและปัจจัยอื่นๆ ได้ฟัง ธรรมจากพระศาสดา ช่างเป็นความสุขเสียมีอะไร

ทุกๆ วันนางจะง่วนอยู่ในครวัใหญ่คอยสังคนใช้ให้ต้มน้ำแกงนี อยู่ตลอดเวลา หน้าตาประอดด้วยเขมาไฟ แต่นางก็มีความสุขความแจ่มใส ไร่เรียงอยู่ตลอดวัน

วันหนึ่งสามีของนางได้มองดูทางหน้าต่าง เห็นอุตตราวางวน อยู่ในครวั สรีระชะมุกะมอมด้วยเขมาไฟ ชี้อ้า กายนางโชมด้วยเหงื่อ เห็นดังนั้นแล้วจึงพูดออกมาคนเดียวว่า

“ดูเถิด หญิงโง่ อยู่สบายๆ ไม่ชอบ ชอบทำอะไรให้เหนื่อย เลี้ยงดู สมณะหัวโหล่นทั้งหลายให้ฉันแล้วก็กลับไปนอน”

พูดเท่านั้นแล้วก็หัวเราะเยาะแล้วหลบหน้าเข้าห้องไป

นางสิริมายืนอยู่ไม่ไกลนัก เห็นอาการแห่งสามีชั่วคราวของตัว แผลกอยู่ จึงไปยืนทางช่องหน้าต่างมองดูเห็นนางอุตตรา สิริมาเข้าใจ ว่าบุตรเศรษฐีหัวเราะกับนางอุตตราในเชิงเสนาหาจึงโกรธมาก นางสิม นึกไปว่าอุตตรานั้นเป็นภรรยาโดยชอบธรรมของบุตรเศรษฐี นางได้ยึด มั่นถือมั่นในสามีชั่วคราวของตนจนลืมความเป็นจริง ระยะเวลาเพียง ๑๕ วันเท่านั้น ยังทำให้นางเป็นไปได้ถึงเพียงนี้ เข้าใจว่าตนเป็นเจ้าของ บ้าน คงทำนองเดียวกับผู้ครองเมืองบางพวก เมื่อขึ้นมาเสวยอำนาจ ชั่วคราวแล้วก็ลืมตัวเข้าใจว่าประเทศนั้นเป็นของตนทั้งหมด

นางสิริมาได้ลงจากปราสาทชั้นบนอย่างรวดเร็ว ลงมายังห้อง โรงครวัใหญ่ เอาทัพพิตักเนยใสในกระทะที่กำลังเดือดจัดเดินไปหา นางอุตตรา สิริมาตั้งใจเต็มที่ในการทำร้ายอุตตราให้เสียโฉมด้วยการ เอาเนยใสสดหน้าหรือรดลงบนศีรษะ

ฝ่ายนางอุตตราเห็นอาการดั่งนั้นรู้ได้ด้วยปัญญาไวว่าอะไรจะเกิดขึ้นและเกิดขึ้นเพราะเหตุใด จึงคิดว่า “สหายหญิงของเรานี้มีอุปการะต่อเรามาก เมื่อคิดถึงบุญคุณของเธอแล้ว จักรวาลก็แคบไป พรหมโลกก็ต่ำไป เพราะเราได้อาศัยเธอแล้วได้ถวายทาน ได้ฟังธรรมเราขอตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้าเรามีความโกรธ มีความคิดประทุษร้ายตอบต่อเธอ ก็ขอให้เนยใสจงลวกเรา ถ้าเราไม่มีความโกรธไม่มีความพยาบาทต่อเธอเลย ขอให้เนยใสนั้นเย็นเหมือนน้ำธรรมดา” นางคิดดั่งนี้แล้วตั้งใจแผ่เมตตาให้แก่นางสิริมา

“ทำตัวเป็นนักบุญ” นางสิริมาแยมด้วยเสียงเยาะ “อุตสาห์เสียเงินวันละพันหาปณะเพื่อเรา แต่แล้วก็ลอบแสดงอาการเสน่หากับชายที่มอบหมายให้เราแล้ว อย่างนี้ไม่เรียกว่ามือถือสากปากถือศีลจะเรียกว่าอย่างไร” ว่าแล้วนางสิริมาก็สอดเนยใสเข้าตรงหน้านางอุตตรา แต่ด้วยเมตตานุภาพซึ่งให้ผลทันที เนยใสที่เดือดจัดอยู่ในกระทะเมื่อครู่นี้เอง กลับกลายเป็นเย็นสนิท เหมือนน้ำที่ตักขึ้นมาจากบ่อ สิริมาคิดว่าเนยใสนั้นเย็นเสียแล้ว จึงรีบตักมาอีกทัพพีหนึ่งสอดเข้าไป แต่ได้ผลเท่าเดิมอุตตราคงยิ้มระรื่น ไม่มีอาการของผู้เจ็บปวดทุกข์ทรมานเลย

พอดีคนใช้ของนางอุตตราซึ่งเพิ่งตื่นจากอาการตกตะลึงเห็นดั่งนั้น จึงช่วยกันทุบตีนางสิริมาจนล้มราบลงกับพื้น หญิงคนใช้มีหลายคนด้วยกันเขากำลังโกรธจัด นางอุตตราห้ามไม่ไหว จึงขอให้หญิงคนใช้ที่ยืนอยู่บนตึกลงมาห้าม ดึงตัวหญิงคนใช้เหล่านั้นออกไป แล้วเธอมาประคบนางสิริมาด้วยน้ำอุ่น ทาด้วยน้ำมัน ช่วยบำบัดอาการซ้ำพลางกล่าวว่า

“สหาย ไฉนท่านจึงทำกรรมหนักอย่างนี้เล่า”

ขณะนั้นเองสิริมาจึงสำนึกตัวได้ว่าตนเป็นคนภายนอกมารับจ้างเขาเพียงชั่ว ๑๕ วันเท่านั้น ตัวทำร้ายเขาโดยเขาไม่มีความผิด

แต่เมื่อตนถูกทำร้ายบ้าง เขายังช่วยเหลือ เขาดีเหลือเกิน แต่ตนเลวเหลือเกิน คิดดังนี้แล้วจึงขอโทษนางอุตตรา หมอบลงที่แทบเท้าแล้วกล่าวว่า

“อุตตรา โปรดยกโทษให้ข้าพเจ้าด้วยเถิด ข้าพเจ้าทำกรรมหนักไปแล้วโดยความผลุนผลันไม่ทันคิดให้รอบคอบ ข้าพเจ้าเสียใจ อุตตรา ข้าพเจ้าเสียใจเหลือเกิน”

“สิริมา ข้าพเจ้าเป็นคนมีบิดา ถ้าบิดาของข้าพเจ้ายกโทษให้ท่านได้ ข้าพเจ้าก็ยกโทษให้”

“บิดาที่ท่านพูดถึงนี่คือปุณณเศรษฐีใช่ไหม”

“ท่านปุณณเศรษฐีนั้นเป็นบิดาของข้าพเจ้าในวิภูฏะ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบิดาของข้าพเจ้าในวิภูฏะ ถ้าท่านสามารถให้บิดาในวิภูฏะของข้าพเจ้ายกโทษให้ได้แล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่มีอะไร”
อุตตราตอบ

“แต่ข้าพเจ้ามิได้คุ้นเคยกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” สิริมาว่า

“ไม่เป็นไร” นางอุตตราปลอบ “พรุ่งนี้พระองค์ก็จะเสด็จมาเสวยที่นี่ ท่านเตรียมเครื่องสักการะมาขอขมาพระองค์ท่านก็แล้วกัน ข้าพเจ้าจะนำเอง”

นางสิริมากลับไปสู่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้นจึงจัดเครื่องสักการะต่างๆ เช่น ดอกไม้ ของหอม ขาพนิยโภชนาหารอันประณีต มาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าที่บ้านของนางอุตตรา แต่เนื่องจากไม่เคยเข้าใกล้พระสงฆ์ ไม่เคยทำบุญอย่างนี้จึงทำอะไรไม่ถูก แม้แต่จะใส่อาหารลงบาตรของพระศาสดาและพระสาวกนางก็ทำไม่เป็น นางอุตตราต้องช่วยเหลือจัดแจงให้ทุกอย่าง

เมื่อพระศาสดาเสวยเสร็จแล้ว นางสิริมาและบริวารของตนหมอบลงใกล้พระบาทของพระพุทธองค์ เมื่อพระองค์ตรัสถามว่าเป็น

ความผิดเรื่องอะไร นางก็เล่าเรื่องทั้งปวงถวายให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสถามนางอุตตราว่าจริงอย่างนั้นหรือ นางอุตตรารับสนองพระพุทธดำรัสแล้วเล่าเรื่องการแม่เมตตาของตนในขณะที่ถูกราดรดด้วยเนยใสที่กำลังเดือดพล่าน

พระศาสดาทรงประทานสาธุการแก่นางอุตตรา แล้วตรัสว่า

“อุตตรา ถูกแล้ว เธอทำอย่างนั้นถูกต้องแล้ว สมเป็นบุตรีของตถาคตผู้สรรเสริญการไม่จองเวร อุตตรา บุคคลพึงเอาชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธตอบ (พึงเอาชนะคนด่าด้วยการไม่ด่าตอบ) พึงเอาชนะคนไม่ดีด้วยการทำให้ดี พึงเอาชนะคนระหณีด้วยการแบ่งปัน พึงเอาชนะคนพูดเหลวไหลและลับปลับด้วยการพูดคำจริง”

พระศาสดาทรงแสดงธรรมโดยปริยายอื่นอีกเป็นอเนก เมื่อจบเทศนานางสิริมาและบริวารก็ได้บรรลुโสดาปัตติผล.

ภาคผนวก

เรื่อง อุตตราอุบาสิกา

“ฟังชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ ฟังชนะคนไม่ดี ด้วยความดี ฟังชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ ฟังชนะคนพูด เหลาะแหละด้วยคำจริง”

คำแปลข้างบนนี้ แปลตามนัยแห่งพระอรรถกถาจารย์ บางท่านแปลว่า ฟังชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ ฟังชนะความไม่ดีด้วยความดี เป็นต้นก็มี แต่เมื่อกกล่าวโดยใจความก็ลง ทำนองเดียวกัน คือให้เอาสิ่งที่ดีไปชนะสิ่งไม่ดี เหมือนเอาน้ำสะอาดไปชำระสิ่งโสโครก

ความโกรธคือความขุ่นใจ ชัดเคืองใจ เมื่อประสบกับ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา (อนิฏฐารมณ์) เมื่อพลุ่งออกมาเป็น อากาณพฤษร้าย ท่านเรียกว่า โทสะ เมื่อผูกใจโกรธไม่ยอม ให้หายไ้ เป็นอุปมาหะ (ความผูกโกรธ) เมื่อคิดให้ศัตรูพินาศ ล่มจม ล้มเจ็บ เป็นต้น เป็นพยาบาท

ในที่นี้จะอธิบายให้กว้างออกไปอีกตามสมควร

๑. ฟังชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ

คนที่โกรธกัน มีสาเหตุหลายอย่าง อาจเพียงไม่ถูกตากัน เฉยๆ ที่เรียกว่าสายตาไม่กินกัน พอเห็นเข้าก็ไม่พอใจ ไม่อยาก เห็นอีก ไม่อยากพูดด้วย ไม่อยากสงเคราะห์เอื้อเฟื้อ เมื่อไม่พอใจ (อริติ) สายตาก็แสดงออก นัยยะตาคนนั้น นอกจากจะใช้ในการ

ดูแล้ว ยังใช้แสดงความรู้สึกอีกด้วย เช่น ความรู้สึกเกลียดชัง รักใคร่ หมั่นไส้ กินแหนงแคลงใจ ขยะแขยงและโกรธ เป็นต้น เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งเห็นดังนั้นก็ไม่พอใจ ด้วยต่างคนต่างเก่ง ไม่พูดกัน บางทีถ้าจะถามว่า โกรธกันเรื่องอะไร ก็ตอบไม่ได้ว่าเรื่องอะไร แต่ก็โกรธกัน ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งไม่โกรธเสีย อีกฝ่ายก็คงโกรธไปได้ไม่นาน อย่างที่คำพังเพยไทยว่า “ตบมือข้างเดียวไม่ดัง”

บางคนโกรธกันเพราะพรรคพวกเขาโกรธ เช่น เมียโกรธใคร คู่ก็พลอยโกรธด้วย หรือคู่โกรธใคร เมียก็พลอยโกรธด้วย อย่างนี้จึงจะเรียกว่ารักกันจริง ถามว่าโกรธเขาด้วยเรื่องอะไร ตอบว่าไม่รู้ เห็นเขาโกรธ ก็พลอยโกรธด้วย

บางคนโกรธกันเพราะผลประโยชน์ขัดกัน อันนี้สำคัญ และทำให้คนเกลียดชังกันได้นาน เมื่อผลประโยชน์ลงรอยกันได้ ความโกรธก็หายไป

ความจริงเราโกรธเขา เกลียดชังเขา แต่ตัวเรานั้นแหละ ต้องเดือดร้อนก่อนเขาหรือมากกว่าเขา ยิ่งถ้าเขาเฉยๆ ไม่โกรธตอบ เราก็ต้องเดือดร้อนข้างเดียว เขาสบายกายสบายใจ เราเอาความโกรธมาทำลายความสุขของเราเอง มันเกิดขึ้นในตน แล้วทำลายตนของผู้นั้น ท่านจึงสอนมิให้เราทำลายตนเอง โดยยอมให้ความโกรธมีอำนาจเหนือ

“เมื่อเรารู้สึกเกลียดชังศัตรูของเรา ก็แปลว่าเรายอมให้ศัตรูมีอำนาจเหนือเราโดยไม่รู้ตัว เป็นต้นว่า มีอำนาจเหนือการนอนของเรา การเจริญอาหารของเรา ความดันโลหิตของเรา สุขภาพของเรา และความสุขของเรา ศัตรูของเราจะกระโดดโลดเต้นด้วยความยินดีอย่างไม่ต้องสงสัย ถ้าเขาทราบว่าตัวเขาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ทรมานและเจ็บใจอย่างไรบ้าง ซึ่งดูคล้ายกับว่า

เขาได้แก้แค้นเราในทางอ้อมดี ๆ นี่เอง ความเกลียดชังของเรามีได้เป็นอันตรายแก้ศัตรูของเราเลย แต่ความเกลียดชังนั้นจะหันมาเล่นงานเราและเปลี่ยนวันคืนของเราให้กลายเป็นนรกไป

“ถ้ามีบุคคลใดซึ่งเห็นแก่ตัว พยายามจะเอารัดเอาเปรียบท่าน จงเลิกคบค้าสมาคมกับบุคคลนั้นๆ แต่อย่าพยายามที่จะแก้แค้น เพราะเมื่อท่านต้องการจะแก้แค้นผู้ใด มันหมายถึงว่าท่านจะต้องรู้สึกเจ็บใจเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้สึกอย่างไรเลย

“ผู้ที่อยู่ในอาการโกรธแค้นจะทำให้เกิดโรคความดันโลหิตสูง และถ้าอาการโกรธแค้นนั้นเกาะแน่นอยู่ในใจโดยไม่รู้จักรักหาย เขาผู้นั้นจะกลายเป็นโรคความดันโลหิตสูงชนิดเรื้อรังและจะเป็นโรคหัวใจพิการในอันดับต่อไป

วิธีอันแน่นอนในอันที่จะอภัยโทษและลืมความโกรธแค้นต่อศัตรูของเราก็คือ ผังจิตผิงใจในวัตุประสงค์ของเราให้อยู่เหนือกว่าตัวเราเอง เมื่อเช่นนี้การสบประมาทและความเกลียดชังซึ่งเราเผชิญ จะไม่ทำให้เรารู้สึกอย่างไร เพราะเราได้คิดถึงสิ่งอื่น นอกจากวัตุประสงค์ของเรา

เอปิคติตัสได้กล่าวเมื่อ ๑๙ ศตวรรษมาแล้วว่า เราเก็บเกี่ยวสิ่งที่เราได้หว่านเมล็ดพืชเอาไว้ และโชคชะตาก็จะบังคับให้เราชำระหนี้ความชั่วของเรา “ในวันใดวันหนึ่งข้างหน้า” เอปิคติตัสพูด “มนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับผลร้ายเป็นการตอบแทนกรรมชั่วของเขา ท่านผู้ใดที่จำหลักความจริงนี้ได้ จงอย่าโกรธต่อผู้ใด มีโทษต่อผู้ใด ด่าผู้ใด ลงโทษผู้ใด ชุ่ยเคืองผู้ใด เกลียดชังผู้ใด”

“เมื่อคนโกรธ กลัว ตื่นเต้น หรือกังวล ผลอันแรกๆ ที่เห็นได้ชัดเจนคือ อาหารไม่ย่อย แมวที่ถูกเข้าให้โกรธมีอาหารตกค้างอยู่ในกระเพาะตั้งแต่ ๓ ถึง ๖ ชั่วโมง ซึ่งถ้าอาหารเกิดบูดเน่า

ขึ้นมา ทำให้ท้องเสีย สำหรับความเสียใจหรือดีใจมากๆ ก็ทำให้
งานของกระเพาะอาหารชะงักลงด้วย คนที่เคร่งเครียดตื่นเต้นหรือ
มีเรื่องกังวลในใจเป็นเวลานานๆ จะทำให้น้ำหนักตัวลดลงอย่าง
เห็นได้ชัด น้ำตาลไกลโคเจนซึ่งดับปล่อยออกมา เมื่อไม่ได้ใช้ก็จะ
ปนออกมากับปัสสาวะโดยผ่านไต

“เขาเคยตรวจปัสสาวะของผู้เล่นฟุตบอลที่เป็นตัวสำรอง
พวกนี้ตื่นเต้นเท่าๆ กับคนเล่น และปรากฏว่ามีน้ำตาลอยู่ใน
ปัสสาวะมากกว่าธรรมดา นักเรียนที่เข้าสอบไล่ครั้งสำคัญๆ และ
ยากๆ ออกมาจากห้องสอบแล้วมีไกลโคเจนในปัสสาวะ ซึ่งก่อน
เข้าสอบไม่ปรากฏว่ามี

“การสึกหรอต่างๆ ไปของหัวใจ เส้นโลหิตอะดรีนัลแกลนด์
(adrenal gland) และอวัยวะภายในอื่นๆ ที่ทำงานเกินขีดปกติ
ขณะที่คนมีอาเวค^๑ แรงๆ อาจจะเสียหายบาดเจ็บได้ ถ้าสถานการณ์
เช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยๆ มากเกินควร โรคหลายอย่างที่ทำให้คน
ไร้ความสามารถไปเฉยๆ ส่วนมากเกิดจากเพราะคนเหล่านั้น
มีอาเวคแรงๆ เกิดขึ้นบ่อยๆ

“เคยมีผู้ถาม ซาลส์ เอลิออต อธิการบดีมหาวิทยาลัย
ฮาวาร์ดเมื่อวันทำบุญวันเกิดครบ ๘๙ ปีว่า ทำไมอายุจึงยืนและ
แข็งแรงเช่นนี้ ท่านตอบว่า ‘ข้าพเจ้าเข้าใจว่าสิ่งสำคัญอันหนึ่ง
ที่ทำให้เกิดความผาสุกและอนามัยดี คือการทำใจให้สงบไม่ว่า
จะอยู่ในสภาวะใดๆ ให้มากที่สุดเท่าที่ธรรมชาติของท่านจะยอม
ให้ท่านทำได้’”^๒

^๑ อาเวค แปลจากคำว่า Emotion ในภาษาอังกฤษ ภาษาทั่วไปใช้ว่า “อารมณ์” แต่
ทางจิตวิทยาเห็นว่า อารมณ์ในภาษาไทยน่าจะตรงกับคำว่า mood มากกว่า จึงเลือกใช้
ใช้ Emotion ว่าอาเวค แปลว่า ความเร็ว หรือเคลื่อนไปเร็ว - วน

^๒ คำบรรยายวิชาจิตวิทยา ของ ดร.ม.ล. ต้อย ชุ่มสาย B.S., M.A. Ph. D. หน้า ๗๙ - ๘๐
สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัยจัดพิมพ์ พ.ศ.๒๔๙๗

ท่านจะเห็นว่า ไม่ว่าทางโลกหรือทางธรรม ไม่ว่าสาขาวิชาใด ย่อมเห็นพ้องต้องกันว่า ความโกรธเป็นอันตรายแก่ตนเอง เป็นภัยแก่ผู้อื่น จึงต้องเอาชนะมัน เอาชนะด้วยความไม่โกรธ จิตโกรธเกิดขึ้น เอาชนะด้วยจิตไม่โกรธ คนอื่นโกรธเรามา เอาชนะด้วยการไม่โกรธตอบ

เมื่อเราเห็นว่า ความโกรธเป็นของไม่ดี ก็ไม่จำเป็นจะต้องเก็บไว้

พระพุทธเจ้าเองก็ไม่เคยทรงโกรธใคร แม้เขาจะให้ร้ายป้ายสีถึงกับลงมือทำร้ายพระองค์ แต่พระองค์ไม่เคยโกรธตอบ ไม่เคยคิดประทุษร้าย คนเหล่านั้นแพ้ภัยตนเอง ประสบเคราะห์กรรมจากเหตุที่เขาหว่านไว้ เพราะฉะนั้นจึงทรงสอนให้เอาชนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ การที่เราไม่โกรธตอบนั้น เขาจะกลับตีกับเราหรือไม่ก็ตาม แต่ถือว่าเราชนะแล้ว หรืออย่างน้อยก็ชนะไปครึ่งหนึ่งแล้ว ถ้าเราไม่โกรธตอบแล้วทำความดีกับเขาเพิ่มเข้าอีกอย่างหนึ่งตามโอกาส ก็เชื่อได้ว่าต้องชนะแน่ ดังเช่น นางอุตตราอุบาลิกาได้เอาชนะนางสิริมา

๒. พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี

คนไม่ดีเป็นอย่างไร พอรู้ๆ กันอยู่ ถ้าจะจำกัดความตามพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “คนที่ประพฤติทุจริตทางกาย วาจา ใจ เรียกว่าคนชั่ว หรือคนพาล คือ คนไม่ดี”

อาการทุจริตทางกาย เช่น การฆ่า การทุบตี การลักของผู้อื่น การประพฤติผิดในกาม เป็นต้น

อาการประพฤติผิดหรือทุจริตทางวาจา เช่น การพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อเหลวไหล

อาการท้อใจทางใจ ก็คือความโลภอยากได้ของคนอื่น การพยายามของคนอื่น และความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว เป็นต้น นี่ยกมาพอฟังเป็น ตัวอย่าง

อาการเหล่านี้ ใครมีมากก็เป็นคนชั่วมาก มีน้อยก็ชั่วน้อย คนที่มีช้วน้อย ดีมาก ท่านเรียกว่าเป็นคนดี ส่วนคนที่มีดีน้อย ชั่วมาก เรียกว่าเป็นคนชั่ว

มนุษย์ที่ยังมีกิเลส ก็ย่อมจะมีดีปนชั่ว ชั่วปนดีอยู่เสมอ ที่เขาเรียกกันว่า เป็นคนดีก็ต้องมีอะไรชั่วๆ อยู่บ้าง หรือคนที่เขาเรียกว่าเป็นคนชั่วย่อมต้องมีอะไรดีๆ อยู่บ้าง คนดีโดยประการทั้งปวงก็เห็นจะมีแต่พระอรหันต์เท่านั้น

ในที่นี้ พูดถึงคนธรรมดาสามัญ คนดีก็มีหลายระดับ เหมือนกัน คือดีขั้นที่ ๑ ขั้นที่ ๒ ขั้นที่ ๓ เป็นต้น แล้วแต่เราจะเอาอะไรมาเป็นมาตรฐานวัด

สมมติว่า เราเอากุศลกรรมบถ ๑๐ ดังกล่าวมาเป็นมาตรฐานวัด คนที่ทำได้ครบบริบูรณ์ก็เป็นคนดีขั้นที่ ๑ คนที่ทำได้ ๗๕% เป็นคนดีขั้นที่ ๒ คนทำได้ ๕๐% เป็นคนดีขั้นที่ ๓ ดังนี้ เป็นต้น คนทำได้น้อยกว่า ๕๐% เรียกว่าเป็นคนมีดีน้อย เมื่อดีน้อยก็ต้องชั่วมาก

เรื่องดี เรื่องชั่วเป็นเรื่องพูดยาก มีความสลับซับซ้อนมาก และเป็นการยากยิ่งขึ้นที่จะตัดสินว่า ใครเป็นคนดี ใครเป็นคนชั่ว เหตุผลก็คือคนดีล้วนก็หายาก คนชั่วล้วนก็หายาก

ขอตัดลัดไปยังปัญหาเรื่องการเอาชนะคนชั่วด้วยความดี หรือเอาชนะความชั่วด้วยความดี ถ้ามว่าความชั่วของใคร ? ความดีของใคร ? ถ้าเป็นความชั่วของเราเองละก็ เป็นการแน่นอนว่า

เราต้องเอาชนะด้วยความดีของเราเอง กล่าวให้สั้นคือเลิกทำชั่ว และทำความดี หรือใช้เวลาทำความดีทั้งหมด จนไม่มีเวลาทำความชั่ว

แต่ถ้าเป็นความชั่วของคนอื่น ก็ยากหน่อยที่จะเอาชนะด้วยความดีของเรา จะต้องใช้เวลา ใช้ความอดทนมาก เขาจึงจะเห็นความดีของเราและเปลี่ยนใจเขาได้

เคยมีคนถามขงจื้อนักปราชญ์และนักการเมืองชาวจีนว่า จะเอาชนะความชั่วด้วยอะไร ขงจื้อตอบว่า ต้องเอาชนะความชั่วหรือคนชั่วด้วยความยุติธรรม

มีคนถามว่า ทำไมไม่เอาชนะความชั่วด้วยความดี ขงจื้อกล่าวว่า ถ้าเอาชนะความชั่วด้วยความดี หรือตอบแทนความชั่วด้วยความดีเสียแล้ว จะตอบแทนความดีด้วยอะไร ?

ขงจื้อเป็นนักปราชญ์จริง แต่ขงจื้อก็เป็นนักการเมืองด้วย นักการเมืองจะต้องตอบแทนความชั่วด้วยความยุติธรรม คือต้องฆ่าคนที่ควรฆ่า ต้องขังคนที่ควรขัง เนรเทศคนที่ควรเนรเทศ ไม่ทำอย่างนั้นก็ปกครองเมืองไม่ได้

แต่พระพุทธเจ้าทรงเป็นปราชญ์และศาสดา ทรงเป็นนักการศาสนา ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างเด็ดขาด เพราะฉะนั้น คำสอนของพระพุทธเจ้าจึงมีเอกลักษณ์พิเศษ คือให้ทำความดีให้ยึดมั่นในความดี อะไรจะเป็นอย่างไรก็ตาม หน้าทีของเราคือยึดมั่นในความดี ใครจะคิดร้ายเบียดเบียนเราก็ตามใจเขา แต่เราต้องไม่คิดร้ายเบียดเบียน เราต้องดำรงตนให้ดีอยู่เสมอ เขาตีมา เราก็ตีไป เขาข่มมา เราก็ตีไป ให้ถืออาวุธอยู่อย่างเดียวคือ “ดี”

พระเยซูแห่งคริสต์ศาสนา ก็ทรงอยู่ในลักษณะนี้เหมือนกัน คือให้ทำความดีกับคนไม่เลือกหน้า ไม่ว่าจะมิตรหรือศัตรู ทรงสอนให้รักศัตรูเสียอีก

มีคนได้ชนะคนชั่วด้วยความดีมาแล้ว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ขออย่างเดียวกันว่าให้ทำความดีนั้นอย่างสม่ำเสมอ ตัวอย่างที่ดีที่สุดก็คือพระพุทธประวัตินั่นเอง ได้ทรงชนะคนร้ายคนชั่วด้วยความดีของพระองค์ตลอดมา

ใจชั่วของผู้อื่น เมื่อได้มาสัมผัสกับใจดี ความดีอย่างสม่ำเสมอของเราเข้า ไม่ช้าก็สามารถเปลี่ยนไปได้ ที่เอาชนะไม่ได้ นั่น เพราะเหตุประการเดียว คือเราทำไม่จริง

ได้เคยคิดหาวิธีอื่นในการเอาชนะคนชั่ว ก็ยังมองไม่เห็น ว่าวิธีใดที่ดีกว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ตกลงว่าวิธีที่ดีที่สุดในการนี้ คือการเอาชนะคนชั่วด้วยความดี อาจมีวิธีอื่นอยู่บ้าง เหมือนกัน แต่ไม่ดีเท่านี้ คนชั่วจะต้องละอายจนไม่สามารถจะชั่วอยู่ได้ต่อไปเมื่อมาพบกับความดีอย่างจริงจังเข้า

๓. ชนะความตระหนี่ด้วยการให้ปัน

ความตระหนี่คือการที่เก็บเงินหรือทรัพย์สมบัติไว้ ไม่ยอมใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนหรือผู้อื่นแม้ในคราวที่จำเป็น ตรงกันข้ามกับความฟุ่มเฟือย คือใช้อย่างสุรุ่ยสุร่าย ใช้อย่างที่ไม่จำเป็นต้องใช้ก็ใช้

ท่ามกลางความตระหนี่และความฟุ่มเฟือยคือความมัธยัสถ์ คือจำเป็นใช้ ไม่จำเป็นไม่ใช้ ส่วนความประหยัดนั้นคือการใช้ของไม่ให้เสียเปล่า ใช้ให้คุ้มราคาของ รู้จักซ่อมแซมของ ชำรุดให้ใช้การได้ต่อไป

คนประกอบด้วยความอาการแห่งความตระหนี่ เรียกว่า ผู้ตระหนี่ คนตระหนี่คงจะมีความสุข ความครึ้มใจที่ได้เก็บของไว้ดู หรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้เกิดความพอใจว่า “ของเรามี”

คนตระหนี่ไม่รู้จักเอื้อเพื่อแม่แก่ตนเอง แล้วจะเอื้อเพื่อผู้อื่นได้อย่างไร

แต่หัวใจคนอาจให้อ่อนลงได้ด้วยการเอื้อเพื่อแบ่งปัน เมื่อเราให้เขาบ่อยๆ เข้า เขาก็คงละอายบ้างที่จะไม่ให้เรา เมื่อได้ หัดให้เสียครั้งหนึ่งแล้วรู้สึกมีความสุขใจ อาจให้อีกเป็นครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ เพราะกฎทางจิตวิทยามีอยู่ว่า “ความรู้สึกสุขเป็นเหตุ ให้ทำซ้ำ”

การแบ่งปันเป็นเครื่องผูกมิตร เป็นเครื่องมือทำคน ใจแข็งให้ใจอ่อน เพราะฉะนั้น พระศาสดาจึงตรัสว่า

“ทานเป็นเครื่องฝึกคนที่ยังไม่ได้รับการฝึก ยังประโยชน์ ทุกอย่างให้สำเร็จ ทายกย่อมบันเทิงด้วยการให้ ฝ่ายผู้รับย่อม นอบน้อมถนอมน้ำใจด้วยการกล่าววาจาที่น่ารัก”

๔. ชนคนพูดเหลวไหลด้วยคำจริง

คนพูดเหลวไหล คือพูดคำเหลวไหลไร้สาระอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือ พูดคำคลาดเคลื่อนจากคำมั่นสัญญา สัญญา ไว้ไว้อย่างใด แล้วไม่ทำตามสัญญานั้น เป็นเหตุให้คู่สัญญาได้รับความเสียหาย หรือเสียเวลาในการรอคอย เมื่อคนเหลวไหล ไม่มาตามนัด

คนพูดเหลวไหลย่อมมาจากใจที่เหลวไหล เพราะ สิ่งทั้งปวงเริ่มต้นที่ใจ เมื่อใจจริง ใจซื่อตรง วาจาก็ต้องจริงและ ซื่อตรงด้วย เมื่อใจสงบ กาย วาจา ก็พลอยสงบด้วย ดังพระพุทธ ภาชิตว่า

สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
แปลว่า เมื่อใจของเขาสงบ กายวาจาของเขาก็ต้องสงบ
ด้วย

ใครมาพูดเหลวไหลแหละกับเรา ถ้าเราไม่ยอมพูด
เหลวไหลแหละด้วย เราพูดแต่วาจาที่มีประโยชน์ อิงอาศัยยอรรถ
อาศัยธรรม พูดถูกเรื่อง ถูกกาลอยู่เสมอ เขาก็เกรงใจไปเอง
ตอนหลังจะไม่กล้าพูดเหลวไหลแหละกับเรา

ในทำนองเดียวกัน ใครมาพูดเล่นกับเรา ถ้าเราไม่ยอม
พูดเล่นด้วย เขาก็จะเลิกกราไปเอง ถ้าบังเอิญล่วงเกินเราไปบ้าง
เขาก็ต้องเสียใจและขอโทษ ดังนี้ เป็นต้น

การเอาชนะคนพูดเหลวไหลแหละด้วยคำจริงนี้ ดูเหมือน
จะทำได้ง่ายกว่า ๓ ประการต้น แต่ทั้งนี้ก็สุดแล้วแต่อัธยาศัย
นิสัย และความโน้มเอียงของแต่ละคน

คำจริงที่พระอริยเจ้าสรรเสริญนั้น ต้องเป็นคำจริงที่มี
ประโยชน์ประกอบด้วยธรรม คือไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนหรือ
ผู้อื่นให้เดือดร้อน ถ้านัดหมายกับใครไว้ว่าจะไปฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์
ประพฤติผิดในกาม แล้วไม่ทำตามสัญญา นั้น อย่างนี้ดี ไม่มีโทษ
แม้จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาก็จริง แต่บัณฑิตท่านไม่ตำหนิ เพราะ
ได้กระทำการอันเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ตรงกันข้าม การพูด
ลัจจะ และการรักษาลัจจะอันเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น
บัณฑิตท่านไม่สรรเสริญ เพราะฉะนั้น ผู้จะยึดมั่นในคำสัตย์ จึง
ต้องระวังไม่ให้คำสัตย์ไปทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นโดยไม่จำเป็น
ต้องเลือกกาล เลือกเวลา เลือกสถานที่ และเลือกบุคคลที่เรา
จะพูดด้วย จึงจะสำเร็จประโยชน์สมความมุ่งหมาย

“ทานเป็นเครื่องฝึกคนที่ยังไม่ได้รับการฝึก
ยังประโยชน์ทุกอย่างให้สำเร็จ
ทายกย่อมบันเทิงด้วยการให้
ฝายผู้รับย่อมมอบน้อมมนน้ำใจ
ด้วยการกล่าววาจาน่ารัก”

ดิริมา (ผู้ต้นร้ายปลายดี)

รูปที่มีความงามถึงปานนี้
ถึงแล้วซึ่งความสิ้นและความเสื่อมไป
ตามธรรมดาของรูปทั้งหลาย
รูปนี้เป็นอย่างไร รูปอื่นก็อย่างนั้น
รูปอื่นเป็นอย่างไร รูปนี้ก็อย่างนั้น

นาง

สิริมา หลังจากได้สำเร็จโสดาปัตติผลเป็นโสดาบันแล้ว ได้ทูลอาราธนาพระทศพลเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เพื่อเสวยพระกระยาหารในวันรุ่งขึ้น ได้ถวายมหาทานอันโอฬารและประณีต และตั้งแต่นั้นมาได้ถวายอาหารแก่ภิกษุวันละ ๘ รูปเป็นประจำ

นางได้เอาใจใส่สังคนรับใช้ให้ไปทำของประณีตถวายสงฆ์ใส่ให้จนเต็มบาตรทุกรูป อาหารที่พระรูปเดียวรับประทานไปจากบ้านของนางพอเลี้ยงพระถึง ๓ หรือ ๔ รูป

ต่อมาวันหนึ่งพระภิกษุรูปหนึ่งไปรับอาหารที่บ้านนางสิริมา แล้วกลับมา ตกตอนเย็นนั่งสนทนากับเพื่อนภิกษุด้วยกัน รูปหนึ่งถามขึ้นว่า

“อาวุโส วันนี ท่านไปรับอาหารบิณฑบาตที่ใด”

“ที่บ้านของนางสิริมา” ท่านตอบ

“อาหารดีไหม”

“ดีมาก ดีจนพูดไม่ถูก ปริมาณก็มากด้วย อาหารที่นางถวายแก่ข้าพเจ้านั้นแจกจ่ายแก่เพื่อนๆ ได้ถึง ๓ ถึง ๔ รูป แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ นางสวยเหลือเกิน การได้มองดูนางดีกว่าไทยธรรมของนางเสียอีก ท่านลองคิดดูเถิดว่าจะเลิศปานใด ปาก จมูก คอ มือ เท้าของนางดูงามละเมียดละไมไปหมด”

ภิกษुरुptionนั้นได้ฟังเพื่อนเล่าดังนี้ก็กระหายใคร่ได้เห็นนางสิริมาบ้าง จึงถามถึงลำดับของตนว่าจะได้ไปเมื่อใด ก็ทราบว่าเป็นลำดับของตน ดีใจเป็นนักหนา

วันรุ่งขึ้น เมื่ออรุณยังไม่ทันเบิกฟ้าก็รีบเข้าไปที่โรงสลากรได้เป็นหัวหน้าพระอีก ๗ รูป ไปสู่บ้านของนางสิริมาเพื่อรับอาหาร บังเอิญนางสิริมาล้มป่วยลงโดยกะทันหันตั้งแต่วันวาน จึงเปลื้องเครื่องอาภรณ์ที่สวยงามออกแล้วนอนขมอยู่

เมื่อเวลาพระมาถึง นางได้สั่งสาวใช้ให้จัดแจงให้เรียบร้อยเหมือนอย่างที่ทำนางเคยทำเอง คือนิมนต์ให้พระคุณเจ้านั่งแล้วเอาบาตรไปบรรจุโภชนาให้เต็มแล้วถวายข้าวยาคุหรือข้าวสวยแก่พระคุณเจ้าหญิงรับใช้ได้ทำตามที่ทำนางสั่งไว้ทุกประการ เสร็จแล้วบอกให้นางทราบนางจึงขอให้หญิงรับใช้ช่วยกันประคองนางออกไปเพื่อไหว้พระคุณเจ้าต่างๆ ที่กำลังจับไข้อยู่ ตัวของนางจึงสั้นน้อยๆ

ภิกษुरुptionนั้นเห็นนางสิริมาแล้ว ตะลึงในความงาม พลังคิดว่า

“โอ กำลังจับไข้อยู่ยังงามถึงปานนี้ ในเวลาไม่เจ็บป่วย ประดับประดาด้วยสิริราภรณ์อลังการอันสวยงาม นางนี้จะมีรูปสมบัติเลิศปานใดหนอ”

ขณะนั้นเอง ก็เลสที่ท่านเคยสั่งสมไว้หลายโกฏิปีก็ฟูขึ้นประหนึ่งถูกแรงลม ท่านนั้นมีใจจดจ่ออยู่แต่นางสิริมา ไม่สามารถฉันอาหารใดๆ ได้เลย กลับสูวิหารแล้วปิดบาตรไว้โดยมิได้แต่ต้อง เอาจีวรคลุมศีรษะนอนรำพึงถึงสิริมาด้วยความหลงใหล

ภิกษุผู้เป็นสหายกันทราบความนั้น พยายามชี้แจงและ
อ้อนวอนให้ท่านฉันอาหาร แต่ก็ไร้ผล

และเย็นวันนั้นเอง นางสิริมาก็ตาย

พระเจ้าพิมพิสารให้ราชบุรุษไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า
บัดนี้นางสิริมาน้องสาวของหมอชีวกตายเสียแล้ว

พระศาสดาทรงทราบเรื่องการตายของนางสิริมา และ
ทรงทราบเรื่องภิกษุผู้หลงใหลในรูปของนางสิริมานั้นด้วย ทรงเห็น
เป็นโอกาสที่จักแสดงสังขารบางประการ และทรงเห็นอุบายที่จะสอน
ภิกษุรูปนั้นและประชาชนทั้งหลายให้ทราบถึงความเป็นไปแห่งชีวิต
จึงทรงรับสั่งถึงพระราชาพิมพิสารว่า ขอให้รักษาศพของนางสิริมา
ไว้ในป่าช้าผีดิบ อย่าให้กาและสุนัขเป็นต้นกัดกิน

พระราชาทรงทราบแล้วทรงทำตามพุทธบัญชา เพราะทรง
แน่วพระทัยว่าพระศาสดาจะต้องทรงมีพระอุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง
แน่นอน

สามวันล่วงไปตามลำดับ ในวันที่สี่สิริระนั้นขึ้นพอง น้ำเหลือง
เน่าไหลเยิ้มไปทั่วทั้งร่าง สิริระทั้งสิ้นแตกออกเปื่อยเน่าและผุพัง
พระราชาให้ราชบุรุษเที่ยวตักลงประกาศทั่วพระนครว่า เว้นแต่เด็ก
หรือคนชราเฝ้าเรือนแล้ว ใครไม่ไปดูนางสิริมาจะถูกปรับ ๘ กหาปณะ
แล้วทรงส่งข่าวไปถึงพระผู้มีพระภาค หากพระพุทธรองค์และภิกษุสงฆ์
จะดูนางสิริมาด้วยก็จะเป็นการดี

พระศาสดาตรัสบอกภิกษุทั้งหลายว่า จะเสด็จไปดูศพนางสิริมา
พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ภิกษุรูปนั้นพอทราบว่าพระศาสดาและ
ภิกษุสงฆ์จะไปดูนางสิริมาเท่านั้น แม้จะอดอาหารมาตั้ง ๔ วันแล้วก็
รีบลุกขึ้นทันที เอาอาหารที่บูดเน่าในบาตรนั้นทิ้ง เช็ดบาตรเรียบร้อยแล้ว
แล้วเอาใส่ถุงบาตร ไปกับหมู่ภิกษุ

พระศาสดาผู้อันภิกษุสงฆ์แวดล้อมแล้ว ประทับยืนอยู่ข้างหนึ่ง
แม้ภิกษุณีสงฆ์ ราชาบิณฑุ อุตสาภิณฑุ และอุบาสิกาภิณฑุก็ยืนอยู่
ข้างหนึ่งๆ

พระศาสดาตรัสถามพระราชาว่า

“มหาบพิตร ร่างนั้นคือใคร”

“นางสิริมาพระเจ้าข้า” พระราชาตรัสตอบ

“นางสิริมาหรือนั้น” พระองค์ทรงถามซ้ำ

“พระเจ้าข้า” พระราชาทูลตอบ

“มหาบพิตร ถ้าอย่างนั้นขอให้พระองค์ยังราชบุรุษให้เที่ยว
ประกาศในพระนครว่า ใครให้ทรัพย์พันหนึ่งแล้วจงมารับนางสิริมาไป”

พระราชารับสั่งให้ราชบุรุษทำอย่างนั้นแล้ว ราชบุรุษเที่ยว
ประกาศทั่วพระนคร ไม่มีใครเลยที่จะรับนางสิริมาเป็นของตน ราชบุรุษ
ประกาศลดราคาลงตามลำดับ ๕๐๐, ๒๕๐, ๒๐๐, ๑๐๐, ๕๐, ๑๐, ๕
กหาปณะ ๑ กหาปณะ ครึ่งกหาปณะ บาทเดียว มาสกหนึ่ง กากนิค
หนึ่ง ในที่สุด ประกาศให้เปล่าก็ไม่มีการรับ พระราชาทูลความทั้งปวง
ให้พระศาสดาทรงทราบแล้ว

พระผู้เจเนจบ รู้แจ้งแล้วซึ่งโลกและธรรมทั้งปวงทอดพระเนตร
ภิกษุทั้งหลายแล้วตรัสว่า

“ดูเถิดภิกษุทั้งหลาย ดูสตรีอันเป็นที่รักที่พอใจของคนเป็น
อันมาก เมื่อก่อนนี้ให้ทรัพย์พันกหาปณะแล้วให้อยู่ร่วมด้วยนางสิริมา
เพียงวันเดียว คนทั้งหลายก็แย่งกัน แต่บัดนี้เวลาล่วงไปเพียง ๕ - ๖ วัน
เท่านั้น ร่างเดียวกันนี้แม้ให้เปล่าก็ไม่มีการต้องการ ภิกษุทั้งหลาย
รูปที่มีความงามถึงปานนี้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นและความเสื่อมไปตาม
ธรรมดาของรูปทั้งหลาย รูปนี้เป็นอย่างไร รูปอื่นก็อย่างนั้น รูปอื่น
เป็นอย่างไร รูปนี้ก็อย่างนั้น”

“ภิกษุทั้งหลาย ดูเถิดดูร่างกายที่เปื่อยเน่ามีกลิ่นเหม็น มีกระดูกเป็นโครง อันเนื้อและเลือดซึ่งเกิดแต่กรรมทำให้วิจิตรแล้ว ร่างกายนี้อาตุร ไม่มีความเที่ยงหรือยั่งยืน แต่คนส่วนมากก็ยังดำรงถึงด้วยความกำหนัดพอใจ”

เมื่อจบพระธรรมเทศนาลง ธรรมภาสิมัยคือการรู้ธรรมได้เกิดขึ้นแล้วแก่บุคคลเป็นอันมาก แม้ภิกษุรูปที่ติดใจร่างกายของนางสิริมา ยิ่งนักก็ได้สำเร็จโสดาปัตติผล

พระผู้มีพระภาคทรงใช้หนามจากต้นไม้ต้นเดียวกันนั้นเองบ่งหนามที่เสียบภิกษุสาวกของพระองค์มาเป็นเวลาหลายวันถึงกับฉันไม่ได้นอนไม่หลับ ทรงใช้วิธี “หนามยอกเอาหนามบ่ง”

วิธีเดียวกันนี้ได้เคยทรงโปรดพระนันทะโอรสแห่งพระน่านางให้สำเร็จมรรคผลมาแล้วเช่นกัน โดยพระนันทะได้ประพุดิพรหมจรรย์เพื่อหญิงงามตามที่พระศาสดาทรงให้ปฏิญาณว่า หากประพุดิพรหมจรรย์ปฏิบัติธรรมตามดำรัสสั่งของพระองค์แล้วจะทรงเป็นประกันให้ได้หญิงงาม และแล้วทรงพาพระนันทะนั้นเที่ยวดูความงามแห่งหญิงในราชสกุลต่างๆ ในที่สุดพระนันทะได้เห็นแจ้งว่าความงามไม่มีที่สิ้นสุด คนที่ตนเคยรักเคยหลงใหลในความงามในกาลก่อนนั้นเมื่อเทียบกับความงามของหญิงคนอื่นๆ ที่ตนได้พบเห็นในภายหลังแล้ว ความสวยงามของหญิงที่ตนรักนั้นมีประมาณน้อยเหลือเกิน เมื่อว่างจากการเที่ยวดูหญิงงาม ท่านก็ทำสมาธิและวิปัสสนายังจิตให้สงบแจ่มแจ้ง ในที่สุดได้เห็นสภาวะแห่งชีวิตตามความเป็นจริงว่าไม่ควรหลงใหลยึดมั่นถือมั่น เพราะความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ตามสัดส่วนที่ยึดมั่นถือมั่นนั้น จึงได้สำเร็จอรรถตผล ไม่ต้องการหญิงงามใดๆ อีกต่อไป พระศาสดาจึงทรงเป็นผู้พ้นจากการประกันไปโดยปริยาย

นี่คือพุทธจริยาวิธีหนามยอกเอาหนามบ่งของพระองค์.

ภาคผนวก

เรื่อง สิริมา

“ความตั้งอยู่ยั่งยืนของร่างกายใดไม่มี ท่านจงดูกายนั้นซึ่งกรรมทำให้วิจิตรแล้ว มีแผลอยู่เป็นประจำ มีกระดูกเป็นโครง ฝ่าเปื้อนหนาย (แต่) เป็นที่รำพึงถึงของคนส่วนมาก”

อธิบายโดยย่อว่ากายเป็นโลกียธรรมอย่างหนึ่ง ตกอยู่ในลักษณะสามัญคือไม่ยั่งยืน เกิดขึ้น ตั้งอยู่ชั่วคราว แล้วแตกสลายไป

ร่างกายประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนที่แข็งแข็งจัดเป็นธาตุดิน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น ส่วนที่เหลวจัดเป็นธาตุน้ำ เช่น น้ำดี น้ำหนอง น้ำเหลือง น้ำเลือด เหงื่อ เป็นต้น ส่วนที่พัดไปมาและทำให้อวัยวะต่างๆ เคลื่อนไหวได้ คู้เข้า เหยียดออกไปจัดเป็นธาตุลม เช่น ลมที่ซ่านไปทั่วกาย ลมในกระเพาะอาหาร ลมในลำไส้ ลมหายใจ เป็นต้น ส่วนที่ทำความร้อนจัดเป็นธาตุไฟ เช่น ไฟที่เผาอาหารให้ย่อย ไฟที่ทำความอบอุ่นในร่างกาย เป็นต้น

ธาตุทั้ง ๔ ดังกล่าวมาต้องเป็นไปสม่าเสมอ ร่างกายจึงจะผาสุก ขาดไปหรือพร่องไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่างกายก็ไม่ผาสุก เป็นเหตุให้ป่วยไข้ไม่สบายต่างๆ นานา ตัวอย่างเช่น ความอบอุ่นในร่างกายต้องมีอยู่เสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศร้อนหรือประเทศหนาว อุณหภูมิภายนอกจะแตกต่างกันเพียงไรก็ตาม แต่ความอบอุ่นหรือไออุ่นในร่างกายจะต้องรักษาให้อยู่ในระดับ

เดิมของมัน ถ้าความร้อนในร่างกายมีมากเกินไป เราก็จะเป็นไข้ ยิ่งร้อนมากไข้ก็ยิ่งสูงมาก ถ้าความเย็นในร่างกายมีมากเกินไป เลือดก็จะแข็ง ไม่ไหลเวียน ตายได้เหมือนกัน

ความอบอุ่นในร่างกายนี้ได้อาหารเป็นเชื้อเพลิง เมื่อขาดอาหาร ไฟในร่างกายก็ดับตายเหมือนกัน สังเกตได้ว่า เมื่อกินอาหารมากความร้อนในร่างกายจะสูงขึ้น น่าจะเป็นเพราะไฟในร่างกายได้ไหมแรงขึ้นเพื่อเผาเชื้อคืออาหารให้ย่อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของอาหารด้วยเหมือนกัน อาหารบางอย่างให้ความร้อนมาก เช่น อาหารประเภทแป้ง น้ำตาล น้ำมัน บางอย่างให้ความร้อนน้อย เช่น ผักสด ผลไม้สด เป็นอาทิ

จะพรรณนาเรื่องร่างกายกับอาหารก็ไม่สิ้นสุดลงโดยง่าย เพราะมีเรื่องจะกล่าวอีกมากจึงขอข้ามไป

นอกจากอาหาร คือ ข้าว น้ำ เป็นต้นแล้ว ร่างกายนี้ยังต้องการอากาศที่ดี แสงสว่าง เครื่องนุ่งห่มเพื่อกำจัดความร้อน เป็นอาทิ และยังต้องการออกกำลังกายพอประมาณ จึงจะเป็นไปได้ด้วยดี

กายนี้เป็นของที่ต้องบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ เพราะมันทรุดโทรมสึกหรอไปทุกวันๆ แต่ไม่โทรมให้เห็นทันที ค่อยเป็นค่อยไปกว่าจะถึงชรา อาหารและการพักผ่อนเป็นสิ่งช่วยบูรณะส่วนที่สึกหรอไปให้คงเดิม แต่เป็นไปได้ชั่วคราว นานเข้าก็โทรมจนซ่อมไม่ไหวเรียกว่าชรา ในที่สุดแตกดับคือตาย

จะพรรณนาแต่ละข้อไปตามลำดับโดยสังเขป

ข้อว่ากายนี้กรรมทำให้วิจิตรแล้ว นั้นมีอธิบายว่า ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่ากรรมเป็นผู้ตกแต่งสัตว์ทั้งหลายให้หยาบหรือประณีต ดังพระพุทธภาษิตว่า กมฺมํ สุตเต วิภชตี ยทิทํ หีนปฺปณฺฑิตตาย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้หยาบ หรือประณีต

ความหยาบ ความประณีตนี้ รวมเอารูปร่างลักษณะ
อวัยวะทุกส่วน อวัยวะใจคอทั้งสิ้น

เราจะเห็นว่า อวัยวะร่างกายของแต่ละคนมีความหยาบ
ความประณีตไม่เหมือนกัน ความอ่อนแอแข็งแรง ไม่เหมือน
กัน ผิวพรรณไม่เหมือนกัน บางคนเกลี้ยงเกลา บางคนหยาบ
กระด้าง รูปร่างหน้าตาก็ผิดแผกกันไป คนในโลกตั้ง ๓ - ๔ พัน
ล้านคนไม่เหมือนกันเลยสักคนเดียว ที่กล่าวนี้ในส่วนหยาบที่
มองเห็นได้ด้วยตาธรรมดา อวัยวะที่ละเอียดในร่างกายก็แตก
ต่างกันไปมากกว่าอวัยวะส่วนที่หยาบเสียอีก

การทำงานของร่างกาย หรือสรีรยนต์นี้ยิ่งวิจิตรพิสดาร
ยิ่งนัก ท่านว่าวิจิตรยิ่งกว่าเครื่องจักรใดๆ ทำไปตั้ง ๘๐ - ๙๐ ปี
มิได้หยุดเลย เป็นอัตโนมัติ

ผู้เรียนแพทย์ทางกายวิภาคศาสตร์ ย่อมเห็นแจ้งได้ดีใน
ความอัจฉริยแห่งการทำงานของร่างกาย เป็นต้นว่า หัวใจและ
ปอด ไตและตับ ตลอดจนถึงเส้นเอ็นต่างๆ

สรีรยนต์คือร่างกายนี้ ท่านว่าสำเร็จมาแต่กรรม คือคน
ที่ยังมีกรรมอยู่ก็ยังมีเกิด เมื่อจะเกิด กรรมย่อมแต่งทั้งรูปและ
นามตามนัยปฏิจางสมุปบาทว่า สังขาร (กรรม) เป็นปัจจัยแห่ง
วิญญาน วิญญานเป็นปัจจัยแห่งนามรูป

จงดูกายนี้อันกรรมทำให้วิจิตรแล้ว

ชื่อว่า มีแผลอยู่ประจำ (อรุกาย) นั้นมีอธิบายว่า แผล
ประจำของกายนี้อย่างน้อยก็มี ๙ แผล อันท่านเรียกว่าทวารทั้ง ๙
คือ ตา ๒ หู ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารหนัก ๑ ทวารเบา ๑ รวม ๙
ทวารทั้ง ๙ นี้ เป็นที่ไหลออกแห่งสิ่งโสโครกต่างๆ ในกาย หรือ
จากกาย เป็นต้นว่า ขี้ตาไหลออกจากตาทุกเช้า อุจจาระออกทาง
ทวารหนัก ปัสสาวะออกทางทวารเบา เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้ที่ไหลออกจากกายไม่มีความหอมเลย นอกจาก
แผลประจำทั้ง ๙ แผลนี้แล้ว ยังมีบาดแผลในที่อื่นๆ เป็นครั้งคราว
เช่น แผลมีดบาดให้เลือดออก กลิ่นเลือดนั้นก็ควาน่าสะอิดสะเอียน

ชื่อว่า มีกระดูกเป็นโครง (สมุสฺสิตํ) นั้นอธิบายว่า
ร่างกายนี้มีเลือด เนื้อ หนัง เอ็น เป็นต้น เกาะติดกันอยู่ไม่กระจัด-
กระจาย ก็เพราะมีกระดูกเป็นโครงร่างให้ยึดเกาะ ปราศจาก
กระดูกเสียแล้ว หนัง เอ็น และเนื้อไม่มีที่อาศัย ไม่สามารถทรงตัว
เป็นรูปร่างได้ ย่อมกองรวมกันอยู่เหมือนลื้อหรือ कांगเกงที่ไม่มี
คนสวมวางกองอยู่ฉะนั้น บางแห่งท่านจึงเรียกว่า นครกระดูก
ซึ่งมีเนื้อและเลือดเป็นเครื่องฉาบทา

ชื่อว่า อาตุรนาเปื้อน่าย (อาตุร) นั้นอธิบายว่า กายนี้
นอกจากมีปากแผลใหญ่ทั้ง ๙ อันเป็นที่ไหลออกแห่งสิ่งโสโครก
แล้ว ยังเป็นที่มาที่ตั้งอาศัยอยู่แห่งโรคนานาประการ (โรคณีทุท)
โรคตาเกิดที่ตา โรคหูเกิดที่หู โรคจมูกเกิดที่จมูก โรคฟันเกิดที่ฟัน
โรคท้องเกิดที่ท้อง เป็นต้น โรคดับ โรคปอดก็เหมือนกัน โรคบาง
อย่างให้ความเจ็บปวดมากมาย โรคบางอย่างให้ความรำคาญ
เช่นโรคคัน เป็นต้น โรคบางอย่างเป็นที่รังเกียจของสังคม เป็น
แล้วไม่มีใครอยากสนทนาปราศรัยด้วย ไม่มีใครอยากสนิทชิดเชื้อ
ด้วย กายนี้เป็นรังของโรคนานาประการสุดจะพรรณนาให้หมดได้
จึงน่าเปื้อน่าย

อีกประการหนึ่ง ภาวะเกี่ยวกับการเลี้ยงร่างกาย ถนอม
ร่างกายให้ดำรงอยู่ต่อไปได้นั้น เป็นภาระอันหนักของทุกคน
เพียงแต่การหาข้าวหาน้ำให้ร่างกายอย่างเดียวเท่านั้นก็ก่อให้เกิด
ความยุ่งยากต่างๆ ตามมามากมาย การประกอบอาชีพต่างๆ
ของมนุษย์ ต้องเหน็ดเหนื่อย หนักหน่วงอยู่นั้นก็เพื่อกินเพื่อ
อยู่ ตนเองคนเดียวก็ไม่สู้กระไรนัก ยังต้องเลี้ยงลูกอีกหลายคน

ล้วนเป็นกายที่ต้องกินต้องอยู่ เป็นภาระหนักเพิ่มขึ้นเข้ามาอีก พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความทุกข์เสมอด้วยการบริหารชั้น ๕ นั้น ไม่มี (นตฺถิ ขนฺธสฺมา ทฺกฺขฺชา) ชั้น ๕ เป็นภาระหนัก (ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา)”

ลองใช้ปัญญาตรองดูดีๆ เกิด จะมองเห็นอย่างชัดเจนว่า กายของเรานี้เป็นภาระให้เราเพียงใด ดูเหมือนว่าชีวิตทั้งชีวิต ต้องอยู่กับภาระอันนี้

สมมติว่า เราทุกคนไม่มีกาย มีแต่จิต ภาระคงจะลดลง ไปไม่น้อย การกินไม่มี ที่อยู่ไม่จำเป็น การเดินทางก็ไม่ต้องอาศัย พาหนะใดๆ พอลคิดก็ไปถึงที่หมายได้ทันที ความเจ็บป่วยทางกาย ไม่มี เพราะไม่มีกาย ความกำหนดไม่มีเพราะความกำหนดในกาม อาศัยกายนี้เกิดขึ้น

กายนี้อาดูรณาเปื้อน่ายอย่างนี้

ชื่อว่า เป็นที่รำพึงถึงของคนมาก (พหุสฺงฺกปฺป) นั้น อธิบายว่า มนุษย์และสัตว์โลกทั่วไปเกิดมาจากกาม มีกามเป็น แดนเกิด พอรู้ความจิตจึงแล่นไปในแหล่งอันเป็นแดนเกิดของตน ทั้งนี้เพราะจิตได้คลุกคลีกับกามมาหลายร้อยชาติ จึงดิ้นรนลงไป เหมือนปลาเกิดในน้ำคุ่นอยู่กับน้ำ เมื่อยกขึ้นจากน้ำก็พยายาม ดิ้นรนลงไปหาน้ำ

วัตถุคือที่ตั้งแห่งกามก็คือกายนี้ รูปนี้ เสียงนี้ กลิ่นนี้ และ รสนี้ กายนี้จึงเป็นที่รำพึงถึงของคนมาก คือกายของชายเป็นที่ รำพึงถึงของหญิง กายของหญิงเป็นที่รำพึงถึงของชาย ข้อนี้ เป็นธรรมดาสากลแก่สัตว์โลกประเภทอื่นๆ ด้วย ตัวผู้กับตัวเมีย ย่อมดึงดูดกัน

กายยิ่งประณีต สวยงามมากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นที่รำพึงของ คนมากเท่านั้น ก่อให้เกิดกิเลส คือกามราคะแก่ผู้ได้ดูได้เห็นไม่รู้จัก

จบสิ้น คนที่เกิดมาสวยจะว่ามีบุญก็มีจะว่ามีกรรมก็ได้ คนที่เกิดมาสวยก็คือคนที่ไม่สวยมากนัก ไม่ซี้เหร่เกินไป คือคนกลางๆ เพิ่มความน่ารักเอาที่ความดี เพิ่มความน่าเกลียดเอาที่ความชั่ว

คนเกิดมามีกามราคะติดมาด้วยทุกคน ไม่ต้องฝึกต้องสอนก็รู้ใครรู้กำหนดในเพศตรงข้าม นี่แสดงว่าได้เคยคลุกคลีกับกามาในชาติก่อนๆ แล้วด้วย ยังมีอาลัยในกาม จึงมาเกิดในกามภพนี้อีก อាកาที่ใจยังมีอาลัยในกามนั้นเรียกกัมมภพ การที่ไปเกิดในกัมมภพตามความใคร่ นั้นเรียกอุบัติภพ กัมมภพและอุบัติภพจึงสืบเนื่องกันไม่ขาดจากกันได้ มีกัมมภพอยู่ตราบใด อุบัติภพก็มีอยู่ตราบนั้น เหมือนไฟกับความร้อน

ด้วยเหตุที่บุคคลปรารถนากาม กามต้องอาศัยกายเป็นที่ระบวย เป็นที่ก่อให้เกิดความพอใจในกามนั้น กายจึงเป็นที่รำพึงถึงของคนมาก เปรียบเหมือนคนกระหายน้ำ น้ำนั้นบรรจุอยู่ในถัง สายตาของผู้กระหายจึงส่ายหาถึงน้ำอยู่เรื่อยๆ ยิ่งกระหายมากก็ยิ่งซัดส่ายหามากขึ้น

บุคคลผู้ไม่ปรารถนากามย่อมไม่รำพึงถึงกายใดกายหนึ่ง ไม่ปรารถนาสัมผัสกาย ไม่มองดูกายด้วยความกำหนัด แต่จะมองดูกายในฐานะเป็นประมวลแห่งกองกระดูก กองเลือด และเนื้อเท่านั้น

จงดูกายนี้อันกรรมทำให้วิจิตรแล้ว มีผลอยู่เป็นประจำ มีกระดูกเป็นโครง อาดูรน่าเบื่อหน่าย แต่เป็นที่รำพึงถึงของคนมาก

กมลทลเกล็ด (ยูใช้ปัญญาคุ้มคร๑๐๓น)

บุรุษจะเป็นบัณฑิต
ในที่ทั้งปวงก็หามิได้
สตรีที่มีปัญญาใคร่ครวญ
ให้ควรแก่เหตุการณ์นั้นๆ
ก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน

นาง

เป็นธิดาของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ เมื่อตั้งอยู่ในครรภ์มารดาประมาณ ๑๖ ปีนั้น มีความงามเป็นที่เลื่องลือ ใครได้เห็นก็กล่าวขวัญกันไปนาน แต่บุคคลภายนอกไม่ค่อยมีโอกาสได้เห็นนางบ่อยนัก เพราะท่านเศรษฐีประคับประคองหวงแหนให้อยู่บนปราสาทชั้นที่ ๗ ให้มีสตรีรับใช้คอยเอาใจ ประนนิบัติให้มีความสุข และไม่ให้ขัดข้องในสิ่งที่นางปรารถนา

แต่เด็กสาววัย ๑๖ - ๑๗ นั้น ย่อมมีจิตใจอยากรู้อยากเห็นในสิ่งอันตนไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น อึ่งเงาแรงกระตุ้นเตือนตามธรรมชาติก็คอยรบเร้าจิตใจของนางอยู่เสมอ มีบุคคลไม่มากนักดอกที่มีจิตใจเข้มแข็งสามารถเหยียบย่ำสัญชาตญาณดังกล่าวนั้นไว้ได้อึ้งเท่า ไม่ให้มีพิษสงต่อชีวิตอันกระโดดเร่อยู่บนโลกที่ระอุด้วยเพลิงนานาประการได้ นอกนั้นสัญชาตญาณแห่งธรรมชาติมักอยู่เหนือเสมอ

วันหนึ่ง นางยีนรับลมอยู่บนปราสาท ในเวลาเย็น ได้เห็นราชบุรุษนำโจรผู้หนึ่งผ่านมา เขาถูกจับเอามือไขว้หลังและกำลังถูกเขียนด้วยหาวยครึ่งละ ๔ เส้น นำไปสู่ที่ฆ่า นางได้เห็นแล้วมีจิตปฏิพัทธ์ต่อโจรนั้น มีความปรารถนาอันรุนแรงที่จะได้โจรนั้นมาเป็นคู่ครอง แต่ไม่ทราบจะทำประการใด จึงเข้าห้องปิดประตู ไม่ยอมพูดจากับใคร และไม่ยอมบริโภคอาหาร จิตใจของนางรำพึงถึงแต่โจรเท่านั้น

จวนค่ำมารดาเข้ามาหาถึงในห้อง เห็นลูกสาวนอนสะอื้นอยู่บนเตียงน้อย จึงกล่าวว่า

“เป็นอะไรไปหรือลูก?”

“ไม่ค่ะ” นางตอบ

“เห็นคนรับใช้ไปบอกว่าลูกนอนร้องไห้อยู่ตั้งแต่เย็นแล้ว รับประทานอาหารเสียน้อยซิลูก”

“ไม่ค่ะ” นางยังคงปฏิเสธ

“ลูกเป็นอะไรไปนะ?” มารดามองบุตรอย่างตำหนิ “ทำไมไม่บอกแม่ แม่เคยเป็นมิตรที่ดีของลูกมาตลอด ลูกไม่เชื่อแม่หรือ?”

“แม่คะ แม่รักลูกไหมคะ?”

“รักซิลูก แม่มีลูกคนเดียว แม่ทุ่มเทความรักให้ลูกของแม่คนเดียว”

“แม่คะ เย็นนี้ห๊ะ แม่ได้ยินเสียงโห่ร้องผ่านมาจากทางปราสาทของเราไหมคะ?”

“ได้ยิน เสียงคนโห่ร้องยินดีที่ราชบุตรจับโจรได้ มันเป็นคนร้ายกาจ เที้ยวปล้น หักแข้งหักขาคน สมน้ำหน้า เขาตีมันด้วยหาวยครึ่งละ ๔ เส้นแหละลูก”

“ลูกสงสารเขาค่ะ” ธิดาสาวพูด

“สงสาร!” แม่ทวนคำ “สงสารทำไม สงสารคนเลวทำไม มันมีชีวิตอยู่ที่ก่อความเดือดร้อนแก่คนอื่นมากมาย”

“แต่ลูกสงสารค่ะ ลูกก็ไม่ว่าเหมือนกันว่า ทำไมจึงสงสารและอยากช่วยให้เขาพ้นจากการถูกฆ่าค่ะ”

“ตายแล้ว ลูกแม่ คนดีถมไปทำไมไม่สงสารไม่อยากช่วย อยากมาช่วยคนเลว พ่อของลูกจะไม่ยอมเป็นอันขาด”

“หากเขาต้องตาย ลูกจะขอตายด้วยค่ะ ลูกจะอดอาหารตาย”

มารดาของเธอรีบบอกเรื่องนี้ให้เศรษฐีทราบ ทั้งสองสามีภรรยาช่วยกันอ้อนวอน ทั้งปลอบทั้งขู่ให้บุตรเห็นว่า คนดี ๆ ที่นางจะพึงรักได้ก็มีมาก สมกันทั้งศักดิ์ศรีและฐานะ แต่ธิดาเศรษฐีก็ยังคงขอร้องวิงวอนให้มารดาบิดาไปช่วยชีวิตโจรไว้ และจะยอมตายจริงๆ หากโจรผู้นั้นถูกฆ่าตาย

ในที่สุด เศรษฐีจึงให้คนไปไถ่โจรมาจากราชบุตรด้วยทรัพย์หนึ่งพันกหาปณะ

ราชบุตรได้ฆ่าชายคนหนึ่งแทน แล้วกราบทูลพระราชาว่าได้ฆ่ามหาโจรผู้นั้นตายแล้ว

โจรและนางกฤษณาได้ครองความเป็นสามีภรรยากันอย่างมีความสุขหลายวัน นางนั้นมีความตั้งใจอยู่เสมอว่าจะให้สามีมีความสุข จึงปรนนิบัติด้วยมือของตนเองทุกมื้อ และตกแต่งด้วยอาภรณ์อันเลิศค่าเพื่อให้สามีชื่นชม

แต่วิสัยสุกร ใครนำมาเลี้ยงบนเรือน พอเปลอมนันก็ต้องกระโดดลงไปกินอาจมนจนได้ โจรผู้นั้นก็เช่นกัน เพียงไม่กี่วันมันก็วางแผนเอาเครื่องแต่งกายของภรรยาเพื่อไปซื้อเหล้ากิน เมื่อคิดอุบายได้แล้วจึงนอนทำทีเหมือนคนมีทุกข์หนัก

“พี่เป็นอะไรไปหรือ?” นางถามด้วยความกังวล

“ไม่เป็นไร” โจรตอบ

“น้องทำอะไรให้พี่ไม่พอใจหรือ?”

“ไม่”

“คุณแม่คุณพ่อล่ะคะ?”

“ไม่”

“ถ้ากระนั้นพี่มีเรื่องร้อนใจอะไร บอกน้องซิคะ น้องจะช่วยทุกอย่าง”

โจรเจ้าเล่ห์จึงกล่าวว่า ในวันที่ถูกจับนั้นได้ผ่านภูเขาที่ทิ้งโจรได้บนบานกับเทวดาซึ่งสิงสถิตอยู่ ณ ที่นั้นว่า หากรอดชีวิตได้ก็จะทำพิธีกรรมแก่เทวดาอย่างใหญ่หลวง บัดนี้ได้รอดชีวิตแล้ว แต่ยังไม่ได้ทำพิธีกรรมแก้บน

“เรื่องเท่านี้เอง ไม่น่าคิดมากเลยพี่” ภรรยาปลอบ “น้องจะจัดพิธีกรรมอย่างดีทีเดียว พี่เบาใจเถิด”

วันรุ่งขึ้น นางได้จัดแจงพิธีกรรมทุกอย่าง เช่น ข้าวมธุปายาสที่มีน้ำน้อย ข้าวตอกและดอกไม้ เป็นต้น เสร็จแล้วขึ้นสู่ยานไปสู่ภูเขาที่ทิ้งโจร นางนั้นประดับตกแต่งร่างกายด้วยอาภรณ์เลิศค่า

เมื่อไปได้หน่อยหนึ่ง โจรจึงขอให้ญาติกลับ เพื่อจะได้รีนเริงบันทึงสุขกันเพียงสองคน และเมื่อจวนจะขึ้นภูเขา เขาก็ขอร้องให้คนนำของกลับ เขาสองคนนำพิธีกรรม (เครื่องบูชาเทวดา) ไปเอง เมื่อถึงภูเขาอันโกรกชันเป็นที่สำหรับทิ้งโจรแล้ว ภรรยาก็ขอให้สามีทำพิธีกรรม แม่นางจะอ้อนวอนอยู่ ๒ - ๓ ครั้ง โจรนั้นก็นิ่งเฉย

“ทำไมพี่ไม่ลงมือทำพิธีกรรมคะ?” นางถาม

“ฉันไม่ได้ชวนเธอมาทำพิธีกรรม” โจรตอบ

“อ้าว แล้วจะทำอะไรล่ะคะ?”

“จะทำฆาตกรรม ฉันจะฆ่าเธอ”

“ฆ่าน้องทำไมคะ ?”

“ฉันต้องการเครื่องประดับของเธอ”

“ก็ทั้งตัวน้อง และเครื่องประดับของน้องก็เป็นของพี่ทั้งหมดแล้วนี่ จะต้องการเมื่อไหร่ก็ได้นี่คะ เมื่อพี่ต้องการเครื่องประดับน้องก็จะถอดให้ แต่ขอไว้ชีวิตน้องไว้เถอะ”

“ไม่ได้ ปล่อยเธอไปฉันก็ตาย เธอคิดว่าฉันโง่หรือ ? ปล่อยเธอไปเธอก็บอกพ่อแม่ที่น้อง ตำรวจหลวงจะได้มาลากคอกฉันเข้าตารางหรือประหารชีวิตฉัน”

นางอ้วนจนครั้งแล้วครั้งเล่า แต่โจรก็ยังยืนยันคำเดิมว่าจะฆ่านางให้ได้ ขอให้นางถอดเครื่องประดับทั้งหลายให้เขาเสียโดยดี

นางคิดว่า เข้าที่คับขันแล้ว จะต้องใช้ปัญญาเอาตัวรอด ธรรมดาว่าปัญญานั้นมีไว้สำหรับแก้ไขเหตุการณ์ มิใช่มีไว้เพื่อต้มแกงกิน คิดดังนี้แล้วจึงกล่าวทำความหลังครั้งที่สามีถูกจับในฐานะโจร นางได้ให้ชื่อมาด้วยทรัพย์พันหนึ่ง และตั้งใจบำเรอด้วยดี และแล้วจึงขอร้องวิงวอนว่า

“การที่น้องจะได้เห็นพี่หรือพี่จะได้เห็นน้องนั้น ครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว ขอให้น้องได้ทำประทักษิณ (เวียนขวาแสดงอาการเคารพ) สามรอบ และไหว้พี่ มองดูพี่ให้สนใจเสียก่อน แล้วเชิญพี่ถอดเอาเครื่องประดับและปลักน้องลงสู่หน้าผาอันเป็นที่ทิ้งโจรนี้เถิด”

โจรมิได้มีความระแวงประการใด ยืนอยู่บนยอดเขาด้วยความประมาท เมื่อเห็นโจรเปลอ นางจึงปลักโจรนั้นลงเหวอย่างว่องไว โจรได้ถึงกาลกิริยาทันที

เทวดาซึ่งสิงสถิตอยู่ ณ ยอดเขาอันเป็นที่ทิ้งโจรนั้น ได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอด ต่างชื่นชมยินดี เปล่งสาธุการว่า

“บุรุษจะเป็นบัณฑิตในที่ทั้งปวงก็หาไม่ได้ สตรีที่มีปัญญาใคร่ครวญ ให้ควรแก่เหตุการณ์นั้นๆ ก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน”

เมื่อผลึกสามิผู้เป็นโจรลงแหวนแล้ว นางคิดว่า หากกลับไปบ้านคนทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น จักต้องถามว่าสามีอยู่ที่ไหน เมื่อเราเล่าตามความเป็นจริง คนทั้งหลายจักไม่เชื่อ ข้าจะตำเราเสียอีกว่าสู้อุตสาหะให้ไปซื้อผู้ชายมาด้วยทรัพย์ถึงหนึ่งพันกหาปณะแล้วมาฆ่าเสียเอง คนทั้งหลายจะต้องคิดว่าเราเป็นคนชั่ว เมื่อนางคิดดังนี้แล้ว จึงตั้งใจแน่อนว่าจะไม่กลับบ้าน นางมองดูเครื่องประดับกาย

“เครื่องประดับประดาเหล่านี้เอง คือสาเหตุของความวุ่นวาย” นางปรารภกับตนเอง “มันไม่มีค่าอะไรในตัวของมันเองดอก คนทั้งหลายไปหลงยึดถือมันเอง และมันมีปกติให้โทษมากกว่าให้คุณ”

ปรารภดังนี้แล้ว ทั้งอาภรณ์เหล่านั้นเสีย มุ่งหน้าเข้าสู่ป่าจนไปถึงอาศรมของปริพพาชกแห่งหนึ่ง นางขอบวชกับปริพพาชกเหล่านั้น ปริพพาชกทั้งหลายได้ทราบเรื่องของนางแล้วก็บวชให้ด้วยความยินดี

ในสำนักของปริพพาชกนั้น มีการศึกษา ๒ อย่าง คือการปริกรรมกลีณ ๑๐ จนเกิดฌานอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งคือการเรียนศิลปะในการโต้ตอบปัญหา ท่านเรียกว่า วาทสหัสสะ (บางแห่งเรียกสหัสสวาตะ เป็นการหัดโต้ตอบปัญหาต่างๆ) นางเลือกเรียนวาทสหัสสะ และเรียนได้เร็วจนจบในไม่ช้า หัวหน้าปริพพาชกกล่าวแก่นางว่า

“น้องหญิง! ศิลปะในการโต้ตอบปัญหาเธอเรียนจบแล้ว หากประสงค์เธอจงเดินทางไปในชมพูทวีป ลองทำตัววาทะกับนักปราชญ์ทั้งหลายดู หากใครเอาชนะเธอได้ ถ้าเขาเป็นศฤงษณ์ ก็จงยอมเป็นบาทบริจาริกา (ภรรยาหรือหญิงบำเรอ) หากเป็นบรรพชิตก็จงบวชเสียในสำนักของเขา” และแล้วได้มอบกิ่งหว้าให้เป็นสัญลักษณ์แห่งนางคนทั้งหลายจึงเรียกนางว่า ชัมพูปริพพาชิกา

นางได้เที่ยวทำไต่ตอบปัญหาในที่ต่างๆ จนคนทั้งหลายคร้ามเกรง พอได้ยินว่า ชัมพูปริพพาชิกามาเท่านั้น ก็พากันหลบหนีไม่อาจสู้หน้าได้

นางไปที่ไหนก็มีกิ้งหว่าติดมือไปด้วย เมื่อไม่มีใครกล้าได้วาทะ นางก็เอากิ่งหว่าปักไว้ที่กองทราย หรือกองดินหน้าบ้าน แล้วเดินเข้าไปในหมู่บ้าน เทียวประกาศว่าใครสามารถได้วาทะกับนางได้ ขอให้ไปทำลายกิ้งหว่าของนาง เมื่อกิ่งหว่าเหี่ยวแห้งไปก็หากิ่งใหม่มาแทน นางทำอยู่อย่างนี้ เทียวไปอย่างนี้ จนกระทั่งลุถึงสาวัดดี ราชธานีแห่ง แคว้นโกศลและได้ประกาศทำนองเดียวกัน

พวกเด็กๆ เห็นเป็นของแปลกจึงพากันมาล้อม

เวลานั้น พระสารีบุตรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัดดี เมื่อทำ ภัตกิจคือฉันอาหารแล้วก็ออกจากเมือง ได้เห็นพวกเด็กยืนล้อมกิ้งหว่า อยู่ จึงถามเมื่อทราบความแล้ว ท่านจึงให้เด็กทำลายกิ้งหว่านั้นเสีย พวกเด็กเรียนท่านว่า พวกเขากลับ พระสารีบุตรจึงบอกว่า ท่านจะรับผิดชอบเอง ท่านจะแก้ปัญหาลอง พวกเด็กจึงยอมทำตามคำของท่าน

พอดีชัมพูปริพพาชิกาก่ออกมา ได้เห็นเหตุนั้นแล้วดำตึกว่าอย่า มายุ่งในธุระไม่ใช่ของตัว พวกเด็กไม่เกี่ยวข้องด้วยการแก้ปัญหาลอง

“เอาตมมาให้เขาทำลายเอง น้องหญิง!” พระสารีบุตรพูด

“ท่านประสงค์จะแก้ปัญหาลอง ถ้ามปัญหาลองกับข้าพเจ้าหรือ?”

นางถาม

“ใช่แล้ว น้องหญิง”

“ถ้าอย่างนั้นบ่ายนี้ ข้าพเจ้าจะไปยังสำนักของท่าน ท่านประจำ ที่ไหนไม่ทราบ?”

“เขตวนารามนี่เอง”

“จะให้ข้าพเจ้าถามมหากษत्रीชื่อไรคะ?”

“ถามถึงพระสารีบุตรก็แล้วกัน”

บ่ายวันนั้น ชาวเรือสองบัณฑิตจะตอบโต้ปัญหากันก็
แพร่สะพัดไปทั่วพระนคร ชาวเมืองต่างก็ชักชวนกันไปฟังคับคั่ง

ปัญหาทุกอย่างที่นางถามนั้น พระสารีบุตรแก้ได้สิ้น เป็น
ปัญหาพี้นๆ สำหรับท่าน ทั้งนี้เพราะพระสารีบุตรเคยศึกษาในสำนัก
สัตยชัยปริพพาชก คณาจารย์ใหญ่ท่านหนึ่งมาก่อน ศึกษาจนเจนจบ
ในลัทธิของปริพพาชกแล้วจึงสละลัทธินั้นมาบวช

“ปัญหาเธอมีเท่านี้หรือ น้องหญิง?”

“มีเท่านี้เองค่ะ” เธอตอบ ก้มหน้าด้วยความขวย

“ถ้าอย่างนั้นอาตมาขอถามบ้าง จะได้ไหม?”

“ได้ค่ะ”

“ถามปัญหาง่าย” พระสารีบุตรพูด “อะไรชื่อว่าหนึ่ง?”

นางคิดอยู่ครู่หนึ่ง มองไม่เห็นคำตอบ

“ไม่ทราบค่ะ” เธอพูด “โปรดบอกเถิด”

“พุทธมณฑลชื่อว่าหนึ่ง น้องหญิง”

“ท่านจะบอกพุทธมณฑลแก่ข้าพเจ้าได้ไหม?”

“ไม่ได้” พระสารีบุตรตอบ “แต่ถ้าบวชแล้ว บอกได้”

“ถ้าอย่างนั้น ข้าพเจ้าขอบวชค่ะ”

พระสารีบุตรบอกแก่ภิกษุณีทั้งหลายให้เธอบวชในสำนัก
ภิกษุณี

นางนั้นเมื่อบวชแล้ว มีชื่อว่า กุณฑลเกสิเถรี ใช้ความพยายาม
อยู่เพียงไม่กี่วันก็ได้บรรลุอรหัตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิตา ๔^๑

^๑ ปฏิสัมภิตา ๔ คือความแตกฉาน ๔ อย่าง ๑. แตกฉานในธรรม ๒. แตกฉานในความหมาย
แห่งธรรม ๓. แตกฉานในภาษา ๔. แตกฉานในปฏิภาณ (ไหวพริบ)

เย็นวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากันที่ธรรมสภาว่า กุณฑลเกสีเถรีไม่ต้องฟังธรรมมากเลย ก็สามารถบรรลุขั้นสุดยอดแห่งกิจของบรรพชิตได้ ทราบว่านางได้ทำสงครามกับโจรคนหนึ่ง ชนะมหาสงครามนั้นแล้วจึงมาบวช

พระศาสดาเสด็จมา ทราบว่าภิกษูกำลังสนทนาเรื่องนั้นกัน จึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธออย่าดูหมิ่นว่า ธรรมที่เราแสดง แล้วนั้นน้อยหรือมาก เพราะว่าบทที่ไม่มีประโยชน์แม้มากตั้งร้อยก็ไม่ประเสริฐ ส่วนธรรมบทแม้เพียงบทเดียวก็ประเสริฐแท้ อึ่ง บุคคลที่ชนะสิ่งอื่น มีชนะโจรเป็นต้น ไม่เชื่อว่าเป็นความชนะ ส่วนผู้ชนะโจรภายในคือกิเลสนั้นแหละ เชื่อว่าเป็นความชนะที่เยี่ยม”

และแล้วพระตถาคตเจ้าทรงย้าว่า

“ผู้ใดกล่าวคำอันไม่ประกอบด้วยประโยชน์แม้ตั้งร้อย คำของผู้นั้นก็มิประเสริฐ แต่บทแห่งธรรมเพียงบทเดียว ซึ่งฟังแล้วให้เกิดความสงบประเสริฐกว่า

“อึ่ง บุคคลผู้ชนะมนุษย์เป็นจำนวนแสนในสงคราม ก็สู้ชนะตนเพียงคนเดียวไม่ได้ ผู้ชนะตนได้ชื่อว่าเป็นยอดนักรบในสงคราม”.

ภาคผนวก

เรื่อง กุณฑลเกสี

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระไตรปิฎก เล่ม ๒๑ หน้า ๓๗ ทรงแสดงว่า ธรรมบทที่บัณฑิตยกย่องว่าเลิศมีอยู่ ๔ ประการคือ

๑. อนริชฌา ความไม่โลภของผู้อื่น
๒. อัพยาบาท ความไม่ปองร้าย
๓. สัมมาสติ การตั้งสติชอบคือสติปัฏฐาน ๔
๔. สัมมาสมาธิ การตั้งสมาธิชอบ

ทั้ง ๔ ประการนี้ถือว่าเป็นบทแห่งธรรม เป็นแนวแห่งทางธรรม เป็นทางแห่งความดี คำพูดหรือข้อความที่เป็นธรรมบทอย่างนี้ แม้เพียงคำเดียวก็ประเสริฐกว่าคำพูดที่ไร้ประโยชน์ตั้งร้อยหรือตั้งพัน รวมความว่าพูดน้อยแต่มีประโยชน์ ดีกว่าพูดมากแต่ไร้ประโยชน์

ส่วนข้อความในช่วงที่ ๒ ซึ่งกล่าวถึงการชนะตนเองนั้น จะได้พรรณนาต่อไป

กล่าวโดยย่อก่อน การชนะตนก็คือการชนะกิเลสที่ทำให้เศร้าหมอง การชนะตนที่สูงสุดคือการชนะกิเลสโดยสิ้นเชิง

กล่าวโดยทั่วไป มีอำนาจครอบงำอันสำคัญอยู่ ๒ อย่างที่ผลัดเปลี่ยนเข้ามาครอบงำจิตใจของเรา คืออำนาจฝ่ายต่ำอย่างหนึ่ง อำนาจฝ่ายสูงอย่างหนึ่ง

เมื่ออำนาจฝ่ายต่ำครอบงำ ก็ชักนำให้ทำความชั่วต่างๆ แล้วแต่ชนิดของอำนาจฝ่ายต่ำนั้น อำนาจฝ่ายสูงเข้ามาก็ชักนำให้ประกอบกรรมดีต่างๆ

คนส่วนมากรู้ว่า อะไรดีควรทำ อะไรชั่วควรเว้น แต่ที่ยังต้องทำชั่วอยู่ก็เพราะสู้อำนาจฝ่ายต่ำไม่ได้ ขณะนั้นมันมีอิทธิพลเหนือจิตใจ จึงต้องยอมแพ้

คนที่ติดยาเสพติดบางอย่างนั้น จะไม่รู้ก็หาไม่ว่ามันมีโทษแก่ตนอย่างไร แต่เพราะทนต่อการรบกวนของร่างกายบ้าง ของจิตใจบ้างไม่ไหว ยอมแพ้มัน จึงต้องเสพต่อไป และมีโทษแก่ตนมากขึ้นทุกที

การศึกษา การอบรม ก็เพื่อให้มนุษย์รู้จักเอาชนะอำนาจฝ่ายต่ำมากขึ้น และเพิ่มพูนกำลังให้อำนาจฝ่ายสูงมากขึ้น เพื่อจักได้เอาชนะอำนาจฝ่ายต่ำได้ทุกครั้ง เมื่ออำนาจทั้งสองมาพบกันเข้า เมื่อชนะบ่อยเข้าก็จะกลายเป็นนิสัย เมื่อพอกพูนมากขึ้น ก็จะไม่ใช้อำนาจฝ่ายต่ำใดๆ มาเอาชนะได้อีก คือพอรู้ว่า อะไรเป็นความชั่วไม่ควรทำ ก็ละเว้นได้ทุกอย่าง อะไรที่ยังละเว้นไม่ได้ก็พยายามลดให้น้อยลง และพยายามละให้สิ้นไปในที่สุด

การจะเอาชนะอำนาจฝ่ายต่ำนั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือกำลังใจ ถ้ามีกำลังใจเข้มแข็งจริงก็เอาชนะได้ทุกอย่าง คนที่พยายามจะเลิกอะไรสักอย่างหนึ่งแต่เลิกไม่ได้นั้น น่าสงสารมาก เพราะทุกครั้งที่เขากระทำลงไป เขารู้สึกว่าเป็นความผิด แต่ต้องกระทำ เพราะสู้อำนาจยั่วยวนหรืออาการเร่งเร้าทางกายหรือทางใจไม่ได้

สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการเอาชนะอำนาจฝ่ายต่ำหรือชนะตนคือการฝึกฝน การหลีกเลี่ยงสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงเพื่อความไม่ประมาท และการบรรเทาให้น้อยลงจนหมดสิ้นไปในที่สุด

การตามใจตนเองเป็นมูลเหตุสำคัญของความพ่ายแพ้
การฝืนใจตนเองให้อยู่ในทางที่ตนปรารถนาเป็นมูลเหตุสำคัญของ
ความชนะ

การชนะใจตนเองได้ ชนะอำนาจฝ่ายต่ำได้ ชนะกิเลสได้
นั่นแหละถือว่าเป็นชัยชนะอันประเสริฐ ประเสริฐกว่านักรบผู้
ชนะข้าศึกได้เป็นล้านในสงคราม

การศึกษา การอบรม ก็เพื่อให้มนุษย์
รู้จักเอาชนะอำนาจฝ่ายต่ำมากขึ้น
และเพิ่มพูนกำลังให้อำนาจฝ่ายสูงมากขึ้น
เพื่อจักได้เอาชนะอำนาจฝ่ายต่ำได้ทุกครั้ง
เมื่ออำนาจทั้งสองมาพบกันเข้า เมื่อชนะบ่อยเข้า
ก็จะกลายเป็นนิสัย เมื่อพอกพูนมากขึ้น
ก็จะไม่มีอำนาจฝ่ายต่ำใดๆ มาเอาชนะได้อีก คือพอรู้ว่า
อะไรเป็นความชั่วไม่ควรทำ ก็ละเว้นได้ทุกอย่าง
อะไรที่ยังละเว้นไม่ได้ก็พยายามลดให้น้อยลง
และพยายามละให้สิ้นไปในที่สุด

ธิดาช่างहुก

(ผู้มีอุปนิสัยทางธรรม)

การตายของปุถุชนนั้นมิตติไม่แน่นอน
ธิดาช่างहुกมาสู่สำนักของพระองค์แล้ว
เมื่อได้ตรัสถามปัญหาสี่ข้อ
นางจักได้บรรลุโสดาปัตติผล
มิตติแน่นอน ไม่ตกต่ำอีกเลย

ครึ่ง

หนึ่ง เมื่อพระตถาคตเจ้าเสด็จถึงเมืองอาฬวี ชาวเมืองอาฬวีดีใจชวนกันอาราธนาพระองค์และถวายทานอย่างมโหฬารยิ่ง เมื่อเสวยเสร็จแล้วพระองค์ทรงอนุโมทนาปฏิสังยุตต์ด้วยมรณัสสติภาวว่า

“ดูก่อนชาวเมืองอาฬวีทั้งหลาย ชีวิตเป็นสิ่งไม่แน่นอน แต่ความตายเป็นสิ่งแน่นอน เราทั้งหลายจะต้องตายเป็นแน่แท้ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ไม่เวลาใดก็เวลาหนึ่ง ชีวิตทุกชีวิตมีความตายเป็นที่สุด จบลงด้วยความตาย ท่านทั้งหลายจงเจริญมรณัสสติภาวนาดังนี้เถิด เพราะบุคคลที่ไม่เคยเจริญมรณัสสติภาวนา เมื่อถึงมรณสมัยย่อมถึงความสะดุ้ง หวาดกลัว ปานประหนึ่งได้เห็นอสรพิษอันมีพิษร้าย ส่วนบุคคลผู้ได้เจริญมรณัสสติภาวนาอยู่เสมอ ย่อมไม่กลัวไม่สะดุ้ง เมื่อความตายใกล้เข้ามา

“อายุของมนุษย์นี้สั้นนัก จำต้องไปสู่สัมปรายภพ จึงควรรีบทำกุศล รีบประพฤติพรหมจรรย์ ผู้ที่เกิดมาแล้วจะไม่ตายนั้นเป็นอันไม่มี ผู้ที่อยู่ได้นานก็เพียงร้อยปี หรือที่เกินร้อยปีไปก็น้อยคนนัก”

“อายุของมนุษย์นี้สั้นนัก คนดีมีปัญหาพึงดูหมิ่นอายุนั้น คือไม่ควรภูมิใจ เพลินใจในอายุว่ามีมาก พึงรีบประพฤติความดี เสมือนคนผู้มีไฟติดตัวแล้วที่ศีรษะ รีบดับเสียโดยพลัน เรื่องความตายจะไม่มาถึงนั้นเป็นอันไม่มี”

“บุคคลใดเจริญมรณัสสติว่า น่าปลื้มใจหนอที่เราอยู่มาได้ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง โดยอันตรายแห่งชีวิตไม่เข้ามาตัดเสียในระหว่างด้วยเหตุนี้เราจึงควรใส่ใจคำสอนของพระผู้มีพระภาค”

“การเจริญมรณัสสตินั้น ทำทุกวัน ทุกครึ่งวัน ทุกชั่วโมงก็น้อยไป ความจริงมรณัสสตินั้นบุคคลควรเจริญทุกลมหายใจเข้าและออก อย่างนี้แหละจึงจะชื่อว่าผู้มีชีวิตอยู่อย่างไม่ประมาท”

ประชาชนชาวอาฬวีส่วนมากเมื่อฟังพระธรรมเทศนา ออนุโมทนาจบแล้วก็รีบกลับไปเพราะเป็นผู้ขวนขวายในกิจธุระของตน แต่มีเด็กสาวคนหนึ่งเป็นธิดาของนายช่างหูกมีอายุประมาณ ๑๕ - ๑๖ ปี คิดว่า “โอ พระดำรัสของพระพุทธเจ้าช่างอัศจรรย์จริงหนอ เราควรเจริญมรณัสสติอย่างที่พระองค์ตรัสสอน” คิดดังนี้แล้วจึงเจริญมรณัสสติทั้งกลางวันและกลางคืน

บุคคลผู้มีอุปนิสัยในทางธรรม เมื่อได้ฟังธรรมแม้เพียงครั้งเดียว ก็มีใจเต็มด้าอยากทำตาม ส่วนผู้ไม่มีอุปนิสัย แม้ฟังแล้วฟังอีก อยู่ใกล้ชิดกับบุคคลผู้มีธรรม แต่กระแสนธรรมก็หาซึมซาบไม่ หากเขาไม่ขมใจให้สนใจเสียบ้างในครั้งแรกๆ อุปนิสัยก็จะไม่เกิดขึ้น และคงเป็นอยู่เช่นนั้นเรื่อยไป

พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากเมืองอาฬวีแล้วเสด็จไปสู่เมืองสาวัตถีประทับอยู่ ณ วัดเชตวัน ส่วนกุมาริกาธิดานายช่างหูก หลังจาก

ได้ฟังพระธรรมเทศนาอันปฏิสังขัตต์ด้วยมรณัสสติภาวนาแล้ว ลองทำ
ดูก็เห็นผลว่าทำให้จิตใจสงบ ไม่กลัวตาย มีสติ สังเวช และญาณ นาง
จึงบำเพ็ญติดต่อกันเป็นเวลาสามปี และได้เห็นผลดีขึ้นตามลำดับๆ

เข้าวันหนึ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกตามพุทฺธประเพณี
ทรงเห็นภุมาริกาธิดาแห่งนายช่างหูกชาวเมืองอาหวิเข้าไปในชายคือ
พระญาณของพระองค์ ทรงพิจารณาต่อไปอีกก็ทรงทราบว่ ตั้งแต่วันที่
ธิดานายช่างหูกฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว ก็เจริญมรณัสสติ
อยู่นานถึงสามปี เธอมีอุปนิสัยควรแต่โสดาปัตติผล

ทรงดำริต่อไปว่า “เราควรไปในที่นั้นแล้วถามปัญหา ๔ ข้อแก่
นาง นางจักดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล”

แลแล้ว พระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์จำนวนร้อยเป็นบริวารก็
เสด็จไปสู่เมืองอาหวิ ประทับอยู่ ณ อคคาหวิหาร

ชาวเมืองอาหวิพูดกันว่า “พระศาสดาเสด็จมาแล้ว” จึงพา
กันไปสู่วิหารนั้น แม้ธิดาแห่งนายช่างหูกได้ฟังการมาของพระศาสดา
จึงคิดว่า

“บิดาของเรามาแล้ว พระองค์ทรงเป็นอาจารย์ของเราด้วย
พระองค์ทรงพระนามว่า โคตมพุทฺธะ ผู้มีพระพักตร์เปล่งปลั่งเบิกบาน
ประดุจดวงจันทร์ เป็นเวลาสามปีแล้วที่เราได้เห็นพระศาสดาผู้มีพระ
ฉวีดุจไฉ้ด้วยทอง วันนี้แหละเราจักได้เห็นพระองค์และได้ฟังพระธรรม
เทศนาที่ไพเราะจับใจยิ่ง”

บังเอิญบิดาของนางกำลังจะไปโรงทอผ้า ได้สั่งนางไว้ในเวลา
นั้นว่า

“ลูกรัก พ่อรับทอผ้าของลูกค้าคนหนึ่งไว้ กำลังทอค้างอยู่ พอดี
ด้ายหมด ให้ลูกช่วยกรอด้ายให้พ่อด้วย เพราะจะต้องให้เสร็จวันนี้”

กุมาริกาคิดว่า “เราประสงค์จะไปฟังธรรมของพระศาสดา แต่บิดาสั่งให้กรอด้าย เราจะทำอย่างไรดีหนอ จะกรอด้ายให้บิดา หรือไปฟังธรรมของพระผู้มีพระภาค หากเราทิ้งงานของบิดาไปฟังธรรม ท่านอาจโบยหรือตีเรา เพราะฉะนั้นเราควรกรอด้ายให้เสร็จก่อน แล้วไปฟังธรรมทีหลัง” คิดดังนี้แล้วนางจึงนั่งกรอด้ายอยู่บนตั่งน้อย แต่จิตใจของนางพะวงอยู่แต่การไปเฝ้าพระศาสดาอยู่ตลอดเวลา

ชาวอาฬวีอังคาส (เลี้ยงดู) พระตถาคตเจ้าด้วยขาทนียะโภชนียาหารอันประเสริฐ แล้วรับบาตรพระองค์และยื่นเฝ้าอยู่เพื่อรับการอนุโมทนา

พระจอมมุนีไม่เห็นกุมาริกาธิดานายช่างหูก จึงทรงดำริว่า “เราเดินทางมาถึงสามสิโยชน์เพื่อโปรดธิดานายช่างหูก แต่บัดนี้นางยังไม่มีโอกาสมาหาเรา เมื่อนางมาแล้วเราจึงค่อยทำอนุโมทนา” ทรงดำริเช่นนี้แล้วจึงทรงดุษณีอยู่

เมื่อพระศาสดาทรงนั่ง ใครๆ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกก็ไม่อาจให้พระองค์ตรัสได้ พุทธบริษัททุกคนจึงเจียบหมด บรรยากาศอยู่ในสภาพเช่นนั้นเป็นเวลานาน จนกระทั่งธิดานายช่างหูกกรอด้ายเสร็จแล้วเก็บใส่ไว้ในกระเช้า แล้วรีบมาสู่สำนักของพระศาสดา นางยืนอยู่ตอนท้ายของพุทธบริษัท ยืนมองดูพระศาสดาอยู่ แม้พระผู้มีพระภาคก็ทรงชะเง้อพระคอมองดูนางเหมือนกัน

ธิดานายช่างหูกเป็นคนฉลาด เมื่อเห็นพระอาการเช่นนั้นก็ทราบว่ พระศาสดาคงรอดคอยการมาของตน มิฉะนั้นแล้วไหนเล่าพระองค์จึงทรงชะเง้ออยู่ท่ามกลางพุทธบริษัทมากมาย นางจึงวางของที่ถือติดมือมาคือกระเช้าด้ายหลอด เข้าไปสู่ที่ใกล้พระผู้มีพระภาค

เหตุไฉนพระศาสดาจึงทรงทำเช่นนั้น!

คำตอบก็คือเพราะพระมหากรุณา พระองค์ทรงดำริว่าการตายของบุณชนนั้นมีคติไม่แน่นอน ธิดาช่างหูกมาสู่สำนักของ

พระองค์แล้ว เมื่อได้ตรัสถามปัญหาสี่ข้อนางจ๊กได้บรรลุโสดาปัตติผล มีคติแน่นอนไม่ตกต่ำอีกเลย และนางจะต้องตายในวันนั้น ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดูเถิดพระมหากษัตริย์ของพระตถาคตเจ้า

นางเข้าไปเฝ้าพระศาสดาด้วยสัญญาณที่พระองค์ทรงมองดูนั้น ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ พระศาสดาตรัสถามนางว่า

“ดูก่อน กุมาริกา เธอมาจากไหน”

“ไม่ทราบ พระเจ้าข้า” นางทูลตอบ

“เธอจะไปไหน”

“ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

“เธอไม่ทราบหรือ”

“ทราบ พระเจ้าข้า”

“เธอทราบหรือ”

“ไม่ทราบ พระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามปัญหาสี่ข้อแก่นางด้วยประการฉะนี้ มหาชนซึ่งประชุมกันอยู่ ณ ที่นั้นได้ฟังแล้วพากันดำหนินว่า

“ดูเถิดท่านทั้งหลาย ธิดาช่างหูกกล่าวเล่นลิ้นกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงปานนี้ ก็เมื่อพระองค์ตรัสถามแล้วตอบเสียตามความเป็นจริงไม่ได้หรือว่า เธอมาจากเรือนของนายช่างหูกผู้เป็นบิดา และจะไปสู่โรงทอผ้า”

พระตถาคตเจ้าทรงทราบเรื่องที่มหาชนดำหนินางเช่นนั้นแล้ว จึงตรัสถามว่า “ที่เธอบอกว่าไม่ทราบมาจากไหนนั้น หมายความว่า กระไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ” นางทูลตอบ “ข้าพระพุทธเจ้าทราบดีว่ามาจากเรือนนายช่างหูก แต่ไม่ทราบว่าก่อนจะมาเกิดใน

ชาตินี้ ข้าพระพุทธเจ้ามาจากกำเนิดใด เพราะฉะนั้นข้าพระองค์จึงทูลว่า
ไม่ทราบ”

“ก็เมื่อเราถามว่า เธอจะไปไหน ทำไมเธอจึงบอกว่าไม่ทราบ”

“ข้าพระองค์ทราบว่า จะไปสู่โรงทอผ้า แต่ข้าพระองค์ไม่อาจ
ทราบได้ว่า เมื่อสิ้นชีพจากชาตินี้แล้วจะไปเกิดในที่ใด จะเกิดเป็นมนุษย์
หรือดิรัจฉาน เปเรต อสุรกาย หรือเทพเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง”

“เมื่อเราถามว่า ไม่ทราบหรือ เธอตอบว่าทราบ หมายความว่า
อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ข้าพระองค์ทราบว่า ข้าพระองค์
จะต้องตายอย่างแน่นอน”

“เมื่อเราถามว่า เธอทราบหรือ เหตุไฉนจึงตอบว่าไม่ทราบ”

“เพราะข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบว่า จะตายวันใด เวลาใด และ
ที่ไหน”

พระศาสดาทรงประทานสาธุการทุกครั้งที่นางตอบปัญหาของ
พระองค์ รวมถึง ๔ ครั้ง และแล้วพระองค์ได้ตรัสกับประชาชนว่า

“ท่านทั้งหลาย ท่านมิได้รู้ความหมายอันลึกซึ้งที่ธิดาข้างหูก
กล่าวแล้วจึงติเตียน บัดนี้เธอได้อธิบายให้แจ่มแจ้งแล้ว เราสาธุการ
ต่อคำตอบของเธอ คำตอบนั้นถูกต้อง บุคคลผู้มีจักขุพิจารณาแล้ว
ย่อมเห็นตาม” พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

“โลกนี้มีดิ่งหนัก สัตว์โลกส่วนใหญ่เป็นผู้มีดบอด มีน้อยคน
ที่มีปัญญาเห็นแจ้งและมีคนจำนวนน้อยที่จะไปสวรรค์ เหมือนนกที่
ติดข้ายแล้ว ที่พ้นจากข้ายของนายพรานมีน้อยจะนั้น”

โลกนี้มีดิ่งหนัก มีดอยู่ด้วยอวิชชาและความหลงผิด หาใช่
ความมืดของอากาศโลก^๑ไม่ แต่หมายถึงสัตว์โลก^๒ สัตว์ทั้งหลายที่อาศัย

^๑ โลกคือแผ่นดิน ^๒ โลกคือหมู่มสัตว์

อยู่ในโลก เขาอยู่ในความมืดจนเคยชินกับความมืดนั้น แต่เมื่อใดเขาค่อยๆ เดินออกมาสู่แสงสว่างที่ละน้อยจนได้รับแสงสว่างเต็มที่ เขาได้ การเปรียบเทียบ จึงรู้ว่าการอยู่ในความมืดนั้นเป็นความทรมาน เป็นการเสี่ยงต่ออันตรายอันน่าหวาดเสียว และการอยู่ในที่ใหม่ซึ่ง เต็มไปด้วยแสงสว่างนั้นเป็นความผาสุก มีอันตรายน้อย มีโอกาสเห็น สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงได้มากกว่า

เป็นที่น่าเสียดายว่า มีคนอยู่จำนวนน้อยที่มีปัญญาเห็นแจ้ง ว่าอะไรเป็นอะไร ความจริงเขาพอจะรู้อะไรควรเว้น อะไรควรทำ แต่อะไรเล่าทำให้เขาต้องตกอยู่ในห้วงแห่งความมืด อะไรเล่าทำให้เขา ต้องทนทรมานอยู่ในขัยคือโหมะ อาจเป็นเพราะเขาประมาทมัวเมา เกินไป อาจเป็นเพราะเขาเห็นคุณค่าของธรรมน้อยเกินไป หรือเพราะ ไม่อาจทนต่อสิ่งเร้าอันยั่วชวนต่างๆ ได้

เมื่อจบพระธรรมเทศนาของพระศาสดา ธิตาช่างหูกได้บรรลุ โสดาปัตติผล เทศนาได้มีประโยชน์แก่มหาชนเป็นอันมาก

ธิตาช่างหูกถวายบังคมพระศาสดาแล้วรีบไปสู่สำนักของบิดา ณ โรงทอผ้า ขณะนั้นนายช่างหูกผู้เป็นบิดานั่งหลับอยู่ นางมิได้ดูให้ แน่ว่า บิดาหลับอยู่หรือตื่นอยู่ จึงสอดด้ายลอดเข้าไป ด้ายลอดนั้น กระทบปลายพึมเสียดังแล้วตกลงไปเบื้องล่าง นายช่างหูกตื่นขึ้น กระชากปลายหูกกลับมากะทบกับหน้าอกของธิดาสาวโดยแรง นางถึง กาลกิริยาทันที นายช่างหูกได้เห็นลูกสาวมีสีระทั้งสิ้นแดงฉานด้วย เลือดและสิ้นใจเสียแล้ว ก็เสียใจมากคิดว่า “ความโศกของเราครั้งนี้ ใหญ่หลวงนัก ใครเล่าจักดับได้นอกจากพระศาสดา” จึงคร่ำครวญ มีหน้าซุ่มด้วยน้ำตาไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า “ขอพระองค์ ผู้ประเสริฐจงช่วยยังความโศกของข้าพระพุทธเจ้าให้ดับด้วยเถิด”

พระศาสดาทรงปลอบนายช่างหูกว่า “อย่าเศร้าโศกเลย ในสังสารวัฏอันมีเบื้องต้นและเบื้องปลายอันบุคคลไม่อาจรู้ได้นี้ น้ำตาของท่านที่หลั่งไหลออกมาในสังสารวัฏนี้เพราะมรณกรรมแห่งธิดามีประมาณยิ่งกว่าน้ำในมหาสมุทรเสียอีก ดูก่อนเปสกะ จงบรรเทาความโศกเสียเถิด สังสารวัฏอันยาวนานนี้ระตะไปด้วยความทุกข์นานาประการ สุดที่ใครจะกำหนดได้ เช่น

- ความทุกข์ในการแสวงหาอาหาร
- ความทุกข์เพราะความป่วยไข้
- ความทุกข์เพราะความชรา
- ความทุกข์เพราะการวิวาทกัน
- ความทุกข์เพราะกิเลสเผาผลาญ
- ความทุกข์เพราะพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักเรใจ
- ความทุกข์เพราะไม่ได้สัตว์และสังขารตามปรารถนา
- ความทุกข์เพราะต้องบริหารชั้น คือร่างกายอันเป็นเหมือนเด็กอ่อนอยู่เสมอนี้

“ดูก่อนเปสกะ ทางแห่งสังสารวัฏเป็นทางที่นากลัวเพราะมีภัยต่างๆ เสมือนบุคคลหลงเข้าสู่ป่าลึกซึ่งเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิด จึงควรหาทางออกจากป่าคือสังสารวัฏนี้ เราตถาคตได้เดินออกจากสังสารวัฏแล้วและชักชวนคนทั้งหลายให้เดินออกด้วย บัดนี้ธิดาของท่านได้สำเร็จโสดาปัตติผลแล้ว ได้เห็นทางออกจากสังสารวัฏแล้ว เธอมีคติแน่นอน ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดาแล้ว ท่านเบาใจเสียเถิด”

นายช่างหูกนั้นสดับพระพุทพจน์อันมีเหตุผล บรรเทาความโศกได้แล้ว ขอบรรพชาอุปสมบทแล้ว ไม่นานนักได้สำเร็จจอร์หัตตผล เป็นพระอรหันต์.

ภาคผนวก

เรื่อง ธิดาช่างทุก

สัตว์โลกนี้เป็นผู้มีติดบอด มีน้อยคนที่เห็นแจ้ง น้อยคนจะไปสวรรค์ได้เหมือนนก (ที่ติดขายแล้ว) หลุดจากขายมีน้อยจะนั่น

พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า “โลกียมหาชนนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีติดบอดเพราะไม่มีดวงจักษุคือปัญญา”

“คนในโลกนี้มีน้อยที่เห็นในไตรลักษณ์”

“คนส่วนใหญ่ถูกขายคือมารรวบรัด มีน้อยคนที่จะหลุดไปได้ ส่วนมากถูกรวบรัดแล้วชักพาไปสู่นรก ที่ไปสวรรค์หรือนิพพานมีน้อยเหลือเกิน”

ต่อไปนี้จะอธิบายขยายความ โดยถือเอาคำของพระอรรถกถาจารย์เป็นแนว

โลกียมหาชนนั้น คือคนส่วนมากผู้ยังข้องอยู่ในโลกหรืออารมณ์ของโลก ยังเห็นโลกสวยงามน่าภริรมย์ขมชื่น เป็นโอกาสให้มารย่ำยีสมดังพระพุทธภาชิตว่า

สุภานุปสูลี วิหรนตฺ อิทฺทฺริเยสุ อสฺวุตฺ

โภชนมฺหิ อมตฺตณฺณํ กุสฺสิตฺ หีนวฺริยํ

ตฺ เว ปสฺหติ มาโร วาโต รุกฺขํ ว พุพฺพลํ

แปลว่า “มารย้อมย่ำยีผู้มีปกติเห็นอารมณ์ว่างาม ผู้ไม่
สำรวมอินทรีย์ ไม่พอประมาณในการบริโภค เกียจคร้าน มีความ
เพียรเลว เหมือนลมพัดเอาต้นไม้ที่ทุรพล ฉะนั้น”

โลกียมหาชนนี้ หลงเพลิดเพลिनอยู่ในโลก หลงแสวงหา
ไขว่คว้าโลกียารมณ์ต่างๆ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เมื่อไม่ได้ก็
เดือดร้อน ได้ก็ติดอยู่ จมอยู่ ไม่อาจถอนตนได้ ท่านเปรียบผู้เช่น
นี้ว่า เหมือนผู้บอดเพราะไม่มีจักขุภายในคือปัญญา จึงไม่อาจ
มองเห็นสังขะแห่งโลกได้ เขามีแต่ตาเนื้อสำหรับเห็นรูปต่างๆ อัน
ยั่วชวนให้หลงรัก หลงซัง

มีคนจำนวนน้อยที่เห็นแจ้ง เห็นแจ้งในอะไร? ตอบว่า
ในไตรลักษณ์ คือความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็น
อนัตตาของสิ่งทั้งปวง ส่วนมากจะเห็นเที่ยง สุข และเป็นตัวตน
ท่านเรียกการเห็นอย่างนี้ว่า วิปลาส คือเห็นคลาดเคลื่อนจาก
ความเป็นจริง หรือเข้าใจผิด

วิปลาสนั้นเป็นไปใน ๔ เรื่องคือ

๑. เห็นสิ่งไม่เที่ยงว่าเที่ยง
๒. เห็นสิ่งเป็นทุกข์ว่าสุข
๓. เห็นสิ่งมิใช่ตัวตนว่าตัวตน
๔. เห็นสิ่งไม่งามว่างาม

สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้ง
ปวงมิใช่ตัวตน กายนี้ไม่งาม ปฏิกุศลด้วยอาการต่างๆ

ความเกิดขึ้นในเบื้องต้น ความแปรปรวนในท่ามกลาง
ความแตกสลายในที่สุด เป็นเครื่องหมายว่าไม่เที่ยง (อนิจจ
ลักษณะ) ความทนไม่ได้เป็นเครื่องหมายว่าเป็นทุกข์ (ทุกข์

ลักษณะ) ความไม่ได้ตามใจหวังเป็นเครื่องหมายว่าไม่ใช่ตัวตน (อนัตตลักษณะ) ความปฏิกูลต่างๆ เป็นเครื่องหมายว่าไม่งาม

ความจริงใครจะเข้าใจอย่างไร สิ่งทั้งหลายทั้งปวงก็คงสภาพอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความเข้าใจของคน ใครจะเข้าใจตะวันออกเท่ากับตะวันตก ก็หาเปลี่ยนทิศตะวันออกให้เป็นตะวันตกได้ไม่ ผู้นั้นสำคัญผิดเข้าใจไปเอง (วิปัสสนา) แต่ผลแห่งการเข้าใจถูกและเข้าใจผิดต่างกัน ความเข้าใจถูกสำเร็จประโยชน์ได้เร็ว ความเข้าใจผิดทำให้เสียประโยชน์เสียเวลา เช่นเดียวกับการเดินทาง ระยะทางที่จะไป ไกลใกล้เท่าใด ก็คงอยู่เท่านั้น เมื่อใครเข้าใจถูกก็ไปถูก และไม่ต้องเสียเวลามาก ใครเข้าใจผิดก็ไปผิด หรือหลงทาง ต้องเดินขววนอ้อมค้อมยืดยาวเกินกว่าระยะทางที่ควรเดิน ทำให้เสียเวลาเปล่าไปมาก

สัตว์โลกทั้งหลายนี้ ต่างก็เดินทางไกลด้วยกันทุกคน ทางไกลคือสังสารวัฏนี้ เวียนเกิดเวียนตายกันอยู่ไม่รู้จักจบ แต่เมื่อได้พบพระพุทธเจ้า ได้สดับธรรมของท่าน เข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว ปฏิบัติตาม จึงทำที่สุดชาติที่สุดทุกข์ได้

อย่างไรก็ตาม แม้ในสมัยของพระพุทธเจ้า คนที่ได้เคยเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เห็นแจ้งก็มีน้อยอยู่นั่นเอง ส่วนมากวนอยู่ในความมืดคืออวิชชา มีตบอดเพราะตัณหาอุปาทาน

คนส่วนมากถูกมารรัดไว้ ถูกชักดึงไปสู่นรก มารในที่นี้ กล่าวเจาะจงเอากิเลสมาร มหาชนติดอยู่ในบ่วงมารเหมือนนกติดข่าย น้อยตัวที่จะเอาตัวรอดได้ นอกนั้นเป็นเหยื่อของนายพราน มนุษย์ก็เหมือนกัน มีน้อยคนที่จะไปสวรรค์ พระพุทธเจ้าเคยตรัสเปรียบไว้ว่า คนไปสวรรค์เท่าเขาโค ส่วนคนไปนรกเท่าขมโค ต่างกันมาก

จิตตมาณิกา

(ผู้ตม้นำดาชรดฟ้าหรือปาฐคดีทอนลม)

ดูก่อนน้องหญิง

เรื่องนี้เราสองคนเท่านั้น

ที่รู้จักว่า จริงหรือไม่จริง

พระจอมมุนีตรัสเพียงเท่านั้นแล้วทรงดุขณินอยู่

แต่พระดำรัสสั้นๆ กินความลึกซึ่งนี้เอง

พั่งเข้าเสียบความรู้สึกของนางอย่างรุนแรง

ณ

กรุงสาวตลิ่งอีกเหมือนกันที่แสดงถึงพุทธจริยาอันประเสริฐ
อีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่องเกี่ยวกับนางจิญจมาณวิกา

เมื่อพระศาสนารุ่งโรจน์โชตินาการปานประหนึ่งพระอาทิตย์
ทอแสงขั้วรัศมีแห่งหิ้งห้อยคือพาหิรลัทธิอื่นๆ ให้ด้อยลงนั้น พวก
เดียรถีย์นิครนถ์ทั้งหลายต่างก็เลื่อมจากลาภสักการะและความนับถือ
อย่างไม่เคยเป็นมาก่อนเลย

นักบวชเหล่านั้นจึงเที่ยวประกาศตามทางสามแพร่งสี่แพร่ง
และตามถนนอันเป็นที่สัญจรต่างๆ ว่า “ท่านผู้มีนัยน์ตาทั้งหลาย พระ
สมณโคดมเป็นพระพุทธเจ้าอย่างไร เราทั้งหลายก็เป็นพระพุทธเจ้า
เหมือนกัน ให้ท่านทำบุญแก่พระสมณโคดมมีผลอย่างไร ให้แก่พวก
เราก็มีผลมากอย่างนั้น ท่านทั้งหลายจงให้พวกเราเถิด” เมื่อนักบวช
เหล่านั้นเที่ยวประกาศอยู่อย่างนี้ก็หาสามารถชักจูงคนให้เลื่อมใสตาม
ต้องการไม่ ชำร่วยคนที่เคยเลื่อมใสอยู่แล้วก็ถึงกับเกลียดชังเอาเลยที่
เดียว เป็นอันว่าวิธีนี้ของพวกเดียรถีย์ไม่ได้ผล

พวกเขาประชุมกัน ปรีक्षाกันจะอย่างไรดี ขณะนั้นนักบวช
ความคิดเลียบแหลมคนหนึ่งกล่าวขึ้นว่า “สหายทั้งหลาย อุบายนั้นมี
มากหลาย เมื่อไม่ได้ด้วยวิธีหนึ่งก็ควรใช้วิธีอื่นต่อไป เป็นคนไม่ควรจน
ปัญญา ธรรมดามีอยู่ว่าเมื่อประตูหนึ่งปิดลง อาจจะมีประตูอื่นพอที่
จะเปิดได้ ลองๆ ผลักดูก่อนเถิด คือข้าพเจ้าระลึกถึงสาธุศิษย์คนหนึ่ง
ของพวกเรา เธอเป็นสตรีงามมากประดุจเทพอัปสร ถ้าได้อำคัยนาง
ช่วยเหลือ แผนการของพวกเราคงสำเร็จ หรือท่านทั้งหลายมีความ
เห็นอย่างไร”

พูดจบนักบวชทุกคนเห็นด้วย พอดีในขณะที่เขาประชุมลับกัน
อยู่นั้น นางจิตฺตมาณวิกา ก็เข้ามาเพื่อเยี่ยมเยียนตามปกติอย่างที่เคย
มา นักบวชเหล่านั้นทำเป็นไม่สนใจเธอ และไม่ไต่ถามอะไรๆ นางจึงรู้สึก
ประหลาดจึงกล่าวขึ้นว่า

“พระคุณเจ้า เมื่อข้าพเจ้ามาหาครั้งก่อนๆ พระคุณเจ้าเคย
แสดงอาการยินดีและต้อนรับอย่างเต็มใจ แต่คราวนี้เหตุใดพระคุณ
เจ้าจึงเมินเฉย เหมือนข้าพเจ้าเป็นคนแปลกหน้าและพึงรังเกียจ โปรด
แจ้งข้อผิดของข้าพเจ้าให้ทราบด้วยเถิด ถ้าข้าพเจ้ารู้ความผิดของตัว
แล้วจักทำคืนเสีย”

“น้องหญิง” นักบวชคนหนึ่งกล่าวขึ้น “เธอม่ไปเพลนเสียทีได้
จึงไม่ทราบความทุกข์ของพวกเรา พวกเราถูกพระสมณโคดมเบียดเบียน
อยู่ ทำให้ถอยทั้งลาภสักการะและเกียรติคุณ เธอไม่เจ็บร้อนแทนเรา
บ้างเลยหรือ”

“ข้าแต่พระคุณเจ้า โบราณกล่าวไว้ว่า เมื่อยามเดือดร้อนย่อมได้
เห็นใจมิตรและบริวาร บัดนี้พระคุณเจ้าทั้งหลายเดือดร้อนอยู่ ข้าพเจ้า
เป็นทั้งมิตรและบริวาร ไฉนจะเฉยอยู่ได้ แต่ข้าพเจ้าเป็นผู้หญิงจะทำ
อย่างไรเล่าจึงจะช่วยแก้ปัญหา บรรเทาความเดือดร้อนของพระคุณ

เจ้าทั้งหลายได้ จึงบอกมาเกิด ข้าพเจ้ายินดีปฏิบัติเพื่อความสุขความ
ปลอดภัยของพระคุณเจ้า”

เดียรธีย์เหล่านั้่นพอใจในคำของนางปริพพาชกายิ่งนัก คนหนึ่ง
กล่าวขึ้นว่า

“ดูก่อนน้องหญิง พวกเราจะไม่ลืมความดีของน้องหญิงใน
ครั้งนี้เลย ถ้างานใหญ่ครั้งนี้สำเร็จเธอย่อมมีความชอบอย่างสูง อนึ่ง
เธอบอกว่าเธอเป็นผู้หญิงจะช่วยพวกเราได้อย่างไร น้องหญิงก็เธอ
ทราบมิใช่หรือว่า อะไรเล่าจะเป็นความเสื่อมเสียอย่างร้ายแรงสำหรับ
นักพรตยิ่งไปกว่าการคลุกคลีเกี่ยวข้องกับสตรีเพศ เหมือนหนอนเป็น
อันตรายอย่างยิ่งสำหรับเนื้อ จัญจมาณวิกาเอย เธอจงอาศัยความ
เป็นหญิงของเธอนั่นแหละ ทำลายเกียรติยศอันรุ่งเรืองยิ่งของพระ
สมณโคดมให้ทำลายลง”

นางจัญจมาณวิกากล่าวว่า “ข้าแต่พระคุณเจ้า ถ้าอย่างนั้นไว้
เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าเอง คงจะสำเร็จสมประสงค์” แล้วนางก็ลา
กลับไป

หลังจากนั้นสองสามวัน ชาวนครสาวัตถีผู้เลื่อมใสในพระผู้มี
พระภาคเจ้า และไปฟังพระธรรมเทศนาทุกๆ เย็น เมื่อกลับออกจาก
วัดเชตวัน จะเห็นนางจัญจมาณวิกาปริพพาชกาเดินสวนทางเข้าไปใน
อาราม เมื่อมีผู้ถามนางว่าจะไปไหน ก็ตอบเพียงว่า ธุระอะไรของพวก
ท่านที่จะต้องรู้ และแล้วก็เดินเข้าไปในวัดเชตวัน

ตอนเช้าเมื่อมหาชนเข้าสู่วัดเชตวัน เพื่อถวายยาและ
ภัตตาหารแด่พระผู้มีพระภาคและพระสงฆ์ เธอจะเดินสวนออกมาจาก
วัดอีก เมื่อถูกถามว่านางมาจากไหน นางจะตอบอย่างเดียวกันว่า ธุระ
อะไรของพวกท่านที่จะต้องรู้ว่าเรามาจากไหน และนอนที่ไหน

นางทำอยู่อย่างนี้ประมาณ ๒ เดือน และทำอย่างสม่ำเสมอทุกวัน ครานี้เองด้วยอาการดังกล่าวจะปลงใจทำบุญเพราะเหลือเอี่ยมเสียดีเมื่อมีผู้หนึ่งในมหาชนทักถามขึ้นอีกในหนหนึ่ง นางจึงกล่าวว่า

“ท่านทั้งหลายไปเฝ้าพระศาสดาทั้งเช้าและเย็น เคารพบูชาพระองค์อย่างสูง แม้พระราชอาแห่งแคว้นโกศลผู้ทรงศักดิ์ ก็เทิดทูนพระองค์อย่างหาที่เสมอเหมือนมิได้ แต่ท่านทั้งหลายและพระราชาก็หาทราบไม่ว่า คนอันเป็นที่รักยิ่งของพระมหาสมณโคดมนั่นคือใคร” นางพูดทิ้งไว้แค่นั้นแล้วก็ยิ้มอย่างเยาะโลก

“ก็ใครเล่าเป็นที่รักอย่างยิ่งของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ท่านรู้หรือ” ประชาชนซักถามต่อไปอีก

“ทำไมเราจะไม่รู้ พระสมณโคดมอภิมหิรมย์ขึ้นด้วยผู้ใดทุกคืนผู้นั้นแหละเป็นที่รักอย่างยิ่งของพระองค์ท่าน ธรรมดาบุรุษที่จะว่างเว้นจากสตรีเพศที่จะเชยชมนั้นจะทนอยู่ได้ไหน อุปมาเหมือนนกาสฤจะว่างเว้นจากปลัก คนที่รักกันย่อมไม่ว่างเว้นจากการเชยชม หรือเหมือนพญาหงส์ย่อมอภิมหิรมย์ต่อสระโบกขรณี ดาบส ดาบสินีย่อมไม่ว่างเว้นด้วยการเข้าถือนเป็นกรทกัหา ดูก่อนท่านผู้มีตบอดทั้งหลายก็พระสมณโคดมนั้นออกจากพระราชวังอันโอ้อ่า เคยแวดล้อมด้วยสตรีที่คอยแต่จะบำรุงบำเรอด้วยกามรส และบัดนี้พระองค์ได้ว่างเว้นจากสิ่งเช่นนี้มาเป็นเวลานาน เมื่อได้มาพบสตรีที่มีรูปทรงสะคราญตาและลำเพาพักตร์ พระองค์นะหรือจะทนได้ พระองค์ย่อมถือโอกาสเชยชมให้สมกับที่ว่างเว้นมานาน เหมือนมัจฉาชาติซึ่งกระวนกระวายเพราะขาดน้ำในฤดูแล้ง เมื่อได้ยินเสียงฟ้าร้องมาจากทิศตะวันตกก็ย่อมจะไหวตัว และเมื่อพระพิรุณหลังลงมาทำให้ใหญ่หามรุ่งหามค่ำทำให้น้ำเจิ่งนองทุกบึงบาง มัจฉาชาติเหล่านั้นจะพึงชื่นชมถึงแกโลดคะนองสักเพียงใด ดูก่อนท่านผู้มีตบอด ข้อนี้ฉันใด พระมหาสมณโคดมก็ฉันนั้น”

“ก็ท่านหรือเป็นที่รักยิ่งของพระสมณโคดม” ประชาชนยังถามอยู่

“ข้าพเจ้าบอกท่านแล้วมิใช่หรือ ว่า พระสมณโคดมอภิมรยมชมนឹងกับผู้ใดทุกคืน ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักยิ่งของพระองค์ ข้าพเจ้านี้แหละเป็นผู้ที่พระองค์รับสั่งหาและอภิมรยมด้วย อย่าให้ข้าพเจ้าต้องแจงอยู่อีกเลย ท่านตรองเอาเองเถิดว่าเรื่องควรจะเป็นอย่างไร” ว่าแล้วนางก็เดินเลยไปเพื่อให้หน้าคำดูจยาพิชที่วางไว้ออกฤทธิ์ของมันไปตามลำพัง ไม่รอคำซักถามของประชาชนอีก

และก็เป็นเช่นนั้น คำพูดของนางก่อความสงสัยให้เกิดขึ้นในดวงจิตของพุทธบริษัทอย่างสุดที่จะห้ามได้ ประกอบกับมีข้อประจักษ์อยู่ทั่วกันให้น่าเชื่อ คือเมื่อประมาณ ๒ เดือนก่อนนี้นางได้เดินเข้าเดินออกอยู่ในวัดเซตวันทั้งเช้าและเย็น พวกเดียรถีย์นิครนถ์ทั้งหลายเห็นได้ที่เช่นนั้นแล้ว ก็ช่วยกันกระพือข่าวให้ลูกกลมเหมือนไฟซึ่งมีเชื้อดีและได้แรงลม

แต่เหตุการณ์ในวัดเซตวันยังคงสงบเงียบ ภิกษุทั้งหลายยังคงบำเพ็ญสมณธรรมและสาธยายพระพุทธรูปตามปกติ มีบางครั้งก็ภิกษุบางรูปแสดงความจำนงจะแก้ข่าวนี้ แต่พระพุทธรูปองค์ได้ห้ามเสียดสาวกผู้เชื่อมั่นในอนาคตตั้งสัจญาณแห่งพระศาสดาตน จึงคงยืนข่าวลือนี้ด้วยดวงใจสงบ

พระอานนท์ พุทธอนุชาเล่าก็เดือดร้อนกระวนกระวายเกี่ยวกับเรื่องนี้มิใช่น้อย แต่ก็ระงับลงได้ด้วยพระพุทธรูปที่ตรัสปลอบว่า

“อานนท์ อย่าเดือดร้อนไปเลย ผู้ที่จับคู่คุณปามณฑลพระจันทร์ย่อมจะประสบความสำเร็จด้วยเหตุสองอย่างคือ มือของเขาย่อมสกปรกเปื้อนและติดกลิ่นเหม็นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเขาจะโทมนัสมากขึ้น เมื่อคุณที่เขาไปขึ้นไปนั้นไม่สามารถทำให้

มณฑลพระจันทร์แปดเดือนมัวหมองลงได้ แต่กลับตกลงมาทำให้
ศิระและอวัยวะต่างๆ ของผู้ปาสกปรกเประอะเปื้อนเสียเอง ข้อนี้ฉันใด
ผู้ใดพยายามใส่ความตถาคตก็ฉันนั้น”

ในกรณีนี้พระบรมศาสดาเป็นเหมือนนายตำรวจใหญ่ผู้ฉลาด
ในการจับผู้ร้าย เมื่อเห็นและรู้ลาดเลาว่าผู้ร้ายจะเข้าปล้นบ้านก็หาได้
เข้าจับในทันทีไม่ คาคคเนกกำลังของผู้ร้ายแล้วก็เตรียมกำลังของ
ตำรวจไว้จับให้ได้คาหนังกาเขา ให้ผู้ร้ายไม่มีทางตั้งรกรากหรือแก้ตัว
ประการใดเลย

อีก ๔ เดือนต่อมานางจัญจมาณวิกาได้นำเอาผ้าเก่าๆ ทบเป็น
หลายชั้นใส่ไว้ในหน้าท้อง แล้วค่อยเพิ่มขึ้นๆ แสดงอาการว่ามีท้องแก่
ขึ้นตามลำดับๆ พอเข้าเดือนที่ ๘ ที่ ๙ นางใช้ไม้คางโคกทุบตามหลัง
มือหลังเท้าให้บวมขึ้น เพื่อให้สมกับอาการของผู้มีครรภ์แก่เต็มที่จน
จะคลอด

เรื่องนี้เกรียวกราวที่สุดในเมืองสาวัตถีในปีนั้น ยกเว้นพระอริย-
สาวกเสียแล้ว มหาชนนอกนี้เชื่อสนิทว่านางตั้งครรภ์กับพระศาสดา
แต่พระพุทธร่องค์ก็ยังคงเฉยอยู่ บังเอิญอริยสาวกมีอยู่เป็นจำนวนมาก
จึงทำให้พุทธรูปในวัดเซตวันยังคงค้ำคั่ง

ทุกหนทุกแห่งโจษจันกันเกรียวกราวถึงเรื่องนี้ตามทางสาม
แพร่งสี่แพร่ง ในที่สาธารณะสถานและสังฆาการที่ประชุมต่างๆ มีการ
ถกเถียงและแสดงความคิดเห็นกันอย่างกว้างขวางว่าจะเป็นเรื่องที่
เป็นไปได้ หรือเป็นไปได้ไม่ได้ มนุษย์ทั้งหลายได้แยกออกเป็น ๒ พวก
พวกที่เชื่อว่าเป็นไปได้จริง ก็ถอยศรัทธาในพระพุทธร่องค์ พวกที่ไม่
เชื่อก็ช่วยแก้แทนให้พระพุทธร่องค์

วันหนึ่งพระอานนทรรู้สึกกลุ้มใจ กระวนกระวายเพราะเรื่องนี้
ขึ้นมาอีก หากจะกราบทูลพระศาสดา พระองค์ก็คงจะนิ่งเฉยอย่างเคย

ท่านจึงเดินออกจากเขตวนารามมุ่งไปทางทิศทักษิณ ณ ที่นั้นเป็น
ดงไม้สีเขียวอันร่มรื่น ท่านต้องการอยู่ที่สงบเพื่อระงับเรื่องที่ฟุ้งซ่าน
อันเนื่องด้วยความหวั่นไหวพระศาสดาผู้เป็นที่เคารพรักยิ่ง ท่านเชื่อว่า
พระศาสดา มิได้ทำกรรมอันน่าบัดสีนั้น แต่จะห้ามปากคนมิให้พูด
อย่างไร ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ใกล้ชิดอย่างยิ่งของพระองค์ และบางครั้ง
ที่ท่านออกบิณฑบาตในเวลาเช้า จะมีพราหมณ์หนุ่มบางคนและนักบวช
พาหิรัลัทธิเยาะเย้ยถากถางจะให้เจ็บอาย แต่ท่านก็พยายามอดกลั้น
ไม่แสดงอาการโกรธเคืองตามพระดำรัสของพระศาสดา

คนในโลกนี้ส่วนใหญ่พอใจแต่ในความวิบัติลุ่มจมของผู้อื่น ถือเป็น
เป็นอาหารปากอันโอชะเพื่อจะได้ไว้เคี้ยวเล่นในวงสมาคมเวลาว่าง แม้
เขาจะไม่ต้องการภาวะเช่นนั้นถ้าเกิดกับตัวของเขาเอง

ในขณะที่ท่านพระอานนท์จำพิงอยู่นั้น มีเด็กหนุ่มตระกูล
พราหมณ์สองคนเดินเข้ามาโดยไม่ทันเห็นท่าน และแล้วก็นั่งพัก ณ ใต้
ต้นไม้อีกต้นหนึ่งโดยหันหลังให้พระอานนท์

“วาเสฏฐะ” เด็กหนุ่มคนหนึ่งพูดขึ้น “อากาศร้อนอบอ้าวเหลือ
เกิน มาพักในป่าไม้สีเขียวนี้ค่อยสบายขึ้นหน่อย ถ้าวรตติยามาด้วยคงจะ
รื่นรมย์ขึ้นอีกมากทีเดียว” นามนั้นเขาคงหมายถึงคนรักของเขา

“คนกำลังมีคนรักใหม่ๆ ก็เป็นอย่างนี้เอง” เด็กหนุ่มอีกคนหนึ่ง
เปรยขึ้น “เห็นอะไรไปที่ไหนก็นึกถึงแต่คนรัก หายใจเข้าหายใจออกเป็น
คนรักไปหมด”

“ก็ฉันยังหนุ่มแน่นมีกำลังสมบูรณ์ และมีคู่รักน่ารักอย่าง
รตติยา จะไม่ให้ฉันใฝ่ฝันและพร่ำเพ้ออย่างไร อย่าวว่าแต่เราๆ เลย แม้แต่
พระสมณโคตมก็ยังมีนางจิญญมาณวิกาไว้เชยชม เออ ความจริงมัน
ไม่น่าเป็นไปได้นะภารทวาชะ แต่มันก็เป็นไปแล้ว”

พระอานนทสะตุงขึ้นทั้งตัว อธิจจา ไม่ว่าจะหลบหลีกไปมุมใด เป็นไต่ยินแต่ข่าวอันไม่น่าชื่นใจนี้ทั้งสิ้น แคว้นโกศลมหารัฐและแคว้น ไกลเคียงเวลานั้นอบอวลไปด้วยควันไฟ คือข่าวลือเรื่องพระศาสดาและ นางจิณฺจมาณวิกา ท่านพระอานนท้อัดอัดเป็นที่สุด อยากจะลุกขึ้นไป ชี้แจงให้เด็กสองคนนั้นเข้าใจอย่างถูกต้องว่า กรรมอันน่าบัดสีนั้นพระ ศาสดามีได้ทำ ก็พอดีไต่ยินเสียงเด็กหนุ่มอีกคนหนึ่งพูดขึ้นว่า

“วาเสฏฐะ เธอเชื่อหรือว่าพระสมณโคดมจะทรงกระทำอย่าง นั้นจริง”

“พยานหลักฐานออกแนบหนาชัดเจนอย่างนั้นเธอจะยังไม่เชื่อ อีกหรือ ภาร์ทวาชะ ผู้หญิงเขาเป็นฝ่ายเสียหาย และบอกออกมาตั้งๆ ว่าพ่อของเด็กในท้องคือใคร เหตุการณ์ที่เป็นมาตลอดระยะเวลาหก เจ็ดเดือนก่อนนี้ก็พอเป็นเครื่องพิสูจน์ได้ นางจิณฺจมาณวิกาเดินเข้า เดินออกอยู่ในวัดเขตวันไม่เท่าไรก็ตั้งท้อง ใครๆ ก็เห็น”

“แต่ฉันยังไม่เชื่อ เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องที่ใส่ร้ายกันได้ ผู้หญิง เป็นเครื่องมืออย่างดีที่สุดของผู้ใจบาปที่จะใช้เป็นเครื่องทำลาย เกียรติยศของใครต่อใคร”

“ภาร์ทวาชะ สหายรัก เรื่องนี้ถ้าไม่มีพยานหลักฐาน ฉันจะ ไม่เชื่อเหมือนกัน แต่นี่ท้องของนางจิณฺจมาณวิกาเป็นพยานปากเอก ที่จะไม่ยอมให้ใครเถียงได้เลยว่าพระสมณโคดมมิได้ทำกรรมอันน่า บัดสีนั้น”

“แต่ฉันจะยังไม่เชื่อ” ภาร์ทวาชะพูดอย่างหนักแน่น “จนกว่า นางจิณฺจมาณวิกาจะคลอดพยานปากเอกจริงๆ คือเด็กที่คลอดออกมา หาใช่นางจิณฺจมาณวิกาไม่ดอก และแม่เด็กที่คลอดแล้วถ้าไม่มีคําหน้า แห่งพระตถาคตเจ้าเลย ฉันก็จะยังไม่เชื่อสนิท ฉันเคยเห็นแม่ปริพ- พาศิกาคณนี้เที่ยวไปเที่ยวมาอยู่ตามวัดของพวกเดียรติยัณฺชิครนถ์

บ่อยไป นางอาจจะตั้งครรรภ์กับใครสักคนหนึ่งก็ได้ในจำพวกเดียรถีย์ เหล่านั้น แล้วพวกนั้นก็เป็นศัตรูกับพระพุทธเจ้าอยู่ด้วย ทั้งๆ ที่พระองค์ไม่เคยเป็นศัตรูกับใคร เธอเคยได้ยืมมิใช่หรือ พวกนั้นเที่ยวประกาศบาวๆ เพื่อให้มหาชนเลื่อมใสตน แต่ก็หาสำเร็จไม่ พอพวกนั้นหยุดประกาศไม่เท่าไร เรื่องของนางจิณฺจมาณวิกาก็โผล่ขึ้นมา เพื่อนรักอย่าเชื่ออะไรง่ายเกินไป คอยดูกันไปให้ถึงที่สุด คนในโลกนี้ชอบใส่ร้ายกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่มึผลประโยชน์ขัดกัน”

“ฉันไม่ใช่คนเชื่อง่าย เธอก็คงรู้ ฉันมั่นใจว่าคนเชื่อง่ายเป็นคนงมงาย แต่คนที่ไม่ยอมเชื่ออะไรเสียเลยก็เป็นคนงมงายเหมือนกัน และดูเหมือมนจะมงายกว่าคนเชื่อง่ายเสียอีก”

“ฉันไม่ได้ว่าอะไร” ภารัทวาชะพูดตัดบท “เป็นแต่ฉันบอกว้ให้คอยดูกันไปจนถึงที่สุดเท่านั้น”

เด็กหนุ่มทั้งสองละดวงไม้ส้เสียดไว้เป็งหลัง ปล่อยให้พระอานนท์จมอยู่ด้วยจินตนาการที่ลับสนสุดพรรณนา

และแล้ววันอันน่าตื่นเต้นที่สุดก็มาถึง มันเป็นประดุกวันตัดสิ้นความคงอยู่หรือความดับสูญแห่งพระพุทธศาสนา ถ้าเรื่องของนางจิณฺจมาณวิกาเป็นเรื่องจริง ก็เป็นความดับสูญแห่งพระพุทธศาสนา ถ้าเรื่องของนางจิณฺจมาณวิกาเป็นเรื่องเท็จ ก็เป็นนิมิตว่าพระพุทธศาสนาจะรุ่งโรจน์ต่อไป ทั้งนี้ก็เสมือนคนง้นำมูลค้ำคาวไปลาดต้นข้าว ด้วยเจตนาที่จะให้ต้นข้าวตาย แต่บังเอิญมูลค้ำคาวเป็นปุ๋ยอย่างดีของต้นข้าว ยิ่งทำให้ต้นข้าวเจริญงอกงามเขียวสดยิ่งขึ้น

วันนั้นพระตถาคตเจ้าประทับแสดงธรรมอยู่ ณ ธรรมสภา ส่ง่าปานดวงจันทร์ในท้องฟ้าที่ปราศจากเมฆหมอก ขณะที่พุทธบริษัทกำลังทอดกระแสดิจิตไปตามพระธรรมเทศนาอยู่นั้นเอง นางจิณฺจมาณวิกาก็ปรากฏกายขึ้นท่ามกลางพุทธบริษัท นางยื่นเท้าสะเอวด้วย

มือข้างหนึ่ง ส่วนอีกข้างหนึ่งชี้พระพักตร์พระตถาคตเจ้าด้วยอาการ
เกรี้ยวกราด

“แสดงธรรมไพบราหมินะ พระโคตม เสียงของท่านกังวาน
ซึ่งจับใจของมหาชน ฟันของท่านเรียบสนิท วาจาที่เปล่งออกล้วนแต่
ให้คนทั้งหลายสละโลกียวิสัย แต่ตัวพระสมณโคตมเองเล่าสละได้หรือ
เปล่า บทบาทแสดงธรรมช่างทำได้ไพเราะหวานชื่นไม่แพ้ทประโลม
นางในห้องนอน”

พระตถาคตเจ้าหยุดแสดงธรรม พุทธบริษัทเงียบกริบ
บรรยากาศรอบๆ ช่างวังเวงเสียดประมาณ ต้นไม้ทุกต้นในวัดเซตวัน
ยืนต้นนิ่งเหมือนไม้ตายซาก

“ช่างดีแต่จะอภิรมย์” นางจิตฺตมาณวิกาพล่ามต่อไป “พระ
โคตมหันมาดูข้าพเจ้าให้ชัดเจนซิ ท้องของข้าพเจ้าบัดนี้ ๙ เดือนเศษ
แล้ว ตั้งแต่ตั้งท้องมาจะห่วงใยสักชนิดหนึ่งก็มิได้มี ตอนแรกๆ เมื่อเริ่ม
อภิรมย์ ช่างสรรมาเล่าแต่คำหวานให้เพลินใจ แต่พอท้องแก่แล้วจะ
จัดหาหมอหายาเพื่อลูกของตนเองสักชนิดหนึ่งก็มิได้มี เมื่อไม่ทำเอง
จะมอบภาระให้สาธุศิษย์ผู้ศรัทธา เช่นนางวิสาขาหรืออนาถบิณฑิกะ
หรือพระเจ้าปเสนทิโกศลก็ได้ ช่วยจัดเรือนคลอดและสวัสดิภาพอื่นๆ
มิใช่เพียงแต่เพื่อคนที่ตนเคยพร่ำว่ารักเท่านั้น แต่เพื่อเด็กอันเป็นเลือด
เนื้อเชื้อไขของตนด้วย” ว่าจบลงนางกวาดสายตาไปทั่ว

“ดูก่อนน้องหญิง” พระตถาคตเจ้าตรัสด้วยพระสุรเสียงกังวาน
ซึ่งกว่าเดิม

“เรื่องนี้เราสองคนเท่านั้นที่รู้จักกันว่า จริงหรือไม่จริง”

พระจอมมุณีตรัสเพียงเท่านั้นแล้วทรงดุขณียอยู่ แต่พระดำรัส
สั้นๆ กินความรู้สึกซึ่งนี่เองพุ่งเข้าเสียบความรู้สึกของนางอย่างรุนแรง
เสมือนผู้ถูกยิงด้วยลูกศรอาบยาพิษโดยไม่รู้ตัว นางสะดุ้งอย่างแรง มือ

เท้าและปากเริ่มสั่นอยู่ครู่หนึ่ง พอรวบรวมสติให้มั่นคงดังเดิมแล้วนางก็ได้ตอบออกมาทันทีว่า

“ແ່ລະຮີ ພຣະໂຄຕມ ກໍໃນພຣະຄັນຣຸກູື້ອັນມິດຊິດນັ້ນ ໃຮ່ເລ່າຈະໄປຮ່ວມຮູ້ເຫັນດ້ວຍ ນອກຈາກເຮາສອ່ງຄນ າ່ງພູດໄດ້ອ່ງຳມ່ສະທຸສະທ່ານ ທ່ຽວນະວ່າເຮາສອ່ງຄນທ່ານັ້ນທີ່ຮູ້ກັນ” ນາງພູດໄປເຕັ້ນໄປດ້ວຍອາຣມຸຸໂກຣອ່ອນຄ່ອຍໆ ຟຸ່ງຂຶ້ນມາທີ່ລະນ່ອຍ

“ແ່ນ່ອນທີ່ເຕຽວນ່ອ່ງຫຼຽງ ຕຸຄາຕຕອຍິນຍັນຄ່ານັ້ນ”

ຈະເປັນດ້ວຍເຫຸບັງເວີຍ ຫຼືເປັນເພຣາະວິບາກແ່ງກຣມຂອ່ງ ນາງອັນສຸກຣອບກໍສຸດຈະອນຸມານໄດ້ ເມື່ອນາງຮ້ອ່ງດ່າພຣະຕຸຄາຕໄປແລະເຕັ້ນໄປ ເຂືອກຊຶ່ງນາງໃຊ້ຜູກທ່ອນໄມ້ ຊຶ່ງພັນດ້ວຍຜ່າເກ່າບາງໆ ກໍຊາດລຸ່ງ ຮ່ຽງທັ່ງຫຼາຍກໍແຈ່ມແຈ້ງ ກາຣມີທ່ອ່ງຂອ່ງນາງປຣາກຸຸແກ່ຕາມຫາຂນອ່ງ າ່ງຊັດເຈນຍຶ່ງກວ່າຄ່າບອກເລ່າໄດ້ໆ ທັ່ງຫມຸດ ນາງໄດ້ຄລອດບຸຕຣຄືທ່ອນໄມ້ແລະຜ່າເກ່າ ແລ້ວທ່າມກລາງມຫາຂນນັ້ນອ່ງ ຄນທັ່ງຫຼາຍຕະລຶ່ງຟຣິ່ງເຟຣິດ ແຕ່ມີແວວແ່ງປິຕິປຣາໂມທຮ່ຍອ່ງຳຊັດເຈນ ນາງຈິຍຸຈມາຸວິກາຕກໃຈສຸດຊິດ ຫຸ່ນາຊິດເຜືອດເຫືອນຄນຕາຍ ປຣະຂາຂນໄດ້ເຫັນເຫຸກຣຸຸຸຸປຣະຈັກຸຸຸຕາເຂ່ນນັ້ນ ດ່າງກໍໂລ່ງໃຈທີ່ພຣະຕຸຄາຕເຈ່າເປັນຜູ້ບຣິສຸທິໂດຍລຶ່ນເຂື່ງ ແລ້ວອາຣມຸຸໂກຣໂມກໍຟຸ່ງຂຶ້ນໃນດວງໃຈແທບຈະທຸກດວງ ນັ້ນຄືວາມເຕືອດແດ່ນຊຶ່ງຂັງນາງຈິຍຸຈມາຸວິກາ ດ່າງກໍສາປແຂ່ງໃຫ້ນາງປຣະສບທຸກຸຸສາສມແກ່ກຣມຂັ້ງຮ່າຍຂອ່ງຕນ ດ່ອມານາງໄດ້ລຶ່ນຊຶ່ງຟຸ່ງດ້ວຍອາກຣທີ່ນ່າຟຶ່ງລັ່ງເວຂ ອນິຈຈາ! ຮ່ຽງຣ່າງທີ່ສວຍງາມແຕ່ຫ່ອຸ່ມໃຈທີ່ໂສມມໄວ້ ຍ່ອມທ່າໃຫ້ເຈ່າຂອ່ງຮ່ຽງຣ່າງໃຊ້ເປັນເຮືອ່ງມືອປຣະຫາຣຕນອ່ງອ່ງຳມ່ມີໃຮ່ເຮືອ່ງໄດ້

ລາກສັກກາຣຂອ່ງເຕຽຣຸຸຸຸທັ່ງຫຼາຍເລື່ອມລຸ່ງ ແລະເກີດຂຶ້ນແກ່ພຣະທຸສຟເຈ່າມາກຫຼາຍ

ວັນດ່ອມາກິກຸຸສຸງມໄດ້ປຣະຂຸມກັນ ຸຸ ຮຣຣມສກາ ກລ່ວກຄາວ່າດ້ວຍຮ່ຽງນາງຈິຍຸຈມາຸວິກາ ພຣະຕຸຄາຕເຈ່າເສດຶ່ງມາທຣງທຣາບແລ້ວຈຶ່ງຊັຣສ

ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่พิจารณาหรือยังไม่เห็นโทษของผู้อื่นโดยชัดเจนแล้ว ก็ไม่พึงลงโทษผู้ใด หนึ่ง บุคคลผู้ละค่าสัตย์เสียแล้ว และชอบพูดแต่มุสา ไม่สนใจในเรื่องปรโลก จะไม่ทำบาปนั้นเป็นอันไม่มี”

เหตุการณ์เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ยิ่งที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธองค์ เป็นเรื่องที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ชนทุกชั้น ผู้เฒ่าผู้แก่พยายามสั่งสอนลูกหลานว่าอย่าเอาอย่างนางจิญจมาณวิกา และผูกเป็นคำพังเพยว่า “อย่าปาอูจจาละขึ้นฟ้า”

เกี่ยวกับเรื่องทำนองนี้ พระตถาคตเจ้าเคยตรัสไว้เสมอมิใช่หรือว่า “คนที่เกิดมาแล้วทุกคนมีขวานติดปากมาด้วย สำหรับให้คนพาลผู้ชอบพูดชั่วๆ ไว้พาดฟันเชือดเชือดตัวเอง หนึ่ง ผู้ใดติเตียนคนที่ควรสรรเสริญหรือสรรเสริญคนที่ควรติเตียน ผู้นั้นชื่อว่าแสหาโทษใส่ตัวเพราะปากเขาย่อมหาความสุขไม่ได้เพราะโทษนั้น การแพ้การพ้นสิ้นทรัพย์หมดเนื้อหมดตัว ยังถือว่ามิโทษน้อยเมื่อนำไปเทียบกับการทำให้คิดประทุษร้ายในพระสุด การกล่าวใส่ร้ายพระพุทธเจ้านี้มีโทษมากอย่างยิ่ง”

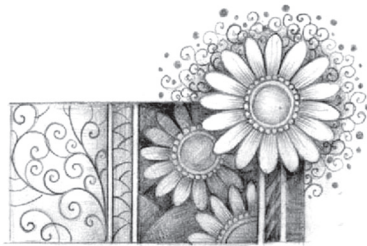
“ผู้ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสย่อมได้รับบาปเอง เหมือนคนคนปามงธุลีขึ้นฟ้าหรือปารุสัทนลม”

“ผู้โลกจัดไม่มีศรัทธา ตระหนี่ ไม่เคยใส่ใจในคำขอร้องวิงวอนของผู้ทุกข์ยาก ชอบส่อเสียด มักจะชอบด่าผู้อื่นเสมอๆ”

เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นบทเรียนที่ดีพอสำหรับผู้ปองร้ายต่อพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา เรื่องใส่ร้ายป้ายสีต่างๆ จึงเงียบไปหลายปี

ต่อมามีเรื่องเกิดขึ้นอีก คราวนี้เกี่ยวกับการฆาตกรรม พวกเดียรถีย์ตามเคย จ้างนักเลงสุราให้ฆ่าหญิงคนหนึ่งชื่อสุนทรี แล้วนำ

ไปหมกไว้ที่กองดอกไม้แห้งใกล้พระคันธกุฎีของพระผู้มีพระภาค แล้ว
ทำที่เป็นเที่ยวโฆษณาว่า นางสุนทรียหายไปไม่ทราบหายไปไหน มีการ
ค้นหากันมาก ในที่สุดก็มาพบที่ใกล้พระคันธกุฎี คราวนี้พวกเดียรฉัตร
ผู้ริษยาก็เที่ยวโฆษณาต่อมหาชนว่าพระผู้มีพระภาคร่วมหลับนอนกับ
นางสุนทรียแล้วฆ่านางเสียเพื่อปิดปาก แต่ในที่สุดเจ้าหน้าที่ตำรวจของ
พระเจ้าปเสนทิโกศลก็จับผู้ร้ายฆ่านางสุนทรียได้ในร้านสุราแห่งหนึ่ง
เพราะพวกนั้นเมาสุราแล้วทะเลาะกันเอง และกล่าวถึงเรื่องที่ตนตีนาง
สุนทรียี่ครั้ง.

ภาคผนวก

เรื่อง จิตจมาลวิกา

บุคคลผู้ละคำสัตย์เสียแล้ว และชอบพูดแต่มุสา มีปรโลกอันข้ามเสียแล้ว จะไม่ทำบาปนั้นเป็นอันไม่มี

ธรรมอันเอกในที่นี้ท่านหมายเอาสังขจะ หมายความว่า คนไม่มีสังขจะมักพูดเท็จ ท่านว่าคนใดพูด ๑๐ คำ จะหาจริงสักคำหนึ่ง ก็ไม่ได้ คนนั้นชื่อว่ามักพูดเท็จ

ชื่อว่า มีปรโลกอันข้ามเสียแล้ว นั่นคือไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า จะไม่ทำบาปเป็นไม่มี

สังขจะในที่นี้ท่านหมายเอาสังขจวจา คือความจริงทาง วาจา หมายความว่าพูดจริง อย่างไรก็ตาม คำจริงที่นักปราชญ์ ท่านสรรเสริญนั้นต้องเป็นความจริงที่มีประโยชน์ และถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม ดังภาษิตว่า

สจฺเจ อตฺถे จ ธมฺเม จ อหุ สนฺโต ปติฏฺฐิตา

สัตบุรุษทั้งหลาย ตั้งอยู่ในสังขจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม คือความถูกต้อง

ดังนั้นสังขจะที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ใคร และไม่ถูกต้อง แม้จะจริง ปราชญ์ท่านก็ไม่สรรเสริญ

คำเท็จแต่ผู้พูดมุ่งประโยชน์ และสำเร็จประโยชน์อย่างดี ทั้งแก่ผู้พูดและผู้ฟัง ท่านให้อภัยไม่ถือเป็นบาป เช่น หมออาจ

กล่าวเท็จแก่คนใช้ของตน เพื่อมิให้คนใช้ของตนเสียกำลังใจ เพื่อให้มีกำลังใจ โรคจะได้หายเร็ว เพราะท่านว่ากำลังใจของคนใช้สำคัญกว่ายา หมอจึงต้องให้กำลังใจแก่คนใช้เสมอ แม้รู้ว่าต้องพูดเท็จบ้างก็ยอม

การพูดเท็จที่มีโทษมากทั้งทางโลกและทางธรรมก็คือ การพูดเท็จที่หักรานประโยชน์ผู้อื่น ใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่น ยกย่องตนเกินความจริง

คนสมัยโบราณถือสัจจวาจาเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะ กษัตริย์ จึงพูดกันติดปากว่า “กษัตริย์ตรัสแล้วไม่คืนคำ”

คนมักพูดเท็จทำให้คนอื่นขาดความเชื่อถือ พอถึงคราวสำคัญจะต้องพูดจริงขึ้นมาบ้าง คนอื่นก็ไม่เชื่อถือ ได้รับอันตรายเองอย่างเรื่องหมาป่ากับเด็กเลี้ยงแกะ

ในทางศาสนาท่านว่า สัจจะเป็นคำไม่ตาย ข้อนี้ เป็นธรรมเก่า (สจฺจ เว อมตา วาจา เอส ธมฺโม สนนฺตโน) คนพูดจริงนำประโยชน์มาให้แก่ตนและคนทั้งหลาย ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส ทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นไป อย่างเช่น อธิมุตตกสามเณร ให้สัจจะกับโจรไว้แล้ว ก็รักษาสัจจะจนโจรนั้นเกิดความเลื่อมใส อีกท่านหนึ่งคือ มหาสุตโสมบัณฑิตผู้ทรงให้ปฏิญญากับโจรโปริสาทแล้วรักษาสัตยญานนั้นมีได้หวงแหนรักษาชีวิตเลย ท่านเหล่านั้นยอมสละชีวิตเพื่อรักษาคำสัตย์ ในที่สุดทำให้โจรโปริสาทเลื่อมใสได้

บัณฑิตยอมถือว่า การนิ่งเสีย ไม่ยอมพูด ประเสริฐกว่า การพูดเท็จเพื่อหักรานประโยชน์ผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น

คำสัตย์ท่านถือเป็นคำสุภาชิตอย่างหนึ่ง ดังที่พระศาสดาทรงแสดงไว้ในสุภาชิตสูตร ปัญจกนิบาต อังคุดตริกกายว่า

“วาจาประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นสุภาषิต คือ ๑. พุทธุกกาล ๒. พุทธจริง ๓. พุทธไพเราะอ่อนหวาน ๔. พุทธมีประโยชน์ ๕. พุทธด้วยจิตเมตตา”

ส่วนในสุภาषิตสูตร ตติยวรรค แห่งสุตตนิบาต ทรงแสดง ลักษณะแห่งคำสุภาषิต ๔ คือ ๑. พุทธิจริง ๒. พุทธเป็นธรรม ๓. พุทธคำน่ารักน่าพอใจ ๔. พุทธคำซื่อสัตย์

จะเห็นว่าทั้ง ๒ แห่งขาดคำสัตย์ไม่ได้ เพราะคำสัตย์เป็น ลักษณะสำคัญของวาจาสุภาषิต คำเช่นนั้นไม่ทำตนและผู้อื่นให้ เดือดร้อน

นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า คนพูดเท็จนั้นเป็นคนลึนคิด คือไม่สามารถเอาความจริงมาพูดได้ เป็นคนขลาดเพราะไม่กล้า พุทธความจริง อาจมีคนชอบพูดเท็จแย้งว่าคนพูดความจริงต่าง หากเล่าเป็นคนลึนคิดเพราะไม่สามารถหาคำเท็จมาพูดได้ ตาม ธรรมดาความจริงเป็นสิ่งมีอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องเที่ยว แสวงหา แต่ความเท็จจำเป็นต้องเสกสรรปั้นแต่งขึ้น ใครจะพูด ความจริงก็พูดได้ทันทีตามที่รู้ที่เห็น เพราะฉะนั้นพวกเด็กๆ ก็ พุทธความจริงได้ แต่คนพูดเท็จเก่งต้องเป็นคนฉลาดมาก เพราะ สามารถพูดเรื่องไม่จริงให้คนเห็นว่าจริงได้ แต่เป็นความฉลาด ที่เป็นโทษเป็นภัย

อย่างไรก็ตามคนมักพูดเท็จนั้น จะต้องมีความจำดีจึงจะ เท็จไปได้ตลอด คือจะต้องคอยจดคอยจำว่าเท็จไว้อย่างไรบ้าง มิฉะนั้นจะต้องถูกจับได้อย่างแน่นอน เมื่อมีผู้จับได้บ่อยเข้า ความ เคารพเชื่อถือในบุคคลนั้นก็หมดไป เหลือแต่ความรังเกียจเหยียดหยามหัวเราะเยาะเล่น จะพูดจาจริงจั่งสักครั้งหนึ่งคนทั้งหลาย ก็เห็นเป็นเท็จไปอีก ตกลงเสียคนไปทั้งชาติ

มนุษย์และสัตว์จึงเป็นวัตถุซึ่งประกอบขึ้นจากธาตุ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อตายแล้วก็เป็นอันหมดกัน ไม่มีโลกหน้า ไม่มีนรก สวรรค์ ไม่มีนิพพาน

เรื่องการทำบุญให้ทานเป็นเรื่องของคนโง่ ถูกหลอกหลวง ให้ประพฤติดีเพื่อบังเกิดประโยชน์แก่ผู้สอนนั่นเอง เรื่องพระเจ้าต่างๆ เป็นเรื่องเพ้อฝัน หาสาระอันแท้จริงอะไรไม่ได้ เป็นเรื่องของคนโง่หลอกคนโง่อีกชั้นหนึ่ง

เพราะความเชื่ออย่างนี้ จารวากจึงเห็นว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่ จึงสนุกเพลิดเพลินให้เต็มที่ มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย กินอาหารดี แม้จะต้องเป็นหนี้เป็นสินเพราะกินอย่างดีก็ควรทำ เขามีสุขภาพดีของเขาเองว่า “ยาวชีวมุ สุขุมซีเว อธิ กตวา ทิ ปิเว ภสฺมิกตสฺส เทหสฺส ปุราคมนํ กุโธ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ก็ขอยุ่อย่างมีความสุข แม้จะต้องกู้หนี้มีสินมากินก็ยอม (ฟังกู่หนี้มากินนมล้น) เพราะเมื่อร่างกายกลายเป็นเถาถ่านแล้วจะกลับมาอีกไม่ได้”

จารวากเห็นว่า ความสุข แม้ยังคงคลุกเคล้าอยู่ด้วยความทุกข์ แต่มันก็เป็นสิ่งดีงามประการเดียวในชีวิตนี้ เพราะฉะนั้นจึงควรจับฉวยเอาไว้ การยอมทนทุกข์ในชาตินี้เพื่อความสุขในชาติหน้า นั้นเป็นความเขลาอย่างยิ่ง ไม่มีคนฉลาดคนใดยอมทิ้งข้าวเปลือก เพราะเห็นว่ามันมีเปลือก ทิ้งปลาเพราะเห็นมันมีก้าง เป็นต้น ความสุขและความทุกข์ย่อมคลุกเคล้ากันไป สุขโดยส่วนเดียว นั้นไม่มีทางจะหวังได้

จารวากยังให้คำคมไว้อีกว่า “นกพิราบในวันนี้ ดีกว่านกยูงในวันพรุ่งนี้” คือให้แสวงหาความสุขเสียในวันนี้ ชาตินี้ เท่าที่สามารถจะหาได้ อดมคฺติของชีวิตคือความสุขความพอใจ

แต่พอมาถึงปัญหาว่า ควรจะแสวงหาความสุขอย่างไร? จารวาก็ยอมรับเหมือนกันว่า การประกอบกรรมดีเป็นทางนำไปสู่ความสุข จารวาก็ยังยอมรับศีลธรรมสากลของโลกอยู่ ฯลฯ

ส่วนพระพุทธศาสนา มีทรรศนะไม่ลงรอยกับจารวากหลายประการ เช่น พระพุทธศาสนาสอนให้ถือธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดแม้จะต้องประสบทุกข์เพราะการประพฤติธรรมก็ขอให้ยอม ให้ออมสละทุกอย่างเพื่อธรรม ดังภาษิตว่า

“ธมฺ จเช อญฺจควรสฺส เหตุ
องฺคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
องฺคํ ธมฺ ชีวิตญฺจจาปิ สพุพฺ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสรนฺโต”

แปลว่า “บุคคลพึงยอมสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงยอมสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต เมื่อระลึกถึงธรรม พึงยอมสละทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิต” รวมความว่าให้ยอมสละทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษาธรรมไว้ จะกล่าวไปถึงความสุข เพลิดเพลินเล็กๆ น้อยๆ

จารวากไม่เชื่อโลกหน้า ปฏิเสธเรื่องการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย แต่พระพุทธศาสนายอมรับว่า โลกหน้ามีอยู่จริง การทำบุญอุทิศให้ผู้ตายมีผลจริง นรกสวรรค์มีอยู่จริง

จารวากเน้นหนักในเรื่องหาความสุขเพลิดเพลินให้แก่ตน แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่าการทำงานเช่นนั้นเป็นความประมาท มัวเมาเกินไป

จารวากให้หาความสุขเสียในวันนี้ ชาตินี้ แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่า ชีวิตในชาตินี้น้อยเกินไป เหมือนศาลาหยุดพัก

ชั่วคราว ชีวิตอันยาวแท้จริงนั้นอยู่ในโลกหน้าคือนรกหรือสวรรค์ จึงควรยอมสละความสุขเล็กน้อยและในระยะเวลาสั้น เพื่อความสุขอันไพบูรณ์ยาวนานในโลกหน้า เหมือนยอมเสียภาษณะดินเพื่อได้ภาชนะทองคำ

จากรวากเห็นว่า วิญญาณหรือจิตเป็นผลผลิตของร่างกาย แต่พุทธศาสนาเห็นว่า กายเป็นผลมาจากวิญญาณ คือวิญญาณเป็นผู้สร้างร่างกายตามหลักของปัจจุยการที่ว่า วิญญาณปัจจุยา นามรูป (นามรูปมีเพราะวิญญาณเป็นปัจจัย) จิตและกายเป็นคนละอย่าง แต่อาศัยกัน พระพุทธศาสนา ทั้ง สุนยญวาท วิญญาณวาท และเถรวาท เป็นจิตนิยมมากกว่า วัตถุนิยม เห็นว่าจิตมีความสำคัญกว่ากาย ธรรมทั้งหลายมีจิตเป็นหัวหน้า สำคัญที่จิต ตรงกันข้ามกับจรรวากที่เดียว ถ้าถึงคราวจะต้องสูญเสีย พุทธศาสนายอมให้สูญเสียชีวิตเพื่อรักษาคุณภาพที่ดีของจิตไว้

บุคคลผู้ไม่เชื่อโลกหน้าทำบาปได้ง่ายกว่าผู้เชื่อ เพราะเห็นว่าถ้าเอาตัวรอดไปได้ในโลกนี้ก็ปลอดภัย แต่คนเชื่อโลกหน้า แม้จะทำชั่วในที่ลับ ก็เกรงภัยในโลกหน้า จึงไม่กล้าทำ ถ้าทำก็ทำอย่างหวาดหวั่นต่อผลในโลกหน้า

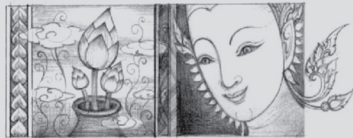
เมื่อทำความดีก็มีความมั่นคงกว่าคนไม่เชื่อโลกหน้า เพราะมีความหวังว่า หากกรรมนั้นยังไม่ให้ผลในโลกนี้ ก็จะทำให้ผลในโลกหน้า

ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า คนไม่มีสัจจะมักพูดเท็จ ไม่เชื่อปรโลก จะไม่ทำบาปเป็นไม่มี.

จิตใจที่อ่อนโยน แต่เหนียวแน่นมั่นคงในคุณความดี และมีปัญญาสว่างไสว รู้เหตุรู้ผลอันถ่องแท้เท่านั้น จึงจะ

ทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่เพื่อนมนุษย์ได้ คุณนางวิสาขา มหาอุบาสิกาในหนังสือเล่มนี้เป็นตัวอย่าง นางเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล มีจริยวัตรอันงามและมีปัญญา จึงปรากฏดุจจันทร์เต็มดวงในคืนเพ็ญ เต่งามอยู่กลางนภาภาค ส่องสาดรัศมีอันของใยสู่โลก และปาณกชาติทั้งมวล ให้ความเย็นกาย เย็นใจ ใครจะอยู่ที่ใด ก็ตามจะรู้สึกเสมือนดวงจันทร์จางใจส่องแสงให้แก่ตน

ดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญฉันใด สตรีผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมก็ฉันนั้น เธอให้ความสุข ความอบอุ่น และความเย็นใจแก่ผู้เข้าใกล้ คบหาสมาคม ให้ความรู้สึกที่ดี พร้อมทั้งจรรโลงเกียรติแห่งสตรีเพศให้สูงส่ง สวยงาม เป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงจิต

ประวัติย่อ

ท่านอาจารย์วศิน อินทสระ

ชาติภูมि :

เกิดที่หมู่บ้านท่าศาลา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา
เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗
เมื่อจำความได้ พ่อแม่ได้ย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านตากแดด
ตำบลปากร่อ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การบรรพชาอุปสมบท :

บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี ที่วัดบุปผาราม เขตธนบุรี
กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ และอุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗
ลาสิกขา เมื่อ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗

การศึกษา : _____

- มัธยมศึกษา ๘ (สมัครสอบ)
- นักธรรมเอก
- เปรียญ ๗ (ป.ธ.๗)
- ศาสตราจารย์บัณฑิต (มหามกุฏราชวิทยาลัย)
- M.A. (ทางปรัชญา มหาวิทยาลัยบามาร์ส อินเดีย)
- ปริญญาตรีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าที่การงาน : _____

สอนวิชาศีลธรรม

- ที่โรงเรียนราชินี
- ที่โรงเรียนพณิชยการสีลม (อาจารย์ผู้ปกครอง)
- ที่โรงเรียนเตรียมทหาร และเป็นหัวหน้าแผนกสารบัญ

มียศเป็นร้อยโท

สอนวิชาพุทธปรัชญาเถรวาท มหายาน

- ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ประมาณ ๑๒ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๓)

สอนวิชาพุทธศาสนาในประเทศไทยและวิชาจริยศาสตร์

- ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ประมาณ ๑๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๓)

สอนที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เกี่ยวกับศาสนา และปรัชญา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๒ (เป็นระยะเวลา ๔๖ ปีเต็ม) / สอนพิเศษประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๓ (เป็นระยะเวลา ๒๘ ปีเต็ม)

- บรรยายพิเศษในที่ต่างๆ ตามที่ได้รับเชิญ
- บรรยายธรรมทางวิทยุตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึง พ.ศ.๒๕๕๐ โดยออกเป็นรายการสดบ้าง ใช้เทปบ้าง (เป็นระยะเวลา ๑๑ ปีเต็ม)

การประพันธ์ :

- เขียนหนังสือประเภทต่างๆ เช่น นวนิยายอิงหลักธรรม อธิบายหลักธรรม ฯลฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ มาจนถึงปัจจุบัน มีประมาณกว่า ๑๖๐ ชื่อเรื่อง บางชื่อเรื่องก็มีหลายเล่ม เช่น ทางแห่งความดี เป็นต้น

ทำนิตยสาร :

- เป็นบรรณาธิการนิตยสารธรรมจักษุ ของมูลนิธิอิมหมากุฏราชวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ถึง พ.ศ.๒๕๓๙
- เป็นบรรณาธิการนิตยสารศุภมิตร ของมูลนิธิส่งเสริมกิจการศาสนาและมนุษยธรรม (กศม.) ของวัดมกุฏกษัตริยาราม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๑

รางวัลพิเศษ :

- ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประเภทสารคดี หนังสือเรื่อง “จริยาบท” และในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ หนังสือเรื่องจริยศาสตร์
- ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับพระราชทานรางวัล “เสาสีมาธรรมจักร” ในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาประเภทวรรณกรรม เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี

- ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับเกียรติคุณบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะเป็นรางวัลชมเชย ประเภทสร้างสรรค์ด้านศาสนา จากบทความเรื่อง “หลักกรรมกับการพึ่งตนเอง”
- ๒๒ เมษายน ๒๕๕๒ ได้รับรางวัล “พุทธคุณูปการ กาญจนเกียรติคุณ” ในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม
- ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ได้รับรางวัล “ปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย” เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จากกระทรวงวัฒนธรรม
- ๒๔ มกราคม ๒๕๕๔ ได้รับรางวัล “นราธิป” ในฐานะนักเขียนอาวุโส ประจำปี ๒๕๕๓ จากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย (ในพระบรมราชูปถัมภ์)
- ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ได้รับรางวัล “ผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาดีเด่นด้านวรรณกรรม” ประจำปี ๒๕๕๔ จากมูลนิธิศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
- ๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๓ “รางวัลศิลปินแห่งชาติ ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๖๖ สาขาวรรณศิลป์” จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) กระทรวงวัฒนธรรม

เรื่องพระอานนท์พุทธอนุชา :

เรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา นอกจากจะได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลายในสังคมไทยแล้ว สารานุกรมวรรณกรรมโลกในศตวรรษที่ ๒๐ (Encyclopedia of World Literature in 20th Century) ได้นำเรื่องพระอานนท์พุทธอนุชาไปสวดตีไว้ในหนังสือดังกล่าวนั้น เป็นทำนองว่าได้ชี้ทางออกให้แก่สังคมไทยที่สับสนวุ่นวายอยู่ด้วยปัญหานานัปการ

ท่านอาจารย์วคิน อินทสระ
ปรารภกับศิษย์อยู่เสมอว่า
หลักคิดของการสร้างสรรค์ผลงานทั้งหมด
ที่ผ่านมามาตลอดชีวิต คือ
การตอบแทนพระคุณของพระศาสนา
และตอบแทนคุณของประชาชน
แทนคุณพระศาสนา
เพราะได้อาศัยพระศาสนาพาตัวเองขึ้นมาได้
และได้ดำรงตนมีชีวิต
รับใช้ศาสนาอย่างต่อเนื่องได้นั้น
เพราะความช่วยเหลือและอุปการะ
ของประชาชนตลอดมา

คำประกาศเกียรติคุณ
นายวศิน อินทสระ
ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์
พุทธศักราช ๒๕๖๖

นายวศิน อินทสระ เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ณ หมู่บ้านท่าศาลา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ปัจจุบัน อายุ ๙๐ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุ ๑๓ ปี จึงได้รับการศึกษาปลุกฝังบ่มเพาะอุปนิสัยใฝ่ดี ใฝ่รู้ รักสงบใฝ่ธรรม ต่อเนื่องมา และได้อุปสมบทที่วัดบุปผาราม เขตธนบุรี เริ่มศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจัง ส่งผลสำเร็จทางการศึกษาในระดับเปรียญธรรม ๗ ประโยค สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก สาขาวิชาศิลปศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย แล้วเดินทางไปศึกษาต่อจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยบาณาร์ส อินเดีย ประเทศอินเดีย และได้รับปริญญาเอกสาขาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พุทธศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นำไปสู่การเป็นนักคิด นักเขียน และนักวิชาการ รวมทั้งเป็นอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางธรรม

ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตลอดระยะเวลากว่า ๕๐ ปี ที่ผ่านมา เป็นส่วนสะท้อนให้งานวรรณกรรมเปี่ยมไปด้วยคุณค่าแห่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

นายวคินได้สร้างสรรค์งานวรรณศิลป์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ รวมไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เรื่อง ทั้งด้านนวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี อนุทิน และอัตชีวประวัติ สาระตงะหลักในงานเขียนทุกเล่มเพื่อการเผยแผ่พุทธธรรมให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนทุกระดับ เช่น แสงเทียน พระอานนท์พุทธอนุชา พุทธจริยา พ่อผมเป็นมหา ผู้สละโลก สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค สาระสำคัญแห่งมงคล ๓๘ ธรรมบท อธิบายมิลินทปัญหา พระไตรปิฎกฉบับที่ทำให้ง่ายแล้ว เป็นต้น

ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ นายวคินได้นำคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มานำเสนอในรูปแบบของวรรณกรรม เพื่อให้เป็นประทีปส่องธรรมแก่สังคมและโลก โดยใช้แหล่งข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ต่างๆ มาสังเคราะห์ให้ง่าย ขยายความ ยกตัวอย่าง เล่าด้วยกลวิธีที่เหมาะสม ใช้ภาษาและโวหารงดงามสละสลวย อ่านง่าย ทำให้ผู้อ่านเกิดความประทับใจ สะเทือนใจ หรือเกิดจินตนาการ สามารถนำไปเป็นคติชีวิตได้ในทุกระดับเพศวัยมุ่งให้เห็นความรู้ ความคิดอันเป็นคุณประโยชน์สำคัญ ตลอดชีวิตการทำงาน นายวคิน อินทสระ ได้อุทิศตนด้วยความเสียสละ อาทิ เป็นบรรณาธิการ นิตยสารธรรมจักษุ นิตยสารศุภมิตร สอนพิเศษแก่ประชาชนทั่วไป และบรรยายทางวิทยุของสถานีวิทยุ FM 97.75 MHz เพื่อศาสนาและสังคม เผยแผ่ผลงานวรรณศิลป์เป็นธรรมทาน

ในรูปแบบ CD, MP3 หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) ผ่าน
สื่อเสียงดิจิทัลซาวด์คลาวด์ (Sound-Cloud) ทางเว็บไซต์
www.ruendham.com, www.kanlayanatam.com และในเฟ
ซบุ๊ก อาจารย์วศิน อินทสระ

ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น
ปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ
จากกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้รับรางวัลนราธิป
ที่มอบให้แก่นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ กวี นักแปล และ
บรรณาธิการอาวุโส ผู้สร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าแก่
วงวรรณกรรมไทยอย่างต่อเนื่อง ได้รับความนิยมนอย่าง
กว้างขวาง จากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๙
ได้รับรางวัลโล่ประกาศเกียรติคุณ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อ
พระพุทธศาสนาและสังคม ในโอกาสครบ ๑ ทศวรรษ การก่อตั้ง
สถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคม FM 97.75MHZ
จากคณะกรรมการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ในกำกับของมหาเถรสมาคม และ พ.ศ. ๒๕๖๕ หนังสือเรื่อง
พระอานนท์พุทธอนุชา ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก
ว่าเป็นผลงานที่มีความเป็นเลิศด้านวรรณศิลป์มีรายชื่อปรากฏ
ในสารานุกรมวรรณคดีหรือวรรณกรรมของโลกในศตวรรษที่ ๒๐
(Encyclopedia of World Literature in 20th Century) จาก
องค์การยูเนสโก นับว่าเป็นเพชรน้ำเอกในวงวรรณกรรม

นายวศิน อินทสระ จึงสมควรได้รับการยกย่องเชิดชู
เกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พุทธศักราช ๒๕๖๖

[จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) กระทรวงวัฒนธรรม]

รายชื่อหนังสือท่านอาจารย์วศิน อินทสระ

1	๑๐๘ คำถามกับอาจารย์วศิน อินทสระ	23	ความเข้าใจหลักศาสนา
และการพัฒนาชีวิตด้วยคุณธรรม
2	กรรมฐานหรือภาวนา	24	ความคิดทางพระพุทธศาสนา
และทรรศนะชีวิต 1
3	การช่วยเหลือตนเอง ชัยชนะ
๘ ประการ และสายธารแห่งศรัทธา
(อยู่ในเล่ม ธรรมและชีวิต)	25	ความคิดทางพระพุทธศาสนา
และทรรศนะชีวิต 2
4	การช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเอง
(อยู่ในเล่ม ธรรมและชีวิต)	26	ความคิดเห็นที่ถูกต้องเป็นอย่างไร
5	การทำบุญให้ทาน	27	ความดีและอานุภาพของความดี
6	การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า	28	ความดีและอานุภาพของความดี
(ปกอ่อน-กะทัดรัด)
7	การเผยแผ่ศาสนา	29	ความทุกข์และการดับทุกข์
8	การเผยแผ่ศาสนา ความเข้าใจ
หลักศาสนาและการพัฒนา	30	ความสุข (ปัญหาที่น่าสนใจจากอังกฤษ)
9	การพัฒนาชีวิตเพื่อความสุขในปัจจุบัน	31	ความสุขของชีวิต
10	การพึ่งตน	32	ความสุขจากการไม่เห็นแก่ตัว
11	การศึกษาและการปฏิบัติธรรม	33	ความสุขที่หาได้ง่าย
12	การสร้างคุณภาพชีวิต	34	ความหลัง
13	การสร้างคุณภาพชีวิตและการงานที่ดี
(ปกอ่อน-กะทัดรัด)	35	คุณของพระรัตนตรัยและการเข้าถึง
14	คติชีวิต	36	คุณของพระสารีบุตรและจิตตคหบดี
15	คติชีวิต	37	คุณความดีดอกไฮไซร์
16	คติชีวิต (ปกแข็งมีแจ๊คเก็ต)	38	คุณสมบัติของผู้มีโชคกลาง 7 ประการ
17	คติชีวิต ฉบับรวมเล่ม	39	คุณสมบัติของผู้มุ่งสันตบถ
18	คติชีวิต เล่ม 1	40	คุณสมบัติพื้นฐานของชาวพุทธ
19	คติชีวิต เล่ม 2	41	จริยศาสตร์
20	คติชีวิต ๑, ๒, ๓, ๔
(ปกอ่อน-กะทัดรัด)	42	จริยาบถ เล่ม 1
21	ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม	43	จริยาบถ เล่ม 2
22	ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต	44	จอมจักรพรรดิอโศก เล่ม 1
		45	จอมจักรพรรดิอโศก เล่ม 2
		46	จากปาณิสสรด้วยรักและห่วงใย
		47	จากราถึงนภาพร
		48	ชัยชนะ 8 ประการ

49	ชาวพุทธกับวิกฤตศรัทธา	74	ธรรมปฏิสัมพันธ์
50	ชีวิต การงาน และการสร้างความสุข	75	ธรรมเพื่อครองใจคน และธรรมเพื่อความสำเร็จ
51	ชีวิตกับครอบครัว	76	ธรรมและชีวิต
52	ชีวิตกับความรัก	77	ธรรมและทรรศนะชีวิต (ฉบับพิเศษ)
53	ชีวิตจาณะ	78	ธรรมและทรรศนะชีวิต เล่ม 1
54	ชีวิตนี้มีอะไร	79	ธรรมสำหรับผู้สูงอายุ
55	ชีวิตและความตาย (ปกอ่อน-กะทัดรัด)	80	ธรรมะชั้นเดียย
56	ตรรกศาสตร์พุทธศาสนา (Buddhist Logic)	81	ธรรมาลังการ
57	ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท	82	ธัมโมชปัญญา เล่ม 1
58	ทรรศนะเกี่ยวกับความเชื่อ ในพระพุทธศาสนา	83	ธัมโมชปัญญา เล่ม 2
59	ทรรศนะเกี่ยวกับความเชื่อ ในพุทธศาสนา (อธิบายกาลามสูตร)	84	ธัมโมชปัญญา เล่ม 3
60	ทางชีวิต (ปกแข็งมีแจ๊คเก็ต)	85	แนวการศึกษาพระสูตรตันตปิฎก และหัวใจการศึกษาพระพุทธศาสนา
61	ทางชีวิต ๑, ๒, ๓, ๔ (ปกอ่อน-กะทัดรัด)	86	แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักพระพุทธศาสนา
62	ทางดำเนินของมุนี ทางดำเนินของมุนี (โมไนยปฏิบัติทา)	87	แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักพระพุทธศาสนา เล่ม ๑
63	ทางแห่งความดี เล่ม 1	88	แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักพระพุทธศาสนา เล่ม ๒
64	ทางแห่งความดี เล่ม 2	89	แนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักพระพุทธศาสนา เล่ม ๓
65	ทางแห่งความดี เล่ม 3	90	แนวธรรมแห่งสูตรตันตะ เล่ม 1
66	ทางแห่งความดี เล่ม 4	91	แนวธรรมแห่งสูตรตันตะ เล่ม 2
67	ทางแห่งความดี เล่ม 4 ตอน 1, 2	92	บทเรียนชีวิต
68	ทำอย่างไรกับความโกรธ	93	บนเส้นทางสีขาว
69	ทิวฐานุคติ	94	บุคคลผู้หาได้ยากในโลก
70	ที่พึ่งของผู้มีทุกข์และสละบัวบาน	95	ปกิณกธรรม เล่ม 1
71	เทคนิคการเผยแผ่พระศาสนา	96	ปกิณกธรรม เล่ม 2
72	ธรรมชาติกับชีวิต	97	ปัญญาธรรม
73	ธรรมดาของชีวิตเป็นเช่นนั้นเอง (อภิถนหัจจเวกขณม์)		

98	ปัญญารัตน์	123	พุทธศาสนาในประเทศไทย
99	ปัญหาน่าสนใจทางพระพุทธศาสนา (ไขข้อข้องใจต่างๆ)	124	พุทธอุทยาน
100	ปาฐกถาปัญหาที่น่าสนใจ ทางพระพุทธศาสนา (8 หน้าที่ก)	125	พุทธโฆวาทก่อนปรินิพพาน (ใบไม้ในกำมือ)
101	ปิยกรณธรรม	126	เพชรแห่งธรรม
102	ผู้สละโลก	127	เพื่อความสุขใจ
103	พระคุณของพ่อ	128	เพื่อชีวิตที่ดี เล่ม 1
104	พระไตรปิฎกฉบับขยายความ เล่ม 1, 2	129	เพื่อชีวิตที่ดี เล่ม 2
105	พระไตรปิฎกฉบับที่ง่ายแล้ว	130	เพื่อเยาวชน
106	พระไตรปิฎกฉบับย่อความ และอธิบายความ (อังคุตตรนิกาย หมวด 1 – 9) เล่ม 1 (หมวด 1 - 4) / เล่ม 2 (หมวด 5 - 9)	131	เพื่อสุขภาพจิตที่ดี (ศิริมานนทสูตร)
107	พระพุทธบารมีในอดีต	132	เพื่อสุขภาพจิตที่ดี (ปกอ่อน-กะทัดรัด)
108	พระพุทธภษิต (จากคัมภีร์ธรรมบท)	133	เพื่อเสรีภาพทางจิต
109	พระอานนท์พุทธอนุชา	134	ภาพจำลองชีวิต
110	พ่อแม่เป็นมหา	135	มงคล ๓๘ ฉบับสังเขป
111	พ่อแม่เป็นมหา เล่ม 1	136	มนุษย์กับเสรีภาพ
112	พ่อแม่เป็นมหา เล่ม 2	137	มาลัยกลีบบัว
113	พ่อแม่เตือนลูก	138	มีความเห็นที่ถูกต้องการกระทำ ที่ถูกต้องจะตามมา
114	พัฒนาชีวิตด้วยสัมมาทิฐิ	139	โยนิโสมนสิการ
115	พุทธจริยศาสตร์ (8 หน้าที่กใหญ่)	140	ร่มธรรม
116	พุทธจริยา	141	รอยข้าในดวงใจ
117	พุทธชัยมงคลคาถา	142	เรียนธรรมจากคำถาม
118	พุทธปฏิภาณ	143	ลางของชีวิต ๘ ประการ
119	พุทธปรัชญาเถรวาท 2 (PY 313)	144	ลางอย่างยิ่งของชีวิต
120	พุทธปรัชญามหายาน	145	ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล
121	พุทธพยากรณ์	146	ลีลาชีวิต
122	พุทธวิธีในการสอน	147	ลูกรักของพ่อแม่
		148	วิธีทำจิตให้บริสุทธิ์
		149	วิธีลดละความโกรธ
		150	วิธีสร้างความดีและการมีเงื่อนไข ของกรรม

151	โวทานธรรม	175	แสงเทียน
152	ศรัทธากับปัญญา ในพุทธศาสนา	176	หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด
153	ศีล สมาธิ ปัญญา (หลักการการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต)	177	หลักคำสอนสำคัญในพุทธศาสนา (พุทธปรัชญาเถรวาท ๑)
154	สนทนาธรรมกับพระธรรมทูต และพุทธปรัชญาแก้ปัญหาเศรษฐกิจ	178	หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา
155	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๑	179	เหมือนภูเขา
156	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๒	180	แหล่งเกิดแห่งความสุข (สุขสมุทัย)
157	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๓	181	อธิบายมิลินทปัญหา (กระต่ายปู้ฟ/ปอนด์)
158	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๔	182	อนุทินทรงศนะชีวิต
159	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๕	183	อนุทินทรงศนะชีวิต เล่ม ๑
160	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๖	184	อนุทินทรงศนะชีวิต เล่ม ๒
161	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๗	185	อริยสัจ ๔
162	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๘	186	อดีตชีวประวัติ อ.วศิน อินทสระ
163	สนทนาธรรมกับอาจารย์วศิน เล่ม ๙	187	อันความกรุณาปราณี
164	สวดมนต์เพื่อสันติและปัญญา (ปกอ่อน-กะทัดรัด)	188	อันชนกชนนีที่รักเจ้า
165	สวดมนต์เพื่ออะไร (ปกอ่อน-กะทัดรัด)	189	อันสืบเนื่องมาจากการไปดู การประชุมสงฆ์ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ.๒๕๓๖
166	สวรรค์ นรก บุญ บาป ในพระพุทธศาสนา	190	อาภรณ์ประดับใจ
167	สัลเลขธรรม	191	อาภรณ์ประดับใจ เล่ม 1 และ เล่ม 2 (จดหมายถึงลูก)
168	สายธารที่เปลี่ยนทาง	192	อาหาร 4
169	สาระสำคัญวิสุทธิมรรค (กระต่ายปู้ฟ / ปอนด์)	193	โอวาทปาติโมกข์
170	สาระสำคัญแห่งพุทธปรัชญามหาญาณ		
171	สาระสำคัญแห่งมงคล 38 เล่ม 1		
172	สาระสำคัญแห่งมงคล 38 เล่ม 2		
173	สิ่งเกื้อกูลชีวิต		
174	สิ่งที่ควรทำความเข้าใจกันใหม่ เพื่อความถูกต้อง		

หมายเหตุ : ชมรมกัลยาณธรรม
รวบรวมข้อมูลรายชื่อหนังสือโดยย่อ
เมื่อ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๗

ดิฉากรมสตรี

สมัยพุทธกาล

อ. วศิณ อินทสระ

ชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือดีลำดับที่ ๔๒๘

พิมพ์ครั้งที่ ๕ : มกราคม ๒๕๖๘ : จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
มุทิตาสักการะในมงคลวาระ ๙๐ ปี อายุวัฒนมงคล
กราบมุทิตาสักการะในโอกาสที่ท่านได้รับยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น
"ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๖๖ สาขาวรรณศิลป์"

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน : ชมรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถ.ประโคนชัย
ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ๑๐๒๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓
ภาพปก ภาพประกอบ : ศิลปินกิตติ ปริเมธาชัย รูปเล่ม : คิงส์ คมสันต์
แยกสี : แคนนา กราฟฟิค โทร ๐๘๖-๓๑๔-๓๖๕๑
พิมพ์ที่ : บริษัทขุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด โทร ๐-๒๘๘๕-๗๘๗๑-๓

สัพพทานัง ธัมมทานัง ชินาติ

การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

PDF file book

ไฟล์เสียงอ่าน
SoundCloud

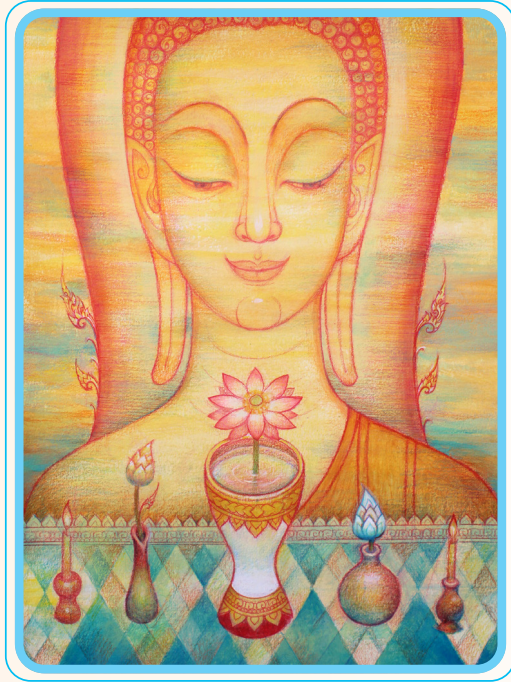
facebook
อาจารย์วศิณ อินทสระ

www.kanlayanatam.com

facebook
Kanlayanatam

ดวงจันทร์ในคืนวันเพ็ญฉันใด
สตรีผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมก็ฉันนั้น
เธอให้ความสุข ความอบอุ่น และความเอ็นใจ
แก่ผู้เข้าใกล้ คบหาสมาคม ให้ความรู้สึกที่ดี
พร้อมทั้งจรโลงเกียรติแห่งสตรีเพศให้สูงส่ง สวยงาม
เป็นที่ตั้งแห่งความบันเทิงจิต

